

๘๐๙, ๓๑

๑๓๓๔ ก

๕-๓

การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕

บทคัดย่อ

ของ

งามทิพย์ อนุวัตรเกษม

25 พ.ค. 2548

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๒๕๔๘

งามทิพย์ อนุวัตรเกษม. (๒๕๔๔). การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ -

๒๕๔๕. ปรินญาณินทร์ ศศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คูทวีกุล,

รองศาสตราจารย์สุภาณี พัดทอง.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย

พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕ ด้านแนวคิด และกลวิธีการนำเสนอ ผลการวิจัยพบว่าเรื่องสั้นไทยในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้แต่งสามารถนำเสนอแนวคิดที่มีต่อชีวิตมนุษย์และสังคมมาผสมผสานกับสัญลักษณ์ที่เป็นสัตว์ได้อย่างกลมกลืนและแยบยล จุดประสงค์สำคัญของผู้แต่งก็คือ เพื่อหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวอย่างตรงไปตรงมาในเรื่องศีลธรรม การเมืองและการปกครอง แนวคิดของผู้แต่งประกอบด้วย เรื่องการดำเนินชีวิตทั่วไป กิเลสตัณหา กามารมณ์ ศีลธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ผู้แต่งนำเสนอแนวคิดเหล่านี้ด้วยกลวิธีแบบความเปรียบคู่ขนาน กระแสสำนึก และบุคลาธิษฐาน ผู้แต่งสร้างให้สัตว์เป็นตัวละครประกอบมากที่สุด รองมาคือตัวละครหลัก ส่วนตัวละครที่ถูกอ้างถึงมีเพียงบางเรื่องเท่านั้น วิธีการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ ผู้แต่งสร้างสรรค์สัญลักษณ์ขึ้นจากลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรม อุปนิสัย และชื่อของสัตว์ต่างๆซึ่งผู้อ่านสามารถเข้าใจแนวคิดของเรื่องได้โดยอาศัยความหมายกักตุนที่ตนสั่งสมไว้ในประสบการณ์ แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมามากก็ตาม สัญลักษณ์ที่เป็นสัตว์ซึ่งเคยปรากฏตลอดมาในภาษา สุภาษิต คำพังเพย ศิลปกรรม และวรรณคดีครั้งอดีตกาลก็ยังคงมีอยู่ในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย ทั้งนี้เพราะการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์เป็นวิธีการสื่อความหมายทางภาษาอันเข้มข้นที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ทั้งยังเป็นกลวิธีการประพันธ์อันทรงพลังซึ่งสะท้อนความผูกพันระหว่างชีวิตสัตว์กับมนุษย์อย่างแน่นแฟ้นไม่เสื่อมคลาย

THE USE OF ANIMALS AS SYMBOL IN THAI SHORT STORIES
BETWEEN B.E. 2500 - B.E 2545.

AN ABSTRACT
BY
NGAMTHIP ANUWATKASAME

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Arts degree in Thai
at Srinakharinwirot University
February 2005

Ngamthip Anuwatkasame. (2005). *The use of animals as symbol in Thai short stories Between B.E. 2500 - B.E. 2545*. Master thesis, M.A. (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Asst. Prof. Somkiat Khuthaweekul, Assoc. Prof. Supanee Padthong.

The purpose of this research was to study and analyze The use of animals as symbol in Thai short stories Between B.E. 2500 – B.E. 2545, on the aspects of concepts and presentation techniques. The result of the research showed that in the Thai short stories of that period, the authors were able to bring the concepts towards human life and the society to blend with the symbol of animals harmoniously and appropriately. The main objective of the authors was to avoid saying straightforwardly on morality, political and administration. The concepts of the authors consisted of general ways of life, human passion and lust, sexuality, morality, economics, political and administration. The authors presented these concepts with techniques and parallel comparison, current of consciousness, and personification. The authors created the animals as supporting characters the most. Secondly, were the main characters, while the reference characters were only in some stories. As for the use of animals symbol, the authors created the symbol from the physical aspects, behaviors, disposition and the names of various animals that the readers could understand the concepts of the stories through accumulated meaning in their experiences. Even though long time had passed. The animals symbol that appeared throughout the time in the language, proverbs, old saying, arts and literature of the past, were still to be found in contemporary Thai short stories. As because the use of animals symbol was the method of communication for the language meanings intensely and deeply relevant to human consciousness as well as being the powerful writing technique that reflected the binding between animals and human lives so closely and without end.

การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕

ปริญญานิพนธ์

ของ

งามทิพย์ อนุวัตรเกษม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

จาก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๔๕

นาง

นางสาวงามจิตต์ อนุวัตรเกษม

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1/๗๖๖๖

..... คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

วันที่ 18 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สุภาณี พัดทอง)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อธิรัตน์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คูทวีกุล ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ สุภาณี พัดทอง จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวนพิศ อิฐรัตน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข ที่สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการจัดทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครู อาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้แก่ ผู้วิจัยมาเป็นลำดับ กระทั่งประสบความสำเร็จในการศึกษามาถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังทำให้ ผู้วิจัยตระหนักว่าการศึกษาในระดับปริญญาโทของผู้วิจัยมิได้สิ้นสุดลงเพียงการทำปริญญานิพนธ์ ฉบับนี้ให้สำเร็จลงได้ หากแต่การศึกษานั้นสามารถศึกษาได้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยจะจดจำสิ่งต่างๆ ที่คุณครูและอาจารย์ทุกท่านสั่งสอนตลอดไป และขอกราบแสดงความกตัญญูทดแทนที่ไว้ ณ ที่นี้

อนึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณคุณสมพร อนุวัตรเกษม แม่ผู้ไม่รู้หนังสือสักตัว แต่ก็เป็นคนแรกที่พาก้าวเข้าสู่ถนนการศึกษา ทั้งยังสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาอย่างเต็มกำลัง เกศสุดา อนุวัตรเกษมน้องสาวผู้ช่วยเหลือในเรื่องข้อมูล ช่วยพิมพ์ ให้กำลังใจและเป็นเพื่อนคู่คิด มาตลอด และคุณสมศักดิ์ อนุวัตรเกษม พ่อผู้ทำให้รู้จักกับคำว่าแข็งแกร่ง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยรู้สึกขอบคุณตนเองที่อดทน ไม่ย่อท้อ และพยายามฝ่าฟันอุปสรรค นานาประการที่เกิดขึ้น และขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นอย่างดี

งามทิพย์ อนุวัตรเกษม

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ บทนำ	๑
ภูมิหลัง	๑
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	๓
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	๓
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	๓
ข้อตกลงเบื้องต้น	๗
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	๗
๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	๙
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์	๙
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ทั่วไป	๙
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์	๑๑
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์	๑๒
๓ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสั้นและการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์	๑๕
ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสั้น	๑๕
อิทธิพลวรรณกรรมตะวันตกที่มีต่อวรรณกรรมไทย	๑๕
จุดกำเนิดและพัฒนาการของสัญลักษณ์ตะวันตก	๑๖
จุดกำเนิดและพัฒนาการของเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ในประเทศไทย	๒๐
การใช้สัญลักษณ์	๒๔
ความหมาย	๒๔
ความหมายและการใช้สัญลักษณ์ในภาษาและวรรณคดี	๒๕
ความหมายของสัญลักษณ์ในทางจิตวิทยา	๒๗
การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์จากความเชื่อทางศาสนา ลัทธิ และคติชน	๓๑
การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในจำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทย	๓๖
การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย	๓๖

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
๓(ต่อ)	ประเภทของสัญลักษณ์	๓๙
	สัญลักษณ์ตามแบบแผน(Traditional Symbol)	๔๐
	สัญลักษณ์เฉพาะบุคคล(Private Symbol)	๔๐
๔	แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นไทยที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์	
	พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕	๔๒
	ความหมายของแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ	๔๒
	การสื่อความหมาย แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ	๔๔
	นก	๔๙
	สุนัข หรือหมา	๗๔
	งู	๑๐๔
	แมว	๑๒๓
	มด	๑๔๓
	ไก่	๑๕๑
	ปลา	๑๕๗
	แมลงสาบ	๑๖๑
	หนอน	๑๖๖
	หนู	๑๖๙
	กบ	๑๗๒
	ตุ๊กแตน	๑๗๔
	แพะ	๑๗๔
	วัว	๑๘๑
	เสื่อ	๑๘๓
	แมลงวัน	๑๘๗
	จระเข้	๑๘๗
	พังพอน	๑๙๐
	แมลงปอ	๑๙๐
	แมงทับ	๑๙๐

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
๔(ต่อ)	
เหี้ย	๑๙๑
อุ้มง หรือปูเสฉวน	๑๙๓
หึ่งห้อย	๑๙๕
แมลงเม่า	๑๙๗
ลิง	๑๙๘
จิ้งจก	๒๐๐
ตัวหมัด	๒๐๑
๕	
สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	๒๑๕
สรุปผล	๒๑๕
อภิปรายผล	๒๑๖
ข้อเสนอแนะ	๒๑๙
บรรณานุกรม.....	๒๒๑
ประวัติย่อผู้วิจัย	๒๒๙

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

การใช้สัญลักษณ์ในงานประพันธ์นับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้แต่งใช้ในการสร้างงาน เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงบางเรื่องโดยตรงไปตรงมา เช่น เรื่องเพศและเรื่องการเมือง เป็นต้น การใช้สัญลักษณ์ในวรรณกรรมจะมีคุณค่าทางศิลปะมากหรือน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้แต่งว่าใช้กลวิธีใดในการนำเสนอ ซึ่งผู้แต่งแต่ละคนย่อมมีกลวิธีที่แตกต่างกัน ถ้าผู้แต่งใช้สัญลักษณ์ได้ดีจะทำให้เรื่องโดดเด่น มีเสน่ห์ และสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจได้ อย่างไรก็ตามการที่ผู้อ่านตีความสัญลักษณ์ไม่ได้ หรือได้ไม่ตรงกับที่ผู้แต่งประสงค์จะสื่อสารมาให้ ก็มิได้หมายความว่าผู้อ่านจะไม่ได้ประโยชน์จากการอ่าน และแสดงว่าผู้แต่งไร้ประสิทธิภาพ หรือเรื่องสั้นเรื่องนั้นไม่ดี เพราะงานวรรณกรรมมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้อ่าน

วรรณกรรมแนวสัญลักษณ์นิยม(Symbolism) กำเนิดจากกลุ่มกวีในฝรั่งเศส ที่มีแนวคิดว่าการใช้สัญลักษณ์เป็นหนทางทำให้ผู้อ่านพบความจริงและความงาม ต่อมาแนวคิดสัญลักษณ์นิยมได้แพร่ออกไปในประเทศอังกฤษ อเมริกา ตลอดจนเข้ามามีบทบาทต่อวรรณกรรมไทยในเวลาใกล้เคียงกับวรรณกรรมแนวสัจนิยม และธรรมชาตินิยม เมื่อมีการแปลและดัดแปลงเรื่องจากต่างประเทศ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่งผลให้เรื่องสั้นไทยมีรูปแบบเปลี่ยนไป จากเดิมที่มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน และใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบง่าย ๆ พัฒนามามีลักษณะคล้ายกับรูปแบบของเรื่องสั้นตะวันตก กล่าวคือมีโครงเรื่องที่สมจริง และใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องที่ซับซ้อนขึ้น

จากการศึกษาเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์นิยมของไทยของ สุภาณี มณฑานุช(๒๕๓๓: ๓๒) พบว่าเรื่องสั้นไทยในช่วง พ.ศ. ๒๔๑๗ – ๒๔๔๐ มีกลวิธีการเสนอเรื่องที่สมจริงและน่าสนใจมากขึ้น แต่ผู้แต่งยังคงนิยมนำเสนอเรื่องแบบตรงไปตรงมามากกว่าการใช้สัญลักษณ์ซึ่งต้องขบคิดและตีความ ส่วนเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่พบก็มักจะอธิบายหรือเฉลยให้รู้ว่าสัญลักษณ์ที่ใช้นั้นแทนสิ่งใด เนื่องจากผู้แต่งเกรงว่าผู้อ่านจะไม่เข้าใจสัญลักษณ์ที่ใช้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ความน่าสนใจของเรื่องลดน้อยลง ในช่วงนี้กลวิธีการใช้สัญลักษณ์ยังไม่ได้ได้รับความนิยมทั้งจากผู้แต่งและผู้อ่าน

ในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๐ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้วก็ตาม ผู้แต่งก็ยังคงถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเขียนไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์สังคม และกล่าวถึงบุคคลหรือเหตุการณ์บ้านเมืองอย่างตรงไปตรงมาได้

การปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๐ ส่งผลกระทบต่อวงการวรรณกรรมมาก เพราะการกวาดล้างจับกุมนักคิดนักเขียนทำให้ผู้แต่งบางคนเลิกเขียนหนังสือ บางคนเปลี่ยนแนวการเขียน และบางคนนำสัญลักษณ์มาใช้เพื่อซ่อนแนวคิดบางประการ เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์เรื่องแรกในช่วงนี้ คือ เรื่องชาวนาและนายห้าง ของ ลาว คำหอม ซึ่งใช้หมาชื่อ *สัรวิต* เป็นสัญลักษณ์เพื่อเสียดสีผู้นำประเทศในเรื่องการเมืองการปกครอง โดยใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ได้อย่างโดดเด่น และมีเสน่ห์ชวนติดตาม นอกจากนี้ยังส่งผลให้เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์เริ่มเป็นที่นิยมทั้งในกลุ่มผู้แต่งและผู้อ่าน กระทั่งปัจจุบันการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่องอยู่ในเรื่องสั้น ด้วยความน่าสนใจที่ผู้อ่านจะต้องตีความสัญลักษณ์ที่ผู้แต่งสื่อไว้ในเนื้อเรื่องได้ถูกต้องจึงจะเข้าใจสารที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อได้

การเข้าใจสิ่งที่ผู้แต่งต้องการสื่อในเรื่องที่อ่านนั้นมีความสำคัญมาก แม้การตีความสัญลักษณ์ จะแตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล (สุชาติ พงษ์พานิช ๒๕๑๗: ๒๕๑) แต่ผู้อ่านส่วนใหญ่น่าจะตีความหมายได้ใกล้เคียงกัน มิฉะนั้นการสื่อความหมายก็จะล้มเหลว ดังนั้นการใช้สัญลักษณ์จะประสบความสำเร็จได้จึงขึ้นอยู่กับผู้แต่งและผู้อ่าน ถึงแม้ว่าผู้แต่งจะใช้สัญลักษณ์ยากแต่ก็คงไม่เกินความสามารถของผู้อ่านที่จะเข้าใจสัญลักษณ์ที่ผู้แต่งในปัจจุบันใช้อาจจะแตกต่างไปจากสัญลักษณ์ในวรรณคดี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสภาพสังคมที่แตกต่างไปจากเดิม (ลัดดา ปานุทัย ๒๕๒๐: ๓) การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ก็เช่นเดียวกัน คือ มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง

การใช้สัญลักษณ์จึงเป็นกลวิธีที่ทำทลายทั้งผู้แต่ง และผู้อ่าน เพราะการจะตีความสัญลักษณ์และเข้าใจแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อได้นั้น ผู้อ่านจะต้องคิดอย่างลึกซึ้งและเชื่อมโยงความคิดกับ สิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันโดยใช้การอ่านเรื่องอย่างละเอียด และอาศัยประสบการณ์ต่างๆ ประกอบด้วย

ด้วยเหตุดังกล่าว เรื่องสั้นที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา ว่าการที่ผู้แต่งเลือกใช้สัตว์มาเป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นนั้นใช้เพื่อสื่อแนวคิดใด และใช้กลวิธีใดในการนำเสนอ โดยศึกษาวิเคราะห์จากเนื้อเรื่องและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเรื่องสั้น

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาวิเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๔๕ ในด้านการสื่อแนวคิด และกลวิธีในการนำเสนอ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาวิเคราะห์เรื่องการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๔๕ จะทำให้เข้าใจว่าผู้แต่งใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดใด และใช้กลวิธีใดในการนำเสนอ ทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดกับศาสตร์แขนงอื่น

นอกจากนี้ ผลของการศึกษาวิเคราะห์จะทำให้เห็นโลกทัศน์ของผู้แต่ง และเข้าใจแนวคิดในเรื่องสั้นลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การเข้าใจชีวิตและสังคมดีขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย โดยเลือกศึกษาจากหนังสือรวมเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๔๕ และเลือกเรื่องสั้นที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดจำนวน ๙๐ เรื่อง ของผู้แต่ง ๓๖ คน โดยเรียงลำดับจากปี พ.ศ. ที่ตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก ดังนี้

๑. ลาว คำหอม

รวมเรื่องสั้นชุดฟ้าปักษ์ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้แก่ เรื่องชาวนาและนายห้าง เรื่องสรวรรยา และเรื่องแหมคำ

๒. สุรชัย จันทิมาธร

รวมเรื่องสั้นชุดเดินไปสู่หนไหน รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้แก่ เรื่องนกสีเหลือง และเรื่องแมวและคนสันโดษ

รวมเรื่องสั้นชุดข้างถนน รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้แก่ เรื่องคนจรและหมาไม่มีชื่อ และเรื่องแผลเป็น

๓. ตึก วงศ์รัฐ

รวมเรื่องสั้นชุดตึก วงศ์รัฐ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้แก่ เรื่องรองท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา

๔. สุชาติ สวัสดิ์ศรี

รวมเรื่องสั้นและบทร้อยกรองความเจ็บ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้แก่ เรื่องมาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน และเรื่องออกไปจากความมืด

๕. คมศร คุณะดิลก

รวมเรื่องสั้นชุดถนนสายที่นำไปสู่ความตาย รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้แก่ เรื่องการเดินทางในคืนวันหนึ่ง

๖. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

รวมเรื่องสั้นชุดคำขานรับ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้แก่ เรื่องลม ฝน ต้นไม้ และคน

๗. อัสศิริ ธรรมโชติ

รวมเรื่องสั้นชุดขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้แก่ เรื่องบนเส้นทางของหมาบ้า

รวมเรื่องสั้นชุดบ้านริมทะเล รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้แก่ เรื่องแมงเอ๋ยแมงทับ

รวมเรื่องสั้นชุดขอทาน แมว และคนเมา รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้แก่ เรื่องขอทาน แมว และคนเมา

๘. จำลอง พึ่งชลจิตร

รวมเรื่องสั้นชุดกองคาราวาน รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้แก่ เรื่องเมฆลอย กับลมเหนือ

รวมเรื่องสั้นชุดสี่ของหมา รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้แก่ เรื่องสี่ของหมา

รวมเรื่องสั้นชุดคนกับเด็ก รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้แก่ เรื่องบ้านของนกกระจอก

รวมเรื่องสั้นชุดเมืองน่าอยู่ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้แก่ เรื่องห้วนไหว และเปาะบาง เรื่องทุ่งร้าง และเรื่องรอ

๙. พนม นันทพฤษภ์

รวมเรื่องสั้นชุดคืนฟ้าจ๋าดาว รอยเปื้อนและทางเดิน รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้แก่ เรื่องนกแรง

รวมเรื่องสั้นชุดดาวที่ขีดเส้นฟ้า รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้แก่ เรื่องแพะแก่ ภูเขาในฤดูแล้ง

๑๐. วัฒน์ วรรณยางกูร

รวมเรื่องสั้นชุดรถไฟลึงกะสีขบวนหนึ่ง ๒๕๑๓ – ๒๕๒๓ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้แก่ เรื่องงูกินนา และเรื่องฝนแรก

รวมเรื่องสั้นชุดรถไฟลึงกะสีขบวนสอง ๒๕๒๔ – ๒๕๒๘ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้แก่ เรื่องตักแตน คน และนกกระจอก เรื่องฝรั่ง กุหลาบ นก และหนอน เรื่องยังมีครอบครัวหนึ่ง และเรื่องลานทราย

รวมเรื่องสั้นชุดกลับมาเมื่อฟ้าค่ำ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๔ เรื่องนกสีแดง และเรื่องเจ้าเมือง, ศพ และอิเหนียว

รวมเรื่องสั้นชุดลูกพ่อคนหนึ่ง(ถากไม้เหมือนหมาเลีย) รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๙
ได้แก่ เรื่องนกปีกหัก

รวมเรื่องสั้นชุดสู่เสรี รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้แก่ เรื่องอดีตของอดีต และ
เรื่องเสือ

๑๑. ประภัสสร เสวิกุล

รวมเรื่องสั้นชุดคนบนยอดดึกเรื่องสั้นยอดเยียม รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้แก่
เรื่องคนล่าเสือ และเรื่องไฟกลางฝน

๑๒. วาณิช จรุงกิจอนันต์

รวมเรื่องสั้นชุดชอยเดียวกัน รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้แก่ เรื่องกา

๑๓. วิมล ไทรนิมิต

รวมเรื่องสั้นชุดกระแสดลมที่พัดกลับ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้แก่ เรื่องหทัย
และ เรื่องค่าแห่งชีวิต

๑๔. นิคม รายยวา

รวมเรื่องสั้นชุดคนบนต้นไม้ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้แก่ เรื่องคนบนต้นไม้
เรื่องเช้าวันหนึ่ง เรื่องปล่อยนก เรื่องมากับลมฝน เรื่องความเปลี่ยนแปลง เรื่องศึก เรื่องคนดำน้ำ
เรื่องบ้ายของหมอกควัน และเรื่องอุโมงค์

๑๕. ไพฑูรย์ ธัญญา

รวมเรื่องสั้นชุดก่อกองทราย รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้แก่ เรื่องคนบนสะพาน

๑๖. ศรีดาวเรือง

รวมเรื่องสั้นชุดมัทรี รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้แก่ เรื่องงูเขียว และเรื่องหมาหาย

รวมเรื่องสั้นชุดภาพลวงตา รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้แก่ เรื่องงูหางขาด

รวมเรื่องสั้นชุดแม่สาธุ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้แก่ เรื่องลูกไก่ไม่ยอมเป็นดาว
เรื่องสู่นาคต และเรื่องเอาเถอะ-เอาเถอะ

๑๗. ภาคย์ จินตนมัย

รวมเรื่องสั้นชุดการกระโดด ๕ ชุดเดินข้ามคืน รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้แก่ ไม่เสีย

๑๘. ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร

รวมเรื่องสั้นชุดการกระโดด ๖ ชุดตื่นจากฝัน รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้แก่
เรื่องงูเขียวกับนกกระเจอก

๑๙. อัญชัน

รวมเรื่องสั้นชุดอัญมณีแห่งชีวิต รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้แก่ เรื่องสมรภูมิ

๒๐. กนกพงศ์ สงสมพันธุ์

รวมเรื่องสั้นชุดสะพานขาด รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้แก่ เรื่องแมวดำ และ
เรื่องในห้วงน้ำกว้าง

รวมเรื่องสั้นชุดคนใบเลี้ยงเดี่ยว รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้แก่ เรื่องบายบัดซบ

รวมเรื่องสั้นชุดแผ่นดินอื่น รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้แก่ เรื่องแมวแห่ง

บูเต๊ะกรือซอ

๒๑. ชจรฤทธิ์ รักษา

รวมเรื่องสั้นชุดนักตกปลา รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้แก่ เรื่องนักตกปลา และ
เรื่องแมลงสาบ

๒๒. กร ศิริวัฒน์

รวมเรื่องสั้นชุดการระเกด ๑๒ ชุดรัฐบาลจ๋า รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้แก่
เรื่องหมื่นเขียว คมหนาม

รวมเรื่องสั้นชุดแม่น้ำสองสี รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้แก่ เรื่องมดคันชี้นมา

๒๓. ภาณุพงษ์ คงจันทร์

รวมเรื่องสั้นชุดการระเกด ๑๑ ชุดรากเหง้าเผด็จการ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๕
ได้แก่ เรื่องบิลลี่ ใจ นกกระจอก

๒๔. คำปิ่น สีเหนือ

รวมเรื่องสั้นชุดเมืองดอกไม้ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้แก่ เรื่องเพลงไม่รู้จบ

๒๕. นวพร พายพักตร์

รวมเรื่องสั้นชุดการระเกด ๑๗ ชุดโลกานุวัตร รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้แก่
เรื่องหญิงชรา กับหมาได้สะพาน

๒๖. ชีวี ชีวา

รวมเรื่องสั้นชุดสนามหลวง รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้แก่ เรื่องนึ่งหอย

๒๗. วินทร์ เลียววาริณ

รวมเรื่องสั้นชุดสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้แก่
เรื่องหมากลางถนน

๒๘. อิศระ ชูศรี

รวมเรื่องสั้นชุดคน สัตว์ สิ่งของ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๙ เรื่องไก่ของแม่
เรื่องแมว และเรื่องตัวเมีย

๒๙. ชัชกรินทร์ ชัยวัฒน์

รวมเรื่องสั้นชุดสนามหลวง รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้แก่ เรื่องไก่ซี.พี

๓๐. ศิลา โคมฉาย

รวมเรื่องสั้นชุดแล้วเมล็ดพันธุ์หยั่งราก รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้แก่
เรื่องหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม

๓๑. สนั่น ชูสกุล

รวมเรื่องสั้นชุดข้างเหี้ยบนนา พระยาเหี้ยบนเมือง รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๑
ได้แก่ เรื่องคนจรจัดกับหมาที่เรือนผู้อำภพ และเรื่องมดในใจ

๓๒. ประชาคม ลุนาชัย

รวมเรื่องสั้นชุดนาฏกรรมแห่งชีวิต รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้แก่ เรื่องอสรพิษ
และเรื่องอิสรภาพ

รวมเรื่องสั้นชุดเมืองใต้อุโมงค์ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้แก่ เรื่องหมาฝรั่ง

๓๓. วลีลดา เพ็ญศิริ

รวมเรื่องสั้นและบทกวีดีเด่น พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๘ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๒
ได้แก่ เรื่องนกไม่มีปีก

๓๔. เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

รวมเรื่องสั้นคัดสรร พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๓๙ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้แก่
เรื่องคนล่าเสือ

๓๕. ฮ. นิกรยูกิ

รวมเรื่องสั้นชุดปาริชาติ ๒๐๐๑ รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้แก่ เรื่องหมาดง

๓๖. แหคำ ปัทมเศศักดิ์

รวมเรื่องสั้นชุดบอไบไม้ระอาบนอหนุไม้โท รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้แก่
เรื่องแมลงเมา เรื่องแมลงสาบ เรื่องตัวเมีย และเรื่องแมว

ข้อตกลงเบื้องต้น

การเลือกเรื่องสั้นเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ เลือกจากเรื่องสั้นของนักเขียนไทยที่แต่งงาน
โดยใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์เป็นกลวิธีเด่นในการสร้างองค์ประกอบไดองค์ประกอบหนึ่ง หรือ
องค์ประกอบทั้งหมดของเรื่อง โดยเรื่องสั้นนั้นต้องรวมพิมพ์อยู่ในหนังสือรวมเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์
เผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เน้นการวิเคราะห์จากตัวบทและยึดหลักการอ่านละเอียด
โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับ ดังนี้

- ๑.สำรวจและคัดเลือกเรื่องสั้นที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ตามข้อตกลงเบื้องต้น
- ๒.ศึกษาเอกสารและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องสั้นและการใช้สัญลักษณ์ในงานประพันธ์ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา
- ๓.ศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นโดยวิเคราะห์จากตัวบทและบริบทในเรื่องสั้นที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิด และกลวิธีในการนำเสนอ
- ๔.เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาวិเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นตามขอบเขตดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์

การใช้สัญลักษณ์ในงานประพันธ์เป็นกลวิธีหนึ่งที่ได้รับคามนิยมนิยมจากผู้เขียน และได้รับความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิด โดยมีเอกสารที่น่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาสัญลักษณ์ ดังนี้

๒.๑.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ทั่วไป

กอบกุล อิงคุทานนท์(ม.ป.ป.: ๙๕) ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ว่า คือ สิ่งซึ่งตัวของมันเองเสนอแนะ หรือให้ความหมายโยงไปถึงอีกสิ่งหนึ่ง หรือความหมายอีกระดับหนึ่งที่เป็นนามธรรม มักแบ่งออก เป็น ๒ ชนิด คือสัญลักษณ์สากลซึ่งเป็นที่เข้าใจกันดี ดังเช่น สีดำ หมายถึง ความตาย ความโศกเศร้า สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์ เป็นต้น และสัญลักษณ์ส่วนตัวเป็นสัญลักษณ์ที่ผู้แต่งคิดขึ้นมาเฉพาะตัว โดยแนะจินตนาการให้ผู้อ่านเห็นและรู้สึกร่วมจนสามารถตีความหมายให้เข้าใจแนวคิดได้ ในวรรณคดีไทย เรามักจะพบเห็นในบทอัครจริยเสมอ

จิตรลดา สุวัติกุล(อ้างอิงจากเอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๗ วรรณคดี วิจารณ์สำหรับครู. ๒๕๓๘: ๒๓๑-๒๓๒) มีความเห็นว่า สัญลักษณ์ ได้แก่การนำสิ่งหนึ่งไปใช้แทนอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้เกิดภาพและเกิดความเข้าใจได้ชัดเจน โดยปกตินิยมนำสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปใช้เป็นสัญลักษณ์แทนนามธรรม เช่น ใช้ดอกไม้สีขาวแทนผู้หญิงบริสุทธิ์ นอกจากนี้สัญลักษณ์ยังเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ในโวหารภาพพจน์เพื่อสร้างความคิดและความรู้สึกซึ่งสื่อความหมายโดยนัย เพราะสัญลักษณ์เป็นเรื่องของกลวิธีในการสร้างภาพพจน์ จินตนาการ และอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้อ่าน

จี.เอช. (นฤมล กาญจนทัต และอุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์. ๒๕๓๒; แปลจาก AN ESSAY ON CRITICISM by Graham Hough. ๑๙๗๓: ๑๓๕) กล่าวถึงสัญลักษณ์ว่ามีอำนาจเหนือจิตใจ เพราะสัญลักษณ์ซึ่งเป็นคำหรือภาพแทนนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่สร้างตัวตนให้แก่ปมแห่งประสบการณ์ หากไม่ใช้สัญลักษณ์แทนแล้วอาจจะไม่เข้าใจ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าอำนาจของสัญลักษณ์นั้นเชื่อมโยงกับระบบความสัมพันธ์อันเร้นลับซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติ ส่วนความหมาย

ที่กว้างกว่านั้น คือ การใช้สัญลักษณ์นับเป็นกิจกรรมพื้นฐานของจิตมนุษย์ เป็นพลังที่สร้างรูป
ประสบการณ์ซึ่งแสดงออกเป็นคำพูดไม่ได้ คาสสิเรอร์(นฤมล กาญจนทัต และอุบลวรรณ
โชติวิสิทธิ์. ๒๕๓๒; อ้างอิงจาก Ernst Cassirer. ๑๙๕๓: ๑๓๖) ได้วิเคราะห์การทำงานของพลังนี้
ไว้อย่างสมบูรณ์ว่าพลังนี้เป็นพลังหลักอันเป็นสากลเฉพาะมนุษย์ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในเรื่องปรัมปรา
ศาสนา ภาษา ศิลปะ และวิทยาศาสตร์

เจตนา นาควัชระ(๒๕๔๒: ๔๐) มีความเห็นว่า ความรู้สึกภายในเป็นสิ่งที่ถ่ายทอด
ได้ยากด้วยภาษา สิ่งที่เราเรารู้สึกนึกคิดกับสิ่งที่เราพูดหรือบรรยายออกมาด้วยคำอาจจะไม่ตรงกัน
เพราะอาจจะหาภาษาที่เป็นสื่อที่สมบูรณ์ไม่ได้ นักประพันธ์จึงใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องมือใน
การถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดนั้น

ดวงมน จิตร์จำนงค์(๒๕๔๑: ๑๓๔-๑๓๖) อธิบายว่า สัญลักษณ์ ก็คือสิ่งหนึ่งซึ่ง
กำหนดสมมุติให้หมายถึงอีกสิ่งหนึ่ง เช่น รูปหัวใจเป็นสัญลักษณ์ของความรัก เสียงพูดของมนุษย์
เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายที่ต้องการสื่อสาร เป็นต้น การตีความสัญลักษณ์ต้องกระทำด้วย
ความรอบคอบถ้วนถี่ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงเอกภาพ และความประสานกับองค์ประกอบอื่นๆ ของ
บทประพันธ์ด้วย การตีความสัญลักษณ์อย่างแยกโดดเดี่ยวจากองค์ประกอบอื่นๆ จึงเป็นการเสี่ยง
และไม่ควรคาดหมายว่าจะต้องมีสัญลักษณ์อะไรเป็นพิเศษ หรือสัญลักษณ์ทุกอย่างจะมีลักษณะ
เป็นสากลไปหมด โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า สัญลักษณ์เป็นลักษณะหนึ่งของความเปรียบ
แต่สัญลักษณ์ไม่ได้แทนความหมายโดยตรง สัญลักษณ์มีความหมายเป็นอิสระ แล้วแต่สิ่งที่กำหนด
เป็นสัญลักษณ์นั้นจะแนะให้คิดไป

ธัญญา สังขพันธานนท์(๒๕๓๙: ๒๔๖) กล่าวว่าสัญลักษณ์นั้นบางครั้งก็เป็นกลวิธี
หรือเป็นโวหารเชิงภาพพจน์ ซึ่งจะเป็นในลักษณะใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับวิธีการใช้ของกวี

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๔๓: ๒๑-๒๒) กล่าวถึงสัญลักษณ์ว่ามีความหมาย
เฉพาะที่ใช้ในวรรณคดี หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มักจะเป็นรูปธรรมที่เป็นเครื่องแทนนามธรรม
แต่ในทางจิตวิทยาบางคนเชื่อว่ามนุษย์ใช้บางสิ่งบางอย่างเป็นตัวแทนของความรู้สึกที่อยู่ได้สำนึก
ซึ่งบางคนก็ไม่รู้ตัว สัญลักษณ์จึงเป็นเครื่องมือใช้ของศิลปะทุกแขนง แต่ละวัฒนธรรมจะมีสัญลักษณ์
กินความหมายต่างกัน ตามปกติถ้าเราไม่เข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมหนึ่งๆ
เรามักไม่สามารถตีความศิลปะของชาตินั้นได้ แต่สัญลักษณ์บางอย่างก็พอมองกันได้

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน(๒๕๑๘: ๑๗-๒๐) กล่าวถึงสัญลักษณ์ สรุปได้ว่าสัญลักษณ์
(symbol) คือ เครื่องหมายแสดงภาพของความรู้สึกนึกคิด แม้ไม่ได้เป็นรูปถ่ายซึ่งเป็นภาพโดยตรง
แต่ก็เป็นการถ่ายภาพโดยอ้อม คือ ผู้แต่งมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรวินั้นก็จะตั้งเป็นภาพจินตนาการ
เสียก่อนแล้วจึงวาดภาพที่ตั้งไว้นั้นออกมาเป็นถ้อยคำ

เปลื้อง ณ นคร(๒๕๓๕: ๓๐๙) ให้ความหมายคำ **สัญลักษณ์** ว่าหมายถึงลักษณะของสิ่งใด ๆ ที่กำหนดแทนอีกสิ่งหนึ่ง

รีนฤทัย สัจจพันธุ์(๒๕๔๓: ๒๕๗) แสดงความเห็นว่าการใช้สัญลักษณ์เป็นการสื่อความหมายที่กว้างและลึกกว่าการกล่าวตรงๆ การตีความสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่อาจจะกระทำได้ง่ายและยากไปพร้อมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างงานของผู้แต่งและประสบการณ์ของผู้อ่าน การใช้สัญลักษณ์อาจจะทำให้การตีความของเรื่องนั้นแตกต่างกันไปเป็นหลายระดับก็ได้

วิภา กงกะนันทน์(๒๕๓๓: ๕๕-๕๗) อธิบายว่าสัญลักษณ์ คือ สิ่งที่มีหมายถึงสิ่งอื่นที่มีคุณสมบัติร่วมกันหรือเกี่ยวข้องกัน ในวรรณคดี สัญลักษณ์คือคำที่ใช้แทนสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมอันมีความหมายนอกเหนือจากความหมายตามตัวอักษร สัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปมีมาก ทั้งนี้นักประพันธ์บางคนอาจใช้สัญลักษณ์ใหม่ หรือสัญลักษณ์เก่าในความหมายใหม่ในงานของเขา เช่น อังคาร กัลยาณพงศ์ ใช้คำว่า *มณี* เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่มีราคาหรือฐานะสูง *ทราย* เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่มีราคาน้อยหรือฐานะต่ำกว่า

สิทธิา พินิจภูวดล และรีนฤทัย สัจจพันธุ์(๒๕๔๐: ๑๕๗-๑๖๐) มีความเห็นว่าสัญลักษณ์นิยมจะพยายามค้นหาความรู้สึกที่อ่อนไหวให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะละเอียดพิสดารได้ถึงแม้จะบรรยายความจริงด้วยสิ่งที่มีก็เป็นรูปลักษณ์จากภายในซึ่งเป็นความจริงในความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่สรรค์สร้างงานนั้น

๒.๑.๒ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์

ธนาภิต(๒๕๓๘: คำนำ) กล่าวถึงที่มาและความหมายของสัตว์ที่นำมาเป็นสัญลักษณ์ ของ ๑๒ ปีนักษัตรดังนี้ ในอดีตกาลเมื่อท้าวมหาพรหมได้ทำการเปิดฟ้าดิน เพื่อให้บรรดาสัตว์ทั้งหลายได้มีโอกาสมาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ซึ่งได้ตรัสรู้ธรรมในยุคนั้น มีสัตว์เพียง ๑๒ ชนิด หรือ ๑๒ ตัวเท่านั้นที่มาฟังธรรม เมื่อเทศนาจบแล้ว พระองค์เห็นว่าสัตว์ทั้ง ๑๒ ชนิดนี้มีคุณความดี จึงได้นำมาเป็นสัญลักษณ์ใน ๑๒ ปีนักษัตร โดยเรียงตามลำดับของสัตว์ที่มาฟังธรรมเป็นอันดับแรกจนถึงอันดับสุดท้าย ดังนี้

๑. ชวด หรือหนู ผู้มีความเคร่งครัด รู้สถานการณ์ มีน้ำใจไมตรี
๒. ฉลู หรือวัว ผู้มีความเข้มแข็ง แต่อวดดีถือถือ ขอบค้ำยกยอและการเอาอกเอาใจ
๓. ขาล หรือเสือ ผู้มีความกล้าหาญ อึกเหิม เป็นผู้นำ ไว้ตัวและชอบฉิสรเสรี
๔. เกาะ หรือกระต่าย ผู้มีความสงบเสงี่ยม ฉลาดเฉลียว มีน้ำใจและรักถิ่นฐาน
๕. มะโรง หรืองูใหญ่ ผู้มีความหลักแหลม รวดเร็ว และปราดเปรื่อง

- ๖. มะเล็ง หรืองูเล็ก ผู้มีความรอบรู้ รื่นเริง อารมณ์สุนทรีย์ และมองโลกในแง่ดี
- ๗. มะเมีย หรือม้า ผู้มีความอหิ ร้อนแรง โลดแล่น และมีความคิดหลากหลาย
- ๘. มะแม หรือแพะ ผู้มีความขวนขวาย กล้าได้กล้าเสีย และแคล่วคล่องในการ

ทำมาหากิน

- ๙. วอก หรือลิง ผู้มีความคล่องแคล่ว รู้เท่าทัน มีสติปัญญา และค่อนข้างถือตัว
- ๑๐. ระกา หรือไก่ ผู้มีความอาญาญ เอื้ออาทร มีเมตตาและเอาตัวรอดได้ทุก

สถานการณ์

- ๑๑. จอ หรือหมา ผู้มีความซื่อสัตย์ มีน้ำใจไมตรี สุขุมและกล้าแกร่ง
- ๑๒. กุนหรือหนู ผู้มีหลักการและเหตุผล แต่ชอบความสะดวกสบายเรียบร้อย

ราชินี ขอใตถิกุล(๒๕๔๕: คำนำ) กล่าวถึงสำนวน ภาษิต และคำพังเพยที่นำสัตว์มาเปรียบ สรุปได้ว่าในภาษาไทยมีสำนวน ภาษิต และคำพังเพยจำนวนมากที่นำสัตว์มาเปรียบและใช้สอนหรือเตือนใจคนไทยด้วยกันในการประพฤติปฏิบัติตน นอกจากนี้ยังมีสำนวน ภาษิตและคำพังเพยที่เอาธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบและใช้สอนหรือเตือนใจคนไทยในเรื่องต่างๆ ไป โดยจัดตามชนิดของสัตว์ซึ่งแบ่งได้ทั้งหมด ๓๑ ชนิด และสัตว์แต่ละชนิดจะมีคำสอนใจไม่เท่ากัน เช่น หมาจะเป็นสัตว์ที่มีผู้นำมาใช้เปรียบมากที่สุด พบถึง ๒๔ ข้อความ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหมาเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับคนมากที่สุดนั่นเอง

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยโดยตรงนั้นมีเพียงเรื่อง *เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๓๐* ของสุภาณี มณฑานุช ซึ่งศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการใช้สัญลักษณ์ในองค์ประกอบต่างๆ ของเรื่องสั้นเพื่อสื่อแนวคิดสำคัญของเรื่อง พบว่าช่วงหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ในช่วงนี้เกิดขึ้นเพราะแรงกดดันทางการเมือง เรื่องแรกได้แก่ *เรื่องชานาและนายห้าง* ของลาว คำหอม ที่ใช้ *หมา* ชื่อสัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่อง หลังจากนั้นกลวิธีการใช้สัญลักษณ์ในการเขียนเรื่องสั้น ก็เริ่มได้รับความนิยมอย่างมากตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นต้นมา นอกจากนี้ผู้แต่งยังเลือกใช้ตัวละครประเภทสัตว์จำนวนมากเป็นสัญลักษณ์ แต่ตัวละครประเภทสัตว์นั้นมักปรากฏเป็นตัวละครประกอบมากกว่าจะเป็นตัวละครสำคัญ โดยมีวิธีสร้างอยู่ ๒ วิธี คือ สร้างให้เหมือนจริงและสร้างแบบบุคลาธิษฐาน โดยผู้อ่านจะต้องทำความเข้าใจเพื่อนำไปสู่สาระที่แท้จริงของเรื่อง และสรุปได้ว่าเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์เป็นเรื่องที่ผู้แต่งใช้สัญลักษณ์ในการแสดงแนวคิด แนวคิดที่ปรากฏในเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ช่วงสามทศวรรษนี้ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง สังคม และชีวิต

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยนั้นยังไม่มีผู้ใดศึกษา มาก่อน ส่วนงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์ มีดังนี้

สุชาติ พงษ์พานิช(๒๕๑๗) ศึกษาเรื่อง *วิเคราะห์บทกวีในวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น(พ.ศ. ๑๙๙๒ – ๒๔๑๑)* การใช้สัญลักษณ์ตามแบบแผนใน วรรณคดีไทยซึ่งนำมาเป็นตัวอย่าง มีการใช้สัตว์หลายชนิดเป็นสัญลักษณ์ เช่น *แมลงภู่* หรือ *แมลงผึ้ง* แทนเพศชายในบทกวี จรรย์ หงส์ เป็นสัญลักษณ์ของความสูงศักดิ์ ความดีงาม กว เป็น เครื่องหมายแห่งความต่ำต้อย ชีห์เร่ และชั่วร้าย เป็นต้น นอกจากนี้ บางครั้งสัญลักษณ์ยังมีความหมายไปถึงสิ่งอื่นๆ ที่กว้างขวางและลึกซึ้งกว่าตัวเองเป็นการแนะนำให้คิด(suggest) มากกว่า บอกอย่างตรงๆ และมักแนะนำให้คิดไปได้หลายทาง เช่น *หมาจิ้งจอก* ใช้แทนความฉลาดแกมโกง การฉวยโอกาส และความไม่ซื่อสัตย์

ลัดดา ปานุทัย(๒๕๒๐) ศึกษาเรื่อง *วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย* ในด้านกลวิธี การใช้สัญลักษณ์และได้เก็บสถิติความถี่การใช้สัญลักษณ์แต่ละตัวในงานวรรณคดี ผู้วิจัยให้ความเห็นว่าสัตว์ละครประเภทสัตว์ที่สื่อความหมายในแง่สัญลักษณ์จำนวนมาก สัตว์ที่นำมาแทน บุคคลก็มักจะนำลักษณะเด่นของสัตว์นั้นๆ มาเทียบกับคน เช่น *นกตะกรุม* เป็นสัญลักษณ์แทน คนหัวล้าน เป็นต้น และได้ศึกษาวิเคราะห์การใช้สัญลักษณ์ในหนังสือ *กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์* โดยสรุปไว้ว่าเรื่องสัญลักษณ์นิยมของ อังคาร กัลยาณพงศ์ มักใช้ชื่อเรื่องเป็น สัญลักษณ์และมีเนื้อหาสัมพันธ์กับชื่อเรื่อง เช่น *เรื่องตุลาการ* ตุลาการ คือ สุนัขที่กินอุจจาระจาก บุคคลทุกระดับ เพื่อระงับข้อพิพาทถกเถียงเรื่องความดี ความวิเศษของตน และในบทสรุป ได้กล่าวถึงข้อสรุปเกี่ยวกับวรรณกรรมปัจจุบันไว้ด้วยว่า วรรณกรรมปัจจุบันสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมา ใช้ใหม่ โดยใช้วัตถุในสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คนในปัจจุบัน เช่น สัตว์ที่เป็น พาหะของโรค คือ แมลงสาบ กับ แมลงวัน เป็นต้น

อัปสร แดงประดับ(๒๕๓๙) ศึกษาเรื่องการศึกษาการสร้าง ความหมายโดยใช้สัตว์เป็น ตัวนำเสนอในงานโฆษณาทางโทรทัศน์ไทย พ.ศ. ๒๕๓๘ ในแง่การรับรู้เรื่องการใช้สัตว์เป็น สัญลักษณ์ โดยให้ความเห็นว่าการรับรู้เกี่ยวกับสัตว์ในสำนึกของมนุษย์นั้นไม่ได้เกิด ความหมาย ตรงเพียงการอ้างถึงสัตว์ชนิดต่างๆ แต่สิ่งที่พ่วงมาด้วยมักเป็นนิยายโบราณ(myth) หรือภาพ (image) เกี่ยวกับสัตว์ชนิดนั้นๆ ด้วย อันเป็นความหมายทางสังคม ซึ่งการรับรู้เช่นนี้เกิดจากการ สังคมประสบการณ์ทั้งไทยรัฐและไม่รัฐตัว ประสบการณ์ที่สังคมในสำนึกของบุคคลนั้นมักเกิดมา จากการเลื่องลือ เช่น เพลงกล่อมเด็ก นิทาน ภาษิต สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย รวมถึง ความเชื่อที่ผ่านเข้ามาทางศาสนา นิทาน และหนังสือ เป็นต้น เช่น *หนอน* ผู้คนย่อมจะรู้ว่าเป็น ตัวอ่อนของแมลงวัน อันเป็นความหมายที่ผู้คนที่เคยรู้จักหนอนจะนึกถึงลักษณะทางกายภาพได้

นอกจากนี้ยังให้ความหมายของสัญลักษณ์(symbol) ว่าเป็นการใช้สัตว์ หรือสิ่งของเป็นเครื่องหมาย เมื่อสิ่งนั้นถูกใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ช้างเผือก เป็นเครื่องหมายของสถาบันกษัตริย์ นก เป็นเครื่องหมายของเสรีภาพ เป็นต้น

ดลฤทัย ขาวดีเดช(๒๕๔๐) ศึกษาเรื่อง ภาษาจินตภาพในเรื่องสั้นของ อิศศิริ ธรรมโชติ ในแง่ของการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพ โดยพบว่า อิศศิริใช้สัญลักษณ์ในเรื่องสั้นเพื่อแนะให้ผู้อ่านคิดอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง อิศศิริมักใช้สัญลักษณ์อยู่ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งหรือองค์ประกอบทั้งหมดของเรื่องสั้น เช่น ในเรื่องบนเส้นทางของหมาบ้า อิศศิริใช้ หมาบ้า เป็นสัญลักษณ์ เพื่อสื่อให้เห็นถึงลักษณะและพฤติกรรมอันโหดร้ายของมนุษย์ในสังคมได้อย่างลึกซึ้งชัดเจนและยังสะท้อนให้เห็นความทุกข์ทรมานโหดร้ายของผู้คนในสังคมที่ต้องประสบความโหดร้ายดังกล่าวด้วย

จากเอกสารและงานวิจัยทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ดังกล่าวข้างต้นในแง่ของความหมาย สรุปได้ว่า สัญลักษณ์เป็นการกำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาแทนอีกสิ่งหนึ่ง สิ่งที่น่ามาใช้เป็นสัญลักษณ์นั้นอาจจะเป็นถ้อยคำ สิ่งของ สัตว์ ธรรมชาติ หรือเครื่องหมาย เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่กำหนดนั้นจะมีความสัมพันธ์ มีลักษณะ หรือมีคุณสมบัติสอดคล้องกันเพื่อแนะให้ผู้อ่านเกิดภาพ ซึ่งผู้อ่านจะตีความตัวสัญลักษณ์ตามเนื้อเรื่องที่ผู้แต่งแนะให้ ถ้าผู้แต่งทำได้ดีผู้อ่านจะเข้าใจและตีความได้

การใช้สัญลักษณ์ไม่ได้นิยมใช้เฉพาะในงานด้านศิลปะเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับศาสตร์อื่นด้วย เช่น การศึกษาทางจิตวิทยากับสัญลักษณ์ การใช้สัญลักษณ์นั้นเป็นการนำเสนอภาพความคิดแบบองค์รวม โดยมาจากแนวคิดที่เป็นสากลว่า คน สัตว์ สิ่งของ ล้วนสัมพันธ์แนบแน่นและเกี่ยวโยงกันในหลากหลายแง่มุม จากแนวคิดนี้จะเห็นได้ว่าสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ผูกพันและเกี่ยวข้องกับมนุษย์มาก

ผู้แต่งใช้สัญลักษณ์ในวรรณกรรมเพื่อเลี่ยงการกล่าวถึงเรื่องบางเรื่องอย่างตรงไปตรงมา เช่น เรื่องเพศ และเรื่องการเมือง เป็นต้น การใช้สัญลักษณ์ในวรรณกรรมของผู้แต่งแต่ละคนนั้นย่อมมีกลวิธีในการนำเสนอที่แตกต่างกันออกไปด้วย ถ้าผู้แต่งใช้สัญลักษณ์ได้ดีจะทำให้เรื่องมีเสน่ห์ และโดดเด่น การใช้สัญลักษณ์จึงเป็นกลวิธีที่ท้าทายทั้งผู้แต่งและผู้อ่าน เพราะการจะตีความสัญลักษณ์ และเข้าใจแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อได้นั้น ผู้อ่านจะต้องคิดอย่างลึกซึ้ง และเชื่อมโยงความคิดกับสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน

บทที่ ๓

ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสั้นและการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์

๓.๑ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสั้น

คนทั่วไปนิยมอ่านเรื่องสั้นเพื่อความเพลิดเพลิน จะเห็นได้ชัดจากการรวมเล่มของหนังสือรวมเรื่องสั้นที่พิมพ์ออกมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ นักศึกษาและนักวิชาการวรรณกรรมใช้เรื่องสั้นในการศึกษาวิพากษ์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง

๓.๑.๑ อิทธิพลวรรณกรรมตะวันตกที่มีต่อวรรณกรรมไทย

มนุษย์มีลักษณะนิสัยที่ชอบเล่าเรื่องมาตั้งแต่เด็กด้าบรรพ์แล้ว การเล่าเรื่องของมนุษย์ก่อให้เกิดเรื่องราวต่างๆ ที่เรียกว่า นิทาน ซึ่งเล่าสืบกันมา อันเป็นการถ่ายทอดและรักษาวัฒนธรรมเพื่อให้อารยธรรมเหล่านั้นไม่สูญหาย นอกจากจะใช้วิธีเล่าต่อกันแล้ว ยังมีการแต่งและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ด้วย

มนุษย์แต่ละชาติย่อมมีวัฒนธรรมของตนเอง โดยจะแตกต่างจากชาติอื่นมากหรือน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของแต่ละชาติ ประเทศที่อยู่ใกล้เคียงกันหรืออยู่ในเขตติดต่อกันได้ย่อมมีวัฒนธรรมหลายๆ ด้านที่คล้ายคลึงกัน วรรณกรรมจัดเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งสามารถถ่ายทอดไปสู่ชาติอื่นหรือกลุ่มชนอื่นได้ โดยอาศัยความสัมพันธ์หลายๆ ด้านเป็นสื่อ นำ เช่น วรรณคดีสันสกฤตถ่ายทอดเข้าสู่วรรณคดีไทย เนื่องจากเรารับศาสนาพราหมณ์จากอินเดีย ทั้งนี้ การถ่ายทอดอาจจะถ่ายทอดได้จากการบอกเล่า ถ่ายทอดจากต้นฉบับเดิมด้วยการแปล การดัดแปลง หรือนำเค้าเรื่องมาเรียบเรียงขึ้นใหม่

ประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะทางตะวันออก โดยมีความสัมพันธ์กันในหลายๆ ด้านทั้งการติดต่อค้าขาย ศาสนา การศึกษา และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวคงจะเป็นสื่อ นำให้วรรณกรรมของชาติอื่นๆ ถ่ายทอดมาสู่ไทย รื่นฤทัย สัจจพันธุ์(๒๕๔๓: ๑) ให้ความเห็นว่าความสัมพันธ์ทางวรรณคดีระหว่างไทยกับชาติอื่นๆ แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะแรกตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ อิทธิพลที่ปรากฏในช่วงนี้มาจากชาติทางตะวันออก เช่น อินเดีย เขมร พม่า ชาว เปอร์เซีย ฯลฯ ส่วนระยะหลังเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมากระทั่งปัจจุบัน อิทธิพลที่ปรากฏในช่วงนี้มาจากชาติทางตะวันตกและตะวันตก

มูลเหตุสำคัญที่เป็นสื่อ นำของการรับอิทธิพลจากทางตะวันตก คือ การเผยแพร่พุทธศาสนา ประเทศที่ส่งอิทธิพลทางศาสนาสู่ประเทศไทยมาก คือ อินเดีย เมื่อไทยรับอิทธิพลทาง

ศาสนาจึงรับเอาคัมภีร์ทางศาสนาตลอดจนวรรณกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนาไปด้วย และก่อให้เกิดวรรณคดีพุทธศาสนา รวมทั้งวรรณคดีที่ไม่ใช่เรื่องศาสนาโดยตรง แต่แทรกความเชื่อ และแนวคิดทางศาสนาไว้ด้วย อันที่จริงนอกจากประเทศอินเดียแล้ว พวกเปอร์เซีย อาหรับ หรือมุสลิม และจีนที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับประเทศไทยก็เป็นชาติทางตะวันออกที่เป็นสื่อนำอิทธิพลทางวรรณกรรมมาสู่ไทย

นอกจากนี้การถ่ายทอดชนบประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ และการถ่ายทอดศิลปะทาง การแสดง เช่น การเชิดหุ่น การแสดงหนัง จากเขมร กัมพูชา และมอญฯ นับเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ไทยรับอิทธิพลด้านต่างๆ เข้ามา โดยแทรกอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง เช่น พระราชนิพนธ์สิบสองเดือนปรากฏใน ทวาทศมาส พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน พิธีกรรมความเชื่อต่างๆ ปรากฏใน โองการแข่งน้ำ

วรรณคดีตะวันออกยังมีอิทธิพลต่อชนบประเพณีในการประพันธ์วรรณคดีไทยหลายประการ เช่น บทไหว้ครู บทชมโฉม และทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องรส ๑๐ ประการซึ่งรับมาจากอินเดีย หรือลำนวนภาษาและค่านิยมความเชื่อซึ่งรับมาจากจีน เป็นต้น ส่วนเรื่องของการใช้สัญลักษณ์มีปรากฏในรูปของโวหารภาพพจน์ เพราะแนวความคิดที่ได้รับจากตะวันออกมา จะเน้นเรื่องอุดมคติ ความสมบูรณ์แบบในด้านความงามและความประพุดติ(เรณูทัย สัจจพันธุ์. ๒๕๔๓: ๒๑, ๑๒๙)

ลัดดา ปานูทัย(๒๕๒๐: ๖, ๔๕) แสดงความเห็นสำหรับวรรณคดีไทยแล้วศาสนา คติชนวิทยาและศิลปะแขนงต่างๆ เป็นแหล่งกำเนิดของสัญลักษณ์และถ่ายทอดแก่กัน โดยสร้างขึ้นจากระบบความคิดและการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ส่วนวรรณคดีนั้นมีส่วนสร้างสัญลักษณ์ขึ้นโดยนำคุณสมบัติเด่นของสิ่งต่างๆ มาเปรียบเทียบกับโวหารภาพพจน์ นอกจากนี้ยังให้ความเห็นว่าวรรณคดีไทยเกือบทุกเรื่องนั้นนิยมใช้สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นความนิยมที่คล้ายกับวรรณคดีชาติอื่นๆ แต่การใช้มากหรือน้อยนั้นมีต่างกันไป และสัญลักษณ์ที่ใช้ในวรรณคดีไทยก็มักจะใช้ตามธรรมเนียมนิยม จึงไม่ค่อยแปลกใหม่เท่าใดนัก ส่วนการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์พบว่ากวีมักใช้แนวเทียบเสียง และนำความหมายของคำมาใช้เทียบ เช่น “นกแก้ว” หมายถึง นางแก้ว “กระต่าย” หมายถึง นางผู้สูงศักดิ์ เป็นต้น

๓.๑.๒ จุดกำเนิดและพัฒนาการของเรื่องสั้นตะวันตก

วรรณกรรมเรื่องอ่านเล่นร้อยแก้วของไทยมีมาแต่โบราณกาล คือ นิทาน นิยาย ซึ่งระยะแรกจะมีขนาดสั้นและมีโครงเรื่องง่าย ๆ ต่อมามีความยาวเพิ่มขึ้นและซับซ้อนขึ้นตามลำดับจนเข้าแบบแผนของเรื่องสั้นตะวันตก

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงกำเนิดของวรรณกรรมตะวันตกแล้ว ย่อมเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงเรื่องของเทพพอลโลที่ต่อสู้กับยูักษ์ไซโพรอน ณ เมืองเดลฟี และมีเทพีแห่งศิลปกรรมมาขับเพลงเพื่อเอาใจช่วยซึ่งเนื้อเพลงดังกล่าวนี้ถือเป็นต้นกำเนิดของกวีนิพนธ์กรีก ดังนั้นการที่จะเห็น

พัฒนาการของวรรณกรรมตะวันตกอันมีพื้นฐานมาจากวรรณกรรมของกรีกจึงควรจะรู้เรื่องราวต่างๆ พอสั่งเซปที่เกี่ยวกับเทพและเทพีต่างๆ

นอกจากนี้ประวัติของเทพและเทพียังมีส่วนสัมพันธ์ในเรื่องของการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนอกจากจะสอดคล้องกับประวัติของเทพและเทพีของอียิปต์ และมีส่วนสอดคล้องกับเทพปกรณัมตะวันออกแล้ว ทั้งในอดีตและปัจจุบันยังปรากฏอิทธิพลเรื่องการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับเทพและเทพีอยู่ในงานศิลปะแขนงต่างๆ ด้วย

เรื่องเล่าของกรีกละตินโบราณเป็นรากฐานของงานเขียนในรูปแบบมหากาพย์ และบทละครซึ่งก่อให้เกิดงานเขียนสำคัญมากมายในยุคกรีกโรมัน วรรณกรรมของยุโรปสมัยกลางจึงมักจะปรากฏสถานที่และเวลาตามเรื่องเล่าจากนิทานนิยายกรีก ในงานวรรณกรรมนับว่าเรื่องราวของกรุงทรอยเป็นที่นิยมค่อนข้างมากจนผู้แต่งบางคนถึงกับนำตัวละครที่ตนชื่นชอบมาเขียนแยกเป็นตอนๆ (สิทธา พินิจภูวดล. ๒๕๔๐ : ๔๗)

วรรณกรรมกรีกโรมันจัดเป็นวรรณกรรมคลาสสิก ซึ่งหมายถึงผลงานที่เป็นอมตะได้ส่งอิทธิพลต่อวรรณกรรมในสมัยศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ ซึ่งจัดเป็นสมัยนีโอคลาสสิก(Neo Classic) หรือสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ(Renaissance) วรรณกรรมโดยส่วนมากของสมัยนี้จะลอกเลียนจากวรรณกรรมคลาสสิกเกือบทั้งหมด แล้วนำบางส่วนไปดัดแปลงให้เข้ากับบรรณนิยมของคนในชาติ การฟื้นฟูศิลปวิทยาการเป็นการค้นพบทั้งคนและโลกในสมัยโบราณ ในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์โลกเหนือกว่าสัตว์อื่นๆ ศิลปะวรรณกรรมที่แสดงออกถึงความสง่างามอันเป็นตัวแทนของมนุษย์จึงเข้ามาแทนศิลปะวรรณกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและลัทธิ แม้แต่พระเจ้าก็อาจจะถูกสร้างให้เป็นคนได้เช่นเดียวกัน

ในช่วงศตวรรษที่ ๑๗ อีสป(Aesop) ซึ่งเป็นทาสได้กลายมาเป็นนักวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่งของกรีก แต่ก็มีอีกกระแสหนึ่งกล่าวว่าอีสปไม่มีตัวตนจริง อีสปเป็นเพียงนามแฝงเท่านั้น(ดูย ชุมสาย, ม.ล. ๒๕๑๖ : ๔๔) ส่วนผลงานที่สร้างชื่อให้อีสป คือ การเล่านิทานสัตว์(Fable) เป็นนิทานสั้นๆ ที่มีโครงสร้างเรื่องกระชับ ส่วนใหญ่จะใช้สัตว์เป็นตัวละครแสดงบทบาทนิสัย และผิดถูก

ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อ ๓.๑.๓ การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์จากความเชื่อทางศาสนา
โบราณ ลัทธิ และคติชน

โดยมีจุดประสงค์เพื่อสอนคุณธรรมจึงมักจะจบว่า “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า...” นิทานอีสปเป็นที่แพร่หลายไปทั่วโลกและสืบทอดกันมาในวงวรรณกรรมกระทั่งปัจจุบันนี้

ชาวนาซราผู้หนึ่งอาศัยอยู่ตามลำพังในกระท่อมเล็กๆ เขาเป็นคนใจเมตตาและมีความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนบ้านเสมอ เมื่อเพื่อนบ้านต้องการความช่วยเหลือ เข้าวันหนึ่งในฤดูหนาว เขาออกไปทำนาตามปกติ เขาแบกเครื่องมือไว้บนบ่าแต่ขณะที่เดินไป เขาเห็นงูเห่าอนชดตัวแข็งอยู่ข้างทางเพราะความหนาว ด้วยความสงสารสัตว์ผู้ยากชาวนาเฝ้ามองดูมันอยู่เป็นเวลานาน เจ้างูเห่ายังคงนอนชดตัวนิ่งไม่กระตุกกระตักด้วยความหนาว ชาวนาบอกกับตัวเองว่า “ฉันควรช่วยทำให้มันอบอุ่นขึ้นจะดีกว่า” ดังนั้นเขาจึงอุ้มงูเห่าขึ้นไว้แนบอกเพื่อให้มันได้รับความอบอุ่น เขาหลับได้ตามตัวของมันเบาๆ เพื่อนบ้านคนหนึ่งเห็นเขาทำเช่นนั้น “ทำอะไรนะเพื่อน” เขาถาม “มันอันตรายมากนะที่อุ้มงูเห่าไว้อย่างนั้นปล่อยมันไปเสียเถอะ” “ฉันต้องการช่วยทำให้มันอบอุ่นขึ้นมันกำลังจะหนาวตาย” ชาวนาซราตอบ เมื่อความอบอุ่นคืนสู่ร่างงูเห่าเริ่มขยับตัวและซบกัดเข้าที่แขนของชาวนา ชาวนาร้องขึ้นด้วยความเจ็บปวดอย่างแสนสาหัสและแล้วก็ล้มลงสิ้นใจตายอยู่ตรงนั้นเอง เรื่องนี้สอนให้รู้ว่า “อย่าหวังความกตัญญูจากผู้ไม่รู้คุณ”

สุรินทร์ สุเรนทรารักษ์. (ม.ป.ป). นิทานอีสปเรื่องชาวนา กับ งูเห่า.

ส่วนเรื่องสั้นเป็นบันเทิงคดีร้อยแก้วที่เพิ่งเกิดขึ้นในยุโรปเมื่อศตวรรษที่ ๑๙ เรื่องสั้นเป็นที่นิยมอย่างยิ่งในสังคมเมืองที่ผู้คนมีเวลาอ่านหนังสือไม่มากนัก เรื่องสั้นมีพื้นกำเนิดและพัฒนามาจากเรื่องที่เคยเล่ากันมาในแนวคลาสสิก(Classic) พัฒนาเป็นวรรณกรรมในแนวนีโอคลาสสิก (Neo Classic) แนวมนุษยธรรมนิยม(Humanism)^๑ แนวโรแมนติก (Romanticism)^๒ แนวสำนึกนิยม

^๑ลักษณะของปรัชญาแนวนี้จะเน้นความเป็นมนุษย์มากขึ้น(สิทธา พิณีภูวดล. ๒๕๕๐ : ๘๘)

^๒แนวโรแมนติกเป็นแนวคิดที่เน้นเสรีภาพของจินตนาการ ความเชื่อมั่นในเหตุผล และความเป็นมนุษย์กระทั่งเลิกเชื่อมั่นในพระเจ้าแล้วหันมาให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสุขหรือความทุกข์ต่อตัวบุคคลแทนเพราะสภาพสังคมไม่เป็นที่น่าพอใจ เลยเกิดความคิดที่จะหนีสังคมเก่าและสร้างสังคมใหม่ (สิทธา พิณีภูวดล. ๒๕๕๐ : ๑๔๒-๑๔๓)

(Realism)^๑ แนวธรรมชาตินิยม (Naturalism)^๒ แนวสัญลักษณ์นิยม (Symbolism) และแนว
เอ็กซิสเตนเชียลลิสม์ (Existentialism)^๓ มาเป็นลำดับ

ภายหลังการเกิดลัทธิธรรมชาตินิยม ผู้แต่งชาวฝรั่งเศสได้รวมตัวกันเกิดเป็นกลุ่ม
สัญลักษณ์นิยมซึ่งเป็นลัทธิทางศิลปะที่ถือกำเนิดขึ้นในยุโรปช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เริ่มด้วย
ชาร์ลส์ โบเดอร์แลร์ (Charles Baudelaire) เขียนเรื่อง *Fleurs du Mal*, ค.ศ. ๑๘๗๕ หรือ *ดอกไม้แห่ง
ความชั่วร้าย* ทั้งนี้มีผู้สันนิษฐานว่าโบเดอร์แลร์ได้รับอิทธิพลแนวสัญลักษณ์มาจาก *Tales of the
Arabesque and Grotesque* ซึ่งเป็นเรื่องสั้นแนวลึกลับตื่นเต้นของผู้แต่งยุโรปที่ชื่อเอ็ดการ์ อัลลัน โป
(Edgar Allan Poe)

สำหรับผู้แต่งชาวอเมริกันที่นิยมงานแนวสัญลักษณ์นิยมคนเด่นๆ เช่น นาธาเนียล
ฮอว์ธอร์น (Nathaniel Hawthorne) ที่เสนองานเรื่อง *The Scarlet Letter* 1850 กับ *The house of
Seven Gables* 1851 และเฮอร์แมน เมลวิลล์ (Herman Melville) ซึ่งใช้ปลาวาฬเผือกเป็นสัญลักษณ์
ในนวนิยายเรื่อง *มอบี ดิก* (*Moby Dick* 1851) (สิทธา พินิจภูวดล. ๒๕๔๐ : ๑๕๙)

^๑ สังคมนิยมเป็นแนวคิดที่สนใจธรรมชาติโดยยึดหลักความจริงตามที่เห็น จึงมีปรัชญาว่าสังคมเป็น
อย่างไรก็สะท้อนออกมาแบบนั้นจึงมีลักษณะสมจริงทั้งด้านดีและด้านร้าย (สิทธา พินิจภูวดล. ๒๕๔๐ :
๑๕๙)

^๒ แนวคิดธรรมชาตินิยมพัฒนามาจากแนวคิดสังคมนิยม แต่ปรัชญาแนวธรรมชาตินิยมจะเน้นความ
กล้าแข็งและรุนแรง ดังนั้นความรู้สึกว่างามอันเป็นรากฐานที่สำคัญของปรัชญาแนวสังคมนิยมจึงไม่มี
ปรากฏอยู่ แนวคิดธรรมชาตินิยมจึงมีลักษณะสมจริงแต่ในด้านร้ายเพราะเชื่อว่าเป็นเพราะอิทธิพลของ
พันธุกรรม นักทฤษฎีคนแรกของแนวคิดนี้ คือ นักประพันธ์ชาวฝรั่งเศส ชื่อ เอมีล โซลา (สิทธา พินิจ-
ภูวดล. ๒๕๔๐ : ๑๕๓-๑๕๔)

^๓ เอ็กซิสเตนเชียลลิสม์ เป็นแนวคิดที่เพิ่งเกิดเมื่อศตวรรษที่ ๒๐ นี้เอง ปรัชญาแนวนี้จะเน้นความเชื่อ
ในตัวตน และให้ความสำคัญกับตัวเอง โดยมีสิทธิเลือกที่จะทำในสิ่งที่ต้องการ บางครั้งจึงเป็นการลอง
ผิดลองถูกจึงต้องทำใจยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นด้วย (ลัดดา ปาณุกัย. ๒๕๒๐ : ๒๖๔)

ปลายศตวรรษที่ ๑๙ และต้นศตวรรษที่ ๒๐ แนวคิดสัญลักษณ์นิยมแผ่อิทธิพลไปยุโรป อเมริกา อย่างไรก็ตามการใช้สัญลักษณ์ในวรรณกรรมไม่ได้รู้จักและเป็นที่ยอมรับกันเฉพาะแถบตะวันตกเท่านั้น ในวรรณกรรมไทยก็นิยมใช้สัญลักษณ์เช่นเดียวกัน

๓.๑.๓ จุดกำเนิดและการพัฒนาการของเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ในประเทศไทย

คนไทยมีนิสัยที่ชอบเล่าเรื่องมาตั้งแต่โบราณเช่นเดียวกับคนในชาติอื่นๆ จึงเกิดบันเทิงคดีร้อยแก้วรูปแบบหนึ่งขึ้นมาเรียกว่า ตำนาน นิทานหรือนิยาย เรื่องที่เล่าในช่วงแรกนี้มีขนาดสั้น และมีโครงเรื่องง่าย ๆ

ในสมัยก่อนคนไทยนิยมการเล่าและแต่งเรื่องในรูปของร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว กระทั่งปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัววรรณกรรมไทยเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงบ้างแล้ว กระทั่งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปอีกซึ่งเป็นผลจากความเจริญด้านการศึกษา การส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศ ความก้าวหน้าในการพิมพ์ ความเจริญของกิจการหนังสือพิมพ์ การส่งเสริมการประพันธ์ และพระองค์ทรงขยายวรรณกรรมไปสู่ประชาชนมากขึ้น สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดในวรรณกรรม เช่น เรื่องสั้นในวชิรญาณ ผลงานของ ก.ศ.ร. กุหลาบ ประกอบกับพระองค์ทรงพระปรีชาสามารถ และทรงสนพระทัยในวรรณกรรม ในช่วงนี้บันเทิงคดีร้อยแก้วส่วนใหญ่จะปรากฏในหนังสือพิมพ์มีลักษณะคล้ายเรื่องเล่า มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อนและใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบง่าย ๆ นอกจากนี้ในบางเรื่องยังพบการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ เช่น ว่าด้วยนิทานโบราณ^๑

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีการแปลและดัดแปลงวรรณกรรมจากตะวันตกอิทธิพลของสำนวน ธรรมชาตินิยม และสัญลักษณ์นิยมเข้ามามีบทบาทในระยะใกล้เคียงกัน สัญลักษณ์นิยมเป็นลัทธิทางศิลปะที่ไม่นิยมบรรยายหรือพรรณนาแต่จะใช้สัญลักษณ์ที่แฝงความหมายซึ่งเป็นการแนะนำให้คิดเอาไว้แทน แต่แนวการเขียนแบบสำนวนกลับเป็นที่แพร่หลายกว่า เพราะแนวการเขียนแบบสัญลักษณ์นิยมนั้นเข้ามาในรูปแบบของการผสมผสานกับแนวคิดอื่นๆ

^๑อ่านเพิ่มเติมในวิทยานิพนธ์เรื่อง เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๓๐ ของ สุภาณี มณฑานุช

เรื่องสั้นไทยในช่วงแรกที่มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน และใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบง่าย ๆ จึงมีรูปแบบเปลี่ยนไปคล้ายกับรูปแบบของเรื่องสั้นตะวันตก กล่าวคือท่วงทำนองการแต่ง วิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีการแต่งมีลักษณะสมจริง นอกจากนี้ยังสะท้อนปัญหาและแสดงความคิดที่กว้างขวางกว่าเดิม ล่วงเข้าสู่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเป็นนักหนังสือพิมพ์ จึงก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีของการเขียนและการแต่ง อีตระของงานเขียนขยายไปสู่สามัญชนมากขึ้น ส่งผลให้มีงานวรรณกรรมจำนวนมาก ลักษณะการเขียนแบบใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกพัฒนาไปในขณะที่ลักษณะการเขียนแบบเก่าก็ยังคงปรากฏอยู่ กระทั่งช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องอ่านเล่นเจริญรุ่งเรืองมากถึงขั้นมีสถาบันทางภาษา^๑ ช่วยส่งเสริมและเผยแพร่สิ่งพิมพ์ต่างๆ ออกมามาก เรื่องที่พิมพ์นั้นมีทั้งเรื่องแปล เรื่องแต่งใหม่และเรื่องเลียนแบบ นอกจากนี้พระองค์ทรงนำเอาวรรณกรรมของอังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามาแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งจากเดิมจะแปลมาจากภาษาบาลีสันสกฤตเท่านั้น เนื่องจากอิทธิพลของเรื่องแปลจากตะวันตก วรรณคดีพากย์กลอนของไทยจึงเจริญถึงขีดสุดเพียงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับจากนั้นเป็นต้นมาวรรณกรรมของไทยได้เข้าสู่ยุคของนวนิยายและเรื่องสั้น

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องสั้นและบทความก็มีการขยายตัวมากขึ้นยังมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะเรื่องสั้น และนวนิยายมีพัฒนาการอย่างเห็นได้ชัด ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยช่วงแรก(หลัง พ.ศ. ๒๔๗๕) ผู้แต่งและนักหนังสือพิมพ์ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพถึงขั้นปิดแท่นพิมพ์และถูกจับกุมคุมขัง จึงส่งผลให้วรรณกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง

แม้ว่าช่วงหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ผู้แต่งบางคนจะทำให้การใช้สัญลักษณ์ในเรื่องสั้น ได้พัฒนามาอีกขั้นหนึ่ง โดยเลือกสรรสัญลักษณ์มาใช้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของเรื่องเพื่อช่วยสื่อแนวคิดสำคัญ โดยปรากฏอยู่ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งหรือทุกองค์ประกอบของเรื่อง แต่เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ก็ไม่สามารถก่อกระแสการเปลี่ยนแปลงการเขียนเรื่องสั้นได้

^๑พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมการประพันธ์ในสมัยของพระองค์ โดยการตั้งสามัคคีสโมสร ทวีปัญญาสโมสร และวรรณคดีสโมสร(วันฤทัย สัจจพันธุ์. ๒๕๔๓ : ๒๒๘)

จากงานวิจัยของสุปาณี มณฑานุช(๒๕๓๓ : ๔๗) พบว่าเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์เรื่องแรกของไทย คือ เรื่องต้นไม้ทอง ของ จ.น.ท. ลงพิมพ์ในประมวลสาร ฉบับเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยนับว่าการกำเนิดเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์นี้เป็นปรากฏการณ์ใหม่ในวงการวรรณกรรมไทย ซึ่งเป็นสิ่งท้าทายฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นความก้าวหน้าของวงการวรรณกรรมไทย

นับจาก พ.ศ. ๒๔๘๔ ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะสงครามมหาเอเชียบูรพา นอกจากผลกระทบด้านสงครามครั้งที่ ๒ นี้แล้ว เหตุการณ์ภายในประเทศ นับแต่พลตรีหลวงพิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งในฐานะนายกรัฐมนตรีเป็นต้นมา ก็มีส่วนจำกัดกรอบในการสร้างงานวรรณกรรม เพราะตกอยู่ภายใต้อำนาจการบริหารที่เด็ดขาดของ “ผู้นำในลัทธิชาตินิยม” ทำให้ผู้แต่งรู้สึกว้าเหว่ที่พวกเขาได้มาเป็นเพียงเงาแห่งความฝัน(เสถียร จันทิมาธร. ๒๕๒๕ : ๑๙๒) ระยะเวลาการเคลื่อนไหวทางวรรณกรรมยังคงดำเนินไปอย่างเงียบๆ แต่การเคลื่อนไหวที่ก้าวหน้าเหล่านี้ก็เป็นเพียงช่วงสั้นๆ เพราะผลทางการเมือง

การปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๑๐ ส่งผลกระทบต่องานวรรณกรรม จากเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นมีผลให้งานเขียนที่เคยก้าวหน้าหยุดชะงักลง ความนิยมในงานวรรณกรรมจึงเปลี่ยนไปสู่แนวพาฝัน เพราะการกวาดล้างจับกุมนักคิดนักเขียนทำให้ผู้แต่งบางคนเลิกเขียนหนังสือ บางคนเปลี่ยนแนวการเขียน วรรณกรรมไทยจึงก้าวเข้าสู่ยุคมืดบอดทางปัญญาอย่างแท้จริง กระนั้นยังมีผู้แต่งบางคนหันไปนำสัญลักษณ์มาใช้เพื่อซ่อนแนวคิดบางประการ ดังเช่น ลาว คำหอม^๑ นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองโดยใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้น เช่น เรื่องชวานากับนายห้าง และเรื่องเขียดขาคว่ำ เป็นต้น

ความต้องการที่จะแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ของผู้แต่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม “พระจันทร์เสี้ยว”^๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ มีส่วนผลักดันเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ให้เริ่มเป็นที่นิยม และมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕ บรรยายภาควิชาการเมืองที่ก่อนหน้านี้เคยตึงเครียดเริ่ม

^๑ลาว คำหอม มีชื่อจริงว่า คำสิงห์ ศรีนอก เขียนเรื่องชวานาและนายห้างลงพิมพ์ครั้งแรกในปิยมิตร ฉบับเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑ นับได้ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์เรื่องแรกที่ปรากฏขึ้นในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ คุปทวิเคราะห์เพิ่มเติมได้ในบทที่ ๔ แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นไทยที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๔๕

^๒เป็นการรวมตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กลุ่มหนึ่ง

คลี่คลายลง เรื่องสั้นจึงมีรูปแบบและเนื้อหาที่หลากหลายมากขึ้น เมื่อผู้แต่งรุ่นใหม่นำเสนองานด้วยรูปแบบที่แปลกไปจากเดิมเกิดเป็นกลุ่มสัญลักษณ์นิยม โดยการนำของผู้แต่งกลุ่มมหาวิทยาลัย^๑ ซึ่งนำเทคนิคใหม่ๆ จากวรรณกรรมตะวันตกมาใช้ เช่น การบรรยายแบบกระแสสำนึก(Stream of Consciousness) การใช้สัญลักษณ์(Symbolism) เรื่องสั้นที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ได้โดดเด่นในช่วงนี้ได้แก่ เรื่องมาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เรื่องนกพิราบ ของ สุรัช จันทิมาธร เรื่องคนบนต้นไม้ ของ นิคม รายยวา เรื่องรองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา ของ ตึก วงศ์รัฐ เป็นต้น

หลังเหตุการณ์นองเลือดเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ วงการวรรณกรรมเริ่มคึกคักกันอีกครั้ง เรื่องสั้นในช่วงนี้มีรายละเอียดของอารมณ์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังนำเอาสัญลักษณ์ทางธรรมชาติมาเป็นสื่อในการแสดงออก เช่น เรื่องงูกินนา ของวัฒน์ วรรณยางกูร ความก้าวหน้าทั้งรูปแบบ และเนื้อหาของวรรณกรรมในช่วงนี้ จึงเห็นได้ชัดจากวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นมากกว่ารูปแบบอื่น เนื่องจากเรื่องสั้นยังเป็นรูปแบบการเขียนที่เอื้ออำนวยให้เกิดผู้แต่งใหม่ได้มากกว่ารูปแบบของนวนิยาย เพราะสภาพสังคมที่เร่งรีบและแข่งขันกันเช่นสังคมในปัจจุบัน เรื่องสั้นเป็นผลงานที่ถ่ายทอดความคิดของผู้คนในสังคมไทยได้กะทัดรัด กระชับชัดเจนเป้าหมาย มีสาระหนักแน่น และหลากหลายกว่านวนิยายซึ่งมีขนาดยาว นอกจากนี้ในการเขียนและการอ่านเรื่องสั้นยังใช้เวลาที่น้อยกว่านวนิยาย ดังนั้นในปัจจุบันนี้ เรื่องสั้นจึงเป็นงานเขียนที่เป็นตัวแทนแนวคิดของผู้คนแห่งยุคสมัยได้อย่างดีเด่นและแจ่มชัด เรื่องสั้นจึงขยายตัวในด้านคุณภาพและปริมาณมากกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น

เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ – ราว พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยส่วนมากจะเป็นเรื่องสั้นที่เขียนขึ้นจากจิตสำนึกที่มีต่อบ้านเมือง จึงพบว่าการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นมักจะเป็นการนำสัตว์มาใช้แทนบุคคลหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการเมือง แต่หลังจากพ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมาเหตุการณ์ทางการเมืองเริ่มเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยโดยแท้จริงแล้ว เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์จึงพัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง คือ เป็นเรื่องสั้นที่สร้างขึ้นจากอารมณ์ความรู้สึกของผู้แต่งที่มีต่อสิ่งต่างๆ

^๑ผู้แต่งกลุ่มมหาวิทยาลัยนี้เกิดจากการรวมกลุ่มกันพิมพ์หนังสือ “เจ็ดสถาบัน” ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมา โดยรวมตัวกันจากหลายสถาบัน ได้แก่ กลุ่มสภาน้ำโดม(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) กลุ่มสภาภาพ(มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) กลุ่มรัฐศึกษา(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) กลุ่มวลัญชทัศน์(มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และกลุ่มศิลปะและวรรณลักษณ์(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) (ลัดดา ปานุทัย. ๒๕๒๐ : ๒๒๕)

สัตว์ที่เคยใช้เป็นสัญลักษณ์แทนบุคคล หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับบ้านเมืองจึงถูกนำมาใช้แทนความหมายอื่น ดังที่ ภิญญู กองทอง ให้ความเห็นว่า

สัญลักษณ์บางอย่างน่าจะเกิดขึ้นจากสภาพสังคมในช่วง ๒๕๑๐ – ๒๕๑๖ คือ แมลงสาบ เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งล้าหลัง ความคิดเก่าที่ยังดำรงมาจนถึงปัจจุบัน(๒๕๑๐ – ๒๕๑๖) และจะดำรงต่อไปในอนาคต สัญลักษณ์นี้น่าจะเกิดจากความรู้เรื่องแมลงสาบจะมีชีวิตรอดหลังจากสัตว์ชนิดอื่นตายหมดเมื่อเกิดสงครามนิวเคลียร์(ภิญญู กองทอง. ๒๕๒๔ : ๒๖๙)

จากข้างต้นเป็นบทพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่า สัญลักษณ์มีพัฒนาการที่เปลี่ยนไปตามสภาพสังคม แม้ผู้แต่งจะเป็นผู้กำหนดสร้างตัวสัญลักษณ์ว่าให้แทนสิ่งใด แต่สิ่งหนึ่งที่พึงระลึกไว้ คือ ผู้แต่งก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ดังนั้นผู้แต่งย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมและอดีตที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาสอดแทรกลงในงานของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๓.๒ การใช้สัญลักษณ์

การใช้สัญลักษณ์ในงานประพันธ์นับเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างงานของผู้แต่ง เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงเรื่องบางเรื่องอย่างตรงๆ เช่น เรื่องเพศ และเรื่องการเมือง

๓.๒.๑ ความหมาย

สัญลักษณ์(Symbol) คือ การกำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาแทนอีกสิ่งหนึ่ง สิ่งทีนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์อาจจะเป็นถ้อยคำ ภาษา สัตว์ สิ่งของ หรือเครื่องหมาย เป็นต้น สิ่งที่กำหนดนั้นจะมีความสัมพันธ์ มีลักษณะ หรือมีคุณสมบัติสอดคล้องกัน เพื่อแนะให้ผู้อ่านเกิดภาพและตีความตามความเข้าใจได้ การใช้สัญลักษณ์จึงเป็นการสื่อความหมายที่กว้างและลึกกว่าการกล่าวตรงๆ ซึ่งการตีความของผู้อ่านนั้นมักจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ และวัยวุฒิของผู้อ่านด้วย

๓.๒.๑.๑ ความหมายและการใช้สัญลักษณ์ในภาษาและวรรณคดี

ภาษาถ้อยคำ คือภาษาพูดหรือภาษาเขียนที่มนุษย์คิดและสร้างขึ้น โดยตกลงกันว่า จะให้เป็นสัญลักษณ์แทนมโนภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏแก่มนุษย์เพื่อใช้สื่อสารกัน ภาษาจึงเป็นสมบัติเฉพาะของมนุษย์ ซึ่งถ้อยคำภาษาที่นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในวรรณกรรมจะมีความหมายที่แตกต่างไปจากความหมายในตัวของมันเอง

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน(๒๕๒๐ : ๙) ให้ความเห็นว่า ภาษา หมายถึง สัญลักษณ์ที่มีระบบระเบียบแบบแผนทำให้มนุษย์สื่อความหมายกันได้ ความหมายของภาษาในลักษณะนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่มาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นระบบเขียนแสดงด้วยข้อความสั้นๆ ดังนี้

ภาษา = ระบบสัญลักษณ์ + ความหมาย + ระบบการสร้างคำ + ระบบไวยากรณ์

ดังนั้น เมื่อมนุษย์มีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งในใจแล้วต้องการจะแสดงออกด้วยคำพูด และท่าทาง มนุษย์จึงต้องสร้างสัญลักษณ์ขึ้นแทนความหมายของสิ่งนั้น เพื่อจะได้ไม่ต้องนำเอาของจริงมาแสดง(ศรีเรือน แก้วกังวาล. ๒๕๑๙ : ๒๙)

วรรณกรรมเป็นศิลปะที่อาศัยภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความรู้สึก ทั้งนี้เพราะภาษาประกอบด้วยถ้อยคำอันเป็นสัญลักษณ์ของความคิด ดังนั้นการที่จะศึกษาวรรณกรรมให้เข้าใจละเอียดลึกซึ้งจึงอยู่ที่ว่าผู้อ่านเข้าใจความหมายของภาษาที่ผู้แต่งใช้หรือไม่ หากไม่เข้าใจก็เท่ากับว่าไม่เข้าใจความรู้สึกนึกคิดที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อได้

ในทางวรรณกรรมมนุษย์ไม่พอใจแต่เพียงการเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมาเท่านั้น แต่มนุษย์ชอบใช้สัญลักษณ์แทนความหมายที่ต้องการ(กุหลาบ มัลลิกะมาส. ๒๕๒๔ : ๑๑) เพราะความรู้สึกภายในเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดได้ยากด้วยภาษา สิ่งที่เราสัมผัสกับสิ่งที่บรรยายออกมาด้วยคำอาจจะไม่ตรงกัน เพราะเราอาจจะหาภาษาที่เป็นสื่อที่สมบูรณ์ไม่ได้ ในบางครั้งผู้แต่งจึงต้องถ่ายทอดความรู้สึกด้วยการใช้สัญลักษณ์(เจตนา นาควัชระ. ๒๕๔๒ : ๔๐) ดังนั้น ภาษาในวรรณกรรมจึงเป็นเรื่องของการสร้างคำใหม่ที่ผู้แต่งคิดและนำไปใช้ในงาน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกนึกคิดเป็นพิเศษกับคำนั้นๆ ดังที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ กล่าวว่า

... ภาษาหรือถ้อยคำอันเป็นเครื่องมือของผู้แต่งนั้นมีจำนวนจำกัด ภาษาใดจะมีถ้อยคำมากสักเพียงใดก็ยังมีขีดจำกัด ด้วยเหตุนี้ภาษาในวรรณคดีจึงต้องเป็นสัญลักษณ์ และวรรณศิลป์จึงเป็นศิลปะในการใช้เครื่องมืออันจำกัด ซึ่งได้แก่ถ้อยคำเป็นสัญลักษณ์แสดง

ความรู้สึกนึกคิดอันไม่มีขีดจำกัด ผู้แต่งจึงต้องใช้ถ้อยคำให้มีค่าในการสื่อสารอย่างมากที่สุด คือใช้ถ้อยคำให้เป็นเครื่องแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองอย่างดีที่สุดและในเวลาเดียวกันถ้อยคำนั้น ต้องทำความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านให้ใกล้เคียงภาพแห่งความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งอย่างดีที่สุดด้วย...(กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. ๒๕๐๔ : ๒๖๓-๒๖๔)

ในวรรณกรรมจะใช้สิ่งที่เป็นนามธรรมมาเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่เป็นรูปธรรม และบางครั้งอาจแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม เพื่อกล่าวถึงสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์หนึ่งที่มีความหมายต่างไปจากเดิม เพราะเรื่องราวหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมเหล่านั้น บางครั้งก็ยากที่จะแสดงออกอย่างตรงไปตรงมาได้ เนื่องจากขัดต่อหลักศีลธรรม เช่น บทสังวาสของตัวละคร ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๔๑ : ๘๔-๘๕) กล่าวถึงการอ่านวรรณคดีว่า ผู้อ่านต้องตีความและหยั่งลงไปเพื่อให้เข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ที่ผู้แต่งใช้ แต่ทั้งนี้ก็เป็นความเสี่ยงที่จะตีความสัญลักษณ์แยกออกจากองค์ประกอบอื่น และไม่ควรคาดหมายว่าทุกอย่างจะเป็นสัญลักษณ์(ดวงมน จิตรจำนง. ๒๕๔๑ : ๑๓๖)

วรรณกรรมสัญลักษณ์นิยมมักจะนำสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาใช้แทนสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ความรู้สึกนึกคิด หรือการกระทำโดยพยายามค้นหาความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนในตัวผู้สร้างสรรค์ให้ได้มากที่สุด เพื่อบอกให้ผู้อ่านเกิดภาพ และเข้าใจได้แจ่มแจ้งโดยไม่ต้องมีคำอธิบาย การใช้สัญลักษณ์จึงเป็นการสื่อความหมายที่มีศิลปะกว่าการกล่าวตรงๆ วรรณกรรมที่ใช้สัญลักษณ์จะปรากฏสัญลักษณ์อยู่ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง หรือทุกองค์ประกอบของเรื่อง โดยการดำเนินเรื่องมักจะใช้กลวิธีตัดกลับไปกลับมา หรือดำเนินเรื่องโดยใช้ความซับซ้อนของจิตใต้สำนึก การตีความสัญลักษณ์จะเป็นสิ่งที่อาจจะกระทำได้ง่ายและยากไปพร้อมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงานเขียนและประสบการณ์ของผู้อ่าน การใช้สัญลักษณ์อาจจะทำให้ความหมายของเรื่องนั้นแตกต่างกันไปเป็นหลายระดับก็ได้

ภาษาวรรณกรรมจึงเป็นสัญลักษณ์ เป็นเครื่องหมายแสดงภาพแห่งความรู้สึกนึกคิด คือ ผู้แต่งรู้สึกนึกคิดอย่างไรก็ตั้งขึ้นเป็นภาพด้วยจินตนาการของตนก่อนจะแปรภาพนั้นเป็นถ้อยคำด้วยเหตุที่ภาษาในวรรณกรรมเป็นสัญลักษณ์ ความหมายของถ้อยคำในวรรณกรรมจึงมีความหมายที่กว้างและลึกกว่าความหมายตามหลักไวยากรณ์ หรือตามหลักตรรกศาสตร์ นอกจากนี้ สัญลักษณ์ยังเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ในโวหารภาพพจน์เพื่อสร้างความคิด จินตนาการ และอารมณ์ความรู้สึก

๓.๒.๑.๒ ความหมายของสัญลักษณ์ในทางจิตวิทยา

ในศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อแนวคิดแบบสัจนิยมและธรรมชาติเริ่มเสื่อมลง วรรณกรรมจึงมีปฏิกิริยาในทางลบและเกิดแนวคิดแบบสัญลักษณ์นิยมซึ่งยกย่องความฝัน อำนาจพิเศษ และเวทมนตร์ลึกลับ ดังที่ จี.เอช. (นฤมล กาญจนทัต และอุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์. ๒๕๓๒; แปลจาก AN ESSAY ON CRITICISM by Gramham Hough. 1973: ๑๓๕) กล่าวถึงสัญลักษณ์ว่า มีอำนาจเหนือจิตใจ เพราะถือว่าสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่สร้างตัวตนให้แก่ปมแห่งประสบการณ์ ซึ่งหากไม่ใช้สัญลักษณ์จะไม่มีทางจะเข้าใจได้ บางครั้งก็เชื่อว่าอำนาจของสัญลักษณ์นี้เชื่อมโยงกับระบบความสัมพันธ์อันเร้นลับซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติ

ในสมัยโบราณหลายคนเชื่อว่า ความฝันคือข่าวสารที่ส่งมาจากจิตใต้สำนึกเพื่อกระตุ้นให้เราสนใจในเรื่องต่างๆ บางครั้งก็เปิดเผยความขัดแย้งที่อยู่ลึกลงไปจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของเรา นักจิตวิเคราะห์ถือว่าความฝันเป็นสิ่งสะท้อนถึงจิตในส่วนลึก ทั้งความสุข ความสมหวัง ความทุกข์และความผิดหวัง โดยเชื่อว่าความฝันเป็นช่องทางให้ความอัดอั้นตันใจได้ระบายออกในขณะหลับซึ่งส่วนใหญ่จะให้ผลดีต่อสุขภาพและถือว่าความฝันอาจแสดงถึงความจริงบางอย่างที่ไม่สามารถเปิดเผยได้ในขณะตื่น หรือเป็นแนวคิด ความหลงผิด ความเพ้อฝัน ความเครียด ความกังวล ความเจ็บป่วยทุกชนิด นักจิตวิเคราะห์บางกลุ่มจึงให้ความสำคัญกับการแปลความหมายของความฝันอย่างมากและเชื่อว่าจิตใต้สำนึก^๑ จะส่งสิ่งเตือนใจมาให้เราอย่างต่อเนื่องในรูปความฝันที่เกิดขึ้นซ้ำๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจกับความฝันของตน

^๑จิตใต้สำนึก (Unconscious) คือ ภาวะจิตที่ถูกปิดกั้นไว้ ครอบคลุมได้แก่ สิ่งที่เราไม่ต้องการหรือคิดว่าไม่ต้องการ แต่เก็บมันไว้ในใจโดยไม่รู้ตัว เช่น อารมณ์ที่ถูกเก็บกด ความฝัน ความทรงจำ ฯลฯ จิตใต้สำนึกอาจมีอิทธิพลต่อจิตใจของเราทั้งในด้านดีและร้าย ส่วนจิตสำนึก (Conscious) คือ ภาวะจิตระดับที่มีความสำนึกควบคุมอยู่ เช่น การพูด และทำอะไรอย่างระมัดระวัง (ศรีเรือน แก้วกังวาล).

ดั่งที่ ซิกมันด์ ฟรอยด์(Sigmund Freud)^{*} ได้เสนอว่า

ความฝันมิได้เป็นลางสังหรณ์หรือข่าวสารที่แจ้งเหตุการณ์ล่วงหน้าให้มนุษย์ทราบ ดังเช่นที่คนในสมัยโบราณเชื่อกัน แต่ความฝันเป็นเรื่องของประสบการณ์ในอดีต และมีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์เหล่านั้น ตรงนี้เองที่ฟรอยด์นำเอามโนทัศน์เรื่องจิตใต้สำนึกมาอธิบายอย่างละเอียด ฟรอยด์เชื่อว่าการที่มนุษย์เรามีความฝันเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าจิตใต้สำนึกของมนุษย์มีจริง และทำงานอยู่ตลอดเวลาทั้งในยามหลับและตื่น เรื่องราวหรือเนื้อหาของความฝันตามที่เสนอของฟรอยด์ ช่วยให้เราเห็นกระบวนการทำงานของจิตใต้สำนึกได้ นอกจากนั้นฟรอยด์ยังชี้ให้เห็นว่าจิตใต้สำนึกของมนุษย์ไม่ได้ทำงานภายใต้หลักเหตุผลหรือกฎเกณฑ์ทางตรรกวิทยา ในความฝันจิตใต้สำนึกของมนุษย์ อาจเสนอความคิดที่ขัดแย้งกันออกมา หรือความคิดเหล่านั้นอาจถูกเสนอออกมาในรูปของสัญลักษณ์(symbol) ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอื่น เช่น ภู อาจเป็นตัวแทนขององคชาต หรืออวัยวะเพศชาย(phallic) ฟรอยด์เรียกกระบวนการที่สัญลักษณ์อันหนึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอื่นนี้ว่า “การแทนที่”(displacement) (ยศ สันตสมบัติ. ๒๕๔๒ : ๓๒)

นอกจากนี้ฟรอยด์ยังอธิบายว่ามนุษย์ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของจิตใต้สำนึก ซึ่งมีกลไกทางจิตหลายประเภทด้วยกัน เช่น แรงจูงใจ อารมณ์ที่ถูกเก็บกด ความฝัน ความรู้สึกนึกคิด ความทรงจำ ฯลฯ พลังจิตใต้สำนึกมีอิทธิพลเหนือจิตสำนึก และคอยกระตุ้นเตือนให้ปฏิบัติพฤติกรรมประจำวันทั่วไป ทั้งยังเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมไร้เหตุผลและผิดปกติในลักษณะต่างๆ

แนวคิดของฟรอยด์อันนี้ คล้ายกับแนวคิดของจุง(Carl Gustav Jung) เรื่องความเกี่ยวพันระหว่างระบบต่างๆ ของบุคลิกภาพในรูปแบบของระบบชดเชย(Compensate) ที่ว่าเมื่อส่วน

^{*}ซิกมันด์ ฟรอยด์(Sigmund Freud) เกิดเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ค.ศ ๑๘๕๖ เขาเป็นจิตแพทย์ผู้ซึ่งพยายามที่จะค้นหาวິธีบำบัดอาการป่วยทางจิต รวมถึงธรรมชาติและระบบการทำงานของจิตใมนุษย์ จึงเริ่มต้นคิดทฤษฎีจิตวิเคราะห์(Psycho analysis) และเป็นบิดาของทฤษฎีจิตวิเคราะห์(ยศ สันตสมบัติ. ๒๕๔๒ : ๑)

Extravert* ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมออกมาได้ในจิตสำนึก ก็ถูกเก็บกดไปแสดงในจิตใต้สำนึก เช่น ความฝัน ส่วน Introvert ที่ถูกเก็บไว้มากๆ เมื่อถึงโอกาสจะแสดงออกมาในรูปแบบพฤติกรรม Extravert(ศรีเวื่อน แก้วกังวาล. ๒๕๒๙ : ๓๘-๓๙)

จึง เชื่อว่าการสร้างสัญลักษณ์เป็นกลวิธีหนึ่งของมนุษย์เพื่อปรับบุคลิกภาพให้เกิดดุลยภาพ โดยอธิบายประโยชน์ของการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาใช้ในการปรับปรุงบุคลิกภาพว่า มีอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. สร้างสัญลักษณ์ขึ้นเพื่อทำความสนใจยากให้แก่แรงขับเคลื่อนทาง สัญชาตญาณที่ยังไม่สมหวัง เช่น มนุษย์ยอมอยู่ได้อำนาจแรงขับเคลื่อนของสัญชาตญาณเพศ(ในความหมายอย่างกว้าง คือ ความใคร่ได้รับความยินดีปรีดาทั่วๆ ไป) เมื่อยังไม่ได้รับสนองตอบจนพอใจ มนุษย์จึงสร้างศิลปะ ร้องรำทำเพลงขึ้นเป็นสัญลักษณ์ สำหรับให้ได้รับความยินดีปรีดาที่ขาดอยู่
๒. สร้างสัญลักษณ์ขึ้นเป็นรูปธรรมขึ้นจากประสบการณ์อดีตที่สะสมอยู่ในจิตใต้สำนึก Archetype โดยที่จริง เชื่อว่า การสร้างสรรค์สัญลักษณ์ดีขึ้นมา (คือผ่อนคลายพลังขับเคลื่อนและลดความเครียด) ช่วยให้อารยธรรมดำเนินไปสู่ระดับสูงยิ่งขึ้น และเสริมด้วยว่ามนุษย์ควรเข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังสัญลักษณ์ต่างๆ เหล่านั้น เนื่องจากมีความจำเป็นต่อการปรับตัวและการพัฒนาบุคลิกของตน เพื่อไปสู่จุดเต็มเปี่ยมของความเป็นคน(ศรีเวื่อน แก้วกังวาล. ๒๕๒๙ : ๔๑)

ในขณะที่บางคนเชื่อว่ามนุษย์ใช้บางสิ่งบางอย่างเป็นตัวแทนของความรู้สึกที่อยู่ใต้สำนึก มนุษย์บางคนไม่สำนึกว่าตัวมีความรู้สึกเหล่านี้อยู่ ความฝันเป็นสิ่งที่ทำให้เราเข้าใจกระบวนการทำงานของจิตไร้สำนึก การแปลความฝัน สัญลักษณ์และความหมายที่แฝงเร้นอยู่ในความฝันกลายมาเป็นพื้นฐานของการแปลระบบสัญลักษณ์ และความหมายของสัญลักษณ์ในเทพนิยาย

*จึง แบ่งบุคลิกภาพออกเป็น ๒ ลักษณะกว้างๆ คือ Extravert ซึ่งเป็นบุคลิกแบบนิยมเข้าหาสิ่งแวดลอมนอกตัวทั้งที่เป็นวัตถุ บุคคลและสังคม ส่วน Introvert เป็นบุคลิกแบบที่ตรงข้ามกับแบบแรก

ต้นศตวรรษที่ ๒๐ จิตวิทยาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทางการแพทย์เริ่มมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น มีการตั้งทฤษฎีและพิสูจน์ให้เห็นได้ในจิตวิทยา ดังนั้นเมื่อมีการค้นพบว่าการทำงานของจิตใญ่มนุษย์เป็นการวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบจึงนำศาสตร์นี้มาใช้ในการวรรณกรรม จิตวิทยาเป็นศาสตร์แขนงใหม่ที่ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของชีวิตมนุษย์ที่บรรยายและแจกแจงพฤติกรรมทางจิตของตัวละคร วรรณกรรมจึงสัมพันธ์กับจิตวิทยาอย่างแยกไม่ออก ในฐานะที่วรรณกรรมบรรยายและแจกแจงพฤติกรรมของตัวละครรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งที่ถ่ายทอดออกมาโดยตรงหรือโดยอ้อม โดยผ่านตัวละครหรือศิลปะการสร้างสรรคทางการประพันธ์ในรูปแบบต่างๆ

จุลเสนอทฤษฎีจิตไร้สำนึกร่วม(Collective unconscious) ว่าเป็นความคิดที่อยู่ในส่วนลึกที่สุดซึ่งอาจจะปรากฏออกมาในรูปของความฝัน หรือจินตนาการต่างๆ ของมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากตัวละครในวรรณกรรม จินตนาการสร้างสรรค์ ภาพพจน์ ความฝัน ลางสังหรณ์ฯลฯ ล้วนเป็นภาพสะท้อนของจิตไร้สำนึกร่วมของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณถึงปัจจุบันซึ่งบางครั้งก็แปรรูป แต่เมื่อวิเคราะห์จนเห็นความหมายที่แฝงแล้วก็พบว่า สิ่งที่แปรรูปมานี้เป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกต่างๆ อาจจะเรียกได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์แทนจิตไร้สำนึกร่วมที่มีลักษณะเป็นแบบฉบับซึ่งเกิดขึ้นซ้ำกันไม่จำกัดเวลาและสถานที่ จึงสรุปได้ว่าวรรณคดีเป็นการแสดงออกของประสบการณ์ของมนุษย์ที่อยู่ในสัมพันธภาพไร้สำนึกร่วมที่สื่อได้ตรงกันระหว่างผู้แต่งและผู้อ่าน กวีและผู้แต่งจึงเป็นคนเล่าเรื่องต่างๆ จากประสบการณ์ สำหรับวิธีการเล่านั้น พลังงานทางจิตจะแปรประสบการณ์ออกมาเป็นสัญลักษณ์ โดยที่บางครั้งผู้แต่งก็รู้สึกตัว ทั้งผู้แต่งและผู้อ่านจึงเข้าใจความหมายได้ แต่ในบางครั้งผู้แต่งก็ไม่รู้ตัว ดังนั้นทั้งผู้แต่งและผู้อ่านจึงไม่เข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์(ชลธิรา สัตยาวัฒนา. ๒๕๑๓ : ๓๑-๓๓)

ตามทฤษฎีการวิเคราะห์ทางจิตวิทยาเชื่อว่า ความฝันเป็นการแสดงออกของจิต - ได้สำนึก ในเมื่อความฝันผูกพันกับผู้ฝันวรรณคดีก็ผูกพันกับตัวผู้แต่ง เพราะวรรณกรรมนั้นได้แรงบันดาลใจมาจากจิตได้สำนึก ดังนั้นวรรณกรรมจึงเป็นการแสดงออกของกวี โดยเป็นปฏิกิริยาจากจิตได้สำนึกของบุคคล(Self-Expression) ปฏิกิริยานั้นไม่แสดงออกมาตรงๆ แต่แฝงมาในรูปของอารมณ์ หรือ สัญลักษณ์บางอย่างในงานประพันธ์ ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์(๒๕๔ : ๓๑๐-๓๑๑) สรุปไว้ว่า ตามทฤษฎีของฟรอยด์เชื่อว่าวรรณกรรมเป็นการแสดงออกของจิตฝ่ายต่ำของมนุษย์ที่เรียกว่า id ซึ่งอยู่ในจิตได้สำนึก ศิลปินและนักประพันธ์ล้วนเป็นผู้ที่เป็นโรคประสาท คือ เป็นผู้ที่มีอารมณ์รุนแรงผิดปกติแต่ถูกกดไว้ให้อยู่ในจิตได้สำนึก โดยถือว่าความพยายามที่จะกดอารมณ์อันรุนแรง โดยเฉพาะอารมณ์ทางเพศให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม หรือขนบธรรมเนียมประเพณีอันเคร่งครัดตลอดเวลานั้นเป็นสิ่งที่จะทำให้คนเป็นโรคประสาทหรือโรคจิตมากขึ้น ซึ่งนักประพันธ์และ

ศิลปินจะแตกต่างจากผู้ป่วยด้วยโรคประสาทคนอื่นๆ ตรงที่สามารถระบายอารมณ์ที่ถูกกดดันไว้ ออกมาในรูปของศิลปะ ผลงานของนักประพันธ์และศิลปินไม่ได้เป็นเครื่องบรรเทาอารมณ์ดังเครียด ของตัวเองเท่านั้น หากยังเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพจิตใจอันสับสนวุ่นวายอีกด้วย นอกจากนี้ยังมี นักทฤษฎีบางคนเชื่อว่า นักประพันธ์ที่เก็บกดอารมณ์ไว้มากเท่าใดก็ยิ่งมีโอกาสที่จะเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง และเป็นศิลปินที่ยิ่งใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

๓.๒.๑.๓ การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์จากความเชื่อทางศาสนา ลัทธิ และคติชน

ในสมัยโบราณมนุษย์มีความรู้สึกลัวทวดกลัวทั้งต่อธรรมชาติ สัตว์โลก และมนุษย์ ด้วยกันเอง มนุษย์จะถือเอาสิ่งน่ากลัวทุกอย่างที่ไม่สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นเทพและสร้างสัญลักษณ์ขึ้น เป็นตัวแทน สัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นมีความเกี่ยวพันกันทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตในลักษณะที่คล้ายคลึง เพราะในช่วงแรกนี้มนุษย์มีแนวคิดในทำนองที่ว่ามนุษย์กับสัตว์ไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก ดังนั้น การใช้สัญลักษณ์ของมนุษย์ในยุคแรกจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับความลึกลับและเทพเจ้า สัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับเทพเจ้าจึงเป็นระบบสัญลักษณ์ที่สำคัญของมนุษย์

พื้นที่ของประเทศอิรักในปัจจุบันรวมทั้งพื้นที่ส่วนหนึ่งของประเทศซีเรีย และอิหร่าน ในอดีตเคยเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เพราะตั้งอยู่บนแม่น้ำ ๒ สาย คือ แม่น้ำไทกริส(Tigris) และแม่น้ำ ยูเฟรติส(Euphrates) ซึ่งคือพื้นที่ที่เรียกกันว่าดินแดนเมโสโปเตเมีย(Mesopotamia) อันเป็น แหล่งกำเนิดอารยธรรมโลกหลายอารยธรรมด้วยกัน เริ่มจากอารยธรรมสุเมเรียนกระทั่งไปจบลงที่ อารยธรรมบาบิโลเนียน

สุเมเรียน^๑(Sumerians) เป็นชนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบนดินแดนเมโสโปเตเมีย ตามด้วยชาวอัคคาเดียน(Akkadians) ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่ใหกำเนิดอารยธรรมโบราณ และส่งอิทธิพลต่อ

^๑สุเมเรียนเป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่บนดินแดนเมโสโปเตเมีย เมื่อประมาณ ๖,๕๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล ชาวสุเมเรียนสืบเชื้อสายมาจากเผ่าพันธุ์ไคนั้นยังไม่มีหลักฐานยืนยันอย่างแน่ชัด แต่ในคัมภีร์ไบเบิลปรากฏ ชื่อนครอุร์(Ur) ซึ่งเป็นเมืองหลวงที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากของชาวสุเมเรียน และในปัจจุบันอนุสรณ์สถาน ต่างๆ ของชาวสุเมเรียนยังมีปรากฏให้เห็นบนดินแดนของประเทศอิรัก(ไอคิว๔๕; และไดโนเสาร์(แก่). ๒๕๔๔ : ๑๘)

อารยธรรมโลกยุคปัจจุบัน นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ได้ค้นพบหลักฐานด้านเอกสารมากมาย ที่บันทึกบนแผ่นดินเหนียว(Clay Tablets) เกี่ยวกับด้านโบราณคดีและด้านศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าอารยธรรมในดินแดนเมโสโปเตเมียนี้คือ อารยธรรมที่ส่งอิทธิพลต่ออารยธรรมกรีก โรมัน และประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป รวมถึงทวีปเอเชีย เช่น เปอร์เซีย(อิหร่าน) อินเดีย และจากอินเดียก็แพร่เข้ามายังกลุ่มประเทศในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งประเทศไทย(ผาสุก อินทราวุธ. ๒๕๔๖(ก) : ๖)

สำหรับพิธีกรรมทางศาสนาชาวสุเมเรียนและอัสซีเรียนนิยมฆ่าแพะส่งเวทย์เทพเจ้า โดยเชื่อว่า แพะ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์แห่งพืชพันธุ์ ซึ่งจัดเป็นพิธีกรรมที่แพะต้องรับบาป และสืบทอดไปถึงพิธีกรรมของชาวอินเดียโบราณ

ส่วนชาวอัสซีเรียน^๑(Assyrians) นิยมสร้างรูปปั้นวัวที่มีหัวเป็นมนุษย์และมีปีก (Human – Headed Winged Bulls) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาวอัสซีเรียน กระทั่งสมัยบาบิโลเนียน ยุคปลาย^๒(Babylonians) ก็นิยมเคารพนับถือ มังกร โดยเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์แทนเทพมารдук ซึ่งเป็นเทพประจำนคร โค เป็นสัญลักษณ์แทนเทพอาแดด ซึ่งเป็นเทพแห่งท้องฟ้าและบรรยากาศ และ สิงห์

“ชาวอัสซีเรียนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณตอนเหนือของดินแดนเมโสโปเตเมีย ตั้งแต่ช่วง ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาลแล้ว แต่ในช่วงนั้นยังตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของชาวสุเมเรียนและอัสซีเรียน กระทั่งอาณาจักรอื่นๆ และอำนาจทางการเมืองของชาวบาบิโลเนียน(ยุคต้น) เสื่อมลงในราว ๑,๕๕๐ ปีก่อนคริสตกาล จึงเป็นโอกาสอันดีให้อาณาจักรอัสซีเรียนขึ้นมาเรืองอำนาจ(ผาสุก อินทราวุธ. ๒๕๔๖(ก) : ๖)

“บาบิโลเนียน เป็นดินแดนเก่าแก่ที่ตั้งอยู่บนฝั่งน้ำยูเฟรติส ในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกับอาณาจักรสุเมเรียน แต่เมื่ออาณาจักรบาบิโลเนียนยุคต้นเสื่อมอำนาจลงจึงเป็นโอกาสให้อาณาจักรอัสซีเรียนขึ้นมาเรืองอำนาจ กระทั่งช่วง ๖๐๙ ปีก่อนคริสตกาล อาณาจักรอัสซีเรียนได้เสื่อมอำนาจลง ทำให้อาณาจักรบาบิโลเนียนกลับมาเรืองอำนาจอีกครั้งหนึ่ง(ผาสุก อินทราวุธ. ๒๕๔๖(ก) : ๖)

เป็นสัญลักษณ์แทนเทพธิดาอิสตาร์ ซึ่งเป็นเทพธิดาแห่งความรักและสงคราม(ผาสุก อินทราวุธ. ๒๕๔๖(๒) : ๖)

ในอียิปต์สมัยโบราณมีการเชนสรวงเทพเจ้าโดยบูชาผ่านสัตว์เพื่อขอพรให้ปกป้องคุ้มครองตนจากภูติผี และสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ด้วยเหตุดังกล่าวสัตว์บางชนิดจึงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งพลังทางธรรมชาติในขณะที่สัตว์บางชนิดกลายเป็นตัวแทนของสิ่งที่ชั่วร้าย นอกจากนี้สัตว์บางชนิดยังมีคุณลักษณะที่สัมพันธ์กับเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง เพราะชาวอียิปต์สร้างเทพเจ้าของเขาเป็นรูปสัตว์หรือรวมลักษณะของมนุษย์และสัตว์เข้าด้วยกัน ดังนี้ วัวตัวผู้ สัมพันธ์กับเทพเจ้าต่างๆ ในประวัติศาสตร์ของอียิปต์ เนื่องจากวัวเป็นสัตว์ที่มีร่างใหญ่ แข็งแรง จึงเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจและความอุดมสมบูรณ์ และเชื่อกันว่าเป็นวิญญาณของเทพโอซิริส เป็นสัญลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์ที่เกิดภายในร่างแกะศักดิ์สิทธิ์ นกแร้ง เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นมารดา และมีความเกี่ยวข้องกับเทวีไอซิส และเทวีเนปทิส(บรรยง บุญฤทธิ์. ๒๕๔๐? : ๙๗ - ๑๐๐)

กรีกโรมันมีเทพปกรณัม(Myth) เป็นระบบการสร้างเทพเจ้าให้มีรูปร่าง ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของกรีกโรมันเป็นรากฐานความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของตะวันตก โดยรวมกับลัทธิศาสนา ยิวโบราณ คัมภีร์ไบเบิลและอื่นๆ ซึ่งพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้ แกะ เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายในทำนองเดียวกันกับ แพะ คือ เป็นสัตว์ที่ใช้สังเวยเทพเจ้าเพื่อรับบาป หรือรับโทษแทนมนุษย์ โดยมีเรื่องเล่าเปรียบเทียบเกี่ยวกับแกะปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิลว่า

“สมมุติว่าคนหนึ่งเผลอทำผิดแล้วตัวหนึ่งหายไป เขาจะอย่างไร? เขาจะทิ้งแกะเก้าสิบเก้าตัวไว้ในทุ่งหญ้าแล้วออกเที่ยวตามหาแกะตัวที่หายไปจนพบ เมื่อพบแล้วเขาจะยินดีมากยกอุ้มขึ้นบ่าพากลับบ้าน แล้วเรียกเพื่อนฝูงมาพร้อมหน้าแล้วกล่าวว่า “มาช่วยกันดีใจเถิด เพราะฉันพบแกะตัวที่หายไปนั้นแล้ว” ข้าพเจ้าขอบอกให้ว่าในสวรรค์จะยินดีปรีดาเช่นเดียวกัน เมื่อคนบาปคนหนึ่งกลับใจ มากกว่ามีคนที่น่านับถือเก้าสิบเก้าคนที่ไม่ต้องการกลับใจ(แสงสว่างแห่งชีวิต. ม.ป.ป. : ๑๓)

สัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของชาวอียิปต์โบราณ รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์ของชาวกรีก-โรมันด้วย คือ แกะตัวผู้ เพราะนอกจากจะนิยมใช้แกะในพิธีบูชายันต์แล้วยังเชื่อว่าเสียงร้องของแกะนั้นคล้ายกับเสียงร้องของเด็กทารก และจึงหมายถึง การก่อกำเนิดลูกหลานและความอุดมสมบูรณ์ด้วย

นอกจากนี้ ศาสนาฮินดูในประเทศอินเดียซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ทางศีก
ตะวันตก การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ตามความเชื่อทางซึ่งมีความสัมพันธ์ดั้งเดิมที่เกี่ยวกับเทพก็พบได้
มาก เช่น พระพิฆเนศวร์ ซึ่งมีเศียรเป็นช้างและเป็นเทพแห่งแสงสว่าง เป็นสัญลักษณ์แทนวิชาซึ่งเชื่อ
ว่าพระองค์เป็นเทพแห่งศิลปะและวิชาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ หากเช่นไหว้บูชาก็จะประสบความสำเร็จ
ทางวิชา หรือ แกะ เป็นสัตว์ที่ใช้ประกอบพิธีบวงสรวงเทพเจ้าต่างๆ ดังนั้นแกะจึงเป็นสัญลักษณ์แทน
การไถ่บาปของมนุษย์

สัญลักษณ์ในคติชนวิทยา ส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากลัทธิศาสนาในวัฒนธรรมของ
แต่ละกลุ่มจะมีสิ่งที่มีสมมติขึ้นแทนความคิดต่างๆ เริ่มแรกจะใช้อยู่ในวงแคบ ต่อมาก็เป็นที่ยอมรับและ
แพร่หลายไปในสังคม ผู้แต่งย่อมจะนำสิ่งที่ป็นสัญลักษณ์ในชีวิตประจำวัน ในพิธีกรรม และ
การเล่นต่างๆ มาใช้ในงานของเขาด้วย

อีกชาติหนึ่งของโลกที่ร่ำรวยมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ก็คือ ประเทศจีน ชาวจีนมี
ความเชื่อและแนวคิดอยู่ ๔ กระแสใหญ่ๆ หนึ่งในนั้นคือ ลัทธิเต๋า(Taoism) ซึ่งเกิดขึ้นในฐานะที่เป็น
ปรัชญาและวิถีการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ ซึ่งอธิบายโดยสรุปได้ว่าพลัง
อันยิ่งใหญ่ในธรรมชาติมีอยู่ ๒ พลัง คือ หยิน(Yin) จัดเป็นพลังเพศหญิง(Female Principle) หรือ
พลังลบ ส่วนอีกพลังหนึ่งเรียกว่า หยาง(Yang) จัดเป็นพลังเพศชาย(Male Principle) หรือพลังบวก
หยินกับหยางเป็นพลังที่ตรงข้ามกันแต่ก็เป็นพลังที่ไม่ขัดแย้งกัน พลังทั้งสองจึงเป็นพลังที่ประกอบซึ่ง
กันและกันในเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้นเมื่อพลังทั้งสองมาประสมกันจึงก่อให้เกิดสรรพสิ่งมากมาย
ในธรรมชาติ

เมื่อความเชื่อตามลัทธิเต๋าก่อพันกับธรรมชาติต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมากจึงเสี่ยงไม่ได้
ที่จะมีความสนใจเกี่ยวกับสัตว์จนทำให้เกิดความนับถือและนำมาเป็นสัญลักษณ์ต่างๆ มากมาย สัตว์
ที่เป็นสัญลักษณ์อันคุ้นเคยมากที่สุด คือ ๑๒ นักษัตร การนับปีโดยใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์นี้มีปรากฏ
อยู่ทางแถบเอเชียในหลายประเทศทั้งไทย จีน ญี่ปุ่น เวียดนาม เขมร ฯลฯ ซึ่งอาจจะลำดับปีนักษัตร
และใช้สัตว์ต่างกันเล็กน้อย เช่น ปีมะโรงในจีนจะเป็นปีมังกร ปีเถาะในญี่ปุ่นจะเป็นปีแมว เป็นต้น
(ทีมงานสารคดี. ๒๕๓๙ : ๑๐) ส่วนประเทศไทยใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในปีนักษัตรมานานเท่าใดนั้น

ปรัชญาในประเทศจีนประกอบขึ้นจากความเชื่อและแนวคิด ๔ กระแสใหญ่ๆ ดังนี้ ๑.ความเชื่อ
ดั้งเดิมในเรื่องพระเจ้าและวิญญาณ ๒.ลัทธิขงจื้อ ๓.ลัทธิเต๋า ๔.พุทธศาสนา(นิกายทิเบต นำเบญจพล.
๒๕๔๑? : ๒๓)

ไม่อาจทราบได้เพราะไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัด เพียงแต่ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ หรือที่เรียกกันว่า "ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง" นั้น มีข้อความในจารึกเรื่องปักษัตร ดังนี้

๑๒๑๔ ศก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหง(ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๐)

๑๒๐๗ ศกปีกุน ให้ชุดเอาพระธาตุออกทั้งหลาย(ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๔)

๑๒๐๕ ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใครใจในใจ(ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๙)

จารึกสมัยสุโขทัย. ๒๕๒๗. กรมศิลปากร : ๑๖, ๑๙

นอกจากนี้ชาวจีนยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องทิศทาง และสถานที่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ได้มาจากศาสนา โดยชาวจีนเชื่อว่าในจักรวาลแบ่งโลกออกเป็น ๔ ทิศใหญ่ๆ แต่ละทิศมีเทพและสัตว์ประจำทิศอยู่ คือสัตว์เทพ ๔ จำพวก ดังนี้ มังกรน้ำเงิน เสือขาว เต่าดำหรืองูดำ และหงส์แดง โดยมีมังกรเป็นหัวหน้า สัตว์ที่ชาวจีน นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์มีทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก และสัตว์เลื้อยคลาน นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อถือศรัทธาแล้ว สัตว์พวกนี้ยังคงเกี่ยวเนื่องกับระบบธรรมชาติ คือ ธาตุทั้ง ๕ ทิศ และเป็นพื้นฐานดวงดาวในตำราโหราศาสตร์

ชาวจีนและชาวญี่ปุ่น นับถือมังกรซึ่งเป็นสัตว์ที่สร้างจากจินตนาการโดยสร้างจาก
จะเข้กับงู ในขณะที่ทางตะวันตกจะมองมังกรไปทางชั่วร้าย งู เป็นสัญลักษณ์ที่คนทั่วไปเชื่อว่าเป็นสิ่ง
ชั่วร้าย เพราะบุคลิกที่เต็มไปด้วยเล่ห์อุบาย ความฉลาดแกมโกง และโกหกหลอกลวง แต่สำหรับชาวจีน
งู เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายเป็นมงคล คือ ความมีสติปัญญา เนื่องจากเชื่อว่างูเป็นญาติกับมังกร
ผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์และมีความหมายที่ไม่มงคล คือความหายนะหรือโชคร้าย และเป็นวิญญาณชั่วร้าย
ทุกชนิด ส่วน เต่า เป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืน ความแข็งแรง ทนทาน สิงโต เป็นสัญลักษณ์
ของอำนาจ ความเข้มแข็ง เสือ เป็นสัญลักษณ์ของผู้ทรงอำนาจ ความสง่า สุนัข มีคุณสมบัติของ
ผู้ดูแลและคุ้มครองจึงเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงปลอดภัย ลิง เป็นสัญลักษณ์ของผู้มีปัญหา
เฉลียวฉลาด และ แมว เป็นสัตว์ที่ชาวจีนเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ที่มงคล คือ แมวเป็นสัญลักษณ์ของสิ่ง
ที่ช่วยเหลือขับไล่ภูติผีปิศาจ ส่วนในทางไม่เป็นมงคลแมวเป็นสัญลักษณ์ของลางร้ายต่างๆ เช่น ความ
ยากจน และความตาย(ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. ๒๕๔๔ : ๑๐๘-๒๐๒)

๓.๒.๑.๔ การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในสำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทย

ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเรียนรู้และถ่ายทอดสู่สังคมได้อย่างเหมาะสม และเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการ ภาษามีความสัมพันธ์กับความเชื่อที่สะท้อนประเพณี เช่น มีสำนวน ภาษิต และคำพังเพยต่างๆ ดังนั้น นอกจากสำนวนจะถ่ายทอดชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพสังคมแล้วยังแฝงคำสอนและคติเตือนใจไว้อีกด้วย

ในภาษาของชาติต่างๆ มีสำนวน ภาษิต และคำสอนมากมายที่นำสัตว์มาเปรียบ ในภาษาไทยก็มีเช่นกัน ดังที่ รัชนี ขอสิตถิกุล(๒๕๔๕ : คำนำ) กล่าวถึงสำนวน ภาษิต และคำพังเพยที่นำสัตว์มาเปรียบ สรุปได้ว่าในภาษาไทยมีสำนวน ภาษิต และคำพังเพยจำนวนมากที่นำสัตว์มาเปรียบและใช้สอน หรือเตือนใจคนไทยด้วยกันในการประพฤติปฏิบัติตน นอกจากนี้ยังมีสำนวน ภาษิต และคำพังเพยที่เอาธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบ และใช้สอน หรือเตือนใจคนไทยในเรื่องต่างๆ ไป เช่น

๑. เรื่องการอบรมบุตร เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี
๒. เรื่องการคบเพื่อน เช่น เข้าฝูงหงส์ก็เป็นหงส์ เข้าฝูงกาก็เป็นกา
๓. เรื่องการพูดจา เช่น ปลาหมอตายเพราะปาก ปากหอยปากปู

นอกจากนี้ สำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยบางคำยังสอดคล้องกับของชาติอื่น เช่น เขียนเสือให้วัวกลัว ที่เป็นสุภาษิตอังกฤษ แต่เป็นคำสอนใจของไทย หรือวัวหายล้อมคอก และเสียมเขาควายเป็นชนกัน ต่างก็เป็นสำนวนอังกฤษและไทย

ปรีชา สุขเกษม(ทีมวาไรตี้. ๒๕๔๖ : ๖) สรุปความเห็นจากการศึกษาสำนวนไทย ๓๓๐ สำนวน จากจำนวนสัตว์๘๘ ชนิด ว่าลักษณะสัตว์ซึ่งเรียกว่าสัตว์ลักษณะ ที่นำมาผูกเป็นสำนวน มี ๒ ประเภท คือ ลักษณะทางกายภาพเรียกว่า รูปลักษณะ และลักษณะนิสัยเรียกว่า นิสัยลักษณะ ส่วนแนวคิดในการนำสัตว์มาเปรียบมาจากความสอดคล้องทางความหมายกับสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบใน ๓ ลักษณะ คือ ความสอดคล้องทางภาษา โดยจะเปรียบเทียบลักษณะของสัตว์ และพฤติกรรมสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับคน โดยใช้คำหรือข้อความตรงกัน อย่างเช่น รูปร่างใหญ่ งานใหญ่ ผู้ใหญ่ ซึ่งตรงกับช้าง หรือถ้ามีนิสัยลักษณะ ก็จะเปรียบเทียบคนขึ้นมายุ ดังเช่น กา เป็นต้น

๓.๒.๑.๕ การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย

การใช้สัญลักษณ์ในวรรณคดี หมายถึง การนำเอาสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาแทนสิ่งที่เป็นรูปธรรมด้วยกัน หรือแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด ความรู้สึก พฤติกรรม อารมณ์ หรือลักษณะบางประการของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้เข้าใจได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เพราะสิ่งที่เป็นนามธรรมเหล่านั้น บางครั้ง

ก็ยากที่จะแสดงออกอย่างตรงไปตรงมาได้ เนื่องจากขัดต่อหลักศีลธรรม เช่น บทสังวาสของตัวละคร (สุชาติ พงษ์พานิช. ๒๕๑๗ : ๒๐) และจากงานวิจัยของลัดดา ปานุทัย ในเรื่องการวิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทยซึ่งวิเคราะห์จากวรรณคดีไทยจำนวน ๒๓ เรื่อง พบว่าวรรณคดีไทยเกือบทุกเรื่องมีการใช้สัญลักษณ์ต่างกันแค่เพียงเรื่องใดจะใช้มากหรือน้อย และใช้ในรูปแบบใดเท่านั้น โดยวรรณคดีแต่ละประเภทต่างมีแบบแผนการใช้สัญลักษณ์

สัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกและอารมณ์เจกเช่นมนุษย์ นอกจากนี้สัตว์ยังมีความผูกพันกับชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะในสภาพสังคมดั้งเดิมที่มนุษย์อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติด้วยแล้ว มนุษย์ย่อมใกล้ชิดกับสัตว์มาก ดังนั้นในการสร้างงานวรรณคดีซึ่งเป็นงานที่บันทึกชีวิตมนุษย์จึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะพบสัตว์ปรากฏอยู่ในวรรณคดีด้วย

เมื่อกล่าวถึงสัตว์ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยพบว่าผู้แต่งนิยมใช้สัตว์เป็นตัวละคร แม้ในบางเรื่องตัวละครสัตว์ดังกล่าวจะเป็นแค่เพียงตัวประกอบซึ่งปรากฏตัวแค่บางฉากและบางครั้งก็ไม่ได้ปรากฏตัวให้เห็น แต่ถูกกล่าวอ้างถึงในรูปของโวหารภาพพจน์เพื่อเปรียบเทียบ เช่น ใช้หงส์เปรียบกับความงามสง่าของนาง ใช้นกตะกุ่มแทนคนหัวล้าน เป็นต้น

อ่อนนคอกฤาเจ้าวันทอง	พี่คิดว่าผัวน้องมาตามไล่
ไม่ทันพิเคราะห์เพราะอยู่ไกล	เข้าใกล้จึงรู้ว่านกตะกุ่ม
หัวหมูมันกระไรไม่มีขน	หัวคนเช่นนี้ก็มียก...

ขุนช้างขุนแผน. ๒๕๔๔ : ๓๓๗

จากตัวอย่างจะเห็นว่ากวีนำ *นกตะกุ่ม* มาเป็นสัญลักษณ์แทนขุนช้าง ภาพลักษณ์ของนกตะกุ่มที่ไม่มีขนบนหัว เมื่อเสริมต่อว่า *หัวหมูมันกระไรไม่มีขน* ทำให้เห็นภาพของหมูซึ่งมีรูปร่างอ้วนและไม่มีขนที่หัวก็เข้าใจได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้นว่า *นกตะกุ่ม* เป็นสัญลักษณ์ที่กวีนำมาใช้กล่าวแทนขุนช้างซึ่งเป็นคนหัวล้านและอ้วน

กระนั้นใช่ว่าสัตว์ที่ปรากฏในวรรณคดีจะเป็นสัญลักษณ์ หรือปรากฏตัวในรูปของโวหารภาพพจน์เสียทั้งหมด ผู้วิจัยสังเกตการสร้างตัวละครสัตว์ในวรรณคดี พอสรุปได้ว่ากวีสร้างตัวละครสัตว์ขึ้นมา ๓ แบบ ดังนี้

๑. สัตว์ที่สร้างขึ้นตามธรรมชาติแบบสมจริง เช่น ช้าง ม้า นก ปลา

๒. สัตว์ที่สร้างขึ้นตามจินตนาการแบบเหนือจริง ได้แก่

๒.๑ สัตว์สมมุติจากความเชื่อหรือเทพนิยาย เช่น พญานาค ครุฑ กินรี

๒.๒ สัตว์ที่สร้างแบบบุคลาธิษฐาน คือ สัตว์ที่มีลักษณะของสัตว์จริงอยู่

บางส่วน แต่ก็นำมาปรับแต่งใหม่ตามจินตนาการให้มีลักษณะรูปร่าง ความสามารถ พลัง และอิทธิฤทธิ์ที่เหนือความจริง เช่น หนุมาน ม้านิลมังกร

การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในวรรณคดีไทยจะปรากฏอยู่ในโวหารภาพพจน์ หรือความเปรียบแบบต่างๆ ซึ่งคำที่นำมาเปรียบเทียบกับนั้นตีความได้เป็นสัญลักษณ์ และส่วนมากมักจะเป็นสัญลักษณ์ตามแบบแผนที่ใช้สืบกันมาจนเป็นที่รู้และเข้าใจกันโดยทั่วไป

การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ตามแบบแผนในวรรณคดีไทย ซึ่งพอจะนำมายกเป็นตัวอย่างได้ก็คือ การใช้แมลงภู่หรือแมลงผึ้งแทนเพศชายในบทอัศจรรย์ หรือใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์ของความสูงศักดิ์ ความดีงาม และใช้กาเป็นเครื่องหมายแห่งความต่ำต้อย ชีءเห่ และชั่วร้าย เป็นต้น

วันทองหลดผลดั่งทั้งมุ้งหั่น

ขุนช้างงกกันเข้าจ้งคอบ

ปล้ำลัมจมเตียงเสียงด้าเอือก

วันทองเสือกด้าฝาดตาป้อหลอ

อัศจรรย์ฟ้าลั่นฝนตกปรอ

เสียงจ้อไหลอาบซาบแผ่นดิน

กุ่มปลาดีใจไล่ผุดโผล่

แต่ลั่นตัวโตโตเข้าเคล้าหิน

เทพเทพาเที่ยวหาหิน

ว่ายวารินชำแรกแทรกถึงพื้น

วันทองหมองศรีมีแต่ทุกข์

ช้างขุนช้างเป็นสุขสำราญรื่น

ขุนช้างขุนแผน. ๒๕๔๔ : ๒๔๓

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ากวีใช้ กุ่มและปลา เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศชาย สัญลักษณ์ต่างๆ ที่กวีกำหนดขึ้นเพื่อสมมุติแทนให้เห็นถึงเพศและพฤติกรรมทางเพศนี้จะเห็นได้ว่ากวีนำลักษณะเด่นหรือลักษณะสำคัญในด้านรูปลสมบัติ หรือคุณสมบัติของสิ่งนั้นมาเป็นเครื่องเปรียบ

ยี่งดินยี่งกอดสอดสัสมผัส

อุยหน้าอย่ากัดพระหัตถ์พี่

ปิดป้องว่องไวอยู่ในที่

จนลัมกลิ้งลงบนที่บรรทมใน

อัศจรรย์ล้นพิลึกกึกก้อง	ฟ้าร้องครันครืนดังปืนใหญ่
เกิดพายุโยนยวบสวบสาบไป	หลังคาพาไลแทบเปิดเปิง
ฝนตกท่าใหญ่ใส่ชูชู	ท่วมคูท่วมหนองออกนองเจิง
คางคกขึ้นกระโดดโลดเคล่ง	อึ้งอ่าง่าเร้งร้องแล้วพองคอ
นกกระจอกออกจากวิมานมะพร้าว	ต้องฝนทนนาวอยู่จนหง่อ
ชนคางหางปีกเปียกจนมอซอ	ฝนก็พอลดเม็ดเสร็จบันดาล

ระเด่นลันได. ๒๕๓๙ : ๑๖

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ากวีใช้ คางคก อึ้งอ่าง นกกระจอก เป็นสัญลักษณ์แทน อวัยวะเพศชาย และจากข้างต้น จะเห็นว่าการใช้เป็นสัญลักษณ์ในวรรณคดีนั้นเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งของการประพันธ์ที่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงเรื่องเพศซึ่งขัดต่อศีลธรรม และการ ชื่นชมความด้วยสัญลักษณ์นี้จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสาระได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นสัญลักษณ์จึงทำให้วรรณคดีได้ทำหน้าที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เนื่องจากวรรณคดี คือ บันทึกชีวิตของมนุษย์ที่สะท้อนให้เห็นสัจจะของชีวิตในแง่มุมต่างๆ การที่ผู้แต่งกล่าวถึงเรื่องเพศนั้นก็เพราะผู้แต่งต้องการแสดงให้เห็นว่าความต้องการและความสัมพันธ์ทางเพศเป็นความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน

๓.๒.๒ ประเภทของสัญลักษณ์

สัญลักษณ์สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท ดังนี้

๓.๒.๒.๑ สัญลักษณ์ตามแบบแผน(Traditional Symbol) หรือ สัญลักษณ์ตามธรรมเนียมนิยม(Conventional Symbol) คือ สัญลักษณ์ที่ผู้แต่งส่วนใหญ่นิยมใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะซ้ำๆ กัน จนเป็นที่เข้าใจกันดี จึงง่ายแก่การตีความ ดังเช่น สีดำ เป็นสัญลักษณ์แทนความตาย ความเศร้า ความมืดมน กว เป็นสัญลักษณ์แทน ความต่ำต้อย ชีءเห่ และชั่วร้าย เป็นต้น

สัญลักษณ์ตามแบบแผนบางอย่างก็นับเป็นสัญลักษณ์สากลซึ่งทุกชาติทุกภาษาสามารถรับรู้และเข้าใจตรงกันได้ เช่น นกเป็นสัญลักษณ์แทนความอิสระเสรี แต่สัญลักษณ์ตามแบบแผนบางอย่างก็สามารถรับรู้และเข้าใจได้เฉพาะผู้ที่อยู่ในสังคม วัฒนธรรม หรือประเพณีเดียวกัน

สะท้อนฟ้าพื้นล้น	สรวงสวรรค์
พื้นแผ่นดินแดนรร	หย่อนได้
สาครคลื่นอิงอร-	ณพเพ็ญ ฟองนา
แลทั่วทิศไม่ไห้	โยคเยื้องอัศจรรย์ฯ
ขุนสีหคลั่งคู่เกล้า	สาวสีห์
สารแนบนางคชลี	ลาศเหล่าน
ทรายทองย่องยงกรี-	ทาชื่น ชมนา
กระต่ายกระแตแต่น	ตอบเต้าสมสมรฯ

ลิลิตพระลอ. ๒๕๑๔: ๑๓๙

จากบทประพันธ์ข้างต้น จะเห็นได้ชัดว่ากวีใช้จากความแปรปรวนของธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์แทนบทอัศจรรย์ โดยจะสังเกตเห็นว่ากวีเลือกใช้ขุนสีห์และสาวสีห์เป็นสัญลักษณ์แทนพระลอและพระเพื่อนพระแพงนั้น เนื่องจากสีห์เป็นสัตว์ที่คนทั่วไปเข้าใจกันดีว่าเป็นสัญลักษณ์ของเจ้าป่า กวีจึงเลือกใช้สีห์แทนพระลอและพระเพื่อนพระแพงที่เป็นกษัตริย์

๓.๒.๒.๒ สัญลักษณ์เฉพาะบุคคล หรือ สัญลักษณ์ส่วนตัว (Private Symbol)

เป็นสัญลักษณ์ที่ผู้แต่งคิดขึ้นมาใช้แทนสิ่งที่ต้องการจะสื่อโดยแนะจินตนาการให้ผู้อ่านเข้าใจและตีความหมายได้ ซึ่งสัญลักษณ์นี้จะถูกสมมุติขึ้นใช้ แต่ไม่แพร่หลายอย่างสัญลักษณ์ตามแบบแผนด้วยเหตุนี้ ในบางครั้งจึงยากที่จะตีความเพื่อให้เข้าใจสิ่งที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อได้

สัญลักษณ์เฉพาะบุคคล หรือสัญลักษณ์ส่วนตัวนี้ เมื่อผู้แต่งใช้ซ้ำๆ กันหรือมีผู้อื่นนำไปใช้จนเกิดการแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกัน สัญลักษณ์นั้นก็จะกลายเป็นสัญลักษณ์ตามแบบแผนและสามารถตีความได้ง่ายยิ่งขึ้น

เรื่องสั้นไทยในปัจจุบันนิยมใช้สัญลักษณ์เฉพาะบุคคลมากพอสมควร เช่น ในเรื่อง อุ้มง ของนิคม รายยวา ที่ใช้ *อุ้มง* หรือ *บุเสฉวน* เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น และไม่อาจเป็นตัวของตัวเองได้ต้องคอยพึ่งพาผู้อื่น หรือ *เรื่องเจ้าเมืองศพ* และ*อิเหนีย*

ของวัฒน์ วรรณยางกูร ที่ใช้ *อิเหนียว* เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนคนเจ้าเล่ห์ ที่หลอกลวงผู้อื่น ด้วยกลต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของตนเท่านั้น *

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นชัดเจนว่าการใช้สัญลักษณ์ในงานประพันธ์นั้นมีมานานแล้ว กลวิธีการใช้สัญลักษณ์ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายระหว่างผู้แต่งและผู้อ่านมาตลอดจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้สัญลักษณ์ในงานวรรณกรรมเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาในเรื่องแนวคิด และกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นไทยที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ เพราะการใช้สัญลักษณ์เป็นเรื่องที่ท้าทายความสามารถของผู้แต่งและผู้อ่าน

ในบทที่ ๔ ผู้วิจัยได้เลือกเรื่องสั้นไทยที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์จำนวน ๙๐ เรื่อง จากผู้แต่ง ๓๖ คน มาศึกษาวิเคราะห์โดยละเอียดซึ่งจะให้เห็นการสื่อความหมาย แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอการเรื่องสั้นที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ ทั้งยังเห็นพัฒนาการของการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐- ๒๕๔๕

*ดูรายละเอียดในบทที่ ๔ แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นไทยที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕

บทที่ ๔

แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นไทยที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์

พ.ศ. ๒๕๐๐- ๒๕๔๕

งานประพันธ์จะมีคุณค่าน่าสนใจหรือไม่นั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับการสร้างสรรค์ด้วยคำ
สำนวนภาษาของผู้แต่งแล้ว แนวคิดและกลวิธีที่ผู้แตงนำเสนอก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีคุณค่า
น่าสนใจ

๔.๑ ความหมายของแนวคิด และกลวิธีการนำเสนอ

แนวคิด หรือแก่นเรื่อง(Theme) คือ สารสำคัญที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อถึงผู้อ่าน โดยบางเรื่อง
จะซ่อนแนวคิดไว้ให้ค้นหาด้วยการอ่านและพิจารณาเรื่องนั้นอย่างละเอียด เช่น พิจารณาตัวละครเอก
และการกระทำของตัวละครในสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนสังเกตน้ำเสียงของผู้แต่ง รวมทั้งตีความ
สัญลักษณ์ที่พบ(ธัญญา สังขพันธานนท์. ๒๕๓๙ :๑๘๕)

กลวิธีทางการประพันธ์ หรือ กลวิธีการนำเสนอ(Techniques) คือ วิธีการที่ผู้แต่งเลือกนำมาใช้
ในการสร้างงานเขียนของตนให้สำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้นกลวิธีของผู้แต่งแต่ละคนจึงมีผล
ต่อตัวงาน กล่าวคือ ทำให้งานประพันธ์ที่มีองค์ประกอบหรือรูปแบบเหมือนกันมีลักษณะต่างกัน
โดยสิ้นเชิงและมีส่วนทำให้งานประพันธ์มีคุณค่าทางศิลปะหรือคุณค่าทางสังคมที่ต่างกันอีกด้วย(วิภา
กษะนันท์. ๒๕๓๓ :๖๙)

ผู้แต่งบางคนเลือกใช้สัญลักษณ์เป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อสารกับผู้อ่าน ซึ่งสัญลักษณ์นั้นอาจ
ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง หรือองค์ประกอบทั้งหมดของเรื่องสั้นก็ได้
องค์ประกอบหนึ่งที่ผู้แตงนิยมสร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวละคร กระนั้นไ้ว่าตัวละครทุกตัวที่
ปรากฏในเรื่องจะเป็นสัญลักษณ์เสมอไป ตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์นั้นจะมีจุดสังเกตได้จากชื่อตัวละคร
ประเภทของตัวละคร พฤติกรรมบางอย่าง ลักษณะทางกายภาพและลักษณะนิสัย ดังนั้นตัวละครที่เป็น
สัญลักษณ์จึงไม่ได้เกิดโดยบังเอิญ แต่เป็นตัวละครที่ผู้แตงจงใจเลือกสร้างขึ้นมาเพื่อจุดมุ่งหมายบาง
ประการ

การพิจารณากลวิธีการนำเสนอและการตีความสัญลักษณ์ในงานประพันธ์ อาจช่วยให้เรามองเห็นวัตถุประสงค์ของผู้แต่งในการสร้างสรรค์งานชิ้นนั้นได้ จึงเป็นหนทางนำไปสู่ความเข้าใจสาระที่แท้จริงของเรื่องซึ่งก็คือเข้าใจแนวคิดที่ผู้เขียนต้องการสื่อถึงผู้อ่านนั่นเอง ด้วยเหตุนี้การที่วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีไปพร้อมกันนั้น จึงเป็นวิธีที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายทั้งยังเห็นรายละเอียดต่างๆ อย่างชัดเจน

การวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕ ผู้วิจัยยึดหลักการอ่านละเอียดผนวกกับความรู้พื้นฐานในบทที่ ๒ และใช้เอกสารงานวิจัยทางวรรณกรรมเป็นแนวทางซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์เฉพาะการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์เท่านั้น เพราะน่าจะเห็นว่าผู้แต่งเลือกสร้างและใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดใด และใช้กลวิธีใดในการนำเสนอ

ผลจากการวิเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยทั้ง ๙๐ เรื่อง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาทและการปรากฏตัวของสัตว์ในเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง พบว่าผู้แต่งเลือกสร้างให้สัตว์ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์นั้นเป็นตัวละคร โดยมีบทบาทและมีการปรากฏตัว ๓ แบบ ดังนี้

๑. ตัวละครสำคัญหรือตัวละครหลัก เป็นตัวละครที่มีบทบาทเด่นจึงเป็นตัวละครที่ทำให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องหรือพล็อต(Plot) ที่ผู้แต่งวางไว้ และเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อ ทั้งยังเป็นตัวละครที่ปรากฏตัวอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งเรื่อง

๒. ตัวละครประกอบ เป็นตัวละครที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องน้อย แต่มีส่วนช่วยสื่อแนวคิดที่ผู้แต่งมุ่งนำเสนอมีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจะปรากฏตัวในบางฉากหรืออาจปรากฏตัวเพียงฉากเดียว และในบางเรื่องอาจปรากฏตัวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของฉากเท่านั้น

๓. ตัวละครที่ถูกอ้างถึง เป็นตัวละครที่ไม่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง แต่มีส่วนช่วยให้เห็นสาระสำคัญที่ผู้แต่งตั้งใจจะสื่อผู้อ่านได้ชัดเจน แม้จะไม่ปรากฏตัวออกมาเลยแต่ผู้อ่านจะรู้ว่า มีตัวละครดังกล่าวเพราะถูกอ้างถึง ซึ่งส่วนมากจะอยู่ในรูปของความเปรียบ

ผลจากการวิเคราะห์บทบาทของสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยทั้ง ๙๐ เรื่อง ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งเลือกใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์โดยนำเสนอเป็นตัวประกอบมากที่สุด

การศึกษาวเคราะห์ในบทที่ ๓ นี้จะวิเคราะห์การสื่อความหมาย แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕ โดยเลือกใช้เรื่องสั้นจำนวน ๙๐ เรื่อง จาก ผู้แต่ง ๓๖ คน ได้แก่ เรื่องชวนาและนายห้าง, สวรรยา และแซมคำ ของลาว คำหอม เรื่องนกสีเหลือง แมวและคนสันโดษ, คนจรและหมาไม่มีชื่อ และ แมลเป็น ของสุรัชย์ จันทิมาธร เรื่องรองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทาและชายชรา ของดัก วงศ์รัฐ เรื่องมาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน และออกไปจากความมืด ของสุชาติ สวัสดิ์ศรี เรื่องการเดินทางในคืนวันหนึ่ง ของคมศร คุณะดิกล เรื่อง

ลมฝน ต้นไม้และคน ของธนศ อาภรณ์สุวรรณ เรื่องบนเส้นทางของหมาบ้า, แมงเหี้ยแมงทับ และ
 ขอทาน แมวและคนเมา ของ อัครศิริ ธรรมโชติ เรื่องเมฆฝอยกับลมเหนือ, สีของหมา, หุ่นร้าง, รอ
 บ้านของนกกระจอก และ ห้วนไหวและเปาะบาง ของจำลอง ฝั่งชลจิตร เรื่องนกแร้ง และ แพะแก่
 ภูเขาใน ฤดูแล้ง ของพนม นันทพฤกษ์ เรื่องงูกินนา, ฝนแรก, ตักแตน คน และนกกระจอก
 ฝรั่ง กุหลาบ นก และหนอน, ยังมีครอบครัวหนึ่ง, ลานทราย, นกสีแดง, เจ้าเมือง, ศพและอิเหนียวน
 นกปีกหัก, อดีตของอดีต และ เสือ ของวัฒน์ วรรณยางกูร เรื่องคนล่าเสือ และ ไฟกลางฝน ของ
 ประภัสสร เสวิกุล เรื่องกา ของวาณิช จรุงกิจอนันต์ เรื่องเหี้ย และค่าแห่งชีวิต ของวิมล ไทรนิมิต
 เรื่องคนบนต้นไม้, เข้าวันหนึ่ง, มากับลมฝน, คีตก, ปล่อยนก, ความเปลี่ยนแปลง, คนดำน้ำ
 บ่ายของหมอกควัน และ อุโมงค์ ของนิคม รายยวา เรื่องคนบนสะพาน ของไพฑูริย์ ธัญญา
 เรื่องงูเขียว, หมาหายงูหางขาด, ลูกไก่ไม่อยากเป็นดาว, สุนัขาคต และเอาเถอะ-เอาเถอะ ของ
 ศิริดาวเรือง เรื่องไม้เสียบ ของภาคย์ จินตณมัย เรื่องงูเขียวกับนกกระจอก ของณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร
 เรื่องสมรภูมิ ของอัญชัน เรื่องแมวดำ, ในห้วงน้ำกว้าง, บ่ายบัดซบ และ แมวแห่งบูเต๊ะกรือซอ ของ
 กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เรื่องนักตกปลา และ แมลงสาบ ของขจรฤทธิ์ รักษา เรื่องหมื่นเขียว คมหนาม
 และ มดคันชันหมา ของกร ศิริวัฒน์ เรื่องบิลลี่-ใจ นกกระจอก ของภาณุพงษ์ คงจันทร์ เรื่อง
 เพลงไม่รู้จบ ของคำปิ่น สีเหนือ เรื่องหญิงชรากับหมาได้สะพาน ของนภาพร พายัพพัคตร์ เรื่อง
 หมากลางถนน ของวินทร์ เลียววาริณ เรื่องไก่ของแม่, แมว และ ตัวเมีย ของอิสระ ชูศรี เรื่องไก่ซี.พี
 ของชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์ เรื่องหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม ของศิลา โคมฉาย เรื่องคนจรจัดกับหมา
 ขี้เรื้อนผู้อาภัพ และ มดในใจ ของสนั่น ชูสกุล เรื่องอสรพิษ, อสรภาพ และ หมาฝรั่ง ของ
 ประชาคม ลุนาชัย เรื่องนกไม่มีปีก ของวลิตดา เพ็ญศิริ เรื่องคนกับเสือ ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล
 เรื่องหมาถั่ง ของอ.นิกรฐ์ เรื่องแมลงเม่าแมลงสาบ และ แมว ของแซ่คำ ปันณะศักดิ์ และ เรื่อง
 หิ่งห้อย ของ ชีวี ชีวา

ผู้วิจัยแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์ออกตามชนิดของสัตว์ด้วยการเก็บข้อมูลความถี่ของการใช้สัตว์
 เป็นสัญลักษณ์ว่าผู้แต่งแต่ละคนใช้สัตว์ชนิดใดมากที่สุดแล้วนำมาจัดลำดับตามปีที่พิมพ์ ดังนี้

ชนิด	จำนวน	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง	พิมพ์ครั้งแรก
๑ นก	๑๙ เรื่อง	คนบนต้นไม้	นิคม รายยวา	พ.ศ. ๒๕๑๐
		แหมคำ	ลาว คำหอม	พ.ศ. ๒๕๑๒
		นกสีเหลือง	สุรชัย จันทิมาธร	พ.ศ. ๒๕๑๒
		ความเปลี่ยนแปลง	นิคม รายยวา	พ.ศ. ๒๕๑๔
		ปล่อยนก	"	พ.ศ. ๒๕๑๔
		นกสีแดง	วิวัฒน์ วรรณยางกูร	พ.ศ. ๒๕๒๓
		เจ้าเมือง ศพ และอียิปต์	"	พ.ศ. ๒๕๒๔
		นกแร้ง	พนม นันทพฤกษ์	พ.ศ. ๒๕๒๔
		กา	วาณิช จรุงกิจอนันต์	พ.ศ. ๒๕๒๖
		ตักแตน คน และนกกระจอก	วิวัฒน์ วรรณยางกูร	พ.ศ. ๒๕๒๖
		ฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน	"	พ.ศ. ๒๕๒๗
		นกปีกหัก	"	พ.ศ. ๒๕๒๙
		บ้านของนกกระจอก	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. ๒๕๓๐
		เพลงไม่รู้จบ	คำปิ่น สีเหนือ	พ.ศ. ๒๕๓๐
		อดีตของอดีต	วิวัฒน์ วรรณยางกูร	พ.ศ. ๒๕๓๐
		งูเกี่ยวกับนกกระจอก	ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร	พ.ศ. ๒๕๓๓
		ในห้วงน้ำกว้าง	กนกพงศ์ สงสมพันธุ์	พ.ศ. ๒๕๓๓
		นกไม่มีปีก	วลีลดา เพ็ญศิริ	พ.ศ. ๒๕๓๕
		บิลลี่ ใจ นกกระจอก	ภาณุพงษ์ คงจันทร์	พ.ศ. ๒๕๓๕
๒ สุนัข หรือ หมา	๑๕ เรื่อง	ชาวนาและนายห้าง	ลาว คำหอม	พ.ศ. ๒๕๐๑
		คนจรและหมาไม่มีชื่อ	สุรชัย จันทิมาธร	พ.ศ. ๒๕๑๖
		แผลเป็น	"	พ.ศ. ๒๕๑๘
		บนเส้นทางของหมาบ้า	อัศศิริ ธรรมโชติ	พ.ศ. ๒๕๒๐
		ค่าแห่งชีวิต	วิมล ไทรนิมิต	พ.ศ. ๒๕๒๖*
		หมาหาย	ศรีดาวเรือง	พ.ศ. ๒๕๒๙
		สีของหมา	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. ๒๕๓๐
		สู่อินาคด	ศรีดาวเรือง	พ.ศ. ๒๖๓๒
		ทุ่งร้าง	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. ๒๕๓๔

ชนิด	จำนวน	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง	พิมพ์ครั้งแรก
		หญิงชรา กับหมาใต้สะพาน หมากลางถนน ตัวเมีย คนจรจัดกับหมาขี้เรื้อน หมาฝรั่ง หมาถึง	นพพร พายัพพัคตร์ วินทร์ เลียววาริณ อิสระ ชูศรี สนั่น ชูสกุล ประชาคม ลุนาชัย ฮ. นิโกฮูกิ	พ.ศ. ๒๕๓๗ พ.ศ. ๒๕๓๘ พ.ศ. ๒๕๓๙* พ.ศ. ๒๕๔๑* พ.ศ. ๒๕๔๒ พ.ศ. ๒๕๔๓
๓ งู	๑๑ เรื่อง	เช้าวันหนึ่ง มากับลมฝน ลม ฝน ต้นไม้ และคน งูกินนา ฝนแรก งูเกี้ยว งูหางขาด เอาเถอะ – เอาเถอะ งูเขียวกับนกกระจอก อสรพิษ หมู่บ้านปลอดอาชญากรรม	นิคม รวยยววา " ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ วัฒน์ วรรณยางกูร " ศรีดาวเรือง " " ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร ประชาคม ลุนาชัย ศิลา โคมฉาย	พ.ศ. ๒๕๑๒ พ.ศ. ๒๕๑๒ พ.ศ. ๒๕๑๓ พ.ศ. ๒๕๑๗ พ.ศ. ๒๕๒๑ พ.ศ. ๒๕๒๙ พ.ศ. ๒๕๓๑ พ.ศ. ๒๕๓๒ พ.ศ. ๒๕๓๓ พ.ศ. ๒๕๓๗ พ.ศ. ๒๕๔๑*
๔ แมว	๑๑ เรื่อง	มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน แมวและคนสันโดษ รองเท้าสีน้ำตาลแมวและคนชรา ออกไปจากความมืด ไฟกลางฝน ขอทาน แมว และคนเมา แมวดำ ป้ายบดขบ แมว แมวแห่งบูเต๊ะกรือขอ แมว	สุชาติ สวัสดิ์ศรี สุรชัย จันทิมาธร ตึก วงศ์รัฐ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ประภัสสร เสวิกุล อัศศิริ ธรรมโชติ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ " อิสระ ชูศรี กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ แซ่ดำ ปิณณะศักดิ์	พ.ศ. ๒๕๑๒ พ.ศ. ๒๕๑๒ พ.ศ. ๒๕๑๔ พ.ศ. ๒๕๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๕ พ.ศ. ๒๕๓๐ พ.ศ. ๒๕๓๑ พ.ศ. ๒๕๓๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ พ.ศ. ๒๕๓๖ พ.ศ. ๒๕๔๔

ชนิด	จำนวน	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง	พิมพ์ครั้งแรก
๕ มด	๕ เรื่อง	สมรภูมิ ไม้เสียบ หมิ่นเขี้ยวคมหนาม มดคันชีหามา มดในใจ	อัญชัน ภาคย์ จินตนมัย กร ศิริวัฒน์ " สนั่น ชูสกุล	พ.ศ. ๒๕๓๓ พ.ศ. ๒๕๓๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ พ.ศ. ๒๕๓๘ พ.ศ. ๒๕๔๑*
๖ ไก่	๓ เรื่อง	ลูกไก่ไม่ยอมเป็นดาว ไก่ของแม่ ไก่ ซี.พี.	ศรีดาวเรือง อิสระ ชูศรี ชัชรินทร์ ชัยวัฒน์	พ.ศ. ๒๕๓๒ พ.ศ. ๒๕๓๔ พ.ศ. ๒๕๔๐*
๗ ปลา	๓ เรื่อง	คนดำน้ำ สมรภูมิ นักตกปลา	นิคม ร่ายยาว อัญชัน ขจรฤทธิ์ รักษา	พ.ศ. ๒๕๑๔ พ.ศ. ๒๕๒๘ พ.ศ. ๒๕๓๒
๘ แมลงสาบ	๓ เรื่อง	การเดินทางในคืนวันหนึ่ง แมลงสาบ แมลงสาบ	คมศร คุณะดิลก ขจรฤทธิ์ รักษา แซ่คำ ปิณณะศักดิ์	พ.ศ. ๒๕๑๓ พ.ศ. ๒๕๓๓ พ.ศ. ๒๕๔๓
๙ หนอน	๓ เรื่อง	สวรยา ฝรั่ง กุหลาบ นก และหนอน เอาเถอะ – เอาเถอะ	ลาว คำหอม วัฒน์ วรรณยางกูร ศรีดาวเรือง	พ.ศ. ๒๕๐๕ พ.ศ. ๒๕๒๗ พ.ศ. ๒๕๓๒
๑๐ หนู	๓ เรื่อง	ดอกไม้ ยังมีครอบครัวยุคหนึ่ง เอาเถอะ – เอาเถอะ	เสกสรรค์ ประเสริฐกุล วัฒน์ วรรณยางกูร ศรีดาวเรือง	พ.ศ. ๒๕๒๗ พ.ศ. ๒๕๒๘ พ.ศ. ๒๕๓๒
๑๑ กบ	๒ เรื่อง	มากับลมฝน ลานทราย	นิคม ร่ายยาว วัฒน์ วรรณยางกูร	พ.ศ. ๒๕๑๒ พ.ศ. ๒๕๒๘
๑๒ ตั๊กแตน	๒ เรื่อง	เมฆฝอยกับลมเหนือ ตั๊กแตน คน และนกกระเจือก	จำลอง ฝั่งชลจิตร วัฒน์ วรรณยางกูร	พ.ศ. ๒๕๒๓* พ.ศ. ๒๕๒๖
๑๓ แพะ	๒ เรื่อง	บ้ายของหมอกควัน แพะแก่ภูเขาในฤดูแล้ง	นิคม ร่ายยาว พนม นันทพฤษ	พ.ศ. ๒๕๒๗* พ.ศ. ๒๕๓๙*
๑๔ วัว	๒ เรื่อง	คนบนสะพาน รอ	ไพฑูรย์ ธิญา จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. ๒๕๒๘ พ.ศ. ๒๕๔๐
๑๕ เสือ	๒ เรื่อง	คนล่าเสือ	ประภัสสร เสวิกุล	พ.ศ. ๒๕๒๔

ชนิด	จำนวน	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง	พิมพ์ครั้งแรก
		เสือ	วัฒน์ วรรณยางกูร	พ.ศ. ๒๕๓๕
๑๖ แมลงวัน	๑ เรื่อง	สวรพยา	ลาว คำหอม	พ.ศ. ๒๕๐๕
๑๗ จระเข้	๑ เรื่อง	ศึก	นิคม รายยวา	พ.ศ. ๒๕๑๒
๑๘ พังพอน	๑ เรื่อง	มากับลมฝน	"	พ.ศ. ๒๕๑๒
๑๙ แมลงปอ	๑ เรื่อง	เมฆผอຍกับลมเหนือ	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. ๒๕๒๓*
๒๐ แมงทับ	๑ เรื่อง	แมงเอ๋ยแมงทับ	อัศศิริ ธรรมโชติ	พ.ศ. ๒๕๒๓
๒๑ เหี้ย	๑ เรื่อง	เหี้ย	วิมล ไทรนิมิต	พ.ศ. ๒๕๒๔
๒๒ ปูเสฉวน	๑ เรื่อง	อุโมงค์	นิคม รายยวา	พ.ศ. ๒๕๒๗
๒๓ หิ่งห้อย	๑ เรื่อง	หิ่งห้อย	ชีวี ชีวา	พ.ศ. ๒๕๓๙
๒๔ แมงเม่า	๑ เรื่อง	แมงเม่า	แชคำ ปิ่นณะศักดิ์	พ.ศ. ๒๕๔๑
๒๕ ลิง	๑ เรื่อง	อิสรภาพ	ประชาคม ลุนาชัย	พ.ศ. ๒๕๔๑
๒๖ จิ้งจก	๑ เรื่อง	ห้วนไหวและเปาะบาง	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. ๒๕๔๒
๒๗ ตัวหมัด	๑ เรื่อง	หมาฝรั่ง	ประชาคม ลุนาชัย	พ.ศ. ๒๕๔๒

*หมายเหตุ * คือ ปี พ.ศ. ที่พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก

ผลจากการเก็บข้อมูลเรื่องการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยจำนวน ๙๐ เรื่อง จากผู้แต่ง ๓๖ คน ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งเลือกใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ทั้งสิ้น ๒๗ ชนิด โดยเรียงตามลำดับจำนวนที่ใช้จากมากไปหาน้อย ดังนี้ นก หมา แมว งู มด ไก่ ปลา แมลงสาบ หนอน หนู กบ ต๊กแตน แพะ วัว เสือ แมลงวัน จระเข้ พังพอน แมลงปอ แมงทับ เหี้ย ปูเสฉวน หิ่งห้อย แมงเม่า ลิง จิ้งจก และตัวหมัด โดยแจกแจงและวิเคราะห์แต่ละเรื่องอย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒ การสื่อความหมาย แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอ

ผลจากการจัดเก็บความถี่เรื่องสั้นไทยตามขอบเขตที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งเลือกใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ทั้งสิ้น ๒๗ ชนิด ผู้วิจัยจะวิเคราะห์สัตว์แต่ละชนิดโดยเรียงลำดับตามจำนวนที่ใช้จากมากไปหาน้อยดังรายละเอียดข้างต้น จากการวิเคราะห์พบว่าเรื่องสั้นบางเรื่องใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์หลายชนิดซึ่งเมื่อแยกวิเคราะห์แล้วอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ยาก ดังนั้นสำหรับเรื่องสั้นกรณีดังกล่าว ผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยนำสัตว์ที่ปรากฏมาวิเคราะห์คู่กันไป

๔.๒.๑ นก เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอมากถึง ๒๐ เรื่อง นก เป็นสัตว์ปีกที่บินได้ตามใจต้องการ นกจึงเป็นสัญลักษณ์สากลแทนความอิสระเสรี การวิจัยครั้งนี้พบว่าส่วนใหญ่ผู้แต่งนำแนวคิดสากลเกี่ยวกับนกมาปรับใช้ในบริบทใหม่ กระนั้นผู้อ่านก็สามารถเข้าใจแนวคิดได้ เนื่องจากค่านิยมของนักเขียนไทยในช่วงหนึ่งที่มีมักจะให้นกเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ใฝ่หาอิสระเสรีทางความคิด หรือผู้เรียกร้องประชาธิปไตย กระทั่งกลายเป็นจุดสังเกตได้ว่าหากบริบทของเรื่องเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองตัวละครก็มักจะเป็นสัญลักษณ์สื่อแนวคิดดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบว่าการที่ผู้แต่งเลือกใช้นกหลายชนิด เช่น นกกระเจอก นกขุนทอง นกเขา นกกาน นกพิราบ โดยนำลักษณะบางประการของนก จำนวนและสุภาพสมบัติบางคำที่เกี่ยวกับนก รวมทั้งชื่อมาเป็นแนวเทียบเคียงเพื่อสื่อแนวคิดนั้นเป็นลักษณะที่ใช้สัญลักษณ์สื่อแนวคิด โดยอาศัยความหมายกักตุนที่ผู้อ่านมีอยู่แล้ว เช่น นกกาส่วนใหญ่มีขนสีดำ มีนิสัยซี้ซื้อมือ เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนต่ำต้อยและคนชั่วร้าย ซึ่งพบได้ทั้งในวรรณคดีและวรรณกรรมปัจจุบัน นกขุนทองเป็นนกที่พูดได้ด้วยการเลียนเสียงแต่ไม่เข้าใจสิ่งที่พูด หรือสำนวนว่า นกน้อยทำรังแต่พอตัว หมายถึงคนที่พอใจในสิ่งที่มี และไม่โลภ ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑.๑ เรื่องคนบนต้นไม้ นิคม รวยยวว่า เล่าถึงตัวละคร “เขา” ที่กำลังเดินทางและแหงนดูนก เรื่องเล่าย้อนถึงสภาพชีวิตชาวนาของตัวละครว่าประสบปัญหาทั้งจากภัยธรรมชาติ และถูกผู้อื่นเอาไรต์เอาเปรียบ เรื่องตัดกลับมาบรรยายถึงความรู้สึกของตัวละครขณะที่มุ่งมั่นปีนต้นไม้ขึ้นไปเพื่อจับนกมาขาย

“เขา” เป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นธาตุแท้ของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์โลกที่คิดถึงแต่ตนเองเท่านั้น เพราะขณะที่เขาปีนต้นไม้ขึ้นไปเพื่อจับนก เขากลับคิดว่าตนเองไม่เคยเบียดเบียนใคร แต่โชคร้ายที่ถูกเอาเปรียบ การที่เขาอิจฉานกและคิดสงสัยว่าถ้าเขาเป็นนกที่อยู่บนต้นไม้เขาจะหนีพ้นปัญหาต่างๆ หรือไม่นั้น การกระทำของเขาเองได้ตอบข้อสงสัยทั้งหมดได้อย่างชัดเจนแล้วว่าทราบใดที่ทุกคนต่างคิดถึงแต่ตนเองการเบียดเบียนย่อมไม่มีวันสิ้นสุด

ผู้แต่งตั้งชื่อเรื่องคนบนต้นไม้เป็นสัญลักษณ์เพื่อนำเสนอสาระสำคัญ คือ สะท้อนถึงการเอาไรต์เอาเปรียบของคนในสังคม โดยใช้ นก เป็นสัญลักษณ์ในเรื่อง แต่นกในเรื่องยังเป็นลูกนกที่บินไม่ได้ ลูกนก จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้อ่อนแอกว่า จึงถูกผู้ที่มีอำนาจในสังคมมากกว่าเอาไรต์เอาเปรียบ

เขาขึ้นไปเกือบถึงโพรงนก ลมพัดแรงจนใจหวิว ความพึงใจบางอย่าง
วูบขึ้น รู้สึกอิจฉานกที่ทำรังอยู่บนนี้ มันคงมีความสุขมาก เขาคิดไม่ต้อง

ผูกพันกับเรื่องราวบนพื้นดิน คนเราจะเป็นอย่างนี้บ้างได้ไหมนะ เล็ก
เบียดเบียนกัน อยู่อย่างรักใคร่ เห็นอกเห็นใจกัน เขาคิดถึงตัวเองไม่เคย
คิดร้ายใคร มีแต่ถูกรังแก บนพื้นดินช่างน่าเบื่อหน่าย อยากหนีไปให้พ้น
เขาสงสัยว่าถ้าเขาเป็นนกและขึ้นมาทำรังอยู่บนต้นไม้ปัญหาคืออะไรต่าง ๆ ยังจะ
ติดตามมารบกวนได้ไหม เขาจะหนีพ้นหรือไม่หนอ

เขาสลัดหวั่นไหวไล่ความคิดที่กำลังฟุ้งซ่าน แล้วป็นขึ้นจนถึงโพรง มีลูก
นกตัวเล็ก ๆ สามตัวอยู่ในนั้น เขารู้สึกหัวใจเต้นแรงขณะเอื้อมมือเข้าไป

คนบนต้นไม้. ๒๕๑๐ : ๑๒ – ๑๓

จากตัวอย่างจะเห็นว่า “เขา” เป็นตัวแทนของผู้คนในสังคมที่ต้องดิ้นรนเพื่อ
ความอยู่รอด แม้บางครั้งจะมีมโนธรรมก็ตาม แต่ความเห็นแก่ตัวที่มีมากกว่าได้เข้ามาทำลาย
สำนึกแห่งเมตตาที่มีจนหมดสิ้น

ผู้แต่งเขียนเรื่องคนบนต้นไม้เพื่อชี้ให้เห็นว่าความทุกข์ยากเดือดร้อนของ
สรรพชีวิตบนโลกนี้เกิดจากการที่สมาชิกในสังคมต่างเห็นแก่ตัวและเบียดเบียนกัน จากตัวอย่าง
ในข้างต้นจะเห็นว่าในต้นเรื่องมีการอ้างถึงนก และ นก ปรากฏตัวออกมาในตอนท้ายเป็นตัวละคร
ประกอบเพียงฉากเดียว กระนั้นผู้อ่านก็สามารถเข้าใจตัวสัญลักษณ์ผ่านตัวละครเอก คือ “เขา” โดย
สังเกตได้จากพฤติกรรม และความคิดของตัวละครที่ผู้แต่งใช้ กระแสสำนึก (Stream of
Consciousness) สะท้อนให้เห็นความรู้สึกของตัวละครที่คิดว่าตนเองถูกคนในสังคมเอารัดเอาเปรียบ
และถูกรังแก เมื่อเห็นนกที่อยู่บนต้นไม้เขาก็นึกอิจฉามันและอยากจะอยู่บนต้นไม้อย่างนกบ้าง
แต่ในขณะเดียวกันเขาก็กำลังรังแกนก

๔.๒.๑.๒ เรื่องแฮมคำ ลาว คำหอม เล่าถึงเมื่อครั้งที่แฮมคำยังอยู่ที่บ้าน
ผู้เป็นพ่อทั้งรักและหวงแหนลูกสาว เมื่อแฮมคำหนีไปพ่อจึงกลายเป็นคนเสียบขีริมและมักจะชกอยู่
กับการดูแลนกเขาที่เก็บได้หลังจากแฮมคำหายตัวไปไม่นาน

ไม่น่าเชื่อเลยว่าเวลาเพียงจะผ่านไปเพียงสามปี แล้วก็ดูเหมือนจะเป็นวัน
เดียวกันนี้แหละ ‘วันบุญมหาชาติ’...

.....
.....

“มันเชื่องนะ” พ่อถามเหมือนไม่รู้จะพูดอะไรดีกว่านั้น

“จ๊ะ”

“ฉันไม่ตั้งใจจะกักขังมันนานยังงี้ดอก คิดว่าพอปีกมันแข็งก็จะปล่อย
บาปกรรม เผลอไผลประเดี๋ยวเดียว จันทรมานมันตกพร้อมสามปี”

แถมคำ. ๒๕๑๒ : ๒๐๐- ๒๐๖

จะเห็นว่านกเขาอยู่ในกรงมา ๓ ปีในขณะที่แถมคำเองก็หายไป ๓ ปี เช่นกัน
นกเขาจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ผู้แต่งกำหนดขึ้นเพื่อสื่อแนวคิดของเรื่อง

“พ่อ จันมีลาภ” เขาขู่นั้นอวด “อ้วนปึเลย นี่ไง มันเขจะเป็นบ้า จันเอาไม่
หวดเอา”

เด็กพูดพลางเดินรี่เข้ามาวางตัวโคลงในมือผู้เป็นพ่อ และแล้วเขาขึ้น
เสียงเอะอะเมื่อมองเลยไปที่ประตูรั้ว “ฮ้า พี่ พี่แถม”

พ่อยืนซุ่มมองร่างที่กำลังเดินโผล่โกล้งเข้ามา แม่ก้าวลงจากบันไดและ
เริ่มร้องให้ ชายชราก็มองชากนกน้อยในมือ คราบขม้นยังติดอยู่ตามใต้ปีก
และรู้สึกลำบากค่อยๆ จมลงไปในพื้นทรายจากน้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้น

แถมคำ. ๒๕๑๒ : ๒๐๘

จะสังเกตได้ว่าชื่อเรื่องนั้นมีส่วนสัมพันธ์กับตัวละคร โดยพบว่า นกเขา
ที่ได้รับการเลี้ยงดูและเอาใจใส่เป็นอย่างดีนั้น สอดคล้องกับแถมคำซึ่งเป็นตัวละครและชื่อเรื่อง ผู้แต่ง
ใช้กลวิธีในการนำเสนอแบบความเปรียบคู่ขนาน(Parallelism) ระหว่างนกเขากับแถมคำช่วยใ
ให้เข้าใจแนวคิดได้ชัดเจนว่า นกเขา เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนแถมคำ ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้เป็นตัว
ละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง เพื่อเป็นตัวแทนหญิงสาวในชนบทที่เต็มไปด้วยความใสซื่อ
และจากการเลี้ยงดูที่ถูกปิดกั้นเหมือนนกในกรงย่อมส่งผลร้ายต่อแถมคำและพ่อแม่ เพราะการจำกัด
กรอบและ หวงแหนลูกมากเกินไปนั้นจะทำให้ลูกรู้สึกอึดอัดและขาดอิสระเสรีจะทำให้เขาเฝ้าหาอิสระที่ไม่
เคยสัมผัส แต่เพราะการถูกดูแลแบบปิดกั้น จำกัดกรอบอยู่ตลอดเวลา เมื่อออกไปสู่โลกภายนอก
จริงๆ จึงช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

ดังตอนจบของเรื่อง จะเห็นว่าทั้งนกเขาและแฮมคำต่างบาดเจ็บเพราะผลของการดูแลเอาใจใส่จนมากเกินไป เหตุการณ์ที่น้องชายของแฮมคำำนนกเขาที่ดีได้มาอวดผู้เป็นพ่อ และในจังหวะที่นกอยู่ในมือพ่อแฮมคำาก็กลับมา แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ซบเลี้ยวและคอยดูแลเอาใจใส่กับผู้ที่ทำร้ายเจ้านกน้อย ก็คือคนเดียวกัน พ่อจึงเข้าใจทุกสิ่งและรู้ถึงความผิดว่าความรักใคร่และการเอาใจใส่ที่มีต่อแฮมคำและเจ้านกเขาจนมากเกินไปนั้นกลายเป็นการทำร้ายโดยไม่เจตนา

๔.๒.๑.๓ เรื่องนกสีเหลือง สุรชัย จันทิมาธร เล่าถึงตัวละคร “ฉัน” ที่คิดฝันเรื่องของนกสีเหลืองและเทพธิดา เมื่อสังเกตสรรพนามที่ใช้เรียกตัวละคร “ฉัน” และสังเกตชื่อตัวละครทองเสน เจนจัด ซึ่งเป็นนามปากกาของผู้แต่ง ดังนั้นตัวละครฉัน ก็คือ ตัวผู้แต่งนั่นเอง

ฉัน – นายทองเสน เจนจัด - เป็นใครล่ะ? – เป็นคนเปล่าๆกระมัง มีบางคนไม่คิดว่าฉันเป็นคน ฉันเป็นอะไรเล่า ไม่รู้สิ เป็นอะไรก็ไม่รู้...ให้เป็นคน ฉันก็ไม่อยากเป็นคนอีกนั่นแหละ คนของประชาธิปไตย คนของคอมมิวนิสต์ไม่ละ ฉันเบื่อความรู้สึก ความเป็นอยู่เช่นนี้เต็มทน ฉันอยากเป็นนกนั้นอย่างไร ได้ยิน ไหม...นกสีเหลือง...บินเข้าเกาะก้านกล้วย เจ้าก็คงเหงาหงอยอย่างฉัน...

นกสีเหลือง. ๒๕๑๒: ๗๑, ๗๒

การที่ผู้แต่งตั้งชื่อเรื่องว่านกสีเหลืองก็เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการไฝหาอิสรภาพจากสังคมการเมืองสอดคล้องกับการที่นกเป็นสัญลักษณ์สากลหมายถึงอิสรเสรีภาพซึ่งสังเกตได้ว่าชื่อเรื่องนั้นจะสัมพันธ์กับนกสีเหลืองที่ตัวละครฉันอ้างถึงในตัวอย่างข้างต้น

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งใช้ กระแสสำนึก(Stream of Consciousness) สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ส่วน นกสีเหลือง เป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึงเท่านั้น เพราะนกสีเหลืองไม่ได้ปรากฏตัวออกมาจริงๆ กระนั้นนกสีเหลืองก็เป็นตัวละครที่สื่อแนวคิดของเรื่อง เมื่อสังเกตจากเนื้อเรื่องจะพบว่าตัวละครพูดถึง “คนของประชาธิปไตย คนของคอมมิวนิสต์” ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดได้อย่างชัดเจน และเมื่อย้อนกลับไปพิจารณาปีที่พิมพ์ พบว่าเรื่องนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาด้านการเมือง ส่วนสีเหลืองเป็นสีที่แสดงถึงความเป็นมิตร หรือมิตรภาพ ดังนั้น นกสีเหลือง จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนเหล่าเสรีชนผู้ไฝหาอิสรเสรีและอยากเห็นประเทศก้าวไปในทิศทางใหม่ๆ เพื่อสื่อแนวคิดทางการเมืองที่ผู้แต่งในช่วงนั้นนิยมนำมาใช้ในงานของตน

๔.๒.๑.๔ เรื่องความเปลี่ยนแปลง นิคม ร่ายยาว เล่าถึง “วิทย์” ที่กำลังฝึกนกพิราบขาวเพื่อเตรียมตัวเข้าแข่งในวันรุ่งขึ้น ผู้แต่งเล่าถึงการดูแลเอาใจใส่นกและเล่าย้อนไปเมื่อครั้งที่นกถูกหมาข่าเป่าทำร้าย วิทย์โกรธแค้นหมาและเฝ้าดูแลเอาใจใส่นกมากยิ่งขึ้น ในวันแข่งขันวิทย์เฝ้าคอยการกลับมาของนกอย่างตื่นเต้น เมื่อเห็นนกพิราบขาวบินวนอยู่เหนือหลังคาก็ตะโกนเรียกผู้เป็นพ่อให้มาดู แต่พ่อของเขากลับสนใจข่าวสงครามระหว่างเวียดนามเหนือ เวียดนามใต้ และอเมริกามากกว่า ด้วยอารมณ์ตื่นเต้นของวิทย์ทำให้นกพิราบขาวที่เดินทางมาเหนื่อยอ่อนตกใจกลัวและนั่นก็ทำให้เสียเวลา ยิ่งไปกว่านั้นวิทย์ไม่อาจจะเป็นผู้ชนะดังหวังได้ วิทย์เลิกใส่ใจดูแลและปล่อยให้นกต้องนอนชมด้วยพิษไข้ ทั้งยังเป็นคนชั่วชนให้เพื่อนสาวมองนกและหมาที่เขาเป่าทั้งคู่ด้วยความขบขัน

วิทย์ส่งเสียงดังเอะอะ กระโดดขึ้นลงด้วยความตื่นเต้นพร้อมกับเรียกพ่อให้ออกมาดู แต่พ่อของเขา กำลังจดจ่ออยู่กับหนังสือพิมพ์ เขากำลังอ่านข่าวเกี่ยวกับการรบในเวียดนามที่แผ่ขยายเข้าไปในลาวและเขมร ข่าวการที่ทหารอเมริกันและเวียดนามใต้ทิ้งระเบิดนาปาล์มถล่มเวียดนามเหนือ ชาวสหประชาชาติรีบปักกิ่งเข้าเป็นสมาชิก และชาวสหรัฐเตรียมถอนทหารออกจากเวียดนาม

... ในที่สุดเขาหยุดแกะหัวและตัดสินใจวิ่งไปยังสนามแข่งพร้อมด้วยตัวนกและหัวที่ติดอยู่กับขาของมัน ความตื่นเต้นทำให้เขาวิ่งได้เร็วกว่าที่คิด เมื่อไปถึงสนาม ปรากฏว่ามีหัวมากกว่าสิบหัว ถูกกดลงในช่องป้อนเวลาเรียบร้อยไปแล้ว

วิทย์เดินเงื่องหงอยกลับบ้าน เขาโยนนกเข้าในกรง โดยไม่สนใจที่จะปิดประตู มันได้รับความบอบช้ำมากจากการถูกไล่ตะครุบ ขาข้างที่สวมห่วงหักจนใช้การไม่ได้ มันนอนชมเพราะพิษบาดแผลอยู่หลายวันไม่สามารถกระพือปีกขึ้นบินได้ตลอดเวลาในสัปดาห์นั้น มันถูกทอดทิ้งอย่างปราศจากการเหลียวแล ไม่มีน้ำและอาหารอยู่ในกรงสำหรับมัน

ความเปลี่ยนแปลง. ๒๕๑๔ : ๕๑, ๕๕- ๕๖

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ในข่าวที่พ่อของวิทย์กำลังจดจ่ออยู่นั้นไม่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องการแข่งขันเลย แต่การที่ผู้แต่งแทรกเหตุการณ์นี้เข้ามาก็เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสัญลักษณ์

นกพิราบเป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องคู่มากับวิทย์ โดยจะเห็นว่านกพิราบขาวปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องกระทั่งจบเรื่อง และหากสังเกตจะพบว่าในตอนแรกนั้นผู้แต่งเน้นย้ำว่า *นกพิราบสีขาว* ซึ่งสีขาวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ แต่ในตอนท้ายสีของนกก็เปลี่ยนไปเป็น *นกพิราบสีขาวสกปรกมอมแมม* เพราะความเปลี่ยนแปลงของผู้เป็นนาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ว่าผู้บริสุทธิ์ถูกย่ำยี หรือสันติภาพถูกย่ำยี

ปกตินกพิราบเป็นสัญลักษณ์สากลซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีว่าสื่อแทนสันติภาพ และผู้แสวงหาสันติภาพ แต่ *นกพิราบ* ในเรื่องเป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนผู้บริสุทธิ์หรือสันติภาพที่ถูกย่ำยี เพราะผลประโยชน์ที่ได้รับ การเลี้ยงนกพิราบขาวเพื่อเข้าแข่งขันชิงชัยในเรื่องจึงไม่ต่างไปจากสงครามภายในประเทศเวียดนาม หรือนครปักกิ่งที่ผู้แต่งแทรกลงมาเป็นเนื้อหาข่าวที่พ่อของวิทย์กำลังอ่านด้วยความสนใจ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่อ้างว่าเป็นพี่ใหญ่ของนานาประเทศและใช้อำนาจปกครองโลก และพยายามจะทำให้คนทั้งโลกคิดเหมือนกับตนเอง อเมริกาจึงเข้าร่วมรบในสงครามเวียดนามที่แบ่งแยกออกเป็นเวียดนามเหนือ และเวียดนามใต้โดยเข้ากับฝ่ายเวียดนามใต้แต่เมื่อเห็นว่าไม่ได้ประโยชน์อันใด ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ อเมริกาจึงถอนกำลังออกและหันไปเป็นมิตรกับจีน แล้วทิ้งให้เวียดนามทั้งเหนือและใต้ต้องบอบช้ำจากผลของสงคราม^๑ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความป่าเถื่อนและความเห็นแก่ตัว ดังนั้นการเป็นพี่เลี้ยงของวิทย์ให้กับนกพิราบขาวจึงไม่ต่างไปจากอเมริกาที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับเวียดนามใต้

๔.๒.๑.๕ เรื่องปล่อยนก นิคม รายยวา เล่าถึงคณะทัศนศึกษาที่เดินทางมาทำบุญที่วัด เมื่อคณะผู้เดินทางเข้ามาบรรดาผู้ทุกข์ยาก เช่น ขอลาน คนขายของและเด็กยากไร้ ต่างดูมีชีวิตชีวา มีความหวัง แต่เมื่อนักเดินทางจากไปเหตุการณ์ทุกอย่างก็กลับสงบเหมือนอย่างที่เคยเป็น

^๑สงครามระหว่างเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้กินเวลานานถึง ๑๙ ปี(พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๘) ทางสหรัฐอเมริกาทุ่มเทกำลังคนและอาวุธเข้าช่วยเวียดนามใต้อย่างมาก แต่ในที่สุดทางเวียดนามเหนือก็ได้รับชัยชนะเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ รวมดินแดนตั้งเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ไม่มีเวียดนามเหนือ – ให้อีกต่อไป(อภิญา รัตนมงคลมาศ. ๒๕๓๗ : ๒๘)

นกกะจาบสีน้ำตาลในกรงไม้ฉันทเล็ก ๆ มีที่ว่างจำกัด ให้มันหันตัวไปมา แต่ไม่พอสำหรับกระโดดโลดเต้น หรือแม้แต่กางปีก เสียงที่ร้องแหบพร่า ไม่กังวานแจ่มใส นัยน์ตาของมันเชื่องซึม

เมื่อประตูกรงเปิด นกกะจาบตัวเล็กกระโดดออกไป มันขยับปีกบินในอากาศ วนรอบต้นโพ แล้วหมดแรงพุบอยู่ข้างพุ่มหญ้าริมตลิ่งด้วยความอ่อนเปลี้ยคนขายนกเข้ามารับกรงคืนไปจากชายหนุ่ม แล้วเขาไปกองรวมกับกรงอื่นๆ ในกระบุง

“ฉันไม่รู้สิได้ว่าปล่อยนกเลย” เขาพูด “ไม่รู้สิได้ว่าปล่อยอะไรทั้งนั้น”
 “ก็เธอปล่อยมันไปแล้วจริงๆ”
 “เธอดูนี่ซิ” เขาพูดพลางชี้มือ “กรงเปล่าของเบ๊อเร็อ กรงสำหรับที่เขาคจะเอาไปขังนกอีก การปลดปล่อยจะไม่มีทางเกิดขึ้นได้ ถ้ากรงพวกนั้นยังอยู่ จะต้องเอามาพังทิ้งให้หมด”

ปล่อยนก. ๒๕๑๔ : ๕๙-๖๑

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งใช้บทสนทนาของตัวละคร “เขา” และ “เธอ” ช่วยสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจสัญลักษณ์ในเรื่อง ผู้แต่งกำหนดให้นกกะจาบเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวเพียงฉากเดียว โดยเลือกใช้ *นกกะจาบ* เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้ปรารถนาอิสรเสรี แต่ต้องถูกจำกัดด้วยกรงที่กักขังเขาอยู่ นกจึงให้ภาพของฝ่ายถูกกดขี่รอนสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้ว่าชายหนุ่มที่ปล่อยนกไม่ได้รู้สึกปลดปล่อยอย่างเพื่อนสาวบอกเลย เพราะตราบไคที่กรงยังอยู่นกก็จะถูกจับมาขังได้อีก

เมื่อสังเกตชื่อเรื่องปล่อยนก จะเห็นผู้แต่งใช้ประเด็นสำคัญของเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่องซึ่งสัมพันธ์กับพฤติกรรมและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในเรื่อง จากตัวอย่างภาพของนกที่ถูกปล่อยแล้วบินอย่างอ่อนเปลี้ยนั้นเป็นเพราะมันถูกขังไว้นานมันจึงบินได้ไม่ไกลนักก็เหนื่อยและอ่อนแรง จะสังเกตได้ว่าการปล่อยนกจะสัมพันธ์กับการมาถึงของคณะทัศนาวจร คือสร้างความคิดก่อให้เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น การปล่อยนกจึงไม่มีส่วนช่วยให้ความรู้สึกเบื่อหน่าย และจิตใจที่หม่นหมองของชายหนุ่มกลับมาแจ่มขึ้นเลย ถึงแม้ว่าตอนปล่อยนกเขาจะอธิษฐานตามที่เพื่อนสาว

แนะนำก็ตามที เพราะนกที่ปล่อยก็ถูกจับมาขังใหม่อยู่ดี นกกระเจาบ ที่ถูกขังในกรงคับแคบกับเขาจึงไม่ต่างกัน

เมื่อสังเกตปีที่พิมพ์ คือ พ.ศ.๒๕๑๔ พบว่านกกระเจาบในเรื่องที่ถูกลิดรอนอิสรภาพนั้น สะท้อนให้เห็นสภาพของคนในสังคมสมัยนั้นที่ถูกลิดรอนสิทธิด้วยการตั้งกฎสร้างกรอบมากมายของผู้มีอำนาจทางการเมือง ผู้คนจึงร่ำร้องหาเสรีภาพของตน แต่เมื่อกฎ กรอบ หรือกรงขังยังไม่ถูกทำลายเสรีภาพที่เฝ้าเรียกร้องก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ดังตอนหนึ่งของเรื่องที่ชายหนุ่มบอกว่า “ฉันไม่รู้สึกรู้ว่าได้ปล่อยนกเลย”

๔.๒.๑.๖ เรื่องนกสีแดง วัฒน์ วรรลยางกูร ตั้งชื่อเรื่องว่า “นกสีแดง” นั้นเมื่อสังเกตชื่อเรื่องพบว่าสัมพันธ์กับตัวละครในเรื่อง เพราะผู้แต่งกำหนดให้นกสีแดงและนกสีเหลืองเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่อง และปรากฏตัวตั้งแต่นำเรื่อง

ผู้แต่งเล่าถึงนกสีเหลืองตัวหนึ่งที่ไม่พอใจสีขนของตัวเอง จึงพยายามจะเข้ากลุ่มและปรับเปลี่ยนสีขนของตัวเองให้เป็นสีแดง แต่ไม่ว่าจะอย่างไรมันก็ไม่สามารถเปลี่ยนสีขนของตัวเองได้ ห้ายที่สุดท้ายนกสีเหลืองจึงได้เรียนรู้ความเป็นจริงอย่างหนึ่งของชีวิต

นกสีแดงตาเล็กตัวหนึ่งมีท่าทางภาคภูมิใจกับการได้เป็นหัวหน้าฝูง กระหม่อมในสีแดงของตนจนต้องไปยืนแกว่งพุงที่ริมน้ำบ่อยๆ สะใจดูเงาตัวเองอย่างหลงใหล... นกสีแดงตาเล็กจบลงว่า “สุดยอดของการเป็นนกคือเป็นนกสีแดง...”

“ถูกแล้วละ แดงทั้งกายแดงทั้งใจจึงจะถูก เราต้องคัดค้านความคิดที่ผิด ความมักใหญ่ใฝ่สูง อยากเป็นนกสีแดงเพราะอยากเป็นหัวหน้าฝูง หรือความคิดที่ว่าไม่เป็นนกสีแดงก็ทำประโยชน์แก่สังคมสัตว์ได้ เป็นไปไม่ได้ถ้าเราไม่เป็นนกสีแดงเราก็ไม่มีทางทำอะไรได้เลย”

นกสีแดง. ๒๕๒๓ : ๕๓ – ๕๔

เรื่องนกสีแดง เป็นเรื่องสั้นที่สะท้อนเรื่องราวของกลุ่มหนุ่มสาวปัญญาชนที่ลี้ภัยการเมืองช่วง ๑๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ เข้าป่าไปรวมกลุ่มกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เมื่อสังเกตชื่อของนกที่ผู้แต่งจงใจกำหนดให้เป็นสีแดงกับสีเหลือง ซึ่งเป็นสีที่กำหนดให้แทนความหมายเกี่ยวกับการเมือง สีแดงเป็นสีที่สื่ออารมณ์รุนแรงและเป็นสัญลักษณ์แทนชีวิตและเลือดเนื้อ ส่วนสีเหลืองเป็นสีที่ไม่ร้อนแรงเหมือนสีแดงและเป็นสัญลักษณ์แทนมิตรภาพ จากตัวอย่างข้างต้น

จะเห็นได้ว่าการอยู่ร่วมกันเป็นฝูงของนกสีแดง คือ ภาพของการอยู่ร่วมกันในสังคมภายใต้ระบบคอมมูน^๑ ซึ่งเป็นหลักเศรษฐกิจตามแนวคิดของคอมมิวนิสต์^๒ นกสีแดง จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนกลุ่มคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่หลบซ่อนอยู่ในป่า และ นกสีเหลือง เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนกลุ่มหนุ่มสาวปัญญาชนของไทยในเหตุการณ์ทางการเมืองช่วงเดือนตุลาคมที่หลบหนีเข้าป่าไปรวมกลุ่มกับพรรคคอมมิวนิสต์

เมื่อสังเกตบทสนทนาของนกสีแดง และนกสีเหลืองแสดงให้เห็นความคิดที่ขัดแย้ง และจากตัวอย่างพบว่าลักษณะของนกสีแดงที่ตาเล็กสื่อให้เห็นลักษณะของคนจีน แสดงว่า นกสีแดงแทนคอมมิวนิสต์สายจีน ซึ่งมีความคิดที่ขัดแย้งกับกลุ่มหนุ่มสาวของไทย ความขัดแย้งของนกสีแดงและนกสีเหลืองสะท้อนให้เข้าใจถึงสาเหตุที่กลุ่มปัญญาชนกลับสู่เมือง โดยสังเกตช่วงปีที่เขียนเรื่องนี้ คือ พ.ศ. ๒๕๒๓ พบว่าเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มหนุ่มสาวพากันกลับคืนสู่บ้านเกิดด้วยใจที่รวดร้าว และเกิดวรรณกรรมสะท้อนแนวคิดที่ผิดพลาดของพวกเขาที่เรียกว่า *วรรณกรรมบาดแผล*^๓

^๑ระบบคอมมูน คือ ระบบการจัดตั้งชุมชนขึ้นเป็นหน่วยที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง โดยจัด การปกครองในรูปของเศรษฐกิจ สังคม กลไกกรรม อุตสาหกรรม การจัดบริการสาธารณะและป้องกันประเทศ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ๒๕๑๘ : ๓๗)

^๒คอมมิวนิสต์ คือ ลัทธิซึ่งถือว่าทรัพย์สินและผลผลิตทั้งหมดเป็นกรรมสิทธิ์ของสังคมหรือส่วนรวม และมีการแบ่งปันผลจากแรงงานให้เท่าเทียมกัน เอกชนจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินใดๆ ทุกคนจะต้องทำงานเพื่อประโยชน์ร่วมกัน แนวความคิดนี้เป็นอุดมคติของพวกคอมมิวนิสต์และก้าวร้าวรุนแรงจนถึงกับขยายความลัทธิของตนว่า แม้กรรมสิทธิ์ เช่น ความคิด สิทธิเสรีภาพ ตลอดจนกระทั่งชีวิตก็เป็นของสังคมหรือส่วนรวมด้วย เมื่อที่นา อาหาร บ้านเรือนและเงินตราเป็นของทุกคน การแสดงความคิดเห็นและสิทธิเสรีภาพใดๆ ก็ต้องทัดเทียมภายใต้กฎเกณฑ์ของผู้นำคอมมิวนิสต์ซึ่งเรียกว่า “ชนชั้นปกครอง” (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ๒๕๑๘ : ๒)

^๓เมื่อพ.ศ.๒๕๒๑ รัฐบาลของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ผ่อนปรนความตึงเครียดทางการเมืองในปีดังกล่าวถึงราว พ.ศ. ๒๕๒๕ นักคิดนักเขียนกลุ่มหนึ่งที่เข้าร่วมการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยพากันเดินทางกลับสู่เมืองและขบวนการทางการเมืองฝ่ายซ้ายถูกทำลายลง วิฤตศรัทธา^๔นี้ทำให้วงวรรณกรรมเกิดความสับสนทางเนื้อหา เกิดวรรณกรรมหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า วรรณกรรมบาดแผล เป็นการเขียนงานที่พูดถึงความล้มเหลวของตนที่เคยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (ภิญญา กองทอง, ๒๕๔๔: ๑๑๗)

๔.๒.๑.๗ เรื่องเจ้าเมือง, ศพ และอิเหนียว วัฒน วรรณยางกูร เล่าถึงชายคนหนึ่งเดินทางผ่านมาประสบเหตุการณ์รึงของเมืองถูกหนูกัดขาด แล้วหนีเข้าไปอยู่ในยามของเขา พระราชาซึ่งหวาดวิตกว่าจะมีคนมาแย่งอำนาจจึงจับชายหนุ่มซึ่งไว้ด้วยข้อหาว่าคิดสังคนบัลลังก์ของพระองค์

มีเสียงกระซิบกันอยู่ในความมืดว่าเจ้าเมืองกำลังเป็นโรคประสาทด้วยกลัวถูกแย่งอำนาจมีข่าวร่ำลือว่ามีพญาอินทรีมหัศจรรย์ที่มีอายุยืนยาวข้ามยุคประวัติศาสตร์ จ้องจะกางเล็บขย้ำร่างเจ้าเมืองไปเสียจากเก้าอี้เงินเก้าอี้ทอง บ้างก็ว่านกอินทรีมหัศจรรย์สามารถโอบปีกคลุมฟ้าบังแดดได้ บ้างก็ว่าตาของมันมีประกายไฟเผาไหม้ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ไม่มีใครเคยเห็นนกอินทรีมหัศจรรย์กับตา

เจ้าเมือง, ศพ และอิเหนียว. ๒๕๒๔ : ๗๑

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเจ้าเมืองในเรื่องเป็นผู้ที่ลุ่มหลงกับอำนาจ และขาดความยุติธรรม ผู้แต่งเลือกใช้ อิเหนียว เป็นตัวละครประกอบ โดยกำหนดให้อิเหนียวปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง กระนั้นตัวละครอื่นในเรื่องต่างไม่รู้ว่าตัวละครนี้อยู่ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงพญาอินทรีการมีอยู่ของอินทรีจึงเป็นเพียงคำร่ำลือของชาวบ้านที่เล่ากันปากต่อปาก นอกจากนี้ลักษณะของพญาอินทรีที่ว่า “ตาของมันมีประกายไฟเผาไหม้ทุกสิ่งนั้น” เป็นการกล่าวเกินจริงจากลักษณะของอินทรีจริงๆ อาจเพราะต้องการสร้างภาพให้สอดคล้องกับสมญาว่า “อินทรีมหัศจรรย์”

ชายหนุ่มถูกมัดไว้ที่หลักประหาร เย็นวันนั้นอิเหนียวด้อมๆ มองมาที่หลักประหารแล้วโผล่มาบอกว่า คืนนี้พญาอินทรีมหัศจรรย์จะมาพบ... ชายหนุ่มตื่นเต้นจนลืมตามข้อที่น่าแปลกใจเป็นต้นว่า เจ้ารู้ได้อย่างไร ในเมื่อเมืองนี้ยังไม่มีใครเคยเห็นพญาอินทรีมหัศจรรย์นั้นเลย

ในความมืด เสียงกระหับปีกดังโกลัๆ หู ฟังดูขรุขระยิ่งใหญ่อลังการมีเวทมนตร์ พร้อมด้วยกลิ่นประหลาดๆ ออกไปทางสาบๆ แต่กิตติศัพท์อันยิ่งใหญ่ ทำให้หนุ่มผู้ไม่เอาไหนลืมนึกถึงกลิ่นอันไม่สุนทรนั้น

พญาอินทรีมหัศจรรย์กระซิบ“เราคือพวกเดียวกันเจ้าเมืองเกลียดชังเจ้าแล้วก็เกลียดชังข้า เราคือพวกเดียวกัน ข้าจะช่วยเจ้า”

เจ้าเมือง, ศพ และอิเหนียว. ๒๕๒๔ : ๗๖

อีเหี้ยวบินเข้าไปยังซากศพด้วยความหิว ค่อยๆ จิกหน้าอย่างระมัดระวัง ว่าชายหนุ่มจะมีอาวุธลับอะไรหรือเปล่า ก็พบแต่หัวใจเท่ากำปั้น อีเหี้ยว จิกตรงลูกตาลูกตาก็กลอกไปมา อีเหี้ยวต้องบอกว่า “เราพวกเดียวกันนะ เราพวกเดียวกันนะ” มันร้องอยู่เช่นนี้จนซากศพนั้นเหลือแต่เศษกระดูกกอง ตากฝนตากแดดรอวันผุเปื่อย น้ำเสียงของมันช่างละม้ายเหมือนเสียงพญา อินทรีมหัศจรรย์

อีเหี้ยวที่เคยผอมโซก็อ้วนพีมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง

เจ้าเมือง, ศพ และอีเหี้ยว. ๒๕๒๔ : ๗๘

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครในเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่องเจ้าเมือง,ศพ และอีเหี้ยว ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่อง ผู้แต่งเรื่องนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึง ความยุติธรรมของผู้มีอำนาจ โดยจะเห็นได้ว่าพระราชามีใจเป็นธรรม การที่พระราชาคง บัลลังก์ได้นานหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับพระราชาร่างว่ามีเมตตา และมีใจเป็นธรรมหรือไม่

จากตัวอย่างตอนที่พญาอินทรีมาคุยกับชายหนุ่ม และตอนอีเหี้ยวกินซากศพ ชายหนุ่มช่วยไขให้ผู้อ่านทราบว่าอีเหี้ยว กับ พญาอินทรี ก็คือตัวเดียวกัน การที่อีเหี้ยวย้ำกับ ชายหนุ่มว่า “เราพวกเดียวกันนะ” ชวนให้คิดว่าถ้าเป็นพวกเดียวกันจริงทำไมต้องกินกันเอง ซึ่งทำให้ เห็นว่าผู้ที่แสดงความเป็นมิตรอาจไม่ใช่มิตรและเพื่อผลประโยชน์แล้วมิตรอาจกลายเป็นศัตรูและศัตรู อาจกลายเป็นมิตรได้

เมื่อสังเกตการปรากฏตัวของเหี้ยวและพญาอินทรีพบว่า ผู้แต่งกำหนดให้ ตัวละครทั้ง ๒ ปรากฏตัวโดยสร้างกลลวง เหี้ยวจึงเป็นตัวละครที่หลบซ่อนตัวและหลบตะแลง จะเห็น ได้ว่าการดำรงอยู่ของ อีเหี้ยว ไม่ต่างอะไรกับบางคน บางกลุ่มที่เฝ้าคอยดักดวงผลประโยชน์เพื่อ ตัวเอง โดยไม่สนใจว่าผลประโยชน์ที่ได้มานั้นจะต้องแลกด้วยอะไรและชีวิตใครบ้าง เมื่อพิจารณาจะ เห็นว่าแท้จริงแล้วอีเหี้ยวไม่เคยเห็นชายหนุ่มเป็นพวกเดียวกับมันเลย แต่มันหลอกทั้งเจ้าเมืองและ ชายหนุ่มเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง

จะเห็นได้ว่าทั้งพญาอินทรี และเหี้ยวเป็นนกในตระกูลนกกล้าที่เบียดเบียน ชีวิตผู้อื่นเพื่อความอยู่รอดทั้งคู่ แต่ภาพลักษณ์ของสัตว์ทั้งสองจะต่างกันตรงที่ภาพของพญาอินทรีใน ความรู้สึกของคนทั่วไปจะสื่อในเชิงยกย่องถึงความสง่างามและความแข็งแกร่ง ในบางเชื้อชาติใช้พญา อินทรีเป็นสัญลักษณ์ของผู้นำ หรือผู้ปกครอง ขณะที่ภาพของเหี้ยวจะเป็นเพียงแค่สัตว์กินเนื้อชนิด หนึ่งเท่านั้น การที่เหี้ยวปิดบังและหลอกว่าตนคือพญาอินทรีจึงเป็นการสร้างภาพหลอกผู้อื่น

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้แต่งจึงใช้ *อิเหนียว* เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนคนเจ้าเล่ห์ที่หลอกลวงผู้อื่น ด้วยกลต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของตนเท่านั้น

๔.๒.๑.๘ เรื่องนกแร้ง พนม นันทพฤกษ์ เล่าถึงสภาพความยากจนของ ชาวไร่ที่ต้องวิ่งเต้นกู้หนี้ยืมสิน เพราะสภาพอากาศที่แห้งแล้งผลผลิตจึงลดลง ส่วนผลผลิตที่พอเก็บได้ ก็ถูกกดราคา ในที่สุดพวกเขาไร่ก็ต้องจำทนขายผลผลิตของตนไปในราคาถูก

...ทองโปรยทอดตาไปจนจรดริมลำน้ำ เขาเห็นนกอะไรตัวใหญ่ๆ บินร่อน โฉบไปมาอยู่เป็นกลุ่มๆ มันเหมือนนกเหยี่ยว แต่เขาคิดว่าไม่ใช่ มันมีการรวมกันเป็นกลุ่มกลุ่ม กำลังจิกกินอะไรบางอย่างอยู่ขณะที่บางตัวเกาะ รอคอยบนกิ่งไม้ ริมตลิ่ง “อีแร้ง” แน่ เขาคิดก่อนที่จะเดินตรงลี้วเข้าไปดูซาก หมาตายที่ถูกฉีกจนรื้อร่าย เห็นได้พุงเรียวยาวอยู่ตรงนั้น พอเขาเข้าไปใกล้ อีแร้งทั้งฝูงก็แตกฮือ บางตัวทำท่าจะไม่หนี แต่พอเขาเงื้อมือพริ้วขึ้น ก็ตะลึงละลานตีปีกพึ่บๆ บินไปเหมือนโกรธ

เขาแหงนหน้าขึ้นมองไปตามต้นไม้ริมตลิ่ง มันเกาะกันอยู่เป็นแถวจ้อง มองมายังเขาด้วยสายตาดมิงถึงเหมือนกับจะกินเลือดกินเนื้อ เขาไม่เคย เห็นมันมานานแล้ว เขารู้ดีว่าถ้าเขาไม่เข้ามาขวางซากหมา “ลัม” ตัวนี้ จะต้องถูกรุมฉีกกระชากออกเป็นริ้วๆ และจะถูกพวกมันทั้งฝูงรุมแทะกินกัน หมดย่างรวดเร็ว...

นกแร้งเหล่านี้คงได้กลืนมานานแล้ว มันคงมาล้อมสุ่มเกาะอยู่ตามแถบ หน้าหมู่บ้านเขาเป็นประจำกระมัง มันจะต้องคอยจ้องหาเหยื่อ คอยจ้องหา สัตว์ที่ล้มลง จมูกของมันคงมีการรับรู้เร็วเป็นพิเศษกว่าสัตว์จำพวกอื่น แต่เขาคิดว่ามันก็เก่งแค่สามารถกินสัตว์ที่ล้มแล้วนั้นแหละ...

นกแร้ง. ๒๕๒๔ : ๘๑ - ๘๒

จะสังเกตได้ว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งกำหนดให้ *นกแร้ง* เป็นตัวละครประกอบซึ่งปรากฏตัวตอนท้ายเรื่องเพียง ๓๓ บรรทัด ขณะที่ตอนต้นเรื่องเล่าถึงสภาพความแห้งแล้งและความยากจนของทองโปรยซึ่งเป็นชาวไร่ จึงต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อลงทุนทำไร่และปันเงินมาเป็นค่าอาหาร ทองโปรยกู้เงินได้เพียงนิดหน่อยทั้งยัง ต้องเจียดเงินบางส่วนให้กับคุณวิชัยที่อ้างว่าวิ่งเต้นด้วยความลำบากลำบนเพื่อช่วยให้ทองโปรยกู้เงิน

ได้สำเร็จ ครั้นนำเงินไปทำไร่นาก็ถูกพ่อค้าที่มารับซื้ออครราคา ในที่สุดทองโปรยและเพื่อนชาวไร่ก็ต้องจำยอมขายแดงที่จวนสุกเต็มแก่ไปในราคาต่ำ ขณะที่พ่อค้าให้ลูกน้องขนแดงขึ้นรถทองโปรยบังเอิญพบเห็นฝูงแร้งรวมจิกทิ้งซากหมา

นกแร้งเป็นนกตระกูลเดียวกับนกเหยี่ยว แต่นกแร้งมีขนาดใหญ่กว่า ปีกกว้างหางสั้น หัวเล็ก ลำคอไม่มีขน และกินซากสัตว์ คนทั่วไปจึงรังเกียจนกแร้งว่าสกปรกและเหม็นสาบ ดังนั้นการที่ผู้แต่งเลือกใช้นกแร้งเป็นสัญลักษณ์ในเรื่องก็ด้วยลักษณะและพฤติกรรมของมันสอดคล้องกับความหมายที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อกับผู้อ่าน

เมื่อพิจารณาตัวอย่างข้างต้นพบว่าการที่ผู้แต่งกำหนดฉากจบให้นกแร้งจิกทิ้งซากหมานั้นช่วยสื่อแนวคิดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะลักษณะและพฤติกรรมของนกแร้งชี้ให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า *นกแร้ง* เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนข้าราชการ พ่อค้า หรือพวกนายทุนที่คอยเอารัดเอาเปรียบผู้ที่ด้อยโอกาสหรือคนจนให้ยิ่งจนลงไปทุกที ประชาชนเหล่านี้จึงไม่ต่างจากซากหมาที่ถูกนกแร้งจิกทิ้ง

๔.๒.๑.๙ เรื่องกา วาณิช จรุงกิจอนันต์ เล่าถึงสภาพชีวิตของตัวละคร "ผม" ที่พบกาที่มีลักษณะและพฤติกรรมแปลกประหลาด แล้วเพื่อนสนิทสองคนก็ฆ่าตัวตายโดยไม่มีสาเหตุ หลังจากนั้นตัวละครก็ประสบเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับกาดังกล่าว

เจ้ากาดัวนั้นเกาะอยู่ที่สายไฟ เราสบตากัน แววดาของมันทำให้ผมนึกถึงอะไรได้เลาๆ ผมเคยพบแววดาอย่างนี้มาก่อนที่ไหนสักแห่งหนึ่ง ที่ไหน... ที่ไหน...ผมนึกไม่ออก แต่ผมต้องเคยพบแววดาอย่างนี้มาแล้วแน่ๆ ผมเคยพบมาแล้วแน่ๆ อย่างน้อยก็ครั้งหนึ่ง

เมื่อเห็นเจ้ากาดัวนี้ในแสงแดดยามเช้า ทำให้ผมรู้สึกดีขึ้น มันไม่น่ากลัวเหมือนที่เห็นในตอนกลางคืน หรือจะเป็นที่การมองของมัน เราสบตากันครู่หนึ่ง ท่าทางของมันสงบอย่างประหลาดผิดวิสัยของกาที่ผมเคยเห็นแล้วมันก็โฉบขึ้นบินหายไป

กา. ๒๕๒๖: ๑๐๔-๑๐๕

จะเห็นได้ว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งชื่อเรื่อง เมื่อสังเกตตัวอย่างในข้างต้นพบว่าจากมีส่วนสัมพันธ์กับการปรากฏตัวของกา ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อกาปรากฏตัวในแสงแดดยามเช้ามันจะไม่น่ากลัว แต่เมื่อกาปรากฏตัวในตอนกลางคืนมันกลับน่ากลัว

ผมเหลือบตาขึ้นดูที่สายไฟตรงนั้น เจ้ากาตัวนั้นอยู่ที่นั่น เราสบตากันนิ่งและนาน ผมคิดว่ามันจะโผล่ขึ้นบิน แต่มันก็ไม่ คงเกาะนิ่งมองผมอยู่ แล้วก็เหมือนภาพฝันประหลาด ร่างของเจ้ากาปีศาจเริ่มเลือน เลือนไปจนกระทั่งผมสามารถมองเห็นรูปร่างของมันไปเห็นถึงสนได้

ร่างของเจ้ากาประหลาดเลือนหายไปกับแสงอาทิตย์ที่เรืองรุ่งขึ้นยามเช้า

กา. ๒๕๒๖: ๑๑๔-๑๑๕

จากตัวอย่างจะเห็นว่า กา เป็นตัวละครหลักที่มีส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่อง โดยพบว่า กา ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและปรากฏตัวเป็นระยะกระทั่งจบเรื่อง กระนั้นก็ไม่แน่ชัดว่าผู้แต่งจะสร้างให้เป็นกาปีศาจหรือไม่ และก็ไม่ได้แน่ชัดว่ากานั้นจะเป็นจิตใต้สำนึก แต่จากเนื้อเรื่องที่ผู้แต่งสร้างให้คล้ายภาพฝันของเขานึกย้อนไปเมื่อครั้งยังเด็กว่าเขากับเพื่อนสองคนนั้นเคยทำร้ายกาตัวหนึ่ง แม้ว่าเขาจะห้ามปรามเพื่อนให้เลิกเล่นสนุกแต่เพื่อนทั้งสองกลับฆ่ากาตัวนั้นช่วยไซ้ให้เข้าใจแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อกับผู้อ่าน

การที่ผู้แต่งเลือกให้กาเป็นสัญลักษณ์ด้วยเพราะ กา เป็นนกที่มีขนสีดำ ซึ่งเป็นสีที่สื่อความในด้านลบ กา ในเรื่องจึงเป็นสัญลักษณ์สากลแทนจิตใจอันโหดร้ายและการกระทำความชั่วของมนุษย์ที่แอบแฝงซุกซ่อนอยู่ในจิตใจ โดยจะสังเกตได้ว่าเมื่อตัวละคร “ผม” ถูกกาเฝ้าติดตามและกระตุ้นเตือนความจำนั้นเขาจะพบเห็นกาอยู่ตลอด กระทั่งคืนที่เขาหนีได้และรู้สึกผิดกับบาปที่ได้ทำ ในอดีต กา ตัวนั้นก็กลับจางหายไปในปียามเช้า การที่ผู้แต่งปิดเรื่องด้วยฉากนี้คล้ายจะชี้ให้เห็นว่ากา ตัวนี้อภัยให้เขาที่สำนึกถึงความผิดนั้น

๔.๒.๑.๑๐ เรื่องตึกแตน คน และนกกระจอก วัฒน วรรณยางกูรเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์และพฤติกรรมของตึกแตนที่กำลังล่าเหยื่อ เรื่องเล่าถึงตัวละคร “เขา” ที่ย้ายบ้านแล้วประสบปัญหาเรื่องไฟฟ้า เพราะไม่ได้ติดต่อขอเดินไฟฟ้าเข้าบ้าน คืบนี้พวกเขาจึงต้องทนอยู่ภายใต้ความมืด เมื่อเพื่อนบ้านมาเห็นจึงเปิดไฟดวงที่อยู่ใกล้กับบ้านเขา ซึ่งในตอนแรกที่เขาเห็นเพื่อนบ้านมาด้อมๆ มองๆ ก็เข้าใจผิดว่าเพื่อนบ้านกำลังคิดไม่ดีกับเขา ผู้แต่งเล่าเรื่องของตัวละคร “เขา” สลับกับบรรยายเหตุการณ์ขณะที่ตึกแตนกำลังล่าเหยื่อ และนกกระจอกแม่ลูกอ่อน

...ที่ต้นพุทรมามีรังนกกระจอกแม่ลูกอ่อน ก่อนหน้านั้นแม่นกคาบเหยื่อมาป้อนลูก เจ้าทารกน้อยในรังบนกิ่งพุทราส่งเสียงจ๊อกแจ้กเจี๊วจ๊าว แต่พอ

เขาย่างเหยียบใกล้เข้าไป แม่นกก็บินไปจับต้นแคฝืดตรงกันข้ามอย่าง
กระวนกระวาย

ตึกแตน คน และนกกระจอก. ๒๕๒๖: ๙๕-๙๖

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครในเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเพื่อสื่อให้เห็น
ความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่อง นกกระจอกเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและ
ปรากฏอีกบางฉาก จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการที่ผู้แต่งบรรยายจากแม่นกคาบเหยื่อมาป้อนลูกแสดง
ให้เห็นภาพของแม่ที่ดูแลเอาใจใส่ลูกซึ่งสื่อถึงความรู้สึกอันอบอุ่น

ในวันว่างที่เขาได้เลาะเลียบเข้าไปในบ้านผีตุกร้าง เขายังได้เห็นตึกแตน
อย่างเคย แมลงนานาชนิด จิ้งเหลนตัวเล็กๆ วิ่งไปมา และก็นกกระจอก
บนต้นพุทรา มันทำรังอยู่ในมุมรกร้าง ลูกของมันโตขึ้นถึงขั้นตอนหัดบินได้
ลูกนกโตเต็มโตเต็มไปยิ่งปลายกิ่งพุทราแล้วขยับปีกอย่างกลัวๆ กล้าๆ
แม่นกร้องเหมือนจะบ่นพรวด แต่ก็คล้ายจะแฝงด้วยความรัก นกกระจอกอีก
ตัวหนึ่งบินมาดูอย่างกับปรารถนาดี พร้อมทั้งส่งเสียงราวจะต่อว่าต่อขาน
แล้วจัดการร่อนหลังลูกนกลงไป จนกระทั่งลูกนกกางปีกร่อนลงสู่เถาต่ำลิ่ง
ได้สำเร็จ นกกระจอกทั้งหมดส่งเสียงเจี๊วจ้าวอย่างดีอกดีใจ อบอุ่นด้วย
ความผูกพัน

ตึกแตน คน และนกกระจอก. ๒๕๒๖: ๑๐๑

จากตัวอย่างจะเห็นว่าตอนต้นผู้แต่งบรรยายจากแม่นกคาบเหยื่อมาป้อนลูก
และในตอนท้ายผู้แต่งบรรยายจากขณะที่ลูกนกกำลังหัดบิน ทั้งสองฉากนี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ
ของลูกนกที่เติบโตมาอย่างอบอุ่น และการที่ผู้แต่งบรรยายถึงนกกระจอกอีกตัวหนึ่งที่บินมาดูด้วยความ
ปรารถนาดีนั้นก็แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความเป็นมิตร สะท้อนให้เห็นภาพของเขากับ
เพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือเขาด้วยปรารถนาดี

นกกระจอกเป็นนกที่พบเห็นได้บ่อยตามกิ่งไม้ เสาไฟ และหลังคาบ้าน
โดยทั่วไปเรามักจะเห็นนกกระจอกบินไปมา ดังนั้นผู้แต่งจึงเลือกใช้นกกระจอกเป็นสัญลักษณ์ในเรื่อง
นกกระจอก จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนในสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร นอกจากนี้ คำว่า
“กระจอก” ยังมีนัยที่สื่อถึงคนชั้นกลางถึงคนชั้นล่างในสังคมด้วย โดยจะสังเกตว่าผู้แต่งเล่าเรื่อง
สลับกันไปมาระหว่างสภาพการดำรงชีวิตของสัตว์และสภาพบ้านเขาของเขา ทั้งก่อนที่จะย้ายบ้านและ

ความเข้าใจผิดของเขาที่มีต่อเพื่อนบ้านใหม่ ตอนแรกที่ย้ายมาในบ้านไม่สามารถใช้ไฟได้ เขาจึงต้องอยู่ในความมืดและเมื่อเห็นเพื่อนบ้านมาด้อมๆ มองๆ เขาจึงมองเพื่อนบ้านในแง่ไม่ดี แต่แล้วบ้านที่มีมืดกลับมีลำแสงทอดเข้ามา เพราะความมีน้ำใจดีของเพื่อนบ้าน ภาพของนกกระจอกจึงสัมพันธ์กับเขาและเพื่อนบ้าน*

๔.๒.๑.๑๑ เรื่องฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน วัฒน์ วรรลยางกูร เล่าถึงสภาพบ้านสวนแห่งหนึ่งที่ได้รับการดูแลอย่างดีจากเจ้าของ และเล่าถึงความเป็นไปของเจ้าของที่ทะเลาะกับเพื่อน

ที่สวนหลังบ้านแห่งนั้นมีต้นฝรั่งที่สูงใหญ่กว่าเพื่อน มันออกผลสุกส่งกลิ่นหอมเรียกนกมาจิกกิน แรกๆ นกก็จิกกินผลฝรั่งอย่างอร่อย พอจิกเข้าไปถึงรอยต่อระหว่างเนื้อกับเมล็ดก็พบตัวหนอนหวานมันเป็นลากปากสองต่อที่เดียว แถมด้วยลากปากต่อที่สาม ตามก้านกิ่งฝรั่งยังมีตัวหนอนbung สีสวยๆ

เจ้าของสวนผู้อุตสาหหรือน้ำดูแลต้นกุหลาบเห็นยอดกุหลาบหงิกงอ ดอกแหว่งวินก็รู้สึกโกรธ เขาจัดการล่าตัวหนอนbungทั้งหลายเท่าที่พบเห็นฆ่ามันตายไปตัวแล้วตัวเล่า แต่แล้วเขาก็รู้สึกขึ้นมาว่าอันที่จริงตัวหนอนbung เป็นอาหารนก เขาเคยเห็นนกไล่จิกกินตัวเลื้อยคลานน้อยๆ เหล่านี้บนต้นฝรั่งอย่างสนุกสนาน กินหนอนอิมแล้วเจ้านกจะร้องเพลงอย่างอารมณ์ดี หากฆ่าหนอนหมดแล้วนกอาจจะไม่มา แล้วสวนหลังบ้านจะเจียบเหงาไป

ฝรั่ง กุหลาบ นก และหนอน. ๒๕๒๗: ๑๒๓

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์กัน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างข้างต้น ในตอนต้นเรื่อง นก เป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึงเท่านั้น

*ดูบทวิเคราะห์การใช้คำที่เด่นเป็นสัญลักษณ์ประกอบเพิ่มเติมในหน้า ๑๗๗

ช่วงเวลานกกระจอกกินน้ำมันน้อยมากเมื่อเทียบกับเวลาแห่งการถกเถียง ซึ่งใกล้จะกลายเป็นถกถอง เพื่อ-ไม่เพื่อ ไช-ไม่ไช่ หัวคิ้วขมวดของคนทั้งสองเข้าประชิดกันทุกที แล้วหัวคิ้วอันขมวดก็มีอันบิดยู่เมื่อกำปั้นของอีกฝ่ายหนึ่งอัดโครมเข้าที่โหนกของอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อใครหรือก็เพื่อเจ้าของกำปั้นนะสิ และก็เพื่อเจ้าของกำปั้นจะโดนอัดโครมตอบกลับมาบ้าง นกไม่มีแล้ว ตอนนี้มีแต่ต้นฝรั่ง หนอนบัวและดอกกุหลาบ ซึ่งเหลือจะเข้าใจได้ว่าพวกเขาโรมรันพันตูกันเพื่ออะไร เพื่อใคร

ฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน. ๒๕๒๗ : ๑๒๕

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า นกเป็นเพียงตัวละครที่ถูกอ้างถึงเท่านั้น ไม่ได้ปรากฏตัวออกมา แต่จากการบรรยายจากและพฤติกรรมของตัวละครมีส่วนช่วยให้เข้าใจได้ว่าผู้แต่งใช้นก เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนชีวิตหนึ่งในสังคมที่ดำรงชีวิตไปตามธรรมดาของโลก การมีอยู่ของนกจึงเป็นไปตามธรรมชาติที่ดำรงชีวิตอยู่เพื่อตัวของมันเองและอยู่เพื่อดำเนินไปตามวงจรของธรรมชาติที่ต้องมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยจะเห็นได้ว่าธรรมชาตินั้นเชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่ เมื่อตัดห่วงอันใดอันหนึ่งออกก็จะรบกวนความสมดุลของธรรมชาติ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั่วไป

ผู้แต่งเลือกใช้นกเป็นสัญลักษณ์เพื่อให้สอดคล้องกับฉากและตัวละครอื่น ดังจะเห็นได้ว่าภาพคนดูแลฝรั่งและกุหลาบ ภาพหนอนกินฝรั่งและกุหลาบ และภาพนกกินหนอน แสดงให้เห็นวงจรของห่วงโซ่อาหารที่สัมพันธ์กันเป็นทอดๆ

๔.๒.๑.๑๒ เรื่องนกปีกหัก วัฒน์ วรรลยางกูร เล่าถึงเด็กชายหญิงคู่หนึ่งที่นั่งเล่นหม้อข้าวหม้อแกงอยู่ใต้ต้นมะยม ผู้แต่งเล่าต่อไปถึงเด็กชนสามคนที่โลยีนกจนปีกหักมาตกอยู่ใต้ต้นไม้ที่เด็กชายหญิงนั่งอยู่ เด็กสองกลุ่มจึงทุ่มเถียงกันเพื่อแย่งนก ขณะนั้นชายหนุ่มเครารุงรังคนหนึ่งเดินผ่านมาจึงทำให้เด็กชนทั้งสามล่าถอยไป

ขณะนั้นมีชายหนุ่มเครารุงรังคนหนึ่งเดินร้องเพลงคนเดียวผ่านมา เขาหยุดยืนฟังเด็กสองกลุ่มโต้เถียงกัน ฝ่ายหนึ่งเป็นเด็กหญิงกับเด็กชายและนก

* คุปทวิเคราะห์การใช้หนอนเป็นสัญลักษณ์ประกอบเพิ่มเติมในหน้า ๑๖๘

ตัวหนึ่งอยู่ใต้ต้นไม้ยม อีกฝ่ายเป็นเด็กจอมซนสามคนบ้างนั่งบ้างยืนอยู่บน
กำแพง ชายคนนั้นเผลอน้ำขึ้นไปเหนือกำแพงร้องถามว่า

“เถียงอะไรกัน? แย่งนกกันหรือ? แย่งเอาทำอะไร? เอาไปรักษาหรือเอา
ไปฆ่าเล่น?”

เด็กชนบนกำแพงเห็นหน้าตาขรุขระของชายคนนั้นก็พากันหลบตาอูบวาบ
เจ้าเด็กคำสะกิดเพื่อนแล้วพากันกระโจนกลับออกไปเสียงดังต๊ับต๊ับ เด็ก
ทั้งสามเดินเถียงกันไปโขมงโขมง

เด็กหญิงและเด็กชายใต้ต้นไม้ยมยืนมองดูชายแปลกหน้าอย่างขอบคุณ
ประคองนกปีกหักไปให้เขาดูด้วย ชายคนนั้นถามว่า

“หนูจะรักษามันยัง?”

“จะพาไปหาหมอ” เด็กหญิงตอบ

นกปีกหัก. ๒๕๒๙: ๒๔-๒๕

จะเห็นได้ว่าผู้แต่งนำลักษณะของนกซึ่งเป็นตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้ง
เป็นชื่อเรื่อง และกำหนดให้นกเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวเพียงบางฉาก กระนั้นนกก็เป็น
สัญลักษณ์ที่สื่อแนวคิดได้ดี โดยธรรมชาติ นก เป็นสัตว์ปีกที่สามารถบินบนฟ้าได้อย่างอิสระเสรี
แต่ผู้แต่งกำหนดให้นกในเรื่องถูกยิงบาดเจ็บและไม่สามารถบินได้ นก จึงเป็นชีวิตที่ถูกฉีดยาพิษ
โดยสังเกตว่าผู้ทำร้ายนกก็คือเด็กที่เห็นว่าการยิงนกเป็นเกมที่สนุกสนาน ส่วนผู้ที่ช่วยเหลือให้ นก ตัวนี้
รอดชีวิตได้ ก็คือ เด็กและชายหนุ่มเคราขรุขระดูน่ากลัว

เมื่อสังเกตบทสนทนาและพฤติกรรมของเด็ก ถ้ามองว่าเด็กคืออนาคตของ
ชาติที่กำลังเติบโต จะเห็นว่าเด็กในเรื่องแบ่งเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายที่ทำลายอิสรภาพ กับฝ่ายที่รักษา
อิสรภาพ ก็จะเข้าใจได้ว่าผู้แต่งต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ประเทศชาติจะพัฒนาไปในทิศทางใดนั้นขึ้นอยู่กับ
กับผู้เป็นอนาคตของชาติว่าจะนำไปในทางใด ถ้าได้ผู้นำที่ไม่ดีอิสรภาพก็จะถูกทำลายดังนกปีกหัก
แต่ถ้าได้ผู้นำที่ดีอิสรภาพก็จะเกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาจากบทสนทนา และพฤติกรรมของตัวละครทั้งหมดช่วยให้
เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ว่า ผู้แต่งใช้ นก เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนหนุ่มสาวที่เข้าร่วมชุมนุม
เรียกร้องสิทธิเสรีภาพในเหตุการณ์ ๑๔ และ ๖ ตุลา และเด็กคือตัวแทนของแนวคิดที่แบ่งออกเป็นสอง
ฝ่ายซึ่งขัดแย้งกันอย่างรุนแรง กระทั่งทำให้คนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่งไม่อาจอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ
จึงต้องหนีเข้าป่า

๔.๒.๑.๑๓ เรื่องบ้านของนกกระจอก จำลอง ผังชลจิตร เล่าเรื่องโดยใช้ บทสนทนาเกี่ยวกับนกกระจอกที่อาศัยอยู่บนต้นไม้ในสนามบ้านของตัวละคร "ผม" เพราะผู้แต่ง ผูกเรื่องให้เป็นการสนทนาของพ่อกับลูก เรื่องบ้านของนกกระจอกจึงเป็นเรื่องที่มีขนาดสั้น กระนั้น ก็สื่อสารกับผู้อ่านได้

ลูกยิ้มแ้มยิ้ม "ลูกรู้ละ คนรวยๆ มีบ้านหลังใหญ่ คนจนๆ มีบ้าน หลังเล็ก รังกับโพรงถึงไม่เหมือนกัน"

บางทีใครๆ ก็อดหัวเราะไม่ได้ ที่ได้ยินคำพูดทำนองนี้ แต่ผมรู้ใจลูกดี ลูกไม่เคยคิดว่าความสงสัยต่อสิ่งรอบข้างเป็นเรื่องน่าอาย

ผมบอก "ไม่มีหรอกลูก ไม่มีนกรวยนกจน ในหมู่บ้านไม่มีเรื่องทำนองนี้ นกทำรังแค่พอตัว มีโพรงพอแก่ครอบครวัของมัน นกจะอาศัยโพรง จนกระทั่งลูกๆ ปีกกล้าหาแข็ง แล้วชวนกันบินออกไปเรียนรู้โลกกว้าง บางที มันอพยพไปก่อนเพราะไฟป่า คนหรือสัตว์รบกวนจะ"

.....
"นกเองก็มีลูกมีหลานนี่คะพ่อ"

"ใช่อีกนะแหละ แต่นกไม่จำเป็นต้องมีที่ดินทำกิน นกไปอยู่ที่ไหนก็ได้ ถ้ามีอาหาร มีความปลอดภัยต่อชีวิตของมันกับลูกๆ"

บ้านของนกกระจอก. ๒๕๓๐: ๑๔-๑๕

จะเห็นได้ว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งสัมพันธ์กับ แนวคิดของเรื่อง การที่ผู้แต่งเลือกนกกระจอกเป็นสัญลักษณ์ เพราะนำเอาธรรมชาติการสร้างรังของ นกที่จะทำรังตามขนาดของมันและลักษณะทางกายภาพของนกกระจอกที่มีขนาดเล็ก นอกจากนี้ นกกระจอกยังพบเห็นได้ง่ายตามกิ่งไม้เสาไฟ และหลังคาบ้าน นกกระจอกดำรงชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ ทั้งยังแพร่พันธุ์เร็วและบินไปทุกพื้นที่ เมื่อนึกถึงจำนวนที่ว่า นกน้อยทำรังแต่พอตัว ซึ่งหมายถึงนก ตัวเล็กก็สร้างรังเล็กสะท้อนให้เห็นภาพของชีวิตที่ดำรงอยู่ตามอัตภาพ ไม่โลภ ไม่อยากมีอยากได้จน เกินฐานะของตัวเอง ด้วยเหตุดังกล่าว นกกระจอก จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนที่สร้างครอบครัว อยู่กันอย่างอบอุ่นภายใต้บ้านหลังกะทัดรัดและดำเนินชีวิตในแบบพอเพียง

๔.๒.๑.๑๔ เรื่องเพลงไม่รู้จบ คำปัน สีเหนือ เล่าถึงตัวละคร “จัน” ซึ่งกำลังนอนป่วยอยู่เพียงลำพังบนผืนเสื่อในห้องเล็กๆ จึงทำได้เพียงนอนมองเพดานและเอื้อมคอมองไปยังกรอบหน้าต่างเพื่อพูดคุยกับนกสีดำให้คลายเหงาบ้าง เธอพูดคุยกับเจ้านกสีดำที่บินมาเกาะขอบหน้าต่างพรางร้องเพลง กระทั่งเธอหมดลม

นกสีดำเริ่มร้องเพลง – “นก – นก ประชาชนนกผู้เบิกบานบินเจ้าบินไปในไร่นาโพดเก็บกินหนอน ตักแตนที่ร่วงตาย เพื่อความตาย ยามเย็นคืนกลับรัง... ไม่มีมือมาฝังร่างเจ้า ร่างของเจ้าเน่าเปื่อยไปไม่รู้ร้องเพลง แต่ดินก็ยังยัมนินดี โอบรัดร่างเจ้าไว้ในนิรันดร์...” เธอจบเพลงลงด้วยท่าทางซึมเศร้า ก่อนเธอเริ่มพูดขึ้นด้วยท่าทางอีกแบบหนึ่ง

“เธอไม่ได้สูญเสียแต่เพียงคนเดียว คนอื่นๆ ในส่วนอื่นก็สูญเสีย เราน่าจะเรียนรู้มันต่างหาก และไม่ควรหันกลับไปหามันอีก...”

เพลงไม่รู้จบ. ๒๕๓๐: ๒๒๘ - ๒๒๙

ผู้แต่งกำหนดให้นกสีดำเป็นตัวละครหลักคู่กับจัน นกสีดำปรากฏตัวตั้งแต่นต้นเรื่องและมีบทบาทเด่นเรื่อยมากระทั่งจบเรื่อง นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าคำปันสร้างนกสีดำด้วยกลวิธีแบบบุคคลาธิฐาน(Personification) คือ นกสีดำสามารถร้องเพลงและพูดคุย ทั้งคอยปลอบประโลมและชี้แนะชี้นำจันให้มองโลกในแงุ่มที่สว่างงาม

...ขอเธอจงมองเถิด ยามเช้าแมลงพราววิญญานของนก ไม่ได้ทำให้มันต้องตายเปล่า เราจะหลับไหลอยู่ในดินอย่างเป็นสุข อ้อมแขนของใครจะอบอุ่นเท่าแผ่นดินหล่อเลี้ยงเรามา เสียงป็นดังอยู่นั้นได้ลอบหายไปแล้ว โลกกำลังนิ่งงันดังอยู่ในวิเวกของการตีค่าแห่งความเป็นไปของชีวิต โดยมนุษย์ผู้มีดวงตาใสสว่างและกล้าหาญ นั่นอาจจะมีความหมายว่า เราได้สื่อสารกันด้วยเสียงกัมปนาทมาเพียงพอแล้ว ลึกลงไปในจิตใจของพวกเขา กำลังเดินทางไปสู่นิรันดร์ภาพอย่างเบิกบาน...

บนขอบหน้าต่างบานเดียวของห้องเล็กๆ นกสีดำกำลังส่งเสียงร้องจิ้งจกๆ ซ้ำๆ เหมือนจะเห่กล่อมศพคนชาติบนนอนอยู่บนผืนเสื่อ, สายลมฤดูฝนกำลัง

พัดพาเมฆก้อนใหญ่มา เพื่อยังพาความสดชื่นให้กับชีวิตที่จะออกงาม
ต่อไป

พรุ่งนี้นกสีดาคงบินไปร้องเพลงในที่อื่นๆ!

เพลงไม่รู้จบ. ๒๕๓๐: ๒๓๔, ๒๓๕

จากตัวอย่างจะเห็นว่าความตายของนกเป็นเพราะน้ำมือคน แต่ความตายนั้น
ก็ไม่สูญเปล่า เพราะความตายจะเป็นหนทางที่พาให้คืนสู่อ้อมกอดของแผ่นดินอย่างมีความสุข เสี่ยง
ปิ่นและซากศพแสดงให้เห็นสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง สภาพชีวิตในสังคมที่มุ่งเน้นฆ่ากัน
จึงเป็นสังคมที่ไม่มีความสุข ความตายจึงเป็นหนทางสุดท้ายที่จะหลุดพ้นไปสู่ความสงบ

จะสังเกตได้ว่าผู้แต่งกำหนดให้นกมีสีดำ สีดำเป็นสีที่สื่อถึงความตาย หรือ
ความโศกเศร้า หากสังเกตจะพบว่า ผู้แต่งใช้บทสนทนาระหว่างฉันกับนกสีดำเป็นตัวดำเนินเรื่องและก็
ไม่แน่ชัดว่าผู้แต่งจะสร้างนกสีดำให้เป็นจิตใต้สำนึกหรือไม่ แต่จากการพิจารณาบทสนทนาระหว่างนก
สีดำกับฉันและบทบรรยายในตอนจบช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ *นกสีดำ* เป็น
สัญลักษณ์แบบแผนแทนความตายที่จะนำพาให้หลุดพ้นจากความทุกข์ จะสังเกตได้ว่าความตาย
ในเรื่องชี้ให้เห็นสัจจะอันยิ่งใหญ่และการพ้นทุกข์ จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่านกสีดำส่งเสียงร้องเพลง
คล้ายจะเห่กล่อม และสายลมฤดูฝนที่พัดพาความสดชื่นมาให้กับชีวิตสื่อให้เห็นถึงความสงบสุขของ
ชีวิตใหม่ ดังนั้นการใช้ชื่อเรื่องว่าเพลงไม่รู้จบ จึงสอดคล้องกับสัจธรรมของสรรพชีวิตที่ต้องเกิด แก่
เจ็บ ตายไปตามสังสารวัฏเปรียบเหมือนเพลงที่บรรเลงไม่รู้จบ

๔.๒.๑.๑๕ เรื่องอดีตของอดีต วัฒน์ วรรลยางกูร นำชื่อตัวละคร และ
เหตุการณ์บางตอนจากวรรณคดีเรื่องจันทโครพมาใส่ไว้ในเรื่องเพื่อสื่อแนวคิดบางอย่าง ผู้แต่งเล่าถึง
เหตุการณ์ที่นายทองเหม็นและโจรป่ามุดรั่วกาลเวลามาเจอกัน ระหว่างนั่งพักทั้งสองได้สนทนากัน
โดยโจรป่าเล่าถึงชีวิตของตนว่าเหตุที่ต้องมาเป็นโจรป่านั้นเพราะถูกมูนี่เฒ่าหลอกเกี่ยวกับเรื่อง
การศึกษา

ผู้แต่งกำหนดให้ *นกขุนทอง* เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดของเรื่อง โดย
ปรากฏตัวในช่วงกลางเรื่องและเป็นเพียงตัวละครที่ถูกอ้างถึงผ่านบทสนทนาระหว่างโจรป่าและนาย
ทองเหม็นเพียงฉากเดียว ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

"มูนี่เฒ่าเจ้าเล่ห์โฆษณาหลอกลวงว่าสำนักตนสิกขาสูงส่งเลิศลอย ไม่มี
ใครเทียบ และต้องแลกด้วยทรัพย์จำนวนมาก เป็นสิขาราคาแพง

ใช้อุปกรณ์อย่างดี ใช้ตำราอย่างแพง ใช้เวลาอย่างมากเพื่ออนาคตสูงส่ง แต่ละวันข้าพเจ้าต้องแบกตำราหนักเกินกำลังเดินทางไกล เพื่อไปพบ นกขุนทองตัวหนึ่ง"

"นกขุนทอง" นายทองเหม็นเริ่มรู้สึกชั้น แต่ยังไม่กล้าหัวเราะ

"เป็นนกขุนทองบัณฑิต สามารถท่องสรรพวิทยา ข้าพเจ้าต้องไปนั่งท่อง สรรพวิทยาเหล่านั้นกับนกขุนทองวันแล้ววันเล่า นับตั้งแต่เริ่มจำความได้ แบกตำราหนักเกินกำลังจนหลังคดหลังงอนานนับเป็นสิบๆปี ข้าพเจ้าจบ การศึกษาพร้อมกับบิดาของข้าพเจ้า สิ้นเนื้อประดาตัว แต่เรามีความหวังว่า ข้าพเจ้าจะใช้ความรู้ไปหาทรัพย์ได้ แต่อันิจจาเมื่อข้าพเจ้าจบการศึกษา สรรพวิทยาก็เปลี่ยนไปแล้ว นกขุนทองบัณฑิตเปลี่ยนตำราแล้ว ข้าพเจ้า พบว่าศึกษาทั้งหมดที่ทุ่มเทเรียนรู้ท่องจำมาใช้ประโยชน์แทบจะไม่ได้ ข้าพเจ้าไม่มีความสามารถแม้แต่จะจับสัตว์เล็กๆ สักตัวมาทำอาหาร ไม่สามารถจำแนกเห็ดในฤดูฝน"

อดีตของอดีต. ๒๕๓๐: ๒๙

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าบทสนทนาระหว่างโจรป่ากับนายทองเหม็นช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ *นกขุนทอง* เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนครูหรือ อาจารย์ที่สอนด้วยการท่องจำจากตำรา การที่ผู้แต่งใช้นกขุนทองเป็นสัญลักษณ์ เนื่องจากนกขุนทอง เป็นนกที่พูดได้หากได้รับการฝึกสอน เมื่อพูดได้มันก็จะพูดไปเรื่อยทั้งวันด้วยการจำจากผู้สอน แต่ไม่รู้ ว่าสิ่งที่พูดไปนั้นหมายความว่าอย่างไร

ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาของเราสอนให้นักเรียนมีหน้าที่เรียนและ ท่องจำตามที่ครูบอก การศึกษาแบบนี้จึงเหมือนโซ่ตรวนที่ล่ามนักเรียนไว้กับห้องเรียนเท่านั้น เมื่อ ออกมานอกห้องก็ไม่อาจทำอะไรได้ *นกขุนทอง* ในเรื่องจึงสะท้อนการสอนของครู อาจารย์ที่เน้นแต่ ท่องจำ โดยไม่สอนให้รู้และเข้าใจในสิ่งที่ท่องจำไป การสอนแบบนี้เป็นระบบการศึกษาแบบเก่าที่ควร ปรับปรุงแก้ไขให้หมดไปจากระบบการศึกษาเสียที

แล้วโจรป่าก็ได้เห็น เมื่อถือดาบคลั่งคลวเล็ดมุดรั้วเวลาผ่านไปหลายวัน
เด็กลูกขวานอายุราวสี่ขวบ ใส่เสื้อขาวกางเกงขาสั้นสีแดง อันเป็นชุด
นักเรียนอนุบาล กำลังหิ้วกระเป๋านั่งสือใบมที่มาจากกระดุกสันหลังคด
ขาเล็กๆ ของหนูน้อยปิดเปิดไปมา... แม้จะต้องลงทุนจนสิ้นเนื้อประดาตัว

แต่จะผิดหวังหรือสมหวัง โจรป่าแลเห็นกระดูกสันหลังของหนูน้อยที่คดราว กับพิการก็คาดหมายได้ นึกภาพได้ว่าบรรดามุนีเจ้าเล่ห์ นางคณิกาหมักรุย บัณฑิตนทขุนทองและเปรียญจั่ง จะช่วยกันกดหัวบัณฑิตแท้จำนวนน้อยนิด แล้วเข้ารุมล้อมจำกัดหนูน้อยไว้ในอิทธิพล... นี่ไง ปัจจุบัน

... ทองเหม็น ช้ำเห็นแล้ว...

อดีตของอดีต. ๒๕๓๐: ๓๔

จะสังเกตได้ว่า ผู้แต่งใช้ศัพท์ มุนีเฒ่า นางคณิกา ศึกษา สรรพวิทยา เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทตัวละครที่ยั่วยุวรรณคดี และสะท้อนให้เห็นว่าแต่เดิมเราเล่าเรียนกันมา ด้วยวิธีท่องจำกันปากต่อปาก แม้จะล่วงผ่านมากกระทั่งปัจจุบันเราก็ก็นับเรียนกันด้วยวิธีท่องจำ แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งไม่พอใจกับระบบการศึกษาแบบท่องจำโดยไม่ได้คิด เน้นแต่ท่องอย่างเดียว เพราะการศึกษาที่ดีนั้นต้องเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตได้

นอกจากนี้ ผู้แต่งยังเสนอให้เห็นว่าการนำเอาคุณประโยชน์ของการศึกษามา แอบอ้างทำให้หลายคนยอมสิ้นเนื้อประดาตัวเพื่อจะได้เรียน เขามองว่าวิธีการเช่นนี้ไม่ต่างไปจากการ ถูกโจรปล้น เพราะเสียเงินเสียทองเรียนจบมาแล้วก็ได้แค่ท่องจำนำสิ่งที่ท่องมาประยุกต์ใช้ไม่ได้

ปัจจุบันนี้ การเรียนการสอนแบบท่องจำยังไม่หมดไปจากระบบการศึกษา แม้จะมีหลายฝ่ายออกมาชี้แจงให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องปรับปรุงแก้ไขระบบการศึกษาเสียใหม่ แต่ก็ยังคงเหมือนเดิม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาระบบท่องจำนั้นฝังรากลึกลงไปในระบบการศึกษาจนยากจะ แก้ไขได้โดยง่าย การจะปรับปรุงจึงต้องใช้เวลาและต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย

๔.๒.๑.๑๖ เรื่องเกี่ยวกับนกกระจอก ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร เล่าถึง “เขา” ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญของเรื่อง ผู้แต่งเลือกใช้งูและนกกระจอกเป็นตัวละครประกอบของเรื่อง โดยกำหนดให้ฉากที่งูคร่าชีวิตนกกระจอก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสองชั่วโมงก่อนผุดขึ้นมาในห้วง ความคิดของเขา

นกกระจอร้องลั่น พยายามตะกายปีกข้างหนึ่งให้หลุดออกมาจากปากงู และมันก็ได้แค่ข้างเดียว งูเขี้ยวมันวนขดหางรัดกิ้งไม่ให้แน่นขึ้น ตอนนั้น มันติดอยู่แค่ส่วนปลายหางนิดเดียวเท่านั้น มันบิดส่ายพยายามดึงลำตัว เพื่อขดพันให้กระชับยิ่งขึ้น เกล็ดสีเขียวเริ่มเปลี่ยนเป็นคล้ำเข้ม การออกแรง

ทั้งน้ำหนักของมันเป็นภาวะที่งูเหียวพร้อมที่จะร่วงหล่น หากมันคลายตัว เพื่อผ่อนแรงเท่านั้น

.....

เขาไม่อยากทำร้ายให้สัตว์สองตัวนี้ถึงตาย มันไม่จำเป็นเลย เขาคิดถึงความเปลี่ยนแปลงของผู้คน การทำร้ายกันด้วยรอยยิ้ม

คิดถึงใบหน้าของเด็กๆ คิดถึงรอยยิ้มที่แตกต่างกัน

เขาลากลำไผ่ไผ่พึงกับขอบระเบียบ ถอดเสื้อยืดสีเหลืองสดพันเข้ากับปลายลำไผ่ ค่อยๆ เลื่อนเข้าไปແຍ່ງเบาๆ และเริ่มแรงขึ้น เขาเห็นปลายหางของงูเหียวสั่นระริก ยังไม่ยอมที่จะอ้าปากปล่อยเหยื่อ แต่มันก็ทนแรงเหวี่ยงนานไม่ได้ มันเสียการทรงตัวและคงหมดแรง

ตอนนั้นเองที่ปีกของนกกระจอกอีกข้างหนึ่งหลุดเป็นอิสระ ทำให้นกสามารถกระพือปีกทั้งสองข้าง แรงกระพือปีกแกว่งลำตัวของงูที่ห้อยลงมา

งูเหียวกับนกกระจอก. ๒๕๓๓: ๑๓๑, ๑๓๒

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่อง โดยผู้แต่งกำหนดให้นกกระจอกเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวช่วงกลางเรื่อง

เขายืนรอรถเมล์อยู่นานแล้ว ขณะนั้นมีผู้ชายหน้าตาขรึมไม่น่าวางใจคนหนึ่งใส่เสื้อสีเหมือนของเขาอย่างกับเป็นตัวเดียวกัน

เขาไม่รู้จักว่าชายคนนี้เป็นใคร โผล่มาจากไหน เมื่อไหร่ แต่เห็นแวบหนึ่งที่แอบชำเลื่องมายังเขา

เมื่อชายคนนั้นเดินมายืนใกล้ๆ เขาจนได้กลิ่นตัว เขาหวนคิดถึงเรื่องราวของงูเหียวและนกกระจอกขึ้นมาทันใด

ไม่อาจจะทนรอรถเมล์สายที่เขาต้องขึ้นได้อีกแล้ว ความคิดซึ่งเคียดพุ่งขึ้นวนเวียนในสมอง รอคำนั่นอัดแน่นด้วยผู้คนจนต้องห้อยโหน เขาคิดจะไปให้พ้นจากตรงนี้ เร็วเท่าไรยิ่งดี พอรถจอดเขาก็เบียดตัวเองขึ้นไป

แต่เมื่อเหลียวหลังมามองแล้วใจหายวาบ!

ชายคนนั้นเบียดตามเขาขึ้นไปติดๆ...

งูเหียวกับนกกระจอก. ๒๕๓๓: ๑๓๔

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งบรรยายพฤติกรรมและความคิดของตัวละครว่า เขาไม่อยากทำร้ายสัตว์ทั้งสองโดยไม่จำเป็น และเขาคิดถึงความเปลี่ยนแปลงของผู้คนที่ทำร้ายกัน ด้วยรอยยิ้ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการล่าเหยื่อเพื่อดำรงชีวิตของงูกับการตกเป็นเหยื่อของนกนั้น คนทั่วไปจะเห็นว่านกน่าสงสาร แต่สำหรับสัตว์แล้วการล่าเหยื่อ คือ วงจรของการดำรงชีวิต ถ้ามัน ไม่ได้กินอาหารสุดท้ายมันก็จะอดอยากจนตาย แต่คนเรานี่สิที่ร้ายยิ่งกว่าเพราะทำร้ายกันได้ทั้งที่ หน้าตายิ้มแย้ม

การที่ผู้แต่งเลือกนกกระจอกเป็นสัญลักษณ์ เหตุผลหนึ่งคงเพราะ นกกระจอกพบเห็นได้ง่ายตามกิ่งไม้ เสาไฟ หลังคาบ้าน การใช้นกกระจอกเป็นตัวละครจึงสัมพันธ์กับ ภูเขา นอกจากนั้นผู้แต่งยังใช้แนวเทียบเสียงและความหมายของคำว่า “กระจอก” ที่สื่อให้เห็นถึงความ ไม่สำคัญ สิ่งเล็กน้อยมาใช้สื่อแนวคิดของเรื่อง นกกระจอก จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทน ประชาชนทั่วไปในสังคมซึ่งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยอันตราย แต่ชีวิตเหล่านี้จะมีเหตุผลในการ ดำรงอยู่และการกระทำของตัวเองเช่นเดียวกับภูเขาและนกกระจอกที่ต่างก็ต้องการดำรงชีวิตของตัวเอง ให้อยู่รอดเพื่อวันนี้และวันต่อไป แม้จะต้องทำร้ายชีวิตอื่นก็ตาม ผู้แต่งต้องการจะสะท้อนให้เห็นว่า เพราะสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยอันตราย คนจึงระแวงระวังและไม่วางใจใคร่ใจกัน ดังเช่นตัวละคร “เขา” ที่ถูกชายอีกคนจ้องมองและรู้สึกไม่ปลอดภัยจึงหนีขึ้นรถไป นี่ไม่ใช่ภาพที่มืดเพี้ยนและไม่ใช้การ ตัดสินคนเพียงภาพลักษณ์ แต่มันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นกลไกในการป้องกันตัวที่อยากจะรักษาตนเอง ให้อยู่รอดปลอดภัย ซึ่งมีอยู่ในสัญชาตญาณ^๑ ทั้งคนและสัตว์

^๑สัญชาตญาณ(Instincts) เป็นปฏิกิริยาของพลังที่ทำให้คนมีพฤติกรรมต่างๆ สัญชาตญาณนี้เป็น สภาพะที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งให้แนวทางแก่กระบวนการทางจิต สัญชาตญาณมีแหล่งที่มาอันสำคัญ คือ ความต้องการทางร่างกาย ดังนั้นจุดมุ่งหมายของสัญชาตญาณก็คือ การปลดปล่อยความต้องการ ทางร่างกายให้หมดไป สัญชาตญาณมีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. สัญชาตญาณมุ่งตาย(Death instinct) คือ ความปรารถนาที่จะทำลายล้าง เพื่อมุ่งไปสู่ ความไม่มี พรอยด์สันนิษฐานว่ามนุษย์เกิดมาโดยมีความปรารถนาที่จะสลายตัวไปติดมาด้วย

๒. สัญชาตญาณมุ่งเป็น(Life instinct) คือ ความปรารถนาที่จะมีชีวิตรอด เป็นสัญชาตญาณ ที่อยู่บนพื้นฐานความของสัญชาตญาณทางเพศ เช่น ความหิว ความกระหาย และความรัก(ศรีเรือน แก้วกังวาล. ๒๕๓๙: ๒๐

^๒ดูบทวิเคราะห์การใช้เป็นสัญลักษณ์ประกอบเพิ่มเติมในหน้า ๑๑๗

๔.๒.๑.๑๗ เรื่องในห้วงน้ำกว้าง กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เล่าถึงตัวละคร

"หมัด" ที่ต้องมาเฝ้าประภาคาร แรกที่มาเขาก็มีความสุขดีทั้งยังหยอกล้อกับเหยี่ยวรุ้งซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของเขา แล้วเหตุการณ์ทุกอย่างก็พลิกผันเมื่อวันหนึ่ง เขาเจอซากศพของหญิงคนหนึ่งและเก็บทองที่ติดอยู่กับศพมา

"แกเป็นไรไป..."

ดวงตานั่นคล้ายจะตัดพ้อต่อว่า หมองหม่นทว่าเต็มไปด้วยประกายกล้ำจนเขาต้องหลบสายตา 'เหลวไหลน่า...' หมัดพยายามบอกตัวเอง ดวงตานั่นแวววามอยู่ในความสลัว ถึงยังงี้เขาก็เก็บรายละเอียดถึงขั้นนั้นไม่ได้หรอก...

"แกอย่าจ้องฉันอย่างนั้นสิ..."

มันเปลี่ยนไปจริงๆ ไม่รู้เรงเหมือนเคย ในความคิดของหมัดพุ่งไปสู่จุดเดียวว่า มันกำลังตั้งตัวเป็นปรปักษ์กับเขา, มันไม่พอในต่อการกระทำที่ผ่านมามทั้งหมดของเขา และแน่นอนว่ามันกำลังพิพากษาลงโทษเขาด้วยความเจ็บแสบและอาการเฉยเมย

จุดดำๆ ของเหยี่ยวรุ้งกำลังตัดลัดขอบฟ้าสีทองแดงตรงมา เขาชะงักงันไปนิดใจหนึ่ง แล้วยิ่งเร่งเครื่องยนต์ให้หัวเรือแหวกผืนน้ำเหมือนฉีกผ้า แต่เมื่อหันกลับไปมองเบื้องหลังอีกครั้ง เขาก็ต้องดับเครื่องเรือ ปล่อยให้มันค่อยๆ ผ่อนแรงลงจนหยุดนิ่งอยู่กลางผืนน้ำ

"แกจะเอาอย่างไรก็ว่ามา..."

เขาคำรามเบาๆ ในลำคอ ยืนจังก้าขึ้นกลางเรือ มือล้วงลงในกระบะเปลือกแฉะเกิดฟิลด์กระซิบป็นพกวไฉนแน่นจนเส้นเอ็นเขม็งเกร็ง มันกำลังร้อนเป็นไฟดูๆเดียวกับดวงตาอันลุกวาวของเขาที่จ้องมองไปยังจุดดำๆ บนแผ่นฟ้าซึ่งกำลังพุ่งตรงมา...

ในห้วงน้ำกว้าง. ๒๕๓๓: ๔๔-๔๕, ๕๒

เหยี่ยวรุ้งเป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทคู่กันกับหมัด ผู้แต่งกำหนดให้เหยี่ยวรุ้งปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและปรากฏตัวอีกเป็นระยะ โดยจะสังเกตได้ว่าบทบรรยายความนึกคิดของหมัดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของเหยี่ยวช่วยให้อ่านเข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจน

ธรรมชาติของ เหยี่ยว จะเป็นนกที่มีประสาทสัมผัสการรับกลิ่น และการมองเห็นที่ดีทั้งยังเป็นนกที่แข็งแรง โดยปกติเหยี่ยวจะดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์ เช่น จับปลาในทะเล ดังนั้นการที่ผู้แต่งกำหนดให้เหยี่ยวเป็นสัญลักษณ์จึงสอดคล้องกับฉากของเรื่อง จะเห็นได้ว่าผู้แต่งนำลักษณะทางกายภาพของเหยี่ยวที่มีการมองเห็นที่ดีมาใช้สื่อแนวคิดของเรื่อง **เหยี่ยว** จึงเป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนอำนาจฝ่ายดีที่คอยจิกเตือนหมัดให้รู้ผิดชอบชั่วดี แต่เขากลับกระทำในสิ่งที่ผิด การที่เขาตัดสินใจฆ่าเจ้าเหยี่ยวรู้่งเพื่อนเพียงตัวเดียวของเขาบนเกาะนี้ จึงหมายความว่า เขาเลือกที่จะละทิ้งความดีและทำลายมิตรภาพของเขากับเจ้าเหยี่ยวรู้่ง เพราะความโลภที่อยากจะได้ทองจากศพมาเป็นสมบัติของตน

๔.๒.๑.๑๘ เรื่องนกไม่มีปีก วลีลดา เพียงศิริ เปิดเรื่องนกไม่มีปีกด้วยบท

บรรยายกระแสลำนำของตัวละครที่ชื่อ “นิภา” ผู้แต่งกำหนดให้นิภาเป็นคนเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างเรื่องราวในอดีตกับเรื่องที่เกิดขึ้นขณะรอรับพี่สาวที่สถานีรถไฟ

เรื่องเล่าถึงนิภาไปรอรับพี่สาวที่สถานีรถไฟ แต่รถไฟมาล่าช้า ขณะที่นิภาย้อนคิดถึงข้อความในจดหมายที่พี่สาวเล่าให้ฟังเกี่ยวกับเหตุการณ์การประท้วง นิภาเห็นคนงานของสถานีที่มาทำความสะอาดและกำจัดรังนก เธอไม่อาจทนเห็นลูกนกตัวแดงๆ ถูกฆ่าโดยไร่มนุษยธรรม จึงออกปากต่อว่าคนงาน เมื่อรถไฟที่พี่สาวเข้าจอดที่สถานี นิภาจึงเล่าเรื่องลูกนกให้พี่สาวฟัง ทั้งสองเห็นพ้องกันว่าควรจะนำเรื่องนี้ไปแจ้งแก่นายสถานี

ปลายไม้ไผ่ผอมๆ ลำนั้นกระทุ้งขึ้นไปบนโพรงเล็กๆ ตรงข้อต่อได้หลังคาอย่างชำนาญการ กระทุ้งแค่สองที สองทีจริงๆ เศษหญ้าแห้งๆ ก็ปลิวว่อนลงมา

ลูกนก!!

นิภาเห็นกับตาว่าลูกนกสามตัวร่วงตู่บลงมาจากหลังคาสถานี มันหล่นลงมาคนละทิศละทาง ในขณะที่รังส่วนใหญ่ติดอยู่ที่ปลายไม้ไผ่กวาดลายาวนั้น

คนงานของสถานีมีสีหน้าวางเฉยกับกิจวัตรของตน ในขณะที่ครูดังนกที่ติดปลายไม้ไผ่กวาดลงในถังขยะใบย่อมแฉ่วๆ นั้น แล้วหันมามาดูลูกนกสามตัวที่ยังไม่ตายให้ลงไปทิ้งวางรถไฟอันว่างเปล่า เพราะรถไฟมาสายเหลือเกินวันนี้

“ทำไม” เขาถามชื่อๆ นัยน์ตาคู่นั้นว่างเปล่า ไม่โกรธที่ถูกขัดจังหวะในการปฏิบัติหน้าที่เลยแม้แต่น้อย

"ทำไมต้องทำยังงี้ด้วยลุง นกมันไม่มีชีวิตหรือไง นี่มันเมืองพุทธนะลุงนะ"

"ก็นายสถานีเขาให้ทำนี่ ไม่จั้นลูกนกมันชอบหล่นมาใส่ผู้โดยสาร ไม่ทำไม่ได้หรอก"

.....

 ...นี่...ภาคไม่กล้ามาสถานีรถไฟอีกนาน มันทำใจไม่ได้"

"คงเหมือนพี่... เมื่อก่อน พี่ร้องไห้ตอนผ่านอนุสาวรีย์ มันทำใจไม่ได้เลย เราเคยนอนตรงนั้น เคยนั่งปรบมือกันเคยรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน เคยรู้สึกว่ พวกเราทั้งหมดเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน แล้ววันหนึ่ง ตรงนั้นก็ว่างเปล่า ว่างเปล่า...เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ...

นกไม่มีปีก. ๒๕๓๕ : ๑๔๔ – ๑๔๘

ผู้แต่งนำลักษณะเด่นของตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อชี้ให้เห็นแนวคิดในเรื่อง โดยปกตินกเป็นสัตว์ปีกที่สามารถบินได้อย่างอิสระตามแต่ใจมันต้องการ แต่จากตัวอย่างจะเห็นว่าลูกนกยังเล็กมากจนปีกยังไม่งอก นกไม่มีปีกก็คือลูกนกนี่เอง ลูกนกเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวในช่วงท้ายของเรื่องเท่านั้น แม้จะปรากฏตัวแค่จากเดียวแต่ลูกนกก็เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความได้อย่างดี เมื่อสังเกตจากบทบรรยายก่อนและหลังที่นกจะปรากฏตัวพบว่าเป็นเรื่องที่เล่าย้อนถึงเนื้อหาในจดหมายที่พี่สาวเขียนมาเล่าซึ่งเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕* และจากบทสนทนาระหว่างนิากับคนงานของสถานีช่วยให้เข้าใจชัดเจนว่า **ลูกนก** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนกลุ่มคนที่ต้องการเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมด้วยพลังแห่งมวลชนในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ กลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีอาวุธป้องกันตนเองจึงถูกทำร้ายจากผู้มีอำนาจชีวิตของพวกเขาอยู่กับลูกนกในเรื่องจึงไม่ต่างกัน

*พฤษภาทมิฬ(๑๗ – ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕) นับเป็นโศกนาฏกรรมทางการเมืองจุดที่ ๓ ต่อจากเหตุการณ์วันมหาวิปโยค ที่สะท้อนถึงการขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มทหาร และกลุ่มนักศึกษากับประชาชน โดยบ่งบอกถึงความสามารถปรับตัวของสังคม การเมือง และสะท้อนถึงการเสียดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจ (รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย. (ม.ป.ป). (ออนไลน์). แหล่งที่มา:

<http://www.geocities.com/thaifreeman/17mav/mav2.html>. ๑๔ เมษายน ๒๕๔๗)

๔.๒.๑.๑๙ เรื่องบิล्लीใจ – นกกระจอก ภาณุพงษ์ คงจันทร์ เล่าถึงชายคนหนึ่งที่ยกเดินทางไปพบหมอและหมอก็จับนกกระจอกมาทำร้าย ในขณะที่ตัวนกชายคนนี้ก็นึกถึงความทรงจำในวัยเด็ก ผู้แต่งกำหนดให้นกกระจอกเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวในตอนท้าย กระนั้น นกกระจอก ก็เป็นตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์ซึ่งสื่อสารสำคัญของเรื่องได้อย่างดี

เขาจับขานกตัวนั้นวางไว้บนโต๊ะ ใช้มืออีกข้างหนึ่งค่อยๆ ถอนขนนกออกมาทีละเส้น นกกระจอกตัวนั้นร้องด้วยความเจ็บปวด บางครั้งเสียงนั้นขาดห้วงตะกุกตะกัก ฟังดูคล้ายกับเสียงโหยหวนของแม่ในยามดึกคืนหนึ่ง สลับกับเสียงโหยเข้มชัด หยดเลือดติดปลายขนหล่นสู่พื้นหลายหยด ผมเห็นรอยเลือดเป็นสีชาวุ่นคลั่งอัปชั้น ผมขนลุกชู ไซ... มันเป็นการฆาตกรรมกันต่อหน้าต่อตา ผมนึกถึงทะเลเลือดที่เกิดจากการฆ่าฟันกัน จนนองท่วมพื้นแดงฉาน โอ๊ย...ผมทนไม่ไหวแล้ว

เขายังยิ้มอย่างเหี้ยมเกรียม ถอนขนนกทีละเส้นจนร่างนกเปลือยเปล่า ผมรู้ว่ามันยังไม่ตาย เพราะดวงตาสีดำของมันยังกลอกกลิ้งไปมา

"ฉันจะฆ่ามันเดี๋ยวนี้"

เขาใช้มืออีกข้างนั้นรวบกับพรวนไฟที่ชำนาญการผลาญชีวิต ท่อนขาขึ้น แรกหลุดออกมาจากร่าง เขารีบคว้าส่วนนั้นเข้าไปในปาก เลือดสดๆ ยังคงเป็นคราบติดอยู่ที่ริมฝีปาก เขาเคี้ยวอย่างเอร็ดอร่อย

บิล्लीใจ – นกกระจอก : ๙๐ – ๙๑

จากตัวอย่างที่ยกมาในข้างต้นจะสังเกตได้ว่า ผู้แต่งใช้วิธีการนำเสนอด้วยการเล่าเรื่องจากความทรงจำอันเจ็บปวดในวัยเด็กที่เกี่ยวกับแม่ สลับกับเหตุการณ์ที่นกกระจอกโดนทำร้ายทารุณ เหตุการณ์ต่างๆ ที่ผู้แต่งบรรยายไม่ว่าจะเป็นภาพความทรงจำในวัยเด็กเกี่ยวกับแม่ และนกกระจอกที่ถูกทำร้ายช่วยไขให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ว่า ผู้แต่งใช้ นกกระจอก เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนที่ตกเป็นเหยื่อและถูกผู้ที่เหนือกว่าเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งสื่อสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมระบบนายทุนที่ผู้ด้อยโอกาสหรือผู้อยู่ได้อำนาจจะถูกกดขี่ข่มเหงอย่างไรก็ได้ และไม่มีสิทธิหรือไม่สามารถเรียกร้องความเป็นธรรมใดๆ การที่ผู้แต่งเลือกใช้นกกระจอก เป็นสัญลักษณ์เพราะผู้แต่งต้องการใช้แนวเทียบเสียงและความหมายของคำว่า “กระจอก” มาสื่อให้เห็นความไม่สำคัญสิ่งเล็กน้อยและไร้ค่าซึ่งเป็นผลให้ต้องตกเป็นเหยื่อของผู้อื่น

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้นักเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๑๙ เรื่อง พบว่า ผู้แต่งนิยายใช้นัก เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งส่วนมากจะสื่อแนวคิดในทำนองคล้ายกัน คือ ใช้นักเป็นสัญลักษณ์แทนคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกกดขี่รอนอสิสภาพ มีจำนวน ๖ เรื่อง ได้แก่ เรื่องคนบนต้นไม้, แคมคำ, ความเปลี่ยนแปลง, ปล่อยนก, นักแกร่ง และบิลลีโจ – นกกระจอก ส่วนที่สื่อแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและสภาพสังคม มีจำนวน ๕ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ตึกแตก คน และนกกระจอก, ฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน, เจ้าเมือง ศพ และอีเหี้ยม, ในห้วงน้ำกว้าง และงูเห่ากับนกกระจอก และมีเรื่องสั้นจำนวน ๕ เรื่องที่ใช้นักเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดทางการเมือง โดยกำหนดให้นักเป็นตัวแทนของผู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่มีลักษณะร่วมสมัยกัน เพราะในช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผู้แต่งมักนิยายใช้นักเป็นตัวแทนมวลชนที่ไม่หาอิสระ ได้แก่ เรื่องนกสีเหลือง, นกสีแดง, ความเปลี่ยนแปลง, นกไม่มีปีก และนกปีกหัก และมีเรื่องสั้น ๑ เรื่องที่ใช้นักเป็นสัญลักษณ์สื่อแนวคิดเกี่ยวกับสังคมของชีวิต คือ เรื่องเพลงไม่รู้จบ ส่วนเรื่องอดีตของอดีตนั้น ผู้แต่งใช้นักเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษา

ส่วนประเภทของตัวละครพบว่ามีเรื่องสั้นจำนวน ๑๒ เรื่องที่ผู้แต่งใช้นักเป็นตัวละครประกอบ ได้แก่ เรื่องคนบนต้นไม้, แคมคำ, ปล่อยนก, เจ้าเมือง ศพและอีเหี้ยม, ตึกแตก คน และนกกระจอก, นักแกร่ง, ฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน, บ้านของนกกระจอก, นกปีกหัก, บ้านของนกกระจอกงูเห่ากับนกกระจอก และบิลลีโจ – นกกระจอก และมีเรื่องสั้นจำนวน ๕ เรื่องที่ผู้แต่งใช้นักเป็นตัวละครหลัก เช่น เรื่องนกสีแดง, กา, เพลงไม่รู้จบ, ความเปลี่ยนแปลง และในห้วงน้ำกว้าง และมี ๒ เรื่องที่ผู้แต่งใช้นักเป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึง คือ เรื่องนกสีเหลือง และอดีตของอดีต

นอกจากนี้พบว่ามีเรื่องสั้นที่ผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบ บุคลาธิษฐาน(Personification) คือ สร้างให้ตัวละครที่เป็นสัตว์สามารถพูด คย และแสดงพฤติกรรมแบบคนได้ จำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่ เรื่องนกสีแดง, เจ้าเมือง ศพ และอีเหี้ยม และเพลงไม่รู้จบ และมี ๑ เรื่อง คือ เรื่องแคมคำ ผู้แต่งใช้กลวิธีความเปรียบคู่ขนาน(Parallelism) คือ แสดงลักษณะและความ เป็นไปของตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์คู่กันไปกับตัวละครอื่น เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะบางอย่างที่ ต้องการสื่อแนวคิด และมี ๑ เรื่อง คือ เรื่องคนบนต้นไม้ ผู้แตงนำกลวิธีกระแสสำนึก(Stream of consciousness) ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่อง

๔.๒.๒ สุนัข หรือ หมา เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและ กลวิธีการนำเสนอจำนวน ๑๕ เรื่อง สุนัขหรือหมาเป็นสัตว์ที่ถูกนำมาเลี้ยงโดยใช้ประโยชน์จาก อุปนิสัยที่ชอบล่าเหยื่อเป็นกลุ่ม พวกมันจะมีหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้นำ เมื่อถูกนำมาเลี้ยงมันจึงเชื่อฟังคำสั่ง ของผู้เลี้ยงเป็นอย่างดีเพราะคิดว่าผู้เลี้ยงคือหัวหน้ากลุ่ม ดังนั้นสุนัขจึงเป็นสัญลักษณ์สากลแทน

ความซื่อสัตย์และเป็นมิตร แต่โดยส่วนมากแล้วผู้แต่งจะนิยมใช้หมาในบริบทใหม่ กระนั้นผู้อ่านก็เข้าใจได้เพราะผู้แต่งนิยมเลือกสำนวนที่เกี่ยวกับหมามาเป็นสัญลักษณ์ โดยอาศัยความหมายกักตุนที่ผู้อ่านมีอยู่แล้ว เช่น หมาหัวเน่า หมากลางถนน หมาหมู่ และหมาลอบกัด สำนวนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้อ่านรู้และเข้าใจความหมายทั้งยังใช้พูดกันในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๒.๑ เรื่องชาวนากับนายห้าง ของลาว คำหอม เป็นเรื่องสั้นในชุดฟ้าบ่กัน ซึ่งใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ได้โดดเด่นและน่าสนใจมาก ผู้แต่งกำหนดให้หมาชื่อ ส่วริต เป็นตัวละครหลักตัวหนึ่งที่ช่วยให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องและผู้แต่งวางไว้ซึ่งปรากฏตัวตั้งแต่ช่วงต้นเรื่อง ในตอนที่ตาคงคุยกับยายเข้มคู่ชีวิตของแก

เรื่องดำเนินไปเรื่อยๆ โดยเล่าถึงชีวิตประจำวันของตาคงกับเจ้าส่วริต กระทั่งวันที่นายห้างชาวฝรั่งเข้ามาผูกสัมพันธ์และมิตรภาพที่ค่อยๆ หยั่งรากงอกงามขึ้นทีละน้อย แล้ววันหนึ่งซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนความสัมพันธ์ก็มาถึง เมื่อเจ้าส่วริตเกิดป่วยและด้วยความรักของนายห้างจึงพามันไปรักษาที่กรุงเทพฯ แล้วเจ้าส่วริตหม่าบ้านนอกก็ได้เข้าเมือง นอกจากจะพาเจ้าส่วริตไปรักษาแล้วนายห้างยังส่งมันเข้าโรงเรียนอีกด้วย ในตอนแรกตาคงและยายเข้มต่างดีใจที่เจ้าส่วริตได้รับความเมตตาจากนายห้างขนาดส่งเข้าไปเรียนในเมือง ตาคงและยายเข้มนับวันเพื่อรอการกลับมาของเจ้าส่วริตแล้ววันที่เฝ้ารอก็มาถึง

...แต่ลุงคงกลับรู้สึกผิดหวังเป็นอันมากเมื่อได้เห็นไอ้ส่วริตออดอ้อน ไม่ยอมขึ้นจากเรื่องง่ายๆ มันเดินรอนและชูคำรามใส่หน้าแก เมื่อลากहु้มันขึ้นมาได้แล้ว มันยังตะเกียกตะกายจะกลับลงไปในเรื่องอีก นายห้างก็มีท่าทางไม่สบายใจเหมือนกัน เขาโยนขนมปังก้อนใหญ่ให้มันแล้วบ้ายหัวเรือกลับ ปล่อยให้ลูกหมาครางหงิงๆ อยู่บนฝั่ง สองตายายมองดูตากัน

...ไอ้ส่วริตหันรีหันขวาง กระโจนใส่แม่ไก่รอบบ้าน เมื่อแม่ไก่บินหนีขึ้นหลังคา มันโผล่เข้าหาเพื่อนเก่าซึ่งกะหลีกะหลอดีใจต้อนรับ มันจับเข้าที่คอแล้วพึดเหวี่ยง...

"เฮนโหล เฮนโหล" แกจำคำฝรั่งเรียกมันบ้างพร้อมกับก้มลงจะอุ้ม แต่พอมือสัมผัสหลังมันกลับแว้งจับตรงหัวโหล ชายชราสลัดมืออวยไม้แพนลงกลางหัวมันเต็มแรง พอเงื้อมจะหวดซ้ำก็ได้ยินแต่เสียงเอ็งๆ อยู่ใต้ถุน

"กัดพ้อมึงลงคอรี ไล่สำริด?" เสียงของแกสั่นด้วยความโกรธ

ชวาวนากับนายห้าง. ๒๕๔๑: ๑๑๔, ๑๑๘-๑๑๙

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเรื่องเล่าถึงวิถีชีวิตของตัวละครกลุ่มหนึ่งในชนบทที่ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายบนความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงและขัดแย้งกับวิถีชีวิตแบบเดิม ไล่สำริดเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่ขัดแย้งนั้น

เมื่อเอ่ยถึงหมาโดยทั่วไปเรามักจะคิดถึงความกตัญญูรู้คุณต่อเจ้าของที่เลี้ยงดูมันมา แต่หลังจากมาพบเหตุการณ์ของสำริดก็เปลี่ยนไป เรียกได้ว่า *อกตัญญู* ต่อตากงและยายเข้มผู้ที่เลี้ยงดูมันมาตั้งแต่เล็กประหนึ่งเป็นพ่อและแม่ และในตอนปิดเรื่องผู้แต่งเน้นย้ำคำพูดของครุหนุ่มที่พูดกับตากงว่า "ตาเลี้ยงมันมา..." ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ *สำริด* เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนคนอกตัญญูหรือคนที่ลืมตัว เพราะใช้สำริดปฏิเสธเจ้าของเดิม ไม่ยอมรับเพื่อนเก่า ทั้งแสดงอาการไม่พอใจกับสภาพความเป็นอยู่แบบเดิม เมื่อพิจารณาจากปีที่พิมพ์ครั้งแรก คือ พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นช่วงที่ประเทศไทยอยู่ในภาวะกดดันทางการเมืองเพราะการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๑๐ และเมื่อสังเกตชื่อ *สำริด* ทำให้ประหวัดถึงชื่อของผู้นำในขณะนั้น การที่ผู้แต่งตั้งชื่อตัวละครให้มีเสียงที่ใกล้เคียงกันจึงเป็นการยั่วล้อและเสียดสี ดังจะเห็นได้ว่าผู้แต่งจงใจสร้างภาพของสำริดขึ้น โดยก่อให้เกิดไข่ความคิดที่เชื่อมโยงไปถึงสถานการณ์ทางการเมือง ในขณะนั้น นับว่าการใช้สัญลักษณ์ในเรื่องนี้แสดงถึงทัศนะของผู้แต่งได้เป็นอย่างดี

๔.๒.๒.๒ เรื่องคนจรและหมาไม่มีชื่อ สุรชัย จันทิมาธร เล่าถึงตัวละครชายสองคนที่เข้าไปกินข้าวและได้พบหมาตัวหนึ่ง ขณะที่เดินกลับบ้านหมาตัวนั้นก็ติดตามมา พวกเขาคุยกันว่าถ้ามันตามไปถึงบ้านก็จะเลี้ยงมันไว้และจะตั้งชื่อให้มันว่า "ไอ้จร" แต่มันก็ถูกจับไปประหว่งทางเสียดก่อน

...หมาจรคลอเคลียอยู่ด้วยสั๊กพักแล้ววิ่งออกมาที่ถนน พอสั๊กพักมันจะกลับมาที่ทำน้ำที่พวกเขานั่งคุยกันอยู่อีก มันทำอย่างนี้อยู่หลายหน

"ถ้ามันตามไปถึงบ้าน แกจะว่ายังไง"

"ก็คงต้องเลี้ยงดูปุ่เลี่ยมมัน" คนมอมแมมตอบ

"ตัวเองไม่มีจะกินอยู่แล้ว หน้าจิก"

.....
.....

“แต่ถ้ามันไปด้วยจริงๆ กันจะตั้งชื่อมันว่าไ้อัจริ”

พวกเขาลุกขึ้นเมื่อใครคนหนึ่งอยากจะเดินต่อเพื่อข้ามฟากกลับบ้าน ไ้อัจริของพวกเขาหยัดขาขึ้นสะบัดตัวแล้ววิ่งตัดหน้าออกไปที่ถนนใหญ่ เพียงพาดผ่านคนโซที่นอนขดตัวอยู่ท่าเดิม เขาก็เห็นบางสิ่งบางอย่างที่ได้เจามืดของสะพาน

ไ้อัจริวิ่งต่อไปทางนั้น ตามถนนลาดยางลอดสะพานผ่านเจามืดออกไป แต่ที่ตามหลังมันคือคนสองคนโผล่ออกมาอย่างรวดเร็ว ในมือของคนหนึ่ง กำด้ามยาวของสวิงขนาดใหญ่ตะครุบลงครอบตัวเล็กๆ ของไ้อัจริเหมือนนักล่าผีเสื้อตะครุบลงบนผีเสื้อ เมื่อเขายกขึ้น หมาจรจัดจึงได้แต่เดินชุลคุๆ อยู่在那 และข้างหน้าออกไปรดตู้ที่ไม่มีใครรู้ว่ามาแอบจอดตั้งแต่เมื่อไหร่ ถูกเปิดประตูเหล็กออกโดยอีกคนหนึ่ง เขายัดไ้อัจริเหวี่ยงหายลงไป ในนั้นแล้วก็ล็อกประตูดังสนั่น ก่อนจะขับออกไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

คนจรและหมาไม่มีชื่อ. ๒๕๑๖: ๓๕ – ๓๗

เมื่อสังเกตชื่อเรื่องพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งชื่อ ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่อง โดยผู้แต่งกำหนดให้หมาเป็นตัวละครประกอบในเรื่อง ที่ปรากฏตัวตอนกลางเรื่องและดำเนินบทบาทคู่กับชายหนุ่มทั้งสองคน จากตัวอย่างพบว่าฉากและบทสนทนาทำให้เห็นสภาพชีวิตที่อยู่อย่างดิ้นรนเพราะความยากจน กระนั้นชายทั้งสองก็ยังคิดจะเลี้ยงหมาแสดงให้เห็นถึงความเมตตาต่อเพื่อนร่วมโลก หมา เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนชีวิตหนึ่งในสังคมที่ร้อนเรไปอย่างไร้ทิศทางไม่มีหลักแหล่งที่อยู่ประจำ มันจึงถูกมองเหม็นว่าเป็นชีวิตที่ไร้ค่า โดยสังเกตได้ว่าสอดคล้องกับการเป็น “หมาจร” หมายถึง หมาที่ไร้เจ้าของดูแลปกป้อง เพราะเหตุดังกล่าวในตอนท้ายที่มันถูกจับจึงไม่มีนายมาคอยช่วยเหลือ

เมื่อพิจารณาจากปีที่พิมพ์ครั้งแรก คือ พ.ศ. ๒๕๑๖ จะสังเกตได้ว่ามีบริบทที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมในสมัยนั้นแฝงอยู่ในความหมายของตัวสัญลักษณ์ หมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในช่วงที่กำลังสับสนและไร้ทิศทาง นอกจากนี้ยังสื่อให้เห็นว่าชายทั้งสองก็ไม่ต่างอะไรจากหมาที่ร้อนเรอยู่ในเมืองใหญ่อย่างไร้ทิศทาง และไม่มีอะไรเป็นหลักประกันได้ว่าวันหนึ่งข้างหน้าเขาทั้งสองจะไม่ถูกกระทำเช่นเดียวกับหมาในเรื่อง

๔.๒.๒.๓ เรื่องแปลเป็น สุรชัย จันทิมาธร เล่าถึงผมและเพื่อนที่อาศัยอยู่

ท้ายซอย การเข้าออกบ้านในแต่ละคราวจะต้องผ่านฝูงหมา วันหนึ่งผู้เป็นเพื่อนก็ถูกหมากัดเข้าจนได้

ผู้แต่งกำหนดให้ หมา ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง กระนั้นหมาก็เป็นแค่ตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวเพียงบางฉากเท่านั้น

มันเป็นเรื่องที่จะต้องเรียนรู้อย่างกะทันหัน ถ้าคุณเผชิญหน้ากับฝูงหมา คุณคงไม่เชื่อหรือคิดว่าเรื่องมันเกิดขึ้นในเมืองที่ผู้คนหนาแน่นนี้แหละ คุณจะทำอย่างไรดีในเมื่อคุณไม่ได้เกิดมาเพื่อจะสู้กับมันเท่านั้น แน่ใจว่าเราไม่ต้องการเป็นศัตรูกับมันเลย แต่เมื่อมันต้องการเป็นศัตรูกับเราก็คือเป็นเรื่องที่ไม่มีการเลียง ถึงแม้คุณจะอยู่เฉยหรือยกธงขาว มันจะไม่มีทางทำความเข้าใจกับคุณได้ มันจะรายล้อมคุณอยู่ทุกทาง ทั้งหน้าหลัง หรือด้านข้าง ทั้งเท้ากระชอก ทั้งชูแยกเขี้ยว ทั้งพร้อมที่จะโดดเข้าจับ เมื่อเป็นจังหวะที่มันแน่ใจ มันไม่ละเว้นวิถีทางใดๆ ถ้ามันจะกัดคุณได้ ไม่ได้หน้า มันจะเอาหลัง ผมบอกแล้วว่าเป็นเรื่องที่เราจะต้องเรียนรู้เอาเองในภาวะเผชิญหน้า ผมไม่รู้หรือว่าคุณจะทำอะไรเพราะนั่นเป็นวิธีของคุณ ถ้าเป็นวิธีของผม แบบของผม คุณจะต้องวางใจนิ่งๆ เผชิญหน้า ระวังช่วงระวังหลัง ใจเย็นคอยปิดป้องการโจมตีอย่างไม่รุนแรง แน่ใจว่าเราต้องคอยเลียงมันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถ้าไม่จำเป็นคุณไม่ควรจะมีไม้หรือก้อนหินอยู่ในมือหรือวิ่งหนีอย่างขวัญเสีย เพราะมันจะทำให้ชีวิตคุณย่อยยับทันตา แต่บางคืนที่เผลอมาจากตัวเมือง ผมก็มักจะลืมหูเกนทร์ต่างๆ โดยสิ้นเชิง ผมจำได้แต่เพียงว่าตัวเองก็ไม่ผิดหมาตัวหนึ่งในช่วงการต่อสู้อันบ้าระห่ำนั้น ซึ่งนั่นก็ไม่ผิดอะไรกับการจุดไฟคังแค้นลงไปใจของพวกเขา

“เมื่อเข้าแกลโดนทำโน่น”

“ไอ้พวกที่นอนอยู่นั้นแหละมันเห่า มันเกิดจากว่ากันเอาก้อนหินเล็กๆ ปามันเล่นก่อน มันช่วยกันเห่าแยกเขี้ยว กันไม่นึกว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น มันก็จริงของมันเพราะไอ้พวกนั้นเพียงแต่เห่าๆเท่านั้น แต่ไอ้ตัวที่กัดโผล่มาจากไหนไม่รู้ พอกันเลี้ยวเข้าบ้าน มันก็จับกันที่น่องแล้วหนีไปขณะกันกำลังงง”

แปลเป็น. ๒๕๑๘: ๘๖-๘๘

หากสังเกตตัวอย่างในข้างต้นจะเห็นว่าผู้แต่งเล่าถึงการใช้ชีวิตในเมืองที่ต้องเผชิญกับฝูงหมา และเมื่อพิจารณาพบว่าจากการต่อสู้กับหมาแสดงให้เห็นภาพของการต่อสู้ที่ขัดแย้ง

กันอย่างรุนแรง ภาพการใช้ชีวิตที่ต้องดิ้นรนและสู้รบปรบมือกับฝูงหมานั้นทำให้คิดถึงสำนวนที่ว่า “หมาหมู่” ซึ่งหมายถึงการอาศัยพวกมากกว่ารวมทำร้ายอีกฝ่าย

นอกจากนี้ในบทสนทนาตอนหนึ่งที่ว่า “แต่ไอ้ตัวที่กัดไล่มาจากไหนไม่รู้” สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมในแบบที่เรียกว่า “หมาลอบกัด” หมา จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนหรือกลุ่มคน ที่มีพวกพ้องและอำนาจซึ่งกระทำทุกอย่างเพื่อให้ได้สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวเองและพวกพ้อง เมื่อสังเกตลักษณะพฤติกรรมของหมาและปีที่พิมพ์ครั้งแรก คือ พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งเป็นช่วงปีที่คาบเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง หมา น่าจะสื่อความแทนกลุ่มคนที่มีพลังกำลัง มีอำนาจทางการเมืองและใช้ความรุนแรงกระทำการบางอย่าง โดยก่อให้เกิดบาดแผลที่เรื้อรังและกลายเป็นแผลเป็นซึ่งประทับตราแก่คนที่ด้อยอำนาจกว่า ซึ่งเทียบเคียงได้กับเหตุการณ์การต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงเดือนตุลาคมที่มวลชนร่วมเรียกร้องสิทธิด้วยมือเปล่าแต่กลับถูกผู้มีอำนาจทางการเมือง สั่งการให้เจ้าหน้าที่ใช้อาวุธทำร้าย ทำให้มีผู้เสียชีวิตมากมาย ส่วนคนที่เหลือรอดก็ไม่อาจอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ หลายคนต้องหลบหลีกหนีภัยเข้าป่าไปพร้อมบาดแผลที่บอบช้ำ

๔.๒.๒.๔ เรื่องบนเส้นทางของหมาบ้า บนเส้นทางของหมาบ้าเป็นหนึ่งในรวมเรื่องสั้นชุดของเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่างซึ่งเป็นเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลซีไรต์ในปี ๒๕๒๔ หากสังเกตคำตั้งแต่เปิดเรื่องจะพบว่าการใช้คำ เปลวแดด เปรี้ยวร้อน เืองหงอย ผุ่นแดง เกะหนา และหนักอึ้ง ซึ่งเป็นคำที่สื่อถึงความรู้สึกกดดัน เคร่งเครียด โดยเป็นความรู้สึกในทางลบทั้งสิ้นเพื่อช่วยสื่อให้รู้สึกถึงความเลวร้ายนั่นเอง

เปลวแดดอันเปรี้ยวร้อนบนถนนลูกรังเส้นเล็กๆ ที่ทอดหับไปสู่หมู่บ้าน ทำให้ต้นหญ้าสองข้างทางดูเหี่ยวหงอย ใบไม้และปลายหญ้าเต็มไปด้วยผุ่นแดง เกะหนาและหนักอึ้ง...

หมาตัวสีน้ำตาลไหม้แอบผุ่นดินแดงผอมโซเหมือนมีอะไรกระตุ้นให้มันตื่นตกใจอยู่อย่างสม่ำเสมอ ฝีเท้าที่วิ่งจึงมีอัตราที่มันคง ไม่เร็ว ไม่ช้า ไปตรงๆ และเหมือนไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

นัยน์ตาของมันค้าง-ว่างเปล่าราวกับนัยน์ตาของคนทีเลว ปวดร้าว เลื่อนลอยเสียเหลือเกิน

นางจึงเขาลึกลงไปในดวงตา... นัยน์ตาคู่นั้นค้างว่างเปล่าเต็มไปด้วย
แววของความปวดร้าว เลื่อนลอย...นัยน์ตาของหมาบ้า! นางนึกถึงหมา
ที่วิ่งผ่านถนนลูกรังไปเมื่อสักครู่นี้...

บนเส้นทางของหมาบ้า. ๒๕๒๔ : ๑๒๑- ๑๒๒, ๑๒๗

จากตัวอย่างพบว่าผู้แต่งบรรยายสภาพธรรมชาติของฉากให้แห้งแล้ง และ
หม่นหมอง โดยสังเกตได้ว่าองค์ประกอบของฉากที่ผู้แต่งบรรยายไว้และสีของหมาจะเป็นสีโทนแดง
ซึ่งสื่ออารมณ์ที่รุนแรง ผู้แต่งกำหนดให้หมาบ้าเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและ
ปรากฏตัวอีกในบางฉาก นอกจากนี้ผู้แต่งยังบรรยายลักษณะของ หมาบ้า และตัวละคร "เขา" ซึ่งเป็น
สามีของนางให้มีนัยน์ตาที่ปวดร้าว เลื่อนลอยเหมือนกัน และเมื่อย้อนไปดูชื่อเรื่องจะพบว่าผู้แต่งนำ
ตัวละครสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ซึ่งสื่อแนวคิดหลักที่ต้องการนำเสนอมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง

“หมาบ้า! หยุด – หยุด แกอย่าข้ามไปนั่นหมาบ้า!”

นางชะงักตามเสียงล่ำลือลั่นลงอย่างกะทันหันจนทำให้เข่าอ่อนทรุด
นั่งลงจ้งหระเดียวกันกับที่หมาผอมโซเคี้ยวฝุ่นแดงวิ่งผ่านหน้าของนางไป
...มันเป็นสัตว์ร้ายที่น่าขยะแขยง ขวนหวาดหวั่น และควรหลีกเลี่ยงให้ได้
มันวิ่งส่งเสียงครางและหายใจพืดฟาด น้ำลายไหลยืดออกมาทาง
ซากรรไกรที่จ้งแข็ง...

ขณะที่วิ่งไล่ตามลูกชายไปในทุ่งกว้าง น้ำลายของเขาค่อยไหลออกจาก
ริมฝีปากที่ลั่นห้อยจุกคา หอบหายใจพืดฟาดและส่งเสียงครางในลำคอ
คล้ายๆกับอาการของสัตว์ที่เพิ่งจะผ่านสายตาเขาไป...เป็นเวลาที่มา
สีน้ำตาลไหม้คลูกฝุ่นแดงผอมโซตัวนั้นวิ่งเข้าสู่หมู่บ้าน แล้วล้มลงขาดใจ
ตาย! น้ำลายของมันพุ่มปากที่เปราะเปื้อนฝุ่นแดงตัวแข็ง ตาค้าง ลั่นตันจุก
อยู่กับซากรรไกร

บนเส้นทางของหมาบ้า. ๒๕๒๔ : ๑๒๕, ๑๓๑ - ๑๓๒

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ความหวาดกลัวขยะแขยงของตัวละครต่อหมาบ้ามี อนุภาพแรงกล้าพอที่จะหยุดยั้งความโกรธเกรี้ยวบ้าคลั่งของสามีที่นั่นราคะได้อย่างกะทันหัน ความหวาดกลัวขยะแขยงนี้เป็นหลักฐานที่แสดงถึงความเป็นปีศาจร้ายของเจ้าหมาบ้าในสายตาตัวละคร ในขณะที่ตัวละครมองว่า “หมาบ้าเป็นสัตว์ร้ายที่อันตราย น่าขยะแขยง ขวนให้หวาดหวั่น และควรหลีกเลี่ยงให้ไกลไว้” ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าการที่เขาแสดงพฤติกรรมดังปรากฏในตัวอย่าง เพราะเขาคงอยู่ภายใต้สัญชาตญาณดิบ ชายคนนี้จะไม่ต่างจากหมาบ้าในร่างมนุษย์นั่นเอง เขาจึงเป็นสัตว์โลกที่น่าหวาดหวั่น น่าขยะแขยง และควรหลีกเลี่ยงให้ไกล เพราะเขาเป็นผู้ใช้ชีวิตอยู่บนถนนเส้นยาวที่แห้งผากและเป็นฝุ่นสีแดงซึ่งนำไปสู่จุดจบของชีวิตเช่นเดียวกับหมาบ้า

ส่วนกลวิธีการนำเสนอจะสังเกตได้ว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีการนำเสนอแบบความเปรียบคู่ขนาน(Parallelism) ระหว่างพฤติกรรมของชายคนนี้กับหมาบ้า โดยนำทั้งลักษณะและพฤติกรรมของเขากับหมาบ้ามานำเสนอคู่กันอยู่หลายครั้ง เมื่อพิจารณาพบว่าลักษณะความเปรียบแบบคู่ขนานนี้มีส่วนช่วยแนะให้ผู้อ่านเข้าใจตัวสัญลักษณ์ที่ผู้แต่งใช้ได้ง่ายยิ่งขึ้น

เหตุที่ผู้แต่งเลือกหมาเป็นสัญลักษณ์เพราะหมาเป็นสัตว์เลี้ยงที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์ จากภาพที่แห้งผากคาดว่าน่าจะเป็นช่วงฤดูร้อนซึ่งสอดคล้องกับโรคกลัวน้ำของหมาบ้าที่มักพบในช่วงฤดูร้อน ซึ่งคนทั่วไปก็ทราบกันดีเกี่ยวกับพฤติกรรมของสัตว์ที่เป็นโรคนี้ หมาบ้า จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนที่ไร้ในธรรมในการควบคุมตัวเองจึงตกอยู่ใต้อำนาจของสัญชาตญาณดิบและขาดเหตุผล ไม่สามารถควบคุมความขลาด ความโหยหาและความโลภได้ หมาบ้าในเรื่องจึงไม่ต่างไปจากคนที่ขาดจิตสำนึก นอกจากนี้หมาบ้ายังเคลื่อนไหวไปตามพลังอันอยู่นอกอำนาจบังคับของตัวเอง ซึ่งเป็นอำนาจที่เปี่ยมไปด้วยพลังของการทำลาย

๔.๒.๒.๕ เรื่องคำแห่งชีวิต วิมล ไทรนิมิตล เล่าถึงสภาพชีวิตของตัวละคร “ชายชรา” ที่นั่งขอทานอยู่มุมตึกแห่งหนึ่ง สลับกับการเดินทางของตัวละคร “ฉัน” ที่ระหว่างทางได้พบเห็นหมาตาย และเมื่อมาถึงมุมตึกแห่งนี้ เขาก็พบกับร่างไร้วิญญาณของชายชรา

ร่างกายของแกดูบวมจุ ผมยุ่งสกปรก ใส่เสื้อผ้าเก่าขาดซึ่งดูเหมือนจะเป็นชุดเดียวในชีวิต ตามผิวหนังมีผื่นและตุ่มสีน้ำตาลขึ้นอยู่เกือบทั่วตัว ใบหูและจมูกเห่อบวม ที่แขน ขา ปลายมือและปลายตีนที่ทุกตัวนั้นมีเลือดไหลซึม พื้นดินที่แกเหยียบอยู่ชุ่มด้วยเลือดสีจางๆ แผลงวันออกจากกอง

ชยะชายแม่น้ำบินมาตอมกันหนึ่ง แต่แกไม่แสดงท่าทีรำคาญหรือเดือดร้อนแต่อย่างใด

ฉันมองออกไปยังอีกฟากของถนนซึ่งเป็นตลาดสด ที่กองขยะหน้าตลาดมีเด็กคนหนึ่งกับหมาโซอีกสามสี่ตัวกำลังคุ้ยกองขยะอยู่เจียบๆ ตัวหนึ่งออกมาจากมุมมืดมันผอมเสียจนเหลือแต่หนังติดกระดูก และเป็นขี้เรื้อนทั้งตัว มันเดินเชื่องๆ ปัดๆ เป๋ๆ เหมือนจะลัมแหล่ลัมแหล่มาที่ถนน...

มันโผล่ออกมากลางถนน คงจะข้ามมาฝั่งนี้ ฉันหันไปมองดูรถด้วยความเป็นห่วงมัน รถบรรทุกสองคันไล่กวดกันมาติดๆ ฉันหันมามองมันอย่างรวดเร็ว และเอาใจช่วยให้มันข้ามถนนทัน... นานหลายอึดใจทีเดียวกว่ามันจะข้ามถนนมาได้ จนฉันรู้สึกเหนื่อยไปด้วย มันยื่นโซเซทำท่าจะลัมกันส่ายและทรุดจิ้มดินในที่สุดมันก็ลัมลง หอบหายใจซีโครงพราว ปากอ้าตาค้าง ลึกครูกี่สงบนึง...

...เดี๋ยวก็จะถึงมุมตึกแถวที่ชายชรา นั่งขอทาน ฉันล้วงเหรียญบาทเตรียมไว้ แต่พอถึงมุมตึกกลับเห็นแกนอนขดนิ่ง ฉันแปลกใจ เพราะทุกวันจะเห็นแกนั่งขอทานแล้ว... แกนอนนิ่งเหมือนไม่หายใจ แมลงวันตอมตามแผลและเลือดไหลซึม แต่ตอนนี้รู้สึกว่เลือดจะหยุดไหลแล้ว...

คำแห่งชีวิต. ๒๕๒๖: ๗๖, ๗๙ – ๘๑

ผู้แต่งใช้ หมา เป็นตัวละครประกอบในเรื่อง โดยกำหนดให้หมาปรากฏตัวตอนกลางเรื่องและจากการสังเกตพบว่า ลักษณะของหมากับชายชราขอทานนั้นมีส่วนคล้ายคลึงกัน คือ เป็นโรคผิวหนังเน่าเฟะทั้งตัว เพราะขาดการดูแลรักษาให้ถูกสุขอนามัย เนื่องจากสภาพที่ยากจนข้นแค้นต้องขอปันเงินทานเพื่อเลี้ยงชีพจึงไม่อาจเจียดเงินมาดูแลสุขอนามัยของตนเองได้ ชายชรา กับหมาโซในตลาดที่ไม่มีเจ้าของดูแลจึงเป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นชีวิตที่ไร้คนเหลียวแล

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งบรรยายสภาพของหมาโซกับชายชราด้วยกลวิธีความเปรียบแบบคู่ขนาน(Parallelism) ซึ่งช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่อง การที่ผู้แต่งเลือกให้หมาเป็นสัญลักษณ์น่าจะมาจากแนวคิดของสำนวน “หมาหัวเน่า” ซึ่งหมายถึงคนที่ไม่ได้รับการเหลียวแลและเป็นที่น่ารังเกียจ หมา จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนชีวิตที่ไร้คนเหลียวแล จึงต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตน ในที่สุดชีวิตเล็กๆ ที่ถูกมองว่าไร้ค่านี้ก็จะล้มหายตายจากสังคมไป ชีวิตของชายชรา กับหมาโซตัวนี้จึงดำรงอยู่แบบไร้ค่าและตายไปอย่างไร้ความหมาย ชีวิตเหล่านี้สะท้อนภาพ

ของสังคมที่อยู่กันอย่างแก่งแย่งและสานความสัมพันธ์กันด้วยผลประโยชน์ ผู้ใดที่ไม่มีผลประโยชน์ ก็จะไม่ได้รับการเหลียวแลและถูกทอดทิ้ง

๕.๒.๒.๖ เรื่องหมาหาย ศรีดาวเรือง เปิดเรื่องหมาหายด้วยประโยคคำถาม ที่ว่า “ใครเห็นหมาหนูไหม ลุง...ลุงเห็นหมาหนูไหม” และเล่าย้อนถึงสภาพครอบครัวของตัวเอง “ถึก” ที่แตกแยกเมื่อผู้เป็นแม่ตาย ถึกหันไปติดยาจนกลายเป็นที่รังเกียจของคนในซอย แล้วถึกก็ติดคุกเมื่อ พันโทชออกมา ถึกฆ่าหมามากินด้วยอาการคล้ายคนเสียสติเพราะสูญเสียอะไรบางอย่าง

ฝูงหมาในซอยกรูกันเข้าห้อมล้อม เด็กหนุ่มยื่นขาให้เหล่านมหากัดจนแทบ จะยัดเข้าปาก แต่หมาเหล่านั้นกลับไม่กัดคล้ายกับสังเกตได้ว่ามีสิ่งผิดปกติ เกิดขึ้น

“หมาอะไรของมึง... ไข่ถึก”

“หมาของหนู... เมื่อกี้หนูเอาไว้ตรงโน้น... ไม่รู้หายไปไหน”

.....

เมื่อหมาเหลือแต่ตัวเนื้อขาวๆ มันก็เอาไม้เสียบกันจนทะเลศอก แล้วทำหลัก ตั้งเตรียมเอาขึ้นย่างไฟ

ผู้ใหญ่เรียกเด็กๆ กลับเข้าบ้านจนหมด แต่ผู้ใหญ่ก็นั่งเองกลับลับๆ ล่อๆ แอบมอง

ฝูงหมาเริ่มเข้าไปดมเนื้อขาวๆ ที่มันคงรู้แล้วว่าพวกเดียวกัน

เสียงหอนอย่างโหยหวนดังไปทั่ว

ถึกลงมืออย่างใจเย็น ขณะรอให้เนื้อสุก ถึกก็ยกยอดซีเหล็กข้างทางมาปู ลงบนพื้น แล้วลงนอนดมกินเนอรัคอย

.....

นานเกือบชั่วโง่ ถึกกลับออกมาอีกครั้ง ทั้งกลุ่มคนที่มุ่งดูและเนื้อหมา ที่ย่างไว้ก็อันตรธานหายไป ...ทิ้งไว้แต่กองซีเหล็กกับความว่างเปล่า

หมาหาย. ๒๕๒๙: ๑๕๓-๑๕๔, ๑๕๘-๑๕๙

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นพฤติกรรมของเด็กหนุ่มอย่างดีกว่าเพราะสูญเสียแม่และขาดพ่อดูแล เขาจึงหันไปพึ่งยาเสพติด เมื่อติดยาเขาจึงกลายเป็นที่รังเกียจของบรรดาเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อนบ้านจึงห่างกันออกไปทุกที ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าการที่เด็กเปลี่ยนเป็นแบบนี้ ส่วนหนึ่งก็เพราะสังคมรอบข้างด้วย และจากบทบรรยายเหตุการณ์ที่หมาย่างของเด็กหายนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่อง

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ประหนึ่งจะบอกเล่าถึงสาเหตุของการหายไปและคล้ายจะถามหา โดยผู้แต่งกำหนดให้หมาเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวแต่ในช่วงต้นและตอนจบเท่านั้น กระนั้น หมา ก็เป็นตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนความรักและความไว้นือเชื่อใจของคนในสังคมที่เลือนหายไป โดยที่ไม่มีใครรู้ว่าหายไปไหนและหายไปเมื่อใด

๔.๒.๒.๗ เรื่องสี่ของหมา จำลอง ผึ้งชลจิตร เล่าถึงพ่อลูกคู่หนึ่งที่เดินทางจากต่างจังหวัดเพื่อมาทำธุระในกรุงเทพฯ ลูกสาวนั้นมักจะอาเจียนบ่อยๆ เมื่อขึ้นรถ ผู้เป็นพ่อจึงต้องพาลงเดิน ป้ายวันหนึ่งพ่อนัดเพื่อนไว้แถวสยามสแควร์ระหว่างที่รอสองพ่อลูกจึงพากันเข้าไปเดินดูหนังสือในร้านละแวกนั้น ฝ่ายลูกสาวออกมานั่งดูหมา แล้วเรื่องของหมาตัวนั้นก็กลายมาเป็นประเด็นให้สองพ่อลูกถกเถียงกันว่าหมามีสี่อะไร

"คะ..." ลูกสาวพลิกหน้าเตียงแก้มแนบหมอน เพื่อนผมหันมามี

"คืนนี้ลูกจะฝันถึงหมาสีแดงตัวนั้น"

ลูกสาวบอกว่าหมาสีแดง ผมรู้สึกคล้ายคลึงคล้าคลา ผมยืนมองมัน
ตั้งนาน ผมคิดว่าหมาต้องสี่อื่น

"ลายๆ นี้นา ไม่ใช่แดง"

"แดง พ่อเชื่อลูกสิว่าสีแดง" แกยยืนยันแข็งขัน

"ลายดำขาว พ่อว่าพ่อจำได้นา"

"พ่อไม่เชื่อลูกอีกแล้ว"

"เฮอะละ พรุ่งนี้เราไปดูกัน"

"พ่อไม่เชื่อ พ่อคอยดูก็แล้วกัน" แกหันหน้ามาทางผม

"ตกลง" ผมยืนยันอีกที แต่มีข้อแม้กับลูก "ถ้าไม่ใช่สีแดงละก็ เรายัง
แท็กซี่รวดเดียวถึงบ้านเลยนะ"

"ได้" ลูกสาวยอมรับข้อแม้แข็งท้าวายของผมน "ถึงลูกจะอ้วกอีก..."

สี่ของหมา : ๙๖ – ๙๗

จากตัวอย่างพบว่า ผู้แต่งใช้บทสนทนาระหว่างพ่อลูกช่วยสื่อแนวคิด ผู้แต่งเลือกมาเป็นตัวละครประกอบ โดยกำหนดให้ปรากฏตัวในตอนกลางเรื่อง ถึงแม้ผู้แต่งจะกำหนดให้หมาปรากฏตัวเพียงบางฉาก แต่หมาก็ช่วยสื่อแนวคิดของเรื่องได้ดี จากตัวอย่างจะเห็นว่า หมา เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่สลักสำคัญซึ่งบางครั้งผู้ใหญ่มักจะมองผ่านไป แต่เด็กกลับให้ความสนใจและให้ความสำคัญ ดังเช่น สีของหมาขาวดวนที่พอกับลูกสาวตกเตียงกันถึงสีของมัน กระนั้นผู้เป็นพ่อก็เตียงลูกสาวด้วยความไม่แน่ใจนักว่าหมาสีอะไรกันแน่เพราะมัวแต่สนใจสิ่งอื่นมากกว่า

เหตุที่ผู้แต่งเลือกใช้หมาเป็นสัญลักษณ์เพราะหมาเป็นสัตว์ที่ผูกพันใกล้ชิดกับมนุษย์ นอกจากนี้เมื่อนึกถึงสำนวนว่า “เรื่องหมา-หมา” ที่หมายถึงเรื่องเล็กน้อย ไร้สาระ ไม่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ผู้แต่งนำเสนอ เรื่องสีของหมาที่พอลูกตกเตียงกันอยู่นั้นอาจจะเป็นเรื่องเล็กน้อยและดูไร้สาระสำหรับคนทั่วไป แต่เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าผู้แต่งสะท้อนภาพสังคมเมืองผ่านสัญลักษณ์ได้อย่างแยบคายทีเดียว

๔.๒.๒.๘ เรื่องสู่นาค ศรีดาวเรือง เปิดเรื่องสู่นาคด้วยการเล่าเรื่องคล้ายนิทานโดยขึ้นต้นว่า “นานมาแล้ว” ผู้แต่งเล่าถึงปัญหาสุนัขที่ไม่มีเจ้าของในประเทศหนึ่ง พวกมันถูกกำจัดจนสุนัขในประเทศนั้นสูญพันธุ์ไป หลายปีต่อมาพ่อค้าหัวใสนำสุนัขพันธุ์หายากมาเปิดแสดงโชว์เรียกเงินจากคนในประเทศนั้น

ไม่นานโรงงานฟอกหนังสุนัข โรงงานผลิตเสื้อขนสุนัข และโรงงานทำลูกชิ้นและ สเต็กสุนัขก็ผุดขึ้นตระหง่านเป็นฉากหลังบังดวงอาทิตย์ให้แก่ชุมชนย่านชานเมือง

ลูกสุนัขหน้าตาน่าเอ็นดูถูกนำมาถ่ายหนังโฆษณา สีขาวของมันโอบกอดผู้คนราวกับจะให้ความอบอุ่นแก่มนุษย์... อย่างโอ้อวด แล้วมนุษย์ก็จับสุนัขน่ารักจิกใส่ปาก ในขณะที่ทั้งมนุษย์และสุนัขต่างสบตายิ้มแย้มแจ่มใสอนามยดีด้วยกันทั้งคู่

ต่อมาอีกนาน...

การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์ชื่อ“สุนัข”ได้เกิดขึ้นจากคนกลุ่มหนึ่ง...

โรงงานทั้งสามประเภทของพ่อค้าจากต่างประเทศ เมื่อปิดกิจการลงไปตามความคาดหมายแล้ว ก็ได้มีการปรับปรุงภายในกันอย่างมโหฬารไม่นานป้ายเชิญชวนได้ยกขึ้นติดหาดึงดูดเงินตราของผู้คนที่เต็มอกเต็มใจ

ทั้งจากนอกและในประเทศ จากกลุ่มผู้คนใจบุญสุนทานต่อมาและอีกต่อไป
ได้อีกนานแสนนาน

สุธนาคต. ๒๕๓๒: ๔๙ – ๕๑

ผู้แต่งกำหนดให้สุนัขเป็นสัญลักษณ์ในเรื่อง โดยไม่ปรากฏตัวออกมา
เพียงแต่ถูกอ้างถึงเท่านั้น กระนั้นผู้แต่งก็กล่าวถึงสุนัขตั้งแต่ต้นเรื่องเลยทีเดียว จากตัวอย่างจะเห็นว่า
บทบรรยายในตอนจบที่แสดงเหตุการณ์พลิกผันของพ่อค้าหัวใสเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของ
เรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ **สุนัข** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนสิ่งที่มีค่าเปลี่ยนแปลงไปตาม
ผลประโยชน์ ดังจะเห็นว่าในตอนแรกนั้นประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศไม่ใส่ใจดูแลสุนัขข้ามองมัน
ว่าไร้ค่า แต่เมื่อสุนัขตกอยู่ในมือของพ่อค้าที่ต้องตักตวงผลประโยชน์ให้คุ้มค่ากับสิ่งที่เสียไป หมายที่
ไร้ค่า ไร้คนใส่ใจก็กลับมีค่าขึ้นมา เหตุที่ผู้แต่งเลือกให้สุนัขเป็นสัญลักษณ์ก็เพราะสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยง
ที่ใกล้ชิดกับมนุษย์ กระนั้นก็มีเจ้าของมักง่ายจำนวนมากที่ปล่อยปละละเลยและนำหามาทั้งจนเกิด
เป็นปัญหาในสังคม

ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างว่าจากการรณรงค์ของคนกลุ่มหนึ่งทำให้โรงงานของ
พ่อค้าต้องปิดลง แท้จริงแล้วการปิดของโรงงานไม่ใช่เพราะพ่อค้าแพ้อย่างที่คนกลุ่มนั้นเข้าใจ หากแต่
พ่อค้าเล็งเห็นว่าหากต้องต่อไปก็คงมีแต่เสีย การหาผลประโยชน์โดยการเปิดธุรกิจใหม่น่าจะทำกำไร
ได้มากกว่า ด้วยเหตุดังกล่าวคนที่แพ้ก็คือประชาชนที่ไม่ทันเล่ห์กลของพ่อค้าและไม่ว่าอย่างไรก็ต้อง
เสียผลประโยชน์ให้กับพวกพ่อค้าอยู่ดี ผู้แต่งเขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่อเตือนใจว่าเรามีสิ่งที่มีค่าอยู่กับตัว
แต่เรากลับปล่อยปละละเลยและไม่เห็นค่าของมัน กระทั่งระบบธุรกิจเข้ามาพร้อมแผนกลยุทธ์ต่างๆ
โดยหลงไปกับภาพความเจริญก้าวหน้าที่ถูกสร้างขึ้น และกลายเป็นเหยื่อของความก้าวหน้าโดยไม่รู้ตัว

๔.๒.๒.๔ เรื่องทุ่งร้าง จำลอง ผึ้งชลจิตร เล่าถึง “คำรพ” ซึ่งจากบ้านเกิดมา
ทำงานในเมืองหลวงนานหลายปี เมื่อเขากลับมาเยี่ยมบ้านเกิดและออกไล่ปลาไหลกับกลุ่มเพื่อนบ้าน
ที่เคยสนิทสนมกัน ระหว่างทางพวกเขาเจอแม่หมาพาลูกมาวิ่งเล่นบนผืนนาแห้งผาก ชายคนหนึ่ง
ในกลุ่มไม่พอใจจึงรีบกลับไปเอาปืนที่บ้าน หลายสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความมั่งคั่งแก่คำรพ

รมย์ยิ้มให้คำรพที่ยืนหัวดูปลาไหล “ยิงให้ตาย...มาเที่ยววิ่งในนา...
เปรตนัก”

“ยิงไปทำไม...” คำรพอดถามไม่ได้

“ยิงให้ตาย” รมย์ตอบ พลังกัมดูหมาในกอดเตย “ไหนล่ะ...มันอยู่ตรงไหน”

“เดี๋ยว...ให้ฉันให้อีกที น่าจะได้แลเห็น” ฤทธิโห่เสียงดัง

“เห็นยังน้ำรมย์” เด็กชายที่ตามมาอยากรู้ แกล้งถามอย่างตื้นตื้น

“เห็น...มึงถอยหลังให้ห่างๆ กู” รมย์หันมาดุ “ไอ้พวกที่อยู่ฟากนั้น มึงหลีกให้พ้นปากกระบอกปืนเองนะเว้ย...”

ยังไม่ทันสิ้นเสียงสั่ง รมย์สับไกปืนเบรียงออกไป เสียงปืนปะทุกึกก้อง สะท้านท้องทุ่ง เสียงหมาร้องอย่างเจ็บปวด ลูกหมาหนุ่มสองตัวกระโจนออกจากกอดเตย วิ่งหนีเข้าพงกกมุงหน้าไปยังหมู่บ้านอย่างไม่คิดชีวิต กลืนดินปืนโชยฟุ้ง

ทุ่งร้าง. ๒๕๓๔: ๑๖๗-๑๖๙

ผู้แต่งกำหนดให้หมาเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตอนท้ายเรื่องเพียงจากเดียว แต่หมาก็สื่อความหมายบางอย่างแก่ผู้อ่าน เมื่อสังเกตชื่อเรื่องกับฉากนาร้างในตัวอย่างพบว่าทุ่งร้างสัมพันธ์กับสภาพจิตใจและพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง ทุ่งนาคือพื้นที่ที่ชาวนาใช้ปลูกข้าวทั้งเพื่อสร้างรายได้และปันไว้กิน สภาพของทุ่งนาร้างแสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้แห้งแล้งจึงไม่สามารถปลูกหว่านพันธุ์ข้าวได้ ด้วยเหตุดังกล่าวพื้นที่ที่แตกกระแหงจึงไม่ต่างไปจากอกที่แตกร้าวของพวกเขา เมื่อเห็นหมามาวิ่งเล่นในทุ่งนาร้างจึงส่งผลต่อจิตใจ เพราะมันเหมือนเป็นการเหยียบย้ำและตอกย้ำให้เห็นถึงสภาพที่แห้งแล้งและอดอยาก กระทั่งกลายเป็นความโกรธแค้นที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสภาพเช่นนี้ โดยไม่ได้รับการเหลียวแลและไม่มีใครยื่นมือมาช่วยเหลือ

จากตัวอย่างจะเห็นว่า แม่และลูกหมาที่ไม่รู้โอหน่อไหนแต่กลับถูกรุมทำร้ายเพียงเพราะเป็นหมาที่หลงเข้ามาวิ่งเล่นในนา เมื่อสังเกตบทบรรยายจากไฉ่ฆ่าหมา บทสนทนาของกลุ่มชายฉกรรจ์ และพฤติกรรมเกรี้ยวกราดเมื่อเห็นหมาเข้ามาวิ่งเล่นช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่าผู้แต่งใช้ หมา เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนเหยื่อที่ถูกกลืนโตะโดยไม่มีคามผิด ดังจะเห็นว่าทุ่งนาร้างเพราะสภาพดินฟ้าอากาศที่แปรปรวนชาวนาจึงตกเป็นเหยื่อของภัยธรรมชาติไม่ต่างไปจากหมาที่กลายเป็นเหยื่อเพราะเข้ามาวิ่งเล่นในทุ่งร้าง การที่ผู้แต่งใช้หมาเป็นสัญลักษณ์ เพราะหมาเป็นสัตว์ที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์และคำว่า “ตายเหมือนหมา” ก็ช่วยสื่อให้เห็นภาพของคนที่ตกเป็นเหยื่อซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไร้ค่า

๔.๒.๒๐๐ เรื่องหญิงชรา กับหมาได้สะพาน นวพร พายัพภัทร เล่าถึงชีวิตของตัวละคร “นาง” ซึ่งเป็นหญิงสูงวัยกับหมา ๓ ตัวที่ออกเก็บขวดน้ำตามขยะเพื่อนำไปขายยังชีพ เพราะการรื้อค้นขยะของนางทำให้อินวลหมาตัวหนึ่งถูกทำร้ายบาดเจ็บ และเมื่อสังเกตจะพบว่า ผู้แต่งใช้ฉากและตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่องว่าหญิงชรา กับหมาได้สะพาน ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่องได้เป็นอย่างดี

เสียงร้องเอ็งๆ ดังแหลมเข้าหู ไส้สามตัววิ่งหางแยงกันกลับไปที่รถเข็น
เลือดลมในอกนางปานจะเดือดพลุ่งเอาตอนนั้น

“ไ้หาตัวไหนขว้างหัวหมากูวะ!”

ร่างผอมเล็กย่นหม่นอยู่กับที่ ใจเต้นเหมือนอกจะระเบิด นางเดินชอยเท้า
ลิวไปที่หมา ไ้ตัวสีนวลนอนซุกอยู่ใต้รถเข็น เลือดแดงปรึ่มๆ อยู่บนหัว

“อินวลลูก...เอาหัวมาดูเร็ว”

มือผอมเกร็งขึ้นเอ็นเขียวคว่ำฝ่าในลังกระดาษออกมาจับเลือดบนหัวหมา
น้ำตาขึ้นซึม ไม่ได้ใส่ใจสักนิดว่าฝ่าในมือเปื้อนเลือดที่ยังต้องฟิงพาใส่ต่อไป
อีกหลายปี

“เจ็บมั๊ยอินวล...เดี๋ยวหายนะมึง ไ้เอ๊ย! เป่าฟ้งหายนะมึง”

หญิงชรา กับหมาได้สะพาน. ๒๕๓๗: ๗๙

จากตัวอย่างจะสังเกตได้ว่านางนั้นรักและห่วงใย อินวล หมาของนางมาก ซึ่งขัดกับคำของอดีตสามีที่ทิ้งนางไปด้วยเหตุผลว่านางนั้นหยาบกระด้าง ดังจะเห็นได้ว่าหลังจากอินวลบาดเจ็บ นางเองก็เกิดอุบัติเหตุขาเคล็ดเดินไม่ได้อยู่หลายวัน ขณะที่นางกำลังนอนเจ็บนั้น อดีตสามีของนางก็มาขอเงินโดยอ้างว่าจะนำไปให้ลูกสาวเพื่อซื้อนมให้หลาน ด้วยความรักที่มีต่อลูกนางจึงมอบเงินทั้งหมดให้กับอดีตสามี ก่อนไปเขาบอกกับนางว่าให้รอพรงนี้เขาจะมารับนางไปอยู่ด้วย แต่เขาก็หายไปทิ้งให้นางทนหิวและนอนรอความหวังลมๆ แล้งๆ นั้น

...อินวลซุกหัวเหม็นเน่าเข้ามาในชายผ้าถุง ลั้นขึ้นๆ เลี้ยเบาๆ กับท่อนขา
บวมซ้ำ แต่นางกลับไม่มีเรียวแรงแม้แต่จะลูบเนื้อตัวชอบใจมัน

กูไม่ฟิงข้าวอีพวงให้มันนี่เป็นบุญคุณเขาได้หรรอก แต่กูยังต้องรอลูกผัว
มารับของกูต่อ

ไ้ยืนเสียงบ่นดังอยู่มึงว่า

“มีอะไรตกถึงท้องน้อย ก็คงพอจะมีแรงเดินเหิน คราวนี้ภูจะได้ซื้อ
จานใหม่ โละใบของภูให้อัด่วนมัน จานมันเล็กกว่าเขาเพื่อน คราวนี้ภูจะซื้อ
ซีโครงหมูมาต้มกินสักที เบื่อไอ้มะเขือยาวนี้เต็มที่แล้ว”
เสียงหัวเราะแผ่วๆ ดังขึ้นในคำคืนที่เงียบสงบนั้น

พระอาทิตย์เพิ่งโผล่พ้นผิวน้ำฟากสะพานด้านโน้น รถราเริ่มออกวิ่งกันหิม
เสียงของตลาดสดยามเช้าดังแทรกมาถึงฝั่งสวนสาธารณะ

ไฟในเตาติดแล้วเชื้อฟืนจากเศษไม้กับถั่วยกระดาษ และเศษถ่านที่
หลงเหลือจากเมื่อหลายวันก่อน น้ำในหม้อเดือดคลุกๆ นางเอาทัพพีคน
เบาๆ สองสามที หยิบจานมาสองใบ ค่อยๆ ดักขึ้นกระดูกลงในหม้อใส่จาน
อย่างระมัดระวัง แล้วถัดตัวกระเียบไปตามพื้น วางจานสองใบลงตรงหน้า
หมาสองตัวก่อนจะถัดกลับมาที่เตาไฟ ดักขึ้นกระดูกลงในหม้อใส่ลงในจาน
ตัวเอง

เจ้าหมาสองตัวเงยหน้าขึ้นจ้องมองมายังเจ้าของเมื่อได้ยินเสียงบ่นเบาๆ
ว่า“เสียดายตรงหัวมันเน่าไปเยอะ ไม่งั้นคงเก็บไว้ต้มกินได้อีกหลายมื้อละ
มิง”

หญิงชรากับหมาได้สะพาน. ๒๕๓๗: ๘๕ - ๘๖

จากตัวอย่างแม้ว่าผู้แต่งจะไม่ได้บอกให้รู้ว่าคุณมาของตัวเธอ แต่เมื่อ
สังเกตบทบรรยายจาก “เสียงหัวเราะแผ่วๆ ดังขึ้นในคำคืนที่เงียบสงบนั้น” และคำพูดของนางที่ว่า
“เสียดายตรงหัวมันเน่าไปเยอะ” แสดงให้เห็นว่าในที่สุดนางก็เลือกที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยการกินอินวลหมา
ที่นางทั้งรักและห่วงใย จะสังเกตเห็นว่านางรักหมาของนาง ส่วนหมาก็รักนาง การที่นางกินอินวลหมา
ที่นางรักเพื่อความอยู่รอด แสดงให้เห็นถึงสภาพจิตใจของนางว่าแม้จะถูกทอดทิ้งและถูกหลอก กระนั้น
นางก็ยังคงรอดด้วยความขมขื่น

ผู้แต่งใช้ หมา เป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง และปรากฏ
ตัวอีกเป็นระยะกระทั่งจบเรื่อง หมาทั้งสามตัวในเรื่องสะท้อนให้เห็นสภาพครอบครัวของนางที่มีกันอยู่
สามคนพ่อแม่ลูก หากสังเกตบทบรรยายตอนที่นางนอนเจ็บแล้วคิดถึงสามีกับลูกและบทสนทนาใน
ตอนจบช่วยให้อ่านใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ **หมาที่ชื่ออินวล** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้ที่
ถูกตัดขาดและไม่มีใครสนใจจึงต้องอยู่เพียงลำพัง ซึ่งก็คือหญิงชราตัวเอง โดยจะสังเกตได้ว่าผู้แต่ง
จงใจสร้างเรื่องให้อินวลหัวเน่าและเจ็บหนักจึงถูกนำมาทำอาหาร เหตุที่ผู้แต่งเลือกให้หมาเป็น

สัญลักษณ์ อาจเพราะต้องการนำสำนวนว่า “หมาหัวเน่า” ซึ่งหมายถึง คนที่ถูกตัดขาดไม่มีใครสนใจ นั้นมาสื่อแนวคิดของเรื่อง

๔.๒.๒.๑๑ เรื่องหมากลางถนน วินทร์ เลียววาริณ เล่าถึงการเดินทางของ คณะราชการกลุ่มหนึ่งที่เร่งรีบเพื่อให้ทันเข้าประชุมในเช้าวันรุ่งขึ้น ระหว่างทางรถที่พวกเขาโดยสาร เกิดชนหมาเข้าตัวหนึ่ง ด้วยความรีบร้อนจึงไม่มีใครสนใจว่าหมาตัวนั้นจะมีชะตากรรมอย่างไรต่อไป แต่ด้วยสำนึกบางอย่างของตัวละคร “ผม” ทำให้เขาคิดย้อนไปถึงเรื่องราวครั้งเดินป่ากับผู้เป็นพ่อ สลับกับการพาหญิงคนรักไปทำแท้ง สุดท้ายสำนึกอันตึงต้ามก็กระตุ้นเตือนให้เขาตัดสินใจขอให้หยุดรถ และลงไปดูมันแม้จะผ่านจุดเกิดเหตุมาไกลแล้วก็ตาม

“โล่งอกไปที ดีที่เป็นแค่หมา” สายตาสลัดสนคล้ายมีรอยยิ้ม
 “ทำไมเราไม่จอดดูมัน...” ผมเฮ้ยขึ้นเป็นครั้งแรก สายตาทุกคู่หันมาที่ผม
 พร้อมกันและต่างคนต่างเจียบไปครู่หนึ่ง
 “กลับไปดูมันดีกว่าครับ” ผมกล่าวต่อ
 ผู้ตรวจราชการหญิงว่า “ดูทำไม? ก็มันไม่เป็นไรนี่คะ”
 “ไม่มีใครรู้แน่หรอกว่ามันเป็นอะไรหรือเปล่า จอดดูซักหน่อยคงไม่
 เสียเวลามาก”
 สลัดสนมองหน้าผม “เราเสียเวลาไม่ได้ซักนาทีเดียว คุณก็รู้ดี”
 “แต่มันอาจพิการ”
 คุณข้านายแทรกว่า “มันไม่ตายก็บุญแล้ว”

หมากลางถนน. ๒๕๓๘: ๒๙๕

เมื่อสังเกตพบว่า ผู้แต่งใช้จากและตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นสำนวนเปรียบเทียบกับสื่อความถึงคนยากจนที่ไร้ญาติ ไร้สังกัดและไม่มีใครเหลียวแล ผู้แต่งใช้หมาเป็นตัวละครประกอบในเรื่องและให้หมาปรากฏตัวตั้งแต่ต้น แม้ผู้แต่งจะกำหนดให้หมาปรากฏตัวเพียงบางฉาก แต่หมาก็สื่อความได้อย่างดี นอกจากนี้ผู้แต่งยังใช้กลวิธีเล่าเรื่องแบบตัดสลับไปมา ระหว่างอดีตของเขากับพ่อและการเดินทางบนรถตู้ในปัจจุบันเพื่อชี้นำแนวคิด

วันนั้นหลังจากพบว่าผมไม่ได้ลิ้มดับไฟ ผมกล่าวกับพ่อว่า “ผมไม่ได้ลิ้มดับไฟหรือพ่อ ที่น่าแปลกก็คือทำไมเรื่องแค่นี้ผมกลับจำไม่ได้...” ผมหัวเราะ “...และพ่อก็จำไม่ได้” สายตาพ่อก็มีแววแปลกๆ

“ใครบอกว่าพ่อจำไม่ได้?”

... ผมขบขระแน่นอน คงไม่มีวันตอบคำถามเหล่านี้ได้บอกลุงสุมนบุญเบาๆ

“จอตรดเถอะลุง ผมจะลงที่นี่”

หมากลางถนน. ๒๕๓๘ : ๓๐๓ - ๓๐๔

เมื่อสังเกตจากชื่อเรื่องหมากลางถนนพบว่าเรื่องที่ผู้แต่งเลือกให้มาเป็นสัญลักษณ์ในเรื่อง เพราะผู้แต่งต้องการสื่อความหมายนัยประหวัดถึงสำนวนหมาข้างถนน ซึ่งเจ้าของไม่เหลียวแลและทอดทิ้ง โดยสะท้อนให้เห็นผลของการขาดความรับผิดชอบซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเรื่อง และจากบทสนทนาของตัวละครบนรถ บทสนทนาของเขากับพ่อในอดีตล้วนช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างดีว่าผู้แต่งใช้ **หมา** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้ที่ไม่ได้รับการเหลียวแลจากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าระหว่างที่กลุ่มข้าราชการเร่งเดินทางไปดูงานยังต่างจังหวัด รถตู้ที่โดยสารไปนั้นได้ชนหมาตัวหนึ่งแล้วก็ไม่หยุดรถเพื่อดูหมาสักนิดโดยอ้างว่าต้องเร่งรีบเดินทาง เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงสำนึกรับผิดชอบของกลุ่มคนที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้บริหารประเทศว่าเป็นห่วงแต่ตำแหน่งหน้าที่การงานของตนเท่านั้น ถ้ากลุ่มคนผู้มีหน้าที่บริหารดูแลประเทศไม่เหลียวแลชีวิตที่อยู่ได้ปกครองและขาดสำนึกรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองเช่นนี้แล้วจะดูแลประเทศได้อย่างไร ท้ายที่สุดประชาชนที่อยู่ได้ปกครองก็คงไม่ต่างไปจากหมากลางถนนที่ถูกรถชนแล้วไม่ได้รับการเหลียวแล

๔.๒.๒.๑๒ เรื่องตัวเมีย อิศระ ชูศรี กำหนดให้ตัวละคร “นังลาย” ซึ่งเป็นหมาที่ตายเพราะไม่ได้รับการดูแลที่ดีเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยเล่าย้อนไปถึงชีวิตที่โหดร้ายแต่หนหลังในครั้งที่ทั้งคนเลี้ยงและหมายังรักกันดีอยู่ เรื่องราวชีวิตของ นังลาย หมาวัดที่หนุ่มสาวคู่หนึ่งเก็บมาเลี้ยงภายในบ้านไม้สีฟ้าหลังเก่า ชีวิตของมันเติบโต เป็นสัตว์ผสมพันธุ์และออกลูกที่บ้านหลังนี้ แล้ววันหนึ่งเจ้านายทั้งสองของมันก็เลิกรา ยิ่งมันท้องแก่มันก็ยิ่งถูกชิงชังและทิ้งขว้าง

แต่ลองสูดลมหายใจลึกๆ ในกลิ่นเ็นของชั้นมีสัตว์ธรรมดูลูกเคล้าอยู่ด้วย คงโทษใครไม่ได้หรอกที่ชั้นต้องมาตายลงหลังจากมีท้องได้เพียงครั้งเดียว

เคยได้ยินมรรคทายกที่วัดเค้าพูดว่าชะตาชีวิตของสรรพสัตว์ถูกกำหนดให้เป็นไปตั้งแต่ยังไม่ทันเกิด เป็นกรรมของชั้นเองที่เกิดมาเป็นลูกหมาตัวเมีย แทนที่จะเป็นตัวผู้ ซึ่งอาจจะเป็นเหตุที่ทำให้ชั้นถูกเอาไปปล่อยวัด เพราะคงไม่มีใครอยากเลี้ยงตัวเมีย เสียตัวที่เดียวลูกเป็นครอก

เจ้านายชั้นเค้ากรุณามากแล้วที่เอาหมาตัวเมียอย่างชั้นมาเลี้ยง เค้าอาจจะไม่รู้ก็ได้ว่าการเลี้ยงหมาตัวเมียมันหมายถึงอะไรบ้าง ชั้นรู้ดี แต่ก็จนปัญญาที่จะบอกให้เค้ารู้ได้ เพราะฉะนั้นชั้นถึงไม่ยอมกัดหรือทำอะไรที่เค้าเคยอยากให้ชั้นตาย หรือที่เค้ามีส่วนในอะไรก็ตามที่นำไปสู่ความตายของชั้น ในห้วงสุดท้ายของความสัมพันธ์ระหว่างเรา

กิน-ชี้-เยี้ยว-นอน, กัด-ถูกกัด-ถูกเตะ, เน้า-นอน-คราง, กระดิกหาง-หางจุกตูด-หางชี้, เลี้ยว-ถูกลูบหัว-เลีย, ฯลฯ นั่นละคือวิถีที่ชั้นเติบโตขึ้น รู้จักที่จะเชื่อมโยงกับเจ้าของและอาละวาดกับคนอื่น...

ตัวเมีย. ๒๕๓๙: ๕๙ - ๖๒

จากตัวอย่างจะสังเกตว่า ผู้แต่งกำหนดให้หมาที่ชื่อนั่งลายเป็นผู้เล่าเรื่องด้วย กลวิธีการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน(Personification) โดยพบว่าในตอนต้นผู้แต่งบรรยายถึงพื้นดินที่นุ่มนิ่มปกติ และสังเกตบทบรรยายที่ว่า“ในกลิ่นเน้าของชั้น...” เมื่ออ่านจนจบเรื่องจึงเข้าใจได้ว่าเหตุที่เป็นอย่างนั้น เนื่องจากนั่งลายตายไปแล้วและถูกฝังอยู่ใต้เนินดิน นอกจากนี้ผู้แต่งยังกำหนดให้นั่งลายเป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทเด่นและปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องกระทั่งจบเรื่อง

เมื่อสังเกตพฤติกรรมของเจ้านายที่ปฏิบัติต่อนั่งลาย และจากบทบรรยายที่พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายทั้งสองกับนั่งลายซึ่งช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่าผู้แต่งใช้นั่งลาย หรือ หมา ในเรื่องเป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนความสัมพันธ์ที่เปราะบาง ฉาบฉวย และเปลี่ยนแปลงไปตามความหวนไหวของอารมณ์ ผู้แตงนำธรรมชาติของสัตว์ตัวเมียโดยทั่วไปที่เมื่อถึงเวลาผสมพันธุ์มันจะเป็นฝ่ายเลือกตัวตัวเอง เมื่อนำธรรมชาติดังกล่าวของสัตว์มาเทียบกับความสัมพันธ์ของนายทั้งสองในตัวอย่างจะสังเกตได้ว่าตอนที่หนุ่มสาวทั้งสองยังรักกันดีอยู่นั้น ต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่าจะหาหนามาเลี้ยง แล้วจู่ๆ ความรักของทั้งคู่ก็เป็นอันปิดฉากลงโดยฝ่ายหญิงด้วยเหตุผลแค่ “เบื่อ” และขอจากไป ไช้สัมพันธ์ที่เปราะบางจึงขาดลงพร้อมกับจุดจบของชีวิตนั่งลายหมาแม่ลูกอ่อนที่ถูกทิ้งขว้างด้วยเหตุผลเดียวกัน นั่งลายกลายเป็นหมาไซ เพราะไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากเจ้านาย มันทนอดอยากไม่ไหวจึงออกไปคุ้ยหาเศษอาหารตามขยะนอกบ้าน ในที่สุดมันก็ถูกรถชนตาย

๔.๒.๒.๑๓ เรื่องคนจรจัดกับหมาขี้เรื้อนผู้อาภัพ สมนัน ชูสกุล เล่าถึง "เขา" ตัวละครหลักที่ร่อนเร่อยู่ในตัวเมืองของจังหวัดหนึ่ง ในตอนแรกผู้แต่งยังไม่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครมากนัก เพียงบรรยายให้เห็นว่าชายจรจัดผู้นี้มีชีวิตอยู่โดยไร้การเหลียวแลจากผู้คนในสังคม มีเพียงหมาขี้เรื้อนตัวหนึ่งที่คอยติดสอยห้อยตาม

มันเป็นหมาตัวเมีย มีลูกน้อยสองตัว ลูกมันทั้งสองถูกรถเก๋งสีแดงทับตาย
มีคนเก็บใส่ถังขยะใกล้ๆ นั่นเอง

ตอนนี้มันบ้า เดินร่อนงานอยู่แถวถังขยะใบนั้นทั้งที่ลูกของมันเขาเอาไป
เททิ้งตั้งหลายวันแล้ว มันยังคิดว่าลูกของมันยังอยู่ในนั้น มันบ้า ยามมีคน
เอาขยะมาทิ้งลงถัง มันจะเห่าหอนคล้ายๆ อ้อนวอนให้อุ้มลูกของมันขึ้นมา
ให้ที มันบ้าชัดๆ

คนจรจัดกับหมาขี้เรื้อนผู้อาภัพ. ๒๕๔๑: ๒๔-๒๕

ผู้แต่งดำเนินเรื่องต่อไปว่าชายจรจัดและหมาขี้เรื้อนที่โหยหิวออกย่ำเดินหา
อาหารประทังชีวิตกระทั่งมาถึงหน้าร้านข้าวต้ม ขณะที่ชายจรจัดและหมาขี้เรื้อนกำลังโดนเจ้าของร้าน
ไล่ตะเพิดอยู่นั้น เสียงหนึ่งร้องทักดังขึ้นแล้วความเป็นมาของชายจรจัดผู้นี้ก็ค่อยๆ พรั่งพรูออกจากปาก
ของชายผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเพื่อนเก่าของชายจรจัดและชายคนนั้นก็อาสาจะพาชายจรจัดกลับบ้านเกิด

แล้วเขาก็ถูกลากขึ้นรถปิคอัพสีแดง สีเดียวกับรถที่ชนลูกหมาขี้เรื้อน
ขึ้นนั่งบนรถแล้วเขาพูดกับคนขับรถว่า

"ลูกมันตาย เมียมันบ้า มันเองทำอะไรไม่ได้สักอย่าง"

หันไปดูข้างหลัง หมาขี้เรื้อนวิ่งตามรถมา รถทิ้งมันห่างออกไปห่างออกไป
เมื่อวิ่งไล่ไม่ทัน มันจึงวิ่งวนไปวนมา สะบัดหัวสะบัดหางอยู่แถวนั้นนั่นเอง

คนจรจัดกับหมาขี้เรื้อนผู้อาภัพ. ๒๕๔๑: ๓๑-๓๒

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งใช้ลักษณะการดำเนินชีวิตของตัวละครมาตั้งเป็น
ชื่อเรื่องซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวละคร โดยกำหนดให้หมาขี้เรื้อนเป็นตัวละครประกอบ
ที่ปรากฏตัวคู่กับชายจรจัดในบางฉาก จากบทบรรยายชีวิตในอดีตของเขา สภาพชีวิตของหมา
บทสนทนาและฉากจบของเรื่องช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ว่าผู้แต่งใช้ *หมาขี้เรื้อน* เป็น
สัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนความรัก ความผูกพันระหว่างพ่อแม่และลูก หรือความรัก ความผูกพัน

ภายในครอบครัว จะสังเกตได้ว่าเหตุที่หมาตัวนี้ต้องเป็น “โรคเรื้อน” เพราะโรคเรื้อนเป็นโรคผิวหนังของหมาที่สามารถติดต่อได้ สาเหตุที่เกิดโรคเพราะขาดการดูแลรักษาเรื่องความสะอาด แสดงให้เห็นว่าหมาขี้เรื้อนตัวนี้เป็นสิ่งมีชีวิตที่ไร้คนสนใจ มีแต่คนรังเกียจโรคเรื้อนที่มันเป็น ซึ่งสอดคล้องกับชายจรผู้นี้แม้ จะเห็นได้ว่าผู้แต่งใช้กลวิธีความเปรียบคู่ขนานนำเสนอเรื่องราวของชายจรกับหมาขี้เรื้อนตัวนี้ ถึงแม้ว่าหมาจะเป็นเพียงสัตว์แต่เมื่อต้องสูญเสียลูก มันก็รักและอาลัยลูกมันไม่ต่างจากมนุษย์ โดยสังเกตได้จากพฤติกรรมของหมาที่มักวนเวียนรอบถึงขยะที่ซากของลูกมันถูกนำไปทิ้งกับชายจรที่เสียใจกับการตายของลูกกระทั่งจำอะไรไม่ได้สักอย่าง ส่วนเมียของเขา ก็กลายเป็นบ้า

๓.๒.๒.๑๔ เรื่องหมาฝรั่ง ประชาคม ลุนาชัย เล่าถึงหมาจรหลังอานที่ถูกกัด และหนีมาหลบอยู่ในโรงรถของหนุ่มผมทอง หมาหลังอานได้รับการดูแลรักษาอย่างดีและถูกสวมปลอกคอ กระจก้อ และล่ำนโซ่ ขณะที่มันล่ำนพองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นของมีค่าที่แสดงถึงการมีเจ้าของ พันธนาการทั้งหมดกลับส่งผลให้มันไม่อาจรู้หมาจรศัตรูเก่าได้

หมาหนุ่มหลังอานชมชานมากับความเจ็บปวด แผลจากคมเขี้ยวระบบ
ไปทั่วร่าง ต้นขาซ้ายขวา ลำคอและสี่ข้างเต็มไปด้วยแผลลึก...

.....

หนุ่มผมทองสืบทอดเข้าหาข้าๆ หลังอานครางกระเส้าและสั่นสะท้านไป
ทั้งตัว แทนที่จะเป็นความเจ็บปวดที่มั่งแทงลงมาและพามันดิ่งจมสู่
ความว่างเปล่า กลับเป็นมืออ่อนโยนลูกรหัวมันเบาๆ

หมาฝรั่ง, ๒๕๔๒: ๑๗๑-๑๗๒

บทบรรยายอาการบาดเจ็บและพฤติกรรมของนายที่สวมปลอกคอ ล่ำนโซ่ ครอบกระจก้อ รูปหลังรูปขวานเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่อง และหากพิจารณาจะพบว่า หลังอาน เป็นชื่อของสุนัขพันธุ์ไทยแท้ ยิ่งผู้แต่งเน้นว่า “มีหลังรูปขวาน” ซึ่งเป็นลักษณะของประเทศไทย หลังอาน จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนประเทศไทยหรือสังคมไทย และเมื่อสังเกตปีที่แต่งเรื่องสั้นนี้ คือ พ.ศ. ๒๕๔๒ การที่หลังอานบาดเจ็บสาหัสนั้นสอดคล้องกับช่วงที่สภาพเศรษฐกิจของสังคมไทย กำลังถูกพิษของเศรษฐกิจฟองสบู่ ส่งผลให้ธุรกิจน้อยใหญ่ในประเทศไทยหลายแห่งต้องขาดทุนถึงขั้นล้มละลายเลยทีเดียว

หลังอรุณรุ่งถึงความศักดิ์สิทธิ์ของไซ่และปลอกคอ เครื่องพันธนาการนี้ ทำให้มันยืนเด่นเป็นสง่าอยู่เบื้องหน้าคู่ปรับเก่า ไซ่ดำเขียวยาวถอยหลัง กรุดๆ ราคีหมาจอกกับหมาสวมปลอกคอต่างกันลิบลับ ไซ่ต่างพันธุ์ผสมกับ ไซ่แดงสีตาอมอมโรค หมัดเต็มตัว ชนสกปรกมอมแมม สีข้างตอปลีก จนเห็นกระดูกซี่โครง

หลังอรุณชุกอแยกเขียวชู่และส่งเสียงเห่าเพียงสองครั้งคู่ปรับเก่าทั้งสาม พร้อมหน้ากันวิ่งแจ้น หางลู่ตกลงกราบพื้นดิน

ทุกเช้าวันหยุด มันวิ่งเหาะๆ นำหน้าเจ้านาย เมื่อเผชิญหน้ากับฝูงหมา คู่ปรับ หลังอรุณแยกเขียวเข้มมองอย่างประสกริร้าย สองเท้าหลังตะกุกดิน ขณะสองเท้าหน้าเตรียมพร้อมกระโจนใส่ เจ้านายผมทองยังเหลือปลายไซ่ อีกเกือบสองเมตร เขาสะบัดแกว่งไปมาเหมือนจะฟาดออกไปเลี้ยงไซ่เหล็ก ชูหมาฝูงใหญ่ถอยหลังกรุดไปยืนเห่าอย่างกล้าๆ กลัวๆ จากระยะไกล

หลังอรุณพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ ไซ่เหล็กและปลอกคอก็คือเกียรติยศ อันยิ่งใหญ่ในชีวิตหมาของมัน สถานภาพของมันตอนนี้ต่างกับหมาจรได้ ทางด่วนราวฟ้ากับดิน.....

หมาฝรั่ง, ๒๕๔๒: ๑๗๖-๑๗๗

จากตัวอย่างข้างต้นที่ว่า หลังอรุณรุ่งถึงความศักดิ์สิทธิ์ของไซ่และปลอกคอ แต่ความเป็นจริงแล้วหลังอรุณไม่รู้ซึ่งเลยสักนิด หลังอรุณคิดว่าหมาจอกตัวมันแท้ที่จริงแล้วเหล่าหมาจอก ล้วน “ไซ่” ในมือนายที่ “ฟาดและแกว่งไกว” มากกว่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้หลังอรุณไม่รู้เพราะหลังอรุณอยู่ ด้านหน้านายจึงไม่เห็นในสิ่งที่นายกระทำ หลังอรุณมองนายของมันในด้านดีว่ารักมันเพียงตัวเดียว แต่แท้จริงแล้วสิ่งที่นายทำเพราะกลัวถูกหมากัดซึ่งแสดงว่านายรักตัวเองมากกว่า การกระทำของนาย จึงเป็นการทำร้ายมันทางอ้อม ปลอกคอเป็นเครื่องพันธนาการ แต่หลังอรุณก็มองว่ามันเป็น เครื่องประดับซึ่งในตอนท้ายปลอกคอได้กลายเป็นเครื่องมือที่ทำลายชีวิตของมัน หลังอรุณมองว่า หมาจอกเหล่านั้นเทียบไม่ได้กับตัวมันที่มีเจ้าของคอยดูแล ทว่าในความเป็นจริงแล้วตัวหลังอรุณนั่นเอง ที่ไร้อิสรภาพเมื่อมีนาย

...หนุ่มผมทองล่ำหลังอานไว้กับต้นเสา สวมตะกร้อครอบปากมันไว้...
หลังอานซุกหัวเข้าไต้นหว่างขาส่งเสียงครางหงิงๆ หนุ่มผมทองยิ้มน้อยๆ
พลางยื่นมืออบอุ่นลูบไล้หลังรูปขวานของมัน

มันไม่ได้ขัดขืนตะกร้อที่สวมครอบปาก ในความรู้สึกของหลังอานนี้เป็น
ของประดับเกียรติอีกชิ้นหนึ่ง มันไม่เคยเห็นหมาตัวอื่นได้รับ ตะกร้ออาจ
เป็นมงกุฎแห่งหมา เป็นเกียรติและความไว้วางใจสูงสุดสืบทอดจาก
ปลอกคอและโซ่

.....
.....
ลมหนาวหอบกลิ่นกายของศัตรูไซยแทรกซอนเข้ามา... หลังอานเหลือ
อาวูรคู่กายเพียงขี้งูเล็บ มันไม่อาจร้องเสียงดัง ไม่อาจวิ่งหนีจากคมเขี้ยว
ของศัตรูได้ไกล มันสู้อย่างจนตรอกและบ้าเลือด สู้ในขอบเขตจำกัดของ
เครื่องพันธนาการ มันถูกรุมกัดจนเนื้อตัวเต็มไปด้วยแผลเหวอะหวะในที่สุด
ก็ล้มลงจมกองเลือด... โซ่เหล็กยังล่ำมร่างไว้วิญญาณของมันไว้กับเสา

หมาฝรั่ง: ๑๘๐- ๑๘๒

“ตะกร้อเป็นมงกุฎแห่งหมา” เป็นการแฝงนัยเสียดเย้ยและตำหนิซึ่งสอด
สัมพันธ์กับมุมมองแบบจำกัดขอบเขตของหลังอาน เพราะการกระทำของผู้เป็นนายไม่ว่าจะโดยรู้ตัว
หรือไม่ก็ตาม แต่มือของนายที่เคยลูบหัวก็เป็นมือเดียวกับมือที่ล่ำมโซ่ สวมปลอกคอ สวมตะกร้อ
ครอบปาก จึงเป็นการแฝงนัยเชิงสถานการณ์ว่า หลังอานตายเพราะมีोनายนั่นเอง

“เป็นเกียรติและความไว้วางใจสูงสุด” เป็นมุมมองแบบจำกัดขอบเขตของ
หลังอานที่มองนายว่าดีต่อมันให้เกียรติมันสูงสุด แต่ความจริงแล้วไม่ใช่ นายทำทุกอย่างทั้งล่ำมโซ่
และสวมตะกร้อเพื่อความปลอดภัยของตัวเองและเพื่อนๆ เขาไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของมันเลย
เป็นการแฝงนัยด้านลบว่านายอาจเป็นผู้ให้โทษแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้และชี้ให้เห็นโทษของการมี
นาย หากดูเผินๆ พฤติกรรมของนายเป็นคนใจดี มีเมตตากรุณา แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่ นายทำเพื่อตัวเอง
ทั้งสิ้น โซ่ เป็นการจำกัดบริเวณ จำกัดสิทธิเสรีภาพ ตะกร้อเป็นการกันไม่ให้เข้าปากได้ เพราะปากเป็น
อาวุธหนึ่งของหมาที่ใช้ในการต่อสู้ป้องกันตัว ดังนั้นจึงป้องกันไว้เพื่อไม่ให้ตัวนายเองต้องเดือดร้อน
ภายหลัง

นอกจากนี้ผู้แต่งยังแฝงนัยเชิงโชคชะตหรือสถานการณ์พลิกผัน ๒ สถานการณ์ ตรงข้าม คือ หลังจากหลังอานถูกเลี้ยงดูมาอย่างดีจึงมีสุขภาพแข็งแรงหลังอานน่าจะชนะหมาจร แต่สุดท้ายหลังอานก็พ่ายแพ้ถึงแก่ความตาย ท้ายที่สุดผู้แต่งให้มุมมองไม่จำกัดขอบเขตเพื่อเปิดมุมมองให้กว้างออกไปจากการบรรยายที่ว่า “หลังอานตายไปแล้วจึงไม่มีโอกาสรู้ว่า ปลอกคอและโซ่เหล็กซึ่งมันแสนรักและภาคภูมิใจถูกผ่นถ่ายไปให้หมาอีกตัวหนึ่ง หมาเทศราคาแพง” หลังอานตายไปพร้อมกับความเข้าใจผิดๆ ผู้แต่งแฝงนัยเพื่อเป็นอุทาหรณ์ให้คนไทยทุกคนเห็นผลจากการตกเป็นเมืองขึ้นทางเศรษฐกิจของมหาอำนาจตะวันตกและเพื่อให้เห็นความโหดร้ายของนายทุน ดังนั้นจึงพึงสังวรไว้ว่าสักวันเราอาจพบจุดจบเช่นเดียวกับหลังอานหากไม่ร่วมมือร่วมใจกัน “ปลดพันธนาการ” ซึ่งก็คือเงื่อนไขต่างๆ และหนีจากการกู้ยืมเงินจาก IMF” ให้หมดสิ้นไปโดยเร็วที่สุด”

๔.๒.๒.๑๕ เรื่องหมาถึง ฮ. นิกฮูกี้ เล่าถึงที่มาที่ไปของหมาที่ชื่อถึงน้ำ ผู้แต่งกำหนดให้หมาเป็นตัวละครประกอบในเรื่อง แม้ว่าหมาจะปรากฏตัวเพียงบางฉากแต่ก็กล่าวถึงหมาอยู่ตลอดเรื่อง ผู้แต่งเล่าถึงเด็กชายคนหนึ่งในหมู่บ้านชนบท เขารักและเลี้ยงหมาไว้หนึ่งตัว วันหนึ่งมีรถบรรทุกมารับแลกหมากับถึงน้ำ หมาของเขาถูกนำไปแลกกับถึงน้ำ เขาจึงรักถึงน้ำเหมือนหมา และเมื่อเขามีครอบครัว เขาก็แลกครอบครัวของเขากับถึงน้ำเช่นกัน

เด็กชายได้แต่ยืนดูที่ประตูบ้าน นัยน์ตาลดของเขามีคำถาม เขาเป็นลูก
เป็นสมบัติของพ่อแม่เหมือนกับหมา เขาสงสัยว่าตัวเองจะมีค่าก็ถึงถ้าคน
นิยมกินเนื้อคนด้วยกัน

.....
.....

^๑I.M.F ย่อมาจาก International Monetary Fund หรือชื่อไทยว่า กองทุนการเงินระหว่างประเทศ I.M.F. เป็นองค์กรที่ช่วยเหลือประเทศต่างๆ ที่ประสบปัญหาทางการเงินในฐานะผู้ให้กู้ โดยมีหลักการและแนวทางที่มุ่งแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้กับประเทศที่มาขอกู้(สิริภักดิ์ยา เรื่องอำนาจ. (๒๕๔๑). กรณีศึกษา: การแก้ไขวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจภายใต้คำแนะนำของ I.M.F. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.mof.go.th/fpobul/FFUO 10.html>)

^๒ดูบทวิเคราะห์การใช้หมัดเป็นสัญลักษณ์ประกอบเพิ่มเติมในหน้า ๒๐๑

และถ้าเขาโตขึ้น พ่อแม่แก่เฒ่าลง ถ้ารถคันนั้นมาอีกพ่อแม่จะมีค่าก็ถึง
หมาของเด็กชายเหมือนกับล่องรู้ชะตากรรม มันเห่าหอน วิ่งหนี จนมา
แอบอยู่ที่ปลายเท้าเขา มันส่งสายตาวิงวอนให้เขาช่วย เด็กชายช่วยโดย
การทรุดตัวลงนั่งเคียงมัน ลูบหัวมัน กอดมัน รักมัน ร้องให้ให้แก่มัน
รัดร่างมันแน่นเข้าเมื่อคนจับหมาเดินเข้ามาใกล้ มันพยายามดิ้นรนหนี
ออกจากอ้อมกอดของเขา แต่มันไปไหนไม่ได้ และมันไม่กัดเขา เพราะมัน
รักเขา และเขาก็รักมัน

...เจ้าของรถยืนถึงพลาสติกสีเทาให้พ่อแม่ของเขา แล้วรถคันนั้นก็หาย
ลับไปเหลือเพียงถังน้ำ คือมัน

หมาดัง : ๘๑ – ๘๓

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งชื่อเรื่อง จากตัวอย่าง
จะเห็นว่าการนำหมามาแลกกับถังน้ำเป็นเรื่องที่ผู้แต่งสร้างขึ้นบนพื้นฐานของเรื่องจริง เพราะเรื่อง
ทำนองนี้ได้เกิดขึ้นแล้วในสังคมชนบทของไทยบางจังหวัดซึ่งชาวบ้านเหล่านั้นนิยมกินเนื้อหมา
เมื่อปริมาณเนื้อไม่เพียงพอต่อความต้องการ พ่อค้าจึงใช้วิธีซื้อหาเนื้อหมาด้วยการนำมาแลกกับถังน้ำ
โดยคิดว่าถังน้ำคงเป็นภาชนะที่จำเป็นและมีความมากกว่าหมาที่เลี้ยงดูมา ชาวบ้านหลายคนจึงนำหมา
มาแลกกับถังน้ำราคาถูก แต่ใช้ทำประโยชน์ได้

จนเมื่อเด็กชายโตขึ้น เป็นพ่อของลูก ลูกของเขาก็เลี้ยงหมาเหมือนกัน
รถคันใหม่แล่นเข้ามาในหมู่บ้านของเขา คนขับรถตรงมาคุยกับเขา
“แลกหมากับถังไหม”

ลูกชายของเขายืนมองเขาที่หน้าประตูบ้าน มีหมาอยู่ที่ปลายตีนของลูก
เขาลิ้มนึ่งถึงวันก่อนเก่า และเขาจะไม่มีทางนึกถึงมันอีกเลย

.....
.....
เขาพยักหน้าตกลง เข้าไปในบ้านอ้อมพ่อแม่ออกมา ทั้งสองเหมือนล่องรู้
ชะตากรรม ร้องให้ อ้อนวอน แต่เขาไม่นำพาโยนทั้งสองขึ้นรถ แล้วเขาก็วิ่ง
ไล่จับลูกชาย ต้องออกแรงทุบตีนิดหน่อยจึงสามารถโยนขึ้นรถได้

คนขับรถยื่นถังน้ำให้เขาห้าใบ แล้วขับรถจากไป

ตั้งแต่นั้นมาเขาปรนนิบัติและเลี้ยงดูถังน้ำทั้งห้าใบอย่างทะนุถนอม

หมาดัง . ๒๕๔๓ : ๘๔ – ๘๕

เมื่อสังเกตจะเห็นว่าผู้แต่งจงใจตั้งชื่อให้หมาว่าด้งน้ำ เมื่อแลกหมากับด้งน้ำมาแล้ว ด้งน้ำจึงกลายเป็นตัวแทนของหมาในความรู้สึกของเด็กชาย เมื่อเขาโตขึ้นมีรถเข้ามารับแลกหมากับด้งน้ำอีก เขาจึงนำพ่อแม่และลูกชายไปแลกด้งน้ำ จะเห็นว่าบทบรรยายและพฤติกรรมของตัวละครเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องอย่างชัดเจนว่าผู้แต่งใช้ **หมา** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนชีวิตที่ไร้ประโยชน์และสร้างภาระ

ในตอนจบจะเห็นว่าเมื่อเติบโตขึ้นเขาเอาพ่อแม่และลูกชายไปแลกด้งน้ำที่ใช้ประโยชน์ได้มากกว่าซ้ำไม่เป็นภาระให้เขาต้องคอยเลี้ยงดูเหมือนพ่อแม่ที่แก่เฒ่าและลูกชาย ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นภาพของผู้คนในสังคมปัจจุบันที่ยอมสละทุกสิ่งเพื่อแลกกับสิ่งที่ให้ประโยชน์มากกว่าแล้วในที่สุดผู้คนเหล่านั้นก็จะสูญเสียความรัก จิตวิญญาณอันเสรี ความเมตตาต่อสรรพชีวิต และกลายเป็นคนเลือดเย็นที่ยอมทำทุกอย่างได้เพื่อผลประโยชน์แม้เพียงเล็กน้อย

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้หมาเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๑๕ เรื่อง พบว่าผู้แต่งใช้ **หมา** และ **สุนัข** เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลายและผู้แต่งส่วนใหญ่จะใช้คำว่า **หมา** เพื่อสื่อความหมายในเชิงต่ำต้อย ต้อยค่าและสื่อแนวคิดในด้านลบ ส่วนคำว่า **สุนัข** ครีดาวเรื่องใช้ในเรื่องสุณาคตเพียงเรื่องเดียว เหตุที่ใช้คำว่าสุนัขก็เพื่อต้องการสื่อความหมายในเชิงยกย่องแกมประชดประชัน โดยรวมแล้วผู้แต่งจะสื่อแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยผลประโยชน์ซึ่งพบมากถึง ๑๒ เรื่อง ได้แก่ เรื่องคนจรและหมาไม่มีชื่อ, บนเส้นทางของหมาบ้า, ค่าแห่งชีวิต, หมาหาย, สีของหมา, สุณาคต, ท่งร้าง, หญิงชรากับหมาได้สะพาน, หมากลางถนน, ตัวเมีย, คนจรจัดกับหมาขี้เรื้อนผู้อำภัพ และหมาถึง และมีเรื่องสั้นที่สื่อแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองจำนวน ๒ เรื่อง คือ เรื่องชาวนาและนายห้าง และแผลเป็น และมีเรื่องสั้นที่สื่อแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจการเงินที่โดดเด่นอยู่ ๑ เรื่อง คือ เรื่องหมาฝรั่ง

ส่วนประเภทของตัวละครพบว่ามีเรื่องสั้นจำนวน ๑๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้หมาเป็นตัวละครประกอบ ได้แก่ เรื่องคนจรและหมาไม่มีชื่อ, แผลเป็น, ค่าแห่งชีวิต, บนเส้นทางของหมาบ้า, หมาหาย, สีของหมาหญิงชรากับหมาได้สะพาน, ท่งร้าง, หมากลางถนน, คนจรจัดและหมาขี้เรื้อนผู้อำภัพ และหมาถึง และมีเรื่องสั้นจำนวน ๓ เรื่องที่ผู้แต่งใช้หมาเป็นตัวละครหลัก คือ เรื่องชาวนา กับนายห้าง, ตัวเมีย และหมาฝรั่ง และมีเรื่องสั้น ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้สุนัขเป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึง ได้แก่ เรื่องสุณาคต

นอกจากนี้พบว่ามีเรื่องสั้นที่ผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบ บุคลาธิษฐาน(Personification) อยู่ ๑ เรื่องคือ เรื่องตัวเมีย และมีเรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีความเปรียบ

คู่ขนาน(Parallelism) จำนวน ๓ เรื่อง เรื่องค่าแห่งชีวิต, บนเส้นทางของหมาบ้า และคนจรจัดและหมา
ที่เรือนผู้อำภัพ

๔.๒.๓ ฐ เป็นสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่งที่ดุร้ายและมีพิษ ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์
ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๑๑ เรื่อง คนทั่วไปมักจะรู้สึกว่าเป็นสัตว์เลื้อยคลาน
ที่น่าเกลียดน่ากลัว โดยพิจารณาจากรูปร่างลักษณะ แม้บางชนิดจะมีพิษร้ายแรงถึงขั้นทำให้ผู้ที่ถูกกัด
เสียชีวิตได้ก็ตาม แต่โดยธรรมชาติแล้วจะไม่ทำร้ายใครก่อนถ้ามันไม่ถูกรบกวนและไม่ต้องการเหยื่อ
โดยปกติ ฐ เป็นสัญลักษณ์สากลแทนความชั่วร้าย และอวัยวะเพศชายหรือแทนเรื่องเพศ แต่ในการ
วิเคราะห์พบว่าผู้แต่งแต่ละชนิดก็มีลักษณะเด่นต่างกัน ผู้แต่งจึงนำมาใช้สื่อความในบริบทที่ต่างกัน เช่น
ฐเขียวที่อาศัยสัตว์ที่กลมกลืนกับใบไม้พรางตัวในการล่าเหยื่อ หรือเจ้าที่ชาวบ้านเกรงกลัวเมื่อมาลัก
กินสัตว์เลี้ยงชาวบ้านก็ไม่กล้าทำร้ายเพราะกลัวจะถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ หรือธรรมชาติของฐที่มักจะ
กัดกับพังพอน ดังจะเห็นได้ว่าแม้ฐจะถูกนำมาปรับใช้เพื่อสื่อแนวคิดในบริบทใหม่ แต่ฐก็ไม่อาจหลัก
แนวคิดเดิมไปได้ ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๓.๑ เรื่องเช้าวันหนึ่ง นิคม รายยวา เล่าถึงตัวละครชื่อ “น้อม” ซึ่งออก
ตามหาห่านที่เธอเลี้ยงดูมานาน ขณะที่กลับมาหาที่เล่าอีกครั้ง เธอพบงูตัวใหญ่ท้องป่องนูนเพราะกิน
ห่านตัวงามของเธอเข้าไป เธอทั้งเสียใจ เสียหาย และโกรธจึงสบถคำเจ้าตูตัวนั้น แต่เพื่อนบ้านและ
สามีของเธอกลับเชื่อว่านี่คืองูเจ้าจึงบอกให้เธอปล่อยมันไป

เธอลงบันไดไปได้ถุนบ้าน ชะโงกดูเล่าไก่ที่ว่างเปล่า ความเสียหาย
อัดแน่นในอก ขณะเหม่อมองเข้าไปอย่างไม่ตั้งใจเห็นมุมด้านในมีบางสิ่ง
ส่งประกายเลื่อมจึงเดินไปใกล้ๆ เพ่งมองนิ่ง อ้าปากค้างอย่างลึมดัว พอได้
สติก็ร้องโวยวายขึ้นลั่นบ้านตรงมุมสลัวในเล่านั้น ฐเหลือมตัวหนึ่งนอน
ชดอยู่ มันโตมากจนน่ากลัว ตรงกลางท้องนูนป่อง ท่าทางอึดอัด ไม่มี
เรียวแรงเคลื่อนไหว

เสียงของน้อมทำให้ลูกทั้งสองกรูกันลงมาจากเรือน เธอโกรธระคน
เสียหายจนตัวสั่น ยืนคำอยู่ที่นั่นอย่างเกรี้ยวกราด

“อ้ายหน้าด้าน” เธอแผดเสียง “ตายอดตายอยากมาจากไหน ถึงได้มา
ขโมยห่านเรากิน”

งูตัวโตรู้สึกถูกรบกวน มันคลายขนดๆ พยายามจะเลื้อยออกไปจากที่นั่น แต่การเคลื่อนไหวอืดอาดคล้ายไม่มีเรี่ยวแรง เพราะถูกน้ำหนักส่วนท้องถ่วงอยู่ มันค่อยๆ ชูหัวขึ้น แล้วสำรวจหานิสชาตัวอ่อนนุ่มออกกองบนพื้น

.....

.....

ทุกคนนิ่งเงียบ ลุงแมนหันมาพูดกับพ่อของทูน “น่ากลัวจะเป็นงูเจ้า อย่าไปด่าว่า หรือตีเขาเชียวนะ บนตัวมัน มีทั้งลายดีลายชั่ว ถ้าตีถูกลายชั่วละก็ชวยเลย” แกหันไปมองหน้าน้องม มีใครด่าเขาไหม”

“ก็ไม่ได้ว่าอะไรนี่” น้องมพูดเสียงอ่อน ในใจรู้สึกหวาดกลัว “แล้วจะทำอย่างไรดีละ ลุง”

“เอาใส่แพกล้วยลอยน้ำไปสิ” ลุงแมนพูด “อย่าลืมขอขมาเขาก่อนนะ แล้วหาเชือก กล้วยมาสักเส้น มันแพเชือกกล้วย จะได้คล้องติดแพไว้ เชือกธรรมดา มันมันไม่อยู่หรอก”

เช้าวันหนึ่ง, ๒๕๑๒: ๒๐ - ๒๒

โดยธรรมชาติงูเหลือมจะกินสัตว์ที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยการกลืนเข้าไปทั้งตัว แล้วค่อยปล่อยน้ำย่อยในกระเพาะออกมา ระหว่างนั้นงูเหลือมจึงไม่สามารถเคลื่อนย้ายตัวไปไหนได้ ผู้แต่งเลิอกใช้งูเหลือมเป็นตัวละครสัญลักษณ์ด้วยการนำธรรมชาติการกินอาหารของมัน และจากความเชื่อของชาวบ้านที่เชื่อกันว่างูเหลือม คืองูเจ้า เมื่องูเหลือมลอบกินสัตว์ของชาวบ้านแม้จะจับได้ แต่ชาวบ้านหลายคนก็ต้องจ่ายอมปล่อยไว้แบบนั้น เพราะเกรงว่าถ้าทำร้ายงูเจ้าแล้วจะถูกลงโทษ ส่วนงูเหลือมเมื่อหิวมันก็จะมากินสัตว์ของชาวบ้านอีก เพราะจับง่ายไม่ต้องออกแรงล่า

ผู้แต่งกำหนดให้ งู เป็นตัวละครประกอบที่มีบทบาทพอสมควร ปรากฏตัวในตอนกลางเรื่องเพียงฉากเดียว แต่ก็เป็นตัวละครที่มีความหมายแฝงอยู่อย่างโดดเด่น หากสังเกตจะพบว่าสรรพนามเรียก งู จะเปลี่ยนไปตามอารมณ์และความเชื่อถือของตัวละคร เช่น น้องมด่าว่าร้ายหน้าด้าน ลุงแมนข้างบ้านบอกว่านี่เป็นงูเจ้าใช้สรรพนามแทนว่าเขา และหากสังเกตคำว่า “ลอยแพ” บทสนทนา และพฤติกรรมของตัวละคร เช่น ตอนที่ลุงแมนบอกว่านี่เป็นงูเจ้าให้ขอขมาแล้วลอยแพปล่อยไป จะช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ งู เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลเป็นที่เกรงกลัวของคนทั่วไป แม้จะทำผิดก็ไม่มีใครกล้าลงโทษ ข้ายังปล่อยให้ลอยนวลอยู่ในสังคมได้ต่อไปอีก

ผู้แต่งต้องการสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่เป็นจริงในทุกยุคทุกสมัยว่าผู้ที่มิอิทธิพลเมื่อทำผิดมักจะไม่ถูกลงโทษ เพราะทุกคนต่างเกรงกลัวอำนาจบารมีจึงยอมความให้ เช่นเดียวกับน้อมในเรื่อง เมื่อไม่มีการลงโทษคนทำผิดจึงได้ใจว่าทำผิดแล้วไม่ต้องรับโทษ คนเหล่านี้จึงทำผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า สุดท้ายผู้ที่รับกรรมก็คือชาวบ้านตาต้อๆ ที่ไปยอมความให้นั่นเอง

๔.๒.๓.๒ เรื่องมากับลมฝน* นิคม ร่ายยาวว่า เล่าถึงตัวละคร“เขา” ที่หนีสภาพสังคมเมืองมาอยู่ในชนบท วันหนึ่งเขาออกไปจับกบระหว่างทางเห็นงูกับพังพอนสู้กัน แล้วเขาก็ถูกงูกัด

โดยปกติแล้ว ลมฝน คือ ลมที่พัดนำฝนมาก่อนที่ฝนจะตกและมักจะให้ความรู้สึกเปล่าเปลี่ยว แต่บางครั้งก็ใช้เพื่อดับความร้อนแรงของจิตใจ หรือความรู้สึก หากจะมองในแง่ของสัญลักษณ์ ลมฝน ในเรื่องมากับลมฝน อาจจะสื่อถึงความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวอ้างว้าง และในอีกมุมหนึ่งก็อาจสื่อให้เห็นถึงการนำพาความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมกลับมา เพื่อจะหลุดพ้นจากความรู้สึกแปลกแยกและอ้างว้าง ดังตอนที่ว่า

ลมฝนพัดมาเบา ๆ เขารู้สึกเย็นเยียบ กางเกงและเสื้อทำงานสีเทาชุ่มที่เปียกเหงื่อนั้นแห้งสนิท เขาถอนใจ เมื่อเหลียวดูรอบตัว ความสงัดปกคลุมไปทั่วเห็นแต่ผืนนาเจ็มน้ำสลับกับป่าไม้หนาทึบ ข้างหน้าโน้น ทิวเขาสูงสีเขียวชอนต้งทะมึน เป็นภาพที่งดงาม เขาคิด มั่นรั่มรื่น ผิดกับในเมืองที่ขุลงมุนวุ่นวายและอีกทีก็

มากับลมฝน. ๒๕๑๒: ๒๖

จากข้างต้น ลมฝน ที่พัดมาเบาๆ ทำให้เขารู้สึกเย็นเยียบ และหากอ่านต่อมาก็จะพบว่า ...เขาถอนใจ เมื่อเหลียวดูรอบตัว... แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของผู้แต่งว่าไม่ได้ใช้ลมฝนเพื่อจะบรรยายถึงสภาพของธรรมชาติตามธรรมดา หากแต่ผู้แต่งต้องการใช้ธรรมชาติของลมฝนช่วยนำพาไปสู่อารมณ์ที่ฝังลึกของเขาว่าแท้จริงแล้วเขาก็รู้สึกเปล่าเปลี่ยวอ้างว้างและต้องการเพื่อน ชื่อเรื่องและความหมายที่แฝงนี้มีช่วยเสริมให้เข้าใจแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการจะบอกได้ดี

* เนื่องจากเรื่องนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๒ ชนิด คือ งูและพังพอน ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกัน

... เมื่อผ่านเข้าไปในดงไม้ เขาพบพังพอนกับงูเห่ากำลังต่อสู้กันพัลวัน บนเนินดินข้างจอมปลวก มันคงขับเคี่ยวกันอยู่นาน ตอนที่เขาพบนั้นสัตว์ทั้งสองท่าทางสะบักสะบอม ทั้งตัวเต็มไปด้วยริ้วรอยจากเขี้ยวของอีกฝ่าย ครั้นแล้วงูจึงถูกพังพอนใช้ฟันแหลมคมขบเข้าที่หัวมันกัดกัดกันอย่างสุดแรง งูบิดตัวไปมา พยายามจะขดเข้ารัดพังพอน มันพยายามอยู่หลายครั้งจนหมดแรงแน่นิ่งไป พังพอนถอนเขี้ยวออกเดินโซเซไปมาแล้วล้มฟุบลงตรงนั้น

"ช่างโง่งแท้ๆ" เขาคิด "อยู่อย่างสงบต่างคนต่างหากิน มีความสุขดีไม่ชอบต้องมาเข่นฆ่ากัน ให้เดือดร้อน ทำไมจึงต้องกัดกันด้วยนะ"

เขาจะสาวยตาจากภาพนั้น แล้วก้าวเท้าเหยียบลงข้างทุ่งหญ้าเพื่อเดินต่อไป ทันทีทันใดเขารู้สึกปวดแปลบที่ข้อเท้า แล้วขาขึ้นมารวดเร็วจนเข่าอ่อนคู้ลง งูสีดำเมื่อมตัวหนึ่งเลื้อยออกมาจากพุ่มหญ้า เขาลุกขึ้นคว้ากิ่งไม้ฟาดมันอย่างแรง แต่ก็ซ้ำไป เขาสะดุดกิ่งไม้ล้มลง กระแทกกับแผ่นหินจนต้องนอนบิดตัวไปมา รู้สึกจุกในช่องท้องและหน้าอกจนหายใจแทบไม่ออก ข้องไส้กบกลิ้งตะแคง ฝาเปิดอยู่บนพื้นดิน...

มากับลมฝน. ๒๕๑๒: ๒๘-๒๙

การที่ผู้แต่งใช้งูเป็นตัวละครสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดในเรื่อง เพราะนำพฤติกรรมของงูที่ไม่ถูกกับพังพอนมาใช้ โดยกำหนดให้งูและพังพอนเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวในตอนกลางเรื่องและจะสังเกตพบว่าขณะที่ลมฝนพัดผ่านเขาก็หวนคิดถึงการโต้แย้งอันเผ็ดร้อนกับกลุ่มเพื่อน และเมื่อพบเห็นการต่อสู้ระหว่างงูกับพังพอน คำพูดของเขาที่ว่า "ช่างโง่งแท้ๆ" เขาคิด "อยู่อย่างสงบต่างคนต่างหากิน มีความสุขดีไม่ชอบต้องมาเข่นฆ่ากันให้เดือดร้อน ทำไมจึงต้องกัดกันด้วยนะ" และจากที่เขาถูกงูกัดช่วยให้อำนาจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ งู และ พังพอน เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนในสังคมที่ต้องต่อสู้กัน โดยนำเสนอด้วยกลวิธีความเปรียบเทียบคู่ขนาน(Parallelism) ระหว่างจากการต่อสู้ของงูกับเขา ในลักษณะการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชีวิตจากการต่อสู้ระหว่าง งูเห่า กับ พังพอน ไม่ใช่จากการต่อสู้ระหว่างสัตว์ที่เป็นศัตรูกันตามธรรมชาติอย่างแน่นนอน หากแต่จากดั่งกล่าวสะท้อนถึงสังคมมนุษย์ที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ แก่งแย่งและแข่งขัน สุดท้ายก็จบลงด้วยความตายจากฝ่ายที่แพ้^{*}

^{*}ดูบทวิเคราะห์การใช้กบเป็นสัญลักษณ์ประกอบเพิ่มเติมในหน้า ๑๗๒

๔.๒.๓.๓ เรื่องลม ฝน ต้นไม้และคน ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ เล่าถึงตัวละคร "ฉัน" ที่นอนรอคอยความตายด้วยความยินดีที่จะได้หลุดพ้นจากพันธนาการต่างๆ ไปพบกับความสวยงามอย่างที่เคยคิดไว้

...ฉันเคยนึกว่าฉันมีเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทอง เพื่อน ความรัก ฯลฯ แท้ที่จริงแล้วฉันไม่มีสิ่งเหล่านี้เลย ฉันไม่มีอะไรเลยในชีวิตนี้ และฉันจะไม่ต้องเสียอะไรอีกแล้ว นอกจากเสียจากความตายเท่านั้น ฉันเพียงแค่ตายไปจากพวกเขาแล้วเท่านั้น เหมือนกับที่พวกเขาได้ตายไปจากฉันแล้วเหมือนกัน ฉันล้มตัวลงนอนบนพื้นหญ้าอากาศเย็นลงเรื่อยๆ ดวงจันทร์เริ่มทอแสง สุกสกาวออกมาจากก้อนเมฆ

ในขณะที่ฉันกำลังเพลินกับความงามของดาวและเดือนอยู่ ก็รู้สึกเจ็บแปลบที่ข้อเท้าขวา คงจะถูกตัวอะไรกัด ลูกขึ้นมองดู เห็นงูกำลังเลื้อยออกมาจากพงหญ้าหายเข้าไปในป่า

ฉันรู้สึกชาที่บริเวณข้อเท้า สักครูก็ค่อยๆ ขาขึ้นตามโคนขา พิชร้ายซึมซาบเข้ามาทีละน้อย นี่กระมังสัญลักษณ์ของความตาย

ลม ฝน ต้นไม้และคน : ๑๖๖ – ๑๖๗

ผู้แต่งใช้งูเป็นสัญลักษณ์ เนื่องจากงูเป็นสัตว์มีพิษที่อาศัยอยู่ตามป่ารก ซึ่งสอดคล้องกับฉากของเรื่อง นอกจากนั้นงูพิษบางชนิดยังมีพิษร้ายแรงถึงขั้นทำให้ผู้ที่ถูกกัดเสียชีวิตได้โดยทันที ผู้แต่งกำหนดให้งูเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวเพียงฉากเดียว กระนั้นงูก็สื่อสาระสำคัญได้อย่างดีทีเดียว โดยสังเกตพบว่าผู้แต่งใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบสลับกันไปมาระหว่างเหตุการณ์ปัจจุบันที่ตัวละครกำลังจะตายกับเรื่องราวในอดีต เมื่อสังเกตจากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งบรรยายฉากที่ตัวละครถูกกัด ดังนี้ “ฉันล้มตัวลงนอนบนพื้นหญ้าอากาศเย็นลงเรื่อยๆ ดวงจันทร์เริ่มทอแสง สุกสกาวออกมาจากก้อนเมฆ” แต่เมื่อถูกกัดตัวละครไม่ได้คร่ำครวญอาลัยชีวิตที่กำลังจะแตกดับ ดังนั้นจากเหตุการณ์ที่ตัวละครถูกกัดและบทบรรยายความนึกคิดของตัวละครจึงช่วยให้เข้าใจแนวคิดได้อย่างชัดเจนว่าผู้แต่งใช้ งู เป็นสัญลักษณ์แบบแผนที่ผู้แต่งนำมาใช้สื่อความหมายใหม่แทนสิ่งที่มาปลดปล่อยฉัน เมื่อพิจารณาตัวอย่างพบว่าตัวละครเบื้องการดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพสังคมที่ยึดติดกับการสร้างภาพจากอำนาจของเงินทอง เกียรติยศต่างๆ และใช้ความรักหลอกลวงกัน ดังนั้นการที่ถูกกัดจึงหมายถึงการฆ่าตัวตนเก่าของฉันที่ถูกกักขังอยู่ในวงล้อมของสังคมแบบวัตถุนิยมเพื่อปลดปล่อยฉันให้ก้าวเข้าสู่ชีวิตใหม่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม

๔.๒.๓.๔ เรื่องงูกินนา วัฒน วรรณยางกูร เล่าถึงสภาพครอบครัวของสายซึ่งเป็นตัวละครหลักของเรื่อง เพราะความยากจนสายจึงรับงานที่มีคนมาจ้างฆ่าผู้ใหญ่อินสอน แต่แล้วเขากลับฝันประหลาดเกี่ยวกับผู้ใหญ่อินสอนและเจ้าเส้นเชือกแห่งความตาย

ผู้แต่งกำหนดให้เป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึงซึ่งปรากฏในห้วงความฝันของสาย โดยจะสังเกตได้จากตอนจบที่ว่า "สายล้มตาโหลง เหงื่อชุ่มฝ่ามือเหนียวเหนียวที่แผ่นหลังและเสื้อ หอบหัวใจเต้นถี่... ลุกจากที่นอน" จากบทบรรยายจะเห็นว่าเป็นอาการของคนที่ยืนรำย

ไกลจากหมู่บ้านของสายสู่ขนาดคอนข้างกันดาร เกือบทั้งหมู่บ้านเป็นลูกนาของเจ้าแก้งเลื้อยในเมือง เมื่อสัก ๘ เดือนที่ผ่านมา อดีตผู้ใหญ่อินสอนได้รวมชาวนาเข้าเป็นกลุ่มแบบเดียวกับเพื่อนชาวนาในตำบลใกล้เคียงเพื่อขอต่อรองลดค่าเช่านา หลายต่อหลายครั้งเรื่องราวทั้งหลายมาเกี่ยวข้องกับสายเข้าจนได้

...เพียงแต่คราวนี้เขาล่าคนแทนเสือปลา ด้วยอาวุธชนิดเดียวกัน แต่ร้ายแรงกว่า คนที่ถูกเขาล่าชื่อผู้ใหญ่อินสอน!...

...เพียงพริบตา สายได้ประจักษ์แก่ตาว่ากลุ่มก้อนสีดำ คือ งูฝูงใหญ่ มันแข่งกันพุ่งเข้าหาที่ที่เขาพักพิงอยู่อย่างบ้าคลั่ง เขาโถมแรงทั้งหมดสู่ลำแขนทั้งสองข้าง เลื้อยกายเข้าหาดันมะขาม ล้มความหนาวเหน็บเจ็บปวดทั้งสิ้น...

อสรพิษร้ายสีดำเป็นมันปลาบ ตัวแรกที่ถึงพุงห้วนเกลียดของมันเข้าใส่ข้างที่ห้อยเรียวผิวน้ำ พิษมหาประลัยแผ่ผ่านจากปลายเท้าถึงแผ่นอกปวดร้าว...

เขาก็มองเจ้าเส้นเชือกแห่งความตาย ดูเหมือนพันธนาการสีดำไว้กับต้นมะขาม บางตัวกำลังพยายามเลื้อยไต่ขึ้นมาเรื่อยๆ...

เสียงของอินสอนดังมาจากอีกทิศหนึ่ง "ข้าบอกแล้วว่า คินใดคินหนึ่งงูต้องออกอาละวาด มันเลื้อยมาจากเมืองใหญ่อาละวาดมานานแล้ว เพียงแต่เรานอนหลับมานานจนไม่รู้ว่าเพื่อนของเรากำลังตายไปคินละหลายๆ คน"

"รวมกันไว้ งูพวกนี้จะทำลายเราไม่ได้"

อินสอนนับพันนับหมื่นในเรือรบพร้อมกันพุ่งหัวเรือเข้าสู่กลุ่มอสรพิษดำ
คือ กองทัพที่เหล่าอสรพิษหวาดกลัว

งูกินนา. ๒๕๑๗ : ๗๕ - ๘๐

จากตัวอย่าง อสรพิษร้าย และเจ้าเส้นเชือกแห่งความตาย ก็คือ งู ที่สื่อแสดงถึง ความชั่วร้ายเลวทรามของกลุ่มคนที่มีอำนาจ เมื่อสังเกตจากบทบรรยายเกี่ยวกับเหตุที่ทำให้ผู้ใหญ่อินสอนต้องตาย และจากความฝันของสายที่งูพุ่งเข้าหาเขาและเสียงของผู้ใหญ่อินสอนที่ดังขึ้นมาว่า "...คืนใดคืนหนึ่งงูต้องออกกาละวาด มันเลื้อยมาจากเมืองใหญ่..." ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ งู เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนกลุ่มคนที่มีอำนาจ หรือนายทุน ผู้เอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน เมื่อย้อนไปดูชื่อเรื่องงูกินนาพบว่าผู้แต่งตั้งชื่อเรื่องเป็นสัญลักษณ์ เพื่อสื่อให้เห็นว่านายทุนกำลังจะยึดที่นาทำกินของชาวบ้านนั่นเอง

หากพิจารณาจากปี พ.ศ. ที่ตีพิมพ์แล้ว เรื่องงูกินนาตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๙ อาจตีความได้ว่า งู ในที่นี้สื่อแทนผู้มีอำนาจ หรือผู้มีอิทธิพลทางการเมืองที่ใช้ อำนาจกดขี่ข่มเหงประชาชน และจากตอนหนึ่งที่ว่า "รวมกันไว้ งูพวกนี้จะทำลายเราไม่ได้" อินสอนนับพันนับหมื่นในเรือรบพร้อมกันพุ่งหัวเรือเข้าสู่กลุ่มอสรพิษดำ คือ กองทัพที่เหล่าอสรพิษหวาดกลัว แสดงให้เห็นว่าหากทุกคนร่วมสมัครสามัคคีกัน งูหรือผู้มีอำนาจเหล่านั้นก็ย่อมพ่ายแพ้ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้ภาพของประชาชนที่รวมตัวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐบาล ในช่วง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖

๔.๒.๓.๕ เรื่องผ่นแรก วัฒน วรรณยางกูร เล่าถึง "น้อย" กับพ่อที่ออกไปจับอึ่งอ่างมาเป็นอาหารเมื่อผ่นแรกมาถึง ระหว่างทางที่ทั้งมืดและรกครึ่มนั้นเต็มไปด้วยงูพิษและตะขาบ แม้จะระมัดระวังเพียงใดผู้เป็นพ่อก็พลาดถูกงูร้ายกัด กระนั้นผู้เป็นพ่อก็ยังไม่ยอมทิ้งพวงอึ่งอ่างที่หนัก ทั้งหนทางที่มืดมิดทำให้กว่าจะกลับถึงบ้านได้ก็กินเวลาหลายชั่วโมง กลับมายังไม่ได้ทันได้พักก็มีเจ้านายมาวัดที่ดินจึงต้องเร่งเตรียมข้าวปลาอาหารอย่างดีไว้ต้อนรับ แต่แล้วต้มอึ่งซึ่งเป็นอาหารที่ดีสำหรับครอบครัวน้อยก็ถูกเททิ้งเพราะเจ้านายรังเกียจว่าอึ่งอ่างเป็นของสกปรก

...พ่อบอกว่าคนเดินหน้านักไม่ค่อยโดนงูกัด คนที่สองที่สามนั้นแหละมักโดน เพราะคนแรกงูยังตกใจไม่ทันตั้งตัว อย่างงูที่พ่อบพบพ่อเดินผ่านไปมันก็ตกใจชุกอ จ้องเตรียมจก พอดีน้อยเดินไปติดๆ กับพ่อ เลยนผ่านคมเขี้ยว

อันตรายไปได้ หนทางที่จะเดินไปคืนนี้ต้องผ่านป่ารกซึ่งอาจเป็นที่อยู่ของ
งูพิษ ไม่รู้ว่าถ้าโดนสองพ่อลูกจะพลาดทำให้มัน!

พ่อเจ็บปวด คู่มือไม้สั้นขณะฉีกผ้าขาวม้ามัดโคนขาข้างที่ถูกงูกัด เหงื่อผุด
เต็มหน้า พ่อกัดฟันบอกว่าเราต้องไปให้ถึงบ้านไวที่สุด ตะเกียงก็หมดแก๊ส
แล้ว...

...สายตะข่องที่รั้งไหล่หนักขึ้นทุกทีๆ จนเจ็บไหล่แขนขา อยากจะโยนมัน
ทิ้งเสียกลางทาง สำหรับพ่อ แม้จะเหน็ดเหนื่อยเจ็บปวดเพียงใดก็ยังไมยอม
ทิ้งพวงชิงในมือ

สองคนพ่อลูกประคับประคองกันบุกไปในความมืด อาจมีงูร้ายแฝงเร้น
แต่บัดนี้สองพ่อลูกเหนื่อยเจ็บและโมโหเสียจนลืมตาย ไม่หวาดกลัวมันสัก
น้อย

ผู้ใหญ่บ้านเส้นเลือดที่ขมับเต้นเป็นจังหวะถี่ราวกับเลือดกำลังเดือดปุดๆ
ตาแดง ร้องด่าเจ้าหนูว่า บักห่ามันเอาอะไรมาให้เจ้านายกิน เชกศิริชะเจ้า
หนูเป็นการสั่งสอน แล้วเทตัมชิงลงกับดิน!

ฝนแรก. ๒๕๒๑: ๑๕๗, ๑๕๙, ๑๖๒

ฝนแรกเป็นสัญลักษณ์ที่บอกให้รู้ว่ากำลังจะก้าวพ้นจากฤดูร้อนที่แห้งผาก
แล้วย่างเข้าสู่ฤดูฝนซึ่งนำเอาความชุ่มฉ่ำมาให้เกษตรกร ฝนแรกที่มาเยือนจึงแสดงให้เห็นความอุดม
สมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารและพืชผลที่ปลูกหวานไว้ หลังจากจำศีลมายาวนานอิงอ่างและกบจะ
ออกมารับน้ำฝน ซึ่งถือว่าเป็นจังหวะเหมาะที่ชาวบ้านจะจับมาเป็นอาหาร แต่จุดประสงค์ของผู้เป็นพ่อ
ในการมาจับอิงอ่างครั้งนี้เพราะต้องการนำไปปรุงอาหารที่ดีที่สุดเพื่อต้อนรับการมาเยือนของเจ้านาย
เมื่อผู้เป็นพ่อถูกงูกัดเป็นตายเท่ากัน ต้มอิงอ่างที่คิดว่าดีที่สุดกลับสร้างความขยะแขยงให้เจ้านายจน
ถูกเททิ้ง ฝนแรกในเรื่องนี้จึงไม่ได้นำพาความสุขและความชุ่มฉ่ำมาให้ครอบครัวของน้อย

จากตัวอย่างจะเห็นภาพการเดินทางที่เต็มไปด้วยอุปสรรคของสองพ่อลูกที่
ต้องผ่าน Gefahren ในความมืดยามค่ำคืนทั้งที่ควรจะเป็นเวลาพักผ่อน แต่กลับต้องออกมาเสี่ยง
อันตรายเพื่อจับอิงอ่าง ผู้แต่งเลือกให้งูพิษเป็นสัญลักษณ์ที่ทำหน้าที่สื่อความหมายแฝงไว้อย่าง
กลมกลืนกับฉากและเหตุการณ์ในเรื่อง ผู้แต่งนำลักษณะรูปร่างที่น่าเกลียดน่ากลัวของงู และงูบาง
ชนิดนั้นมีพิษร้ายแรงถึงขั้นทำให้ผู้ที่ถูกกัดเสียชีวิตได้ทันที

จากตัวอย่างจะสังเกตเห็นว่าจากการเดินทางอันทุลักทุเลของน้อยและพ่อ รวมทั้งจากที่ผู้ใหญ่บ้านโกรธเกรี้ยวตว่าน้อยแล้วเทศน์มั่งอั่งทิ้งช่วยไซ้ให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องอย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ **อุปมา** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนพวกเจ้านายหรือเหล่าข้าราชการที่มาวัดที่ดิน พวกเขาเป็นข้าราชการซึ่งมีหน้าที่ช่วยเหลือประชาชน จากพฤติกรรมแสดงให้เห็นว่าพวกเขาไม่ได้คิดจะช่วยเหลือประชาชน แต่คอยจ้องจะเอาเปรียบเพราะพวกเขาหวังจะได้กินดีมีอาหารอย่างดีต่างๆ ที่พวกชาวบ้านเหล่านั้นก็ไม่ได้ร่ำรวยและไม่มีอาหารอย่างดีกินกัน การมาเยือนของเจ้านายเหล่านี้จึงไม่ได้มาเพื่อบำบัดทุกข์ แต่เป็นการมาสร้างทุกข์ให้กับชาวบ้านมากกว่า และเมื่อย้อนกลับไปพิจารณาชื่อเรื่อง **ฝนแรก** พบว่าสอดคล้องกับการมาเยือนของพวกเจ้านาย คือ นำความทุกข์และการสูญเสียมาให้

๔.๒.๓.๖ เรื่องงูเกี่ยว ศรีดาวเรือง เล่าถึง “หญิงสาว” คนหนึ่งที่บังเอิญเห็นงูเกี่ยวกันในบ่อดิน เธอวนเวียนมาดูอยู่หลายครั้ง กระทั่งใกล้ค่ำเธอเห็นงูสาวเริ่มแน่นิ่งและถูกงูหนุ่มชยอกกกลืน เธอรู้สึกขยะแขยงจึงฆ่างูหนุ่ม

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำพฤติกรรมของงูเกี่ยวซึ่งเป็นตัวละครสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง โดยกำหนดให้เป็นตัวละครประกอบที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งกำหนดให้ทั้งสองปรากฏตัวตั้งแต่เริ่มเรื่องและให้ทั้งสองตัวตายในตอนจบของเรื่อง

ดินโคลนสีดำกลางคูแคบ... งูสองตัวกำลังพันกัน!

หญิงสาวรู้สึกเกรงใจว่า การเคลื่อนไหวของตนจะไปรบกวนสมาธิของสัตว์ที่กำลังมีความสุข

ชาวบ้านมักพูดว่า งูที่กำลังเกี่ยวกันนั้นคู่รักนัก หากใครชนเข้าไปยุ่งกับมันตอนนี้

หญิงสาวอายุเข้าเบญจเพส เกิดมาเธอเพิ่งเคยเห็นงูกอดกัน เธอมองนิ่งตะลึงจ้องแทบไม่กะพริบตา

ร่างหนึ่งกำยำ หัวตัวตั้งแต่หัวจรดหาง เปราะเลนชันดำ มันอ้าปากกับหัวเล็กๆ ของงูสาว จับย่ำแล้วขบย่ำ ทำให้หญิงสาวคิดเอ็นดูว่ามันช่างหยอกเอนกันราวกับเป็นนักรักผู้ยิ่งใหญ่

ร่างเล็กกลมอ่นระทวย แต่แล้วนางงูก็สับัดหัวพันออกมา งูหนุ่มมีพักกระหวัดรัดร่างเอาด้วยกำลัง จนติดพันกันเป็นเกลียวชูขึ้นมาสูงราวศอก ก่อนจะตกลงล้มผละลงจมโคลน แล้วกอดรัดพิศกันต่อไป...

งูเกี่ยว. ๒๕๒๙: ๑๑๑

ตามธรรมชาติแล้วจะเกี่ยวกันในฐานะที่ที่ลับตา จึงเป็นเรื่องยากที่เราจะได้พบเห็น การที่หญิงสาวไปพบงูกำลังเกี่ยวกันนั้นจึงเป็นภาพเหตุการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนว่าผู้แต่งจงใจสร้างฉากดังกล่าวขึ้นมาเพื่อสื่อแนวคิดของเรื่อง และความเชื่อที่ว่า “งูที่กำลังเกี่ยวกันนั้นคู่ร้ายนัก” ก็เป็นความเชื่อที่เชื่อต่อๆ กันมา ส่วนงูเกี่ยวในเรื่องนี้มีลักษณะขมขึ้นด้วยกำลัง จะสังเกตได้ว่าลักษณะของงูที่ผู้แต่งบรรยายนั้นคล้ายลักษณะของคน เช่น ร่างหนึ่งกำยำทั่วตัว..ร่างเล็กกลมอ้วนระทวย... งูหนุ่มมีพิกกระหวัดรัดร่างเอาด้วยกำลัง...

เจ้าตัวใหญ่กำลังอ้าปากอมหัวเจ้าตัวเล็ก ร่างกลมน้อยที่เคยเห็นทำท่า
ขัดขึ้นมาแต่เช้า

บัดนี้กลับนิ่งไม่ไหวติง... ไร้จริตขัดขึ้น แต่เสียบเฉย... ไม่ตอบสนอง
และแล้ว... เจ้าตัวใหญ่ก็ทำท่าขยอกกลืน

หญิงสาวกระหืดกระหอบวิ่งขึ้นจากคู มองหาอาวุธ พบพลั่วแทงดินด้าม
เหมาะมือ คราวนี้เธอโดดเข้าใส่ ระดมกำลังกระหน่ำฟาดอย่างไม่ยั้งมือ
ตามตัว ตามหัว ตามคอที่เผชิญงูเงี้ยวขึ้นมาพาดอริรูปลือค ฟาด... ฟาด

เธอฟาดจนปลายพลั่วยับเยิน สุดท้ายแม้ด้ามพลั่วก็ถึงกับหักยับคามือ
งูร้ายจมดิน... สงบนิ่งใกล้ศพเหยื่อผู้เคราะห์ร้าย

งูเกี่ยว. ๒๕๒๙: ๑๑๓-๑๑๕

หญิงสาวฆ่างูตัวผู้เพราะไม่พอใจที่มันฆ่าตัวเมียและรู้สึกกลัว ขยะแขยง
การที่ผู้หญิงฆ่าตัวผู้ซึ่งต่างเผ่าพันธุ์และต่างขนาดกันกับตน สะท้อนให้เห็นว่าไม่ว่าเพศใด เผ่าพันธุ์ใด
ผู้ที่เข้มแข็งกว่าย่อมมีอำนาจเหนือกว่าและข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

พฤติกรรมของหญิงสาวสื่อสะท้อนให้เห็นว่าแม้มนุษย์จะถือว่างูเป็น
สัญลักษณ์ของความชั่วร้าย แต่การที่หญิงสาวฆ่าตายทั้งๆ ที่มันไม่ได้ทำร้ายหญิงสาวเลย แสดงว่า
ความชั่วร้ายไม่ได้อยู่ที่การเป็นงู เป็นสัตว์ร้าย เป็นชาย หรือเป็นหญิง แต่ความชั่วร้ายนั้นอยู่ที่การ
กระทำต่างหาก การที่ผู้แต่งกล่าวถึงพฤติกรรมของงูเพื่อสะท้อนพฤติกรรมของมนุษย์ที่เช่นฆ่าและทำ
ร้ายกันได้ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพจิตใจของมนุษย์ว่า “มนุษย์ทุกคนมีโอกาสที่จะเป็น
ฆาตกรได้ทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นใคร เพศใด เผ่าพันธุ์ไหน และอายุเท่าไร หากแต่ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์
และโอกาสที่จะนำไป”

โดยปกติแล้วจะเป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศชายหรือความชั่วร้าย เมื่อสังเกตบทบรรยายในตอนที่ยังตัวผู้ยกกลืนงูตัวเมีย จากที่หญิงสาวฆ่าตัวผู้ และบทบรรยายจากงานศพของทหารที่แทรกเข้ามานั้นช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่าผู้แต่งใช้ งู ทั้ง ๒ ตัว เป็นสัญลักษณ์แบบแทนเหยื่อที่ถูกกระทำจากผู้มีอำนาจหรือผู้ที่มีพลังกำลังเหนือกว่า โดยจะเห็นว่างูตัวเมียถูกงูตัวผู้ฆ่า ส่วนงูตัวผู้ก็ถูกหญิงสาวฆ่า เมื่ออ่านอย่างละเอียดจะพบว่ามีส่วนตอนที่ผู้แต่งแทรกเรื่องการสู้รบที่รังแต่จะสูญเสียชีวิต ดังจากที่บรรยายถึงงานศพของทหาร แสดงว่า งู ในเรื่องอาจจะสื่อถึงเหยื่อของสงครามการสู้รบที่แย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์กัน ซึ่งสุดท้ายแล้วผู้ที่ได้รับชัยชนะจากสงครามก็ไม่ต่างจากฆาตกรที่เป็นผู้ร้ายพวามลายุชีวิตผู้คน

๔.๒.๓.๗ เรื่องงูหางขาด ศรีดาวเรือง เล่าถึงความสัมพันธ์ของชายหญิงคู่หนึ่งที่ดำเนินผ่านกาลเวลาร่วมกับงูตัวหนึ่ง และในวันที่ชายหญิงคู่นี้เกิดความเบื่อหน่ายต่อกันได้เกิดเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้งูตัวนี้หางขาด

...ส่วนฉันแม้จะเห็นเพียงแวบก็ให้รู้สึกขนลุกและติดตามไม่ลบเลือน ขนาดของมันลึกลับเท่าต้นแขนยาววาเศษ ลำตัวออกลายแดงไม่สดนัก กระเดียดไปทางสีชมพูแก่ มันขดตัวเป็นวงกว้าง ชูหัวหันหน้ามาดูเรา สีหน้าของมันเฉยเมย เขาหันมาบอกฉันว่าเราไม่มีทางขัดขืนมันได้เลย... ฉันคิดว่ามันกะพริบตามองฉัน.. มันกะพริบตาม มันมองฉัน แล้วก็เลื้อยขึ้นพาดบนลำแขนของฉันที่ข้อมือหมอนอิงแน่น ฉันนั่งชิงตัวแข็งปาดคนตาย เหงื่อซึมออกทุกขุมขน เอ...แต่ทำไมมันไม่ลื่นๆ เย็นๆ น่าเกลียดน่าชังอย่างที่คิด ตรงกันข้าม ฉันกลับรู้สึกว่ามันอุ่นๆ นุ่มๆ และมีกลิ่นน้อย คล้ายกับมันสวมเสื้อผ้า มันเคลื่อนตัวอุ่นนุ่มขดเป็นก้อนชิดใบหน้าและวงแขนของฉันราวกับจะรอคอย ราวกับจะรู้ ราวกับจะพาที่ ราวกับความอบอุ่นจากมันได้ ถ่ายทอดเข้าสู่กายใจของฉันอย่างอ่อนโยน...

งูหางขาด. ๒๕๓๑ : ๘๕

เมื่อสังเกตจะเห็นว่าผู้แต่งนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฉากหนึ่งมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง จึงเป็นตัวละครสัญลักษณ์ที่มีบทบาทสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของหญิงสาวกับชายหนุ่มในเรื่อง ผู้แต่งกำหนดให้เป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวออกมาตั้งแต่ต้นเรื่อง

จากตัวอย่างจะสังเกตได้ว่า ผู้แต่งแต่งเรื่องนี้โดยไม่มีย่อหน้าและใช้การเล่าเรื่องไปเรื่อย ๆ เมื่อสังเกตการปรากฏตัวในแต่ละครั้งและลักษณะของงูที่ผู้แต่งบรรยายไว้ “...มันกระเดียดไปทางสีชมพูแก่ เอ..แต่ทำไมมันไม่ลื่นๆ เย็นๆ น่าเกลียดน่าชังอย่างที่คุณคิด ตรงกันข้ามฉันกลับรู้สึกว่ามันอุ่นๆ นุ่มๆ และผิวดเล็กน้ย คล้ายกับมันสวมเสื้อผ้า มันเคลื่อนไหวอุ่นนุ่มชดเป็นก้อน” พบว่าลักษณะที่บรรยายถึงงูจะให้ภาพที่สื่อถึงเรื่องเพศ ซึ่งช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ดีว่าผู้แต่งใช้ งู เป็นสัญลักษณ์สากลแทนอวัยวะเพศชาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงคู่นี้ นอกจากนี้ในบางช่วงผู้แต่งได้ใช้กลวิธีทางการพิมพ์เข้ามาช่วยสื่อความด้วยการใส่รูปงูเข้ามา ดังนั้นเมื่อนำรูปงูที่ผู้แต่งใส่ไว้ในบางตอนมาพิจารณาร่วมกับการตีความสัญลักษณ์รูปงูที่ผู้แต่งใส่ไว้จึงมีส่วนในการสื่อความบางอย่างกับผู้อ่าน โดยพบว่าการใส่รูปงูก็เพื่อจะเว้นช่องว่างให้ผู้อ่านเกิดจิตประหวัดคิดไปถึงความสัมพันธ์ของชายและหญิงในเรื่อง

...ตลอดเวลานานมาฉันไม่เคยเห็นมันหลับตา มันไม่เคยรู้สึกอยากนอนเลยนี่นา ความรู้สึกเห็นใจเกิดขึ้นมาทันที มันคงเหน็ดเหนื่อยและอยากพักผ่อนบ้างแล้วก็ได้ ฉันสบตาสายหน้ากับเขา เขาทำสีหน้าเข้าใจแถมเบื่อหน่าย ฉันหันหลังนั่งบนเก้าอี้ ทำท่าเหมือนอยากพักผ่อน ทว่ากลับเริ่มหงุดหงิด ขาเก้าอี้โย้โย้ทำให้ต้องออกแรงขยับไหม่นำรำคาญ ฉันไม่รู้เลยว่าขาเก้าอี้ข้างหนึ่งได้บิดขยี้กดทับลงไปทีหางของมัน... ฉันตกตะลึงและลุกขึ้นโดยอัตโนมัติ เมื่อยกเก้าอี้ขึ้นก็พอดีกับที่ปลายหางของมันขาดและกระตุกออกไปอย่างแรง...

งูหางขาด. ๒๕๓๑ : ๘๕ - ๘๖

จากตัวอย่างสังเกตได้ว่า ในตอนท้ายขณะที่เธอกับเขารู้สึกเบื่อหน่ายและรู้สึกหงุดหงิดจะประจวบกับเหตุการณ์ที่งูถูกเก้าอี้ทับหางจนขาดหลุดออกมา ดังนั้นการที่หางของงูขาดจึงเป็นเครื่องยืนยันว่าความร้าวฉานของครอบครัวกำลังจะรุนแรงถึงขั้นแตกหัก

๔.๒.๓.๘ เรื่องเอาเถอะ – เอาเถอะ* ศรีดาวเรือง เล่าถึงตัวละคร “ดำนิล”

ที่ออกมาตกแต่งสวน และเจอกับงู หนู และหนอนที่พูดได้ คนทั่วไปมักจะรู้สึกว่าสัตว์ทั้งสามนี้เป็นสัตว์ที่น่าเกลียดน่ากลัว โดยพิจารณาจากรูปร่างลักษณะของพวกมัน แต่โดยธรรมชาติแล้วสัตว์ทั้งสามชนิดนี้จะไม่ทำร้ายใครก่อน ถ้ามันไม่ถูกรบกวนและไม่ต้องการเหยื่อ จะเห็นได้ว่าผู้แต่งนำธรรมชาตินี้ของงูมาสร้างเป็นตัวละครสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดของเรื่อง

ดำนิลตัวสั้น เสี่ยงสั้นด้วยความโกรธจนลืมหืม... ใครกันที่บุกรุก ใครกันที่เป็นคนร้าย นี่มันที่ดินของฉัน ฉันซื้อของฉันมาด้วยน้ำพักน้ำแรง ฉันได้โฉนดมาแล้วจริงๆ ฉันมีสิทธิ์เป็นเจ้าของตามกฎหมาย เข้าใจไหม พวกแกไม่มีสิทธิ์จะมาอยู่ พวกแกไม่มีสิทธิ์จะมาแพร่พันธุ์กันอยู่ในที่ของฉัน... ไป!

งู หนู และหนอน พูดพร้อมกันว่า “กฎหมายเหอะ...กฎหมายอะไรกัน”

“กฎหมายอย่างที่พวกผิขาวบอกกับพวกผิวดำผิวนเหลืองไซ้ใหม่ แล้วเธอละ...รู้กฎของเราหรือเปล่า”

บ้า...กฎของสัตว์จะมาใช้กับคนได้ยังไง

งู หนู และหนอน พูดพร้อมกันขึ้นอีกว่า “แล้วเธอรู้เรื่องระบบนิเวศวิทยาหรือเปล่า”

ดำนิลตัวลืบล้มตกล้มเป็นจำเลยอยู่ท่ามกลางโจทก์ นี่จะทำไม...กว่าฉันจะซื้อที่ดินนี้ได้ ฉันต้องเสียตอกเบี้ยให้ธนาคารไปไม่รู้เท่าไร

งู หนู และหนอน “พวกเราลั่นตั้งรกรากอยู่ที่นี่มาก่อนเรานานหลายชั่วอายุ แต่เอาเถอะ พวกเราจะให้เธออยู่ เราจะปรับตัวให้เข้ากัน และถ้าเธอจะรอบคอบ ง่าย ๆ พวกเราก็ไม่ทำลายต้นไม้ของเธอจนเสียดุลธรรมชาติไปหรอกนะ”

เอาเถอะ – เอาเถอะ...ฉันจะคิดดูก่อน

ดำนิลเก็บเครื่องมือ ทั้งแบกทั้งลากกลับที่พัก

* เนื่องจากเรื่องนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๓ ชนิด คือ งู หนู และหนอน ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๓ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกัน

เสียงงู หนู และหนอน ดังไล่หลังมา “แต่ถ้าเธอคิดจะใช้สารเคมีล่ะก็...มัน
ไม่ได้เฉพาะพวกเรากับลูกๆ ของเราเท่านั้นนะ”

รู้แล้วนะ...

ดำนิลขยิบตาให้กับต้นหญ้าข้างทาง

แดดตรงหัวร้อนเปรี้ยง ู หนู หนอน และดำนิล ต่างแยกย้ายกันเข้า
พักผ่อนหลบแดดในที่อยู่อาศัยของตน บนที่ดินที่เป็นส่วนหนึ่งของโลก

เอาเถอะ – เอาเถอะ. ๒๕๓๒ : ๖๖ – ๖๘

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งเลือกใช้ ู หนู และหนอน เป็นสัญลักษณ์ โดยสร้าง
ให้สัตว์ทั้ง ๓ เป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องคู่กันกับดำนิล และจะสังเกตได้ว่าผู้แต่งใช้
กลวิธีการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน(Personification) คือ สัตว์ทั้ง ๓ สามารถพูดและคิด
ได้เหมือนกับมนุษย์

โดยพบว่าทสนทนาระหว่างงูกับดำนิลเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของ
เรื่องว่า ผู้แต่งใช้ ู หนู และ หนอน เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนสรรพชีวิตในสังคมที่อยากจะอยู่
ร่วมกับชีวิตอื่นอย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยและอยู่อย่างพึ่งพากัน แม้โลกปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีใหม่ๆ
มากมาย คนก็ควรปรับตัวให้เข้ากับสัตว์และสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ ผู้แต่งเขียนเรื่องนี้เพื่อ
ต้องการจะบอกว่าแท้จริงแล้วพื้นดินทุกตารางนิ้วบนโลกใบนี้ไม่ใช่พื้นที่ที่มนุษย์จะเข้ามายึดครองเป็น
ของตนเองฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่ยังมีชีวิตอื่นอีกมากมายที่อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าสรรพ
ชีวิตล้วนสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่ การเข้าใจความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งจะทำให้คนลดความเห็น
แก่ตัวได้

๔.๒.๓.๙ เรื่องงูเขียวกับนกกระจอก ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร เล่าถึง “เขา”
ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญของเรื่อง เรื่องเล่าถึงชายหนุ่มคนหนึ่งที่ต้องตื่นนอนแต่เช้าเพราะเสียงเอะอะของ
คนร่วมตึก

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ทั้งสองมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่ง
แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวละคร ผู้แต่งเลือกใช้ ู เป็นตัวละครประกอบของเรื่อง และเล่าเรื่อง
สลับกันไปมาระหว่างปัจจุบันและอดีตเพื่อเทียบให้เห็นสาระสำคัญที่ต้องการจะสื่อ โดยกำหนดให้ฉาก
ที่กำลังจะคร่าชีวิตนกกระจอก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสองชั่วโมงก่อนผุดขึ้นมาในห้วงความคิด
ของเขา

นกกะจอกส่งเสียงร้องเหมือนขอความช่วยเหลือ งูเหียวตัวใหญ่พันกิ่งไม้ ด้วยท่อนหาง ห้อยหัวลงมา ปากกว้างอ้าคาบนกกะจอกตรงกลางลำตัว เป็นการต่อสู้ที่ฝ่ายหนึ่งพยายามจะเอาตัวรอดจากความตาย แต่อีกฝ่ายหนึ่งพยายามจะฆ่าเหยื่อ

ช่วงเป็นภาพที่ขัดแย้ง แต่ก็ใช้อยู่เต็มดวงตาทั้งสองข้างของเขา เป็นทั้งความชั่วที่เลวร้ายและความดีที่จำเป็น

.....

.....

ตอนนั้นเองที่ปีกของนกกะจอกอีกข้างหนึ่งหลุดเป็นอิสระ ทำให้สามารถกระพือปีกทั้งสองข้าง แรงกระพือปีกแกว่งลำตัวของงูที่ห้อยลงมา เขาทิ่มปลายลำไผ่ที่มีเสื่อยึดสีเหลืองอร่ามพันอยู่แรงขึ้น หมายถึงให้งูคายเหยื่อซึ่งตอนนี้มันจับอยู่แค่ส่วนหางของนกเท่านั้น

แล้วมันก็คายจริง นกกะจอกพองหลุดตัวเองมาได้ก็บินปร๋อหายไป งูเหียวตัวตัวขึ้นพันกิ่งไม้ แล้วเลื้อยช้าๆ หายไปในพุ่มไม้ และกลืนเข้าด้วยกัน เป็นสีเดียว

งูเหียวกับนกกะจอก. ๒๕๓๓: ๑๓๑-๑๓๒

จากตัวอย่างจะเห็นว่าหากที่งูเหียวกำลังจะคร่าชีวิตของนกกะจอกได้กระตุ้นเตือนความรู้สึกบางอย่างของเขา ดังจะเห็นได้ว่าเขาเองก็ไม่อยากจะทำร้ายสัตว์ทั้งสองนี้ให้บาดเจ็บ แต่เขาก็ทนเสียงคำทอของคนรอบข้างที่ร้องสั่งให้เขาจัดการงูเหียวตัวนั้นไม่ได้ เขาจึงพยายามหาวิธีที่จะทำให้งูได้รับบาดเจ็บน้อยที่สุด

เขายืนรอรถเมล์อยู่นานแล้ว ขณะนั้นมีผู้ชายหน้าตาขรึมไม่น่าวางใจ คนหนึ่งใส่เสื้อสีเหมือนของเขอย่างกับเป็นตัวเดียวกัน

เขาไม่รู้จักว่าชายคนนี้เป็นใคร โผล่มาจากไหน เมื่อไหร่ แต่เห็นแวบหนึ่งที่แอบชำเลื่องมายังเขา

เมื่อชายคนนั้นเดินมายืนใกล้ๆ เขาจนได้กลิ่นตัว เขาหวนคิดถึงเรื่องราวของงูเหียวและนกกะจอกขึ้นมาทันใด

ไม่อาจจะทนรอรถเมล์สายที่เขาต้องขึ้นได้อีกแล้ว ความคิดซึ่งเครียด
พุ่งขึ้นวนเวียนในสมอง รถคันนั้นอัดแน่นด้วยผู้คนจนต้องห้อยโหน เขาคิด
จะไปให้พ้นจากตรงนี้ เร็วเท่าไรยิ่งดี พอรถจอดเขาก็เบียดตัวเองขึ้นไป
แต่เมื่อเหลียวหลังมามองแล้วใจหายวาบ!
ชายคนนั้นเบียดตามเขาขึ้นไปติดๆ...

งูเขียวกับนกกระจอก. ๒๕๓๓: ๑๓๔

การที่ผู้แต่งเลือกใช้นงูเขียวเป็นสัญลักษณ์ เพราะสีของงูเขียวที่กลมกลืนกับสี
ของใบไม้ทำให้มันสามารถแฝงตัวอยู่บนต้นไม้เป็นการพรางตัวเพื่อหาเหยื่อและป้องกันตัวเองได้ดี
จากตัวอย่างจะเห็นว่าทบทวนถึงชายที่มีท่าทางไม่น่าวางใจคนนั้นใส่เสื้อสีเขียวกับเขา และจากบท
บรรยายที่ว่าเขาคิดถึงเรื่องราวของงูเขียวกับนกกระจอก งูเขียวที่พรางตัวบนต้นไม้เพื่อจับ
นกกระจอกจึงคล้ายกับชายที่มีท่าทางไม่น่าวางใจคนนี้ แสดงว่าชายคนนี้ไม่ต่างจากงูเขียวที่อาศัย
การแต่งตัวหลอกคนทั่วไปให้ไว้วางใจเขาเพื่อหาโอกาสกระทำการบางอย่าง ซึ่งช่วยให้เข้าใจแนวคิด
ของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ **งูเขียว** เป็นสัญลักษณ์สากลแทนความชั่วร้าย หรือความเลวร้ายของคนในสังคม
ที่คอยหาจังหวะและโอกาสตักตวงผลประโยชน์จากผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงความดี ความเลว หวังแต่เพียง
ความอยู่รอดของตัวเอง จะสังเกตได้ว่าเขาและชายคนนั้นก็ไม่ต่างไปจากงูเขียวและนกกระจอก คือ
ต่างฝ่ายต่างมีเหตุผลในการกระทำของตนตามความคิดและมุมมองของตนเอง ซึ่งสุดท้ายแล้วจะมี
ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ล่า และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ถูกล่า

๔.๒.๓.๑๐ **เรื่องอสรพิษ** ประชาคม ลุนาชัย เล่าถึงชายแก่กับลูกชายที่ใช้
ชีวิตอย่างโดดเดี่ยว วันหนึ่งชายแก่พาหญิงสาวจากในเมืองมาอยู่ด้วยโดยบอกกับลูกชายว่าอย่าเข้า
ใกล้หญิงสาวเพราะหล่อนร้ายเหมือนงู แต่แล้วคำขู่ของชายแก่ก็ไม่อาจห้ามหญิงสาวกับชายหนุ่มได้
หญิงสาววางแผนจะฆ่าชายแก่แล้วยัดทรัพย์สินสมบัติเพื่อเสพสุขกับผู้เป็นลูกชาย แต่สุดท้ายความ
กตัญญูก็มีอำนาจต่อจิตใจของเขามากกว่า

โดยปกติเราจะเข้าใจกันดีว่า อสรพิษ คือ งู แต่ในเรื่องนี้ผู้แต่งคล้ายจะตั้ง
คำถามกับผู้อ่านว่าอสรพิษคืองูจริงหรือ? งู ในเรื่องเป็นตัวละครที่ปรากฏตัวเพียงบางตอนและในบาง
ตอนงูก็แค่ถูกอ้างถึงเท่านั้นไม่ได้ปรากฏตัวออกมาจริงๆ ผู้แต่งนำเสนอโดยเลือกใช้กลวิธีความเปรียบ
แบบคู่ขนาน(Parallelism) ระหว่างลักษณะท่าทางและพฤติกรรมของ งู กับเธอ

...หลังจากเนินดินตกลงไปในแอ่งลึก ความเจ็บปวดทำให้เขาขบฟันและ
หลับตาน้ำบิดเบี้ยว นิ่งอยู่ชั่วอึดใจแล้วลืมตาขึ้นเมื่อยินเสียงซู่ฟ่อๆ ห่าง
จากตัวเขาราวช่วงแขน งูเห่าตัวเชื่องซุกคอแม่แมเบี้ย เขายับตัวหนี
อย่างลนลาน งูพุ่งงอกเข้าหาอย่างรวดเร็ว
เสียงป็นดังก้อง แก้วหูเขาลั่นเปรี๊ยะ
พ่อดูเขาลุกขึ้น เขย่าตัวเรียกสติ เขาซานกายหนีมือพ่อ เข้าใจว่าเป็นงู
ซึ่งรัดอยู่บนร่างของเขา

อิสริพิช. ๒๕๓๗ : ๓๔

จากตัวอย่างเป็นเหตุการณ์ในอดีตที่เมิงผู้เป็นลูกชายนึกถึง จากวันนั้นมา
งูจึงกลายเป็นสัตว์ที่เมิงทั้งเกลียดทั้งกลัว เหตุการณ์ที่เมิงนึกย้อนนี้เป็นจากเดียวที่งูปรากฏตัวออกมา
จริงๆ ส่วนตอนที่เหลืองูไม่ได้ปรากฏตัวออกมาเลย

เมิงรู้สึกเจ็บหนึบที่หัวใจ หวนนึกถึงคราวแรกที่เธอทอดทิ้งและเล่นเลื้อย
ไปบนตัวเขากลางไร่นา เนื้อตัวเธอไม่มีเกล็ดหยาบกระด้าง หากเรียบลื่น
และนุ่มกว่าทุกสิ่งที่เขาเคยสัมผัส

.....

เธอหยุดเคลื่อนไหว หายใจแรงและหนักหน่วง จ้องมองร่างแน่นิ่งของ
ชายชรา ค่อยๆ ลุกขึ้นยืนแล้วย่องลงจากแคร่ เคลื่อนร่างเปลือยไปยังข้างฝา
หยิบพราซอด้ามยาวมาถือไว้ เงื้อขึ้นเหนือหัวแล้วยัดเข้าหาร่างบนแคร่

เมิงกระดกปลายกระบอกรับปัสสาวะและกำพานท้ายของมันเป็นไว้แน่น ในภวังค์
ที่แตกซ่านเขามองเห็นภาพผืนป่า สายน้ำ และแพไม้ไผ่ หวนนึกถึงงูเห่า
ตัวเชื่อง ซึ่งเกือบได้ชีวิตเขาเมื่อหลายปีก่อน เหมือนว่ามันฟื้นคืนชีพขึ้นมา
ซุกคออยู่ต่อหน้าอีกครั้ง

เสียงฝนเคล้าเสียงลมดังแรงขึ้น ฟ่ำลั่นคำรามติดๆ กันหลายหน เมิง
แลเห็นงูเห่าตัวมหึมาซุกหัวแม่แมเบี้ยสูงชัน แล้วพุ่งงอกไปที่ลำคอของชายชรา
อย่างรวดเร็ว เลือดสีแดงพุ่งกระฉูดออกมาตามรอยเขี้ยว

งูซุกคอเตรียมฉกซ้ำ...

ปิ่นลั่นเปรี้ยง ร่างงูกระเด็นไปกระแทกข้างฝา พริ้วขอหล่นร่วงกระทบพื้น
งูร้ายผละหางยกกลับมาหล่นโครมลงข้างแคร่ดินพลาญอยู่ชั่วไม่กี่อึดใจ
ก็แน่นิ่ง

อสรพิษ. ๒๕๓๗ : ๔๓-๔๔

จากตัวอย่างจะเห็นว่าการ์ตูนที่ผู้แต่งเลือกใช้เพราะลักษณะร่างกาย
การเคลื่อนไหว และลักษณะนิสัยของงูสอดคล้องกับพฤติกรรมของเธอ ดังตอนที่ว่า “...หวนนึกถึง
คราวแรกที่เธอทอดตัวและแล่นเลื้อยไปบนตัวเขากลางไร่มืด เนื้อตัวเธอไม่มีเกล็ดหยาบกระด้าง หาก
เรียบลื่น” นอกจากนี้ผู้แต่งยังเสนอไว้อย่างชัดเจนผ่านคำพูดของชายชราว่า “ผู้หญิงร้ายยิ่งกว่างูพิษ...”
และเมื่อสังเกตพฤติกรรมของเธอและบทบรรยายในตอนท้ายที่เมิงจะยิงชายชรา แต่กลับเห็นงูจกคอ
ชายชรา ขณะที่งูจะจกเข้าปิ่นในมือของเมิงก็ลั่นเปรี้ยงใส่ งู หากสังเกตก็จะเข้าใจได้ว่างูตัวที่เมิงยิง
ไม่ใช่งูจริงๆ แต่เป็นหญิงสาว ซึ่งช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่าผู้แต่งใช้ งู เป็น
สัญลักษณ์สากลแทนกิเลส ความใคร่และความชั่วร้ายของสตรีที่ไม่สำนึกถึงบุญคุณของชายชรา

ผู้แต่งกำหนดให้เธอเป็นตัวแทนของความสวยงาม และความอ่อนหวาน
ของผู้หญิงซึ่งใช้ดลบันดาลทุกสิ่งได้ เพราะไม่ว่ายุคใดสมัยใดบุรุษเพศที่แกร่งกล้าทั้งหลายล้วนพ่ายต่อ
ความงามของสตรี แต่ท้ายที่สุดแล้วบุญคุณของชายชราที่เลี้ยงดูเมิงมาก็เอาชนะต่อกิเลสความใคร่ที่
เธอใช้บงการเมิงได้สำเร็จ ซึ่งหวนคิดได้อีกแง่หนึ่งว่าสิ่งที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านเห็น คือ จิตใจที่
คิดร้ายของมนุษย์นั้นน่าเกลียด น่ากลัวและร้ายกาจกว่าอสรพิษเสียอีก

๔.๒.๔.๑๑ เรื่องหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม ศิลา โคมฉาย เล่าถึง
ผู้ใหญ่บ้านที่เดินทางมาหาหลวงพ่อบุญที่วัดเพื่อปรึกษาเรื่องที่ตั้งใจจะทำให้หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านปลอด
อาชญากรรม

...หลวงพ่อเฒ่ามองตาม สายตาสะดุดหนึ่งที่กิ่งมังกุด มีเส้นเรียวสีเขียวทอง
สดไส นอนทาบอยู่บนกิ่งไม้สีดำระหว่างแนวใบหนาสีเขียวเข้ม.. มันเป็น
งูเขียวหางไหม้ หรือก้านใบมะพร้าว น้ำหอมตันข้างเคียง ลมแรง
พัดโน้มท่างมาขัดติดกิ่งมังกุดพุ่มทึบ

.....

.....

เป็นครั้งแรกที่หลวงพ่อยิ้มด้วยไม่อาจสะกดความชื่นชมให้ซ่อนนิ่งอยู่ภายใน บางความรู้สึกเริ่มแผ่จากสัมผัสพิเศษถูกขับสลายออก... เส้นเรียวสีเขียวใสบนกิ่งม้งคุดเริ่มเห็นได้ชัดขึ้น เป็นเพียงบางก้านใบของทางมะพร้าว...

หมู่บ้านปลอดอาชญากรรม. ๒๕๔๑ : ๑๑๘, ๑๒๗ - ๑๒๘

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเส้นเรียวสีเขียวที่หลวงพ่เห็นในตอนแรกนั้นยังไม่ชัดเจนว่าใช่หรือไม่ แต่เมื่อเรื่องดำเนินต่อไปเรื่อยๆ พบว่าในช่วงเวลาที่หลวงพ่เกิดความรู้สึกชื่นชมการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน เส้นเรียวสีเขียวที่หลวงพ่เห็นในตอนต้นนั้นได้ปรากฏแจ่มชัดขึ้นแล้วว่าเป็น ก้านมะพร้าว

...หลวงพ่จมอยู่ในอาการนั้น ไม่ได้ตอบรับประการใดเมื่อผู้ใหญ่ชาญชัยหันมากราบลาจาก ลงบันไดดุ่มเดินหายไปไม่นานหมอก...

ในม่านขาวทึบ พระชราไม่อาจมองเห็น เส้นเรียวสีเขียวตองสดทอดตัวแน่นิ่งเนิ่นนาน เริ่มคลายเคลื่อนไหว อู๋อ้ายอืดอืดเสียการทรงตัวเกาะยึดพลัดพลัดตกจากกิ่งม้งคุด หล่นป! ลงบนพื้นทราย เป็นงูเขียวหางไหม้ตัวเหื่อง กลางลำตัวป่องกลมเหมือนถูกจุกยัด เพิ่งอึมเหยื่อ... อาจเป็นลูกนกชะตาขาดสักตัว

และตอนนี้มันคงนอนนิ่งเช่นเดิม...

หมู่บ้านปลอดอาชญากรรม. ๒๕๔๑ : ๑๓๐

ผู้แต่งกำหนดให้ใช้เป็นสัญลักษณ์ในเรื่อง โดยกำหนดให้ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง กระนั้นก็เป็นแค่ตัวละครประกอบเพียงบางฉาก ดังจะสังเกตได้ว่าการปรากฏตัวของมันสัมพันธ์กันกับความรู้สึกของหลวงพ่ เช่น ในตอนต้นหลวงพ่สังเกตเห็นเส้นเรียวสีเขียวอยู่บนกิ่งไม้แต่ไม่แน่ใจว่าสิ่งที่เห็นนั้นคืออะไร เมื่อดำเนินเรื่องมาถึงตอนที่หลวงพ่เกิดความรู้สึกชื่นชมในการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน เส้นเรียวสีเขียวที่เห็นและสงสัยว่าคืออะไรนั้นก็ปรากฏชัดเจนว่าเป็น ก้านมะพร้าว กระทั่งเรื่องดำเนินมาถึงตอนจบเสียงปิ่นที่ดังสนั่นหลังป่าช้าสัมพันธ์กับก้านเรียวสีเขียวยอดที่หลวงพ่เห็น เพราะจากการเคลื่อนไหวอย่างอืดอาดอู๋อ้ายแสดงให้เห็นว่ามัน คือ งูเขียวหางไหม้ตัวเหื่อง

การที่ผู้แต่งเลือกใช้งูเหียวหางไหม้เป็นสัญลักษณ์ เนื่องจากงูเป็นสัตว์มีพิษ และน่าเกลียดน่ากลัว โดยพิจารณาจากรูปร่างลักษณะ นอกจากนี้สีของงูเหียวยังกลมกลืนไปกับสีของใบไม้ทำให้มันสามารถแฝงตัวอยู่บนต้นไม้ นับเป็นการพรางตัวเพื่อหาเหยื่อและป้องกันตัวเองได้ดี

โดยจะสังเกตได้ว่าผู้แต่งบรรยายถึงเส้นริ้วสีเหียวบนต้นไม้สลับกับบทสนทนาของผู้ใหญ่บ้านที่พูดถึงอาชญากรรมและการกลับมาของเด็กหนุ่มชื้อยาในหมู่บ้านที่แอบเสพยาในป่าช้าข้างวัด ซึ่งช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างดีว่า ผู้แต่งใช้ **งูเหียวหางไหม้** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนอาชญากรร้ายต่างๆ ที่แฝงเร้นอยู่ในสังคมและก่ออาชญากรรมทุกรูปแบบอย่างซ้ำซาก กว่าคนในสังคมเราจะรู้เท่าทันบางครั้งก็อาจจะสายเกินแก้ ดังเช่น หมู่บ้านนี้ที่สุดท้ายแล้วก็ไม่สามารถเป็นหมู่บ้านปลอดอาชญากรรมได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้งูเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๑๑ เรื่อง พบว่าผู้แต่งใช้ **งู** เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย โดยส่วนมากผู้แต่งจะใช้งูสื่อแนวคิดในทำนองคล้ายกันคือใช้งูแทนความชั่วร้ายที่พบเห็นในสังคมซึ่งเต็มไปด้วยการแก่งแย่ง แข่งขัน และจ้องจะทำร้ายกัน จำนวน ๙ เรื่อง ได้แก่ เรื่องมากับลมฝน, งูกินนา, ฝนแรก, เข้าวันหนึ่ง, เอาเถอะ-เอาเถอะ, ลมฝน ต้นไม้และคน, งูเหียวกับนกกระจอก, งูเหี้ยว และหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม และมีเรื่องสั้นจำนวน ๒ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ **งู** เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศและกิเลสความใคร่ คือเรื่องงูหางขาด และอสรพิษ

ส่วนประเภทของตัวละครพบว่ามีเรื่องสั้นจำนวน ๙ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ **งู** เป็นตัวละครประกอบ ได้แก่ เรื่องเข้าวันหนึ่ง, ลมฝน ต้นไม้และคน, มากับลมฝน, ฝนแรก, งูเหี้ยว, เอาเถอะ-เอาเถอะ, งูหางขาด, งูเหียวและนกกระจอก และหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม และมีเรื่องสั้นจำนวน ๒ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ **งู** เป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึง และมีเรื่องสั้นจำนวน ๑ เรื่องที่ผู้แต่งสร้าง **งู** เป็นตัวละครด้วยกลวิธีแบบบุคลาธิษฐาน คือ เรื่องเอาเถอะ – เอาเถอะ

๔.๒.๔ แมว เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิด และกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๑๑ เรื่อง แมวเป็นสัตว์เลี้ยงที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์ ปรากฏจากพิษภัยและน่ารัก แมวเป็นสัตว์ที่ชอบเคล้าเคลียและอดอ้อน แต่ตามธรรมชาติแล้วแมวมีนิสัยเอาแต่ใจและถือตัวเองเป็นใหญ่ นอกจากนี้ยังมีสัญชาตญาณของสัตว์ป่าสูง ดังนั้นมันจึงอดอ้อนคลอเคลียเฉพาะเวลาที่มันอยากรจะทำหรือเพื่อให้ได้สิ่งที่มันต้องการเท่านั้น โดยปกติแมวเป็นสัญลักษณ์สากลแทนเรื่องเพศ ดังจะเห็นได้จากการตีความหมายของฝันเกี่ยวกับสัตว์ตามหลักจิตวิทยาที่ว่าผู้ที่ฝันถึงแมวแสดงให้เห็นถึงจิตใต้สำนึกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ สำหรับนักเขียนไทยในช่วงหนึ่งนั้นนิยมใช้แมวเป็นสัญลักษณ์

แทนคนไร้ค่าและสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความเหลวไหล ไร้สาระ ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๔.๑ เรื่องมาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน สุชาติ สวัสดิ์ศรี เล่าถึงตัวละคร “ฉันทน์” ที่ตื่นนอนมาในเช้าวันอาทิตย์แล้วพบศพอยู่ในลิ้นชัก เขาจึงหวั่นเกรงว่าจะมีใครมาเห็น แล้วเขาจะต้องรับผิดชอบ เขาจึงนำศพใส่ถุงกระดาษสีน้ำตาลเพื่อไปทิ้งน้ำที่สะพานแห่งหนึ่ง ตลอดการเดินทางไปยังสะพานความรู้สึกนึกคิดของเขาแสดงให้เห็นความรู้สึกแปลกแยกกับสังคมรอบข้าง แต่เมื่อมาถึงสะพานเขาก็รู้สึกดีขึ้นและกว่าที่เขาจะตัดสินใจทิ้งศพในของกระดาษสีน้ำตาลลงน้ำก็เป็นเวลาค่ำ

ฉันทน์ถือถุงกระดาษสีน้ำตาลเดินตัดทุ่งมาถึงถนนใหญ่ที่รอยลูกรังเป็นทางยาว ลมปะทะยอดไม้เสียงดังซู่ซ่าวังเวง ดวงอาทิตย์ลอยต่ำอยู่เหนือทิวไม้ ทำให้รู้สึกอยากจะมองชีวิตในแง่ดีมากขึ้น...

เมื่อยืนอยู่บนสะพานข้ามคลอง ฉันทน์รู้สึกผิดไปจากเดิม มองสายน้ำไหลเอื่อยเบื้องล่าง นึกถึงเวลาที่ผ่านไป เหมือนสายหมอกยามเช้า ถุงกระดาษสีน้ำตาลยังอยู่ในมือ...

มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน. ๒๕๑๒ : ๑๐๕, ๑๑๐

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า สะพานที่กล่าวถึงเป็นสะพานข้ามคลองที่ปรากฏจริงในฉาก ซึ่งผู้แต่งตั้งใจใช้สะพานเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างความคิดเก่ากับความคิดใหม่ และใช้ศพเป็นสัญลักษณ์แทนความคิดที่ล้าหลัง เมื่อนำสัญลักษณ์ทั้งสองนี้ไปพิจารณาพร้อมกับแนวที่ปรากฏในตอนท้ายเรื่อง จึงเข้าใจได้ว่าผู้แต่งต้องการสื่อแนวคิดใด

ดาวประจำเมืองคล้ายต่ำลงเรื่อยติดยอดซี่เหล็กเมื่อมองจากระดับตากล่องรำไท่นจากฝั่งคลองดังมาเป็นระยะ สวะในคลองไหลเอื่อยติดกอกันมาห่างๆ นานๆ เรือหางยาวจะผ่านไปสักลำ ชาวบ้านริมฝั่งคลองกำลังเตรียมตัวนอน อีกไม่ช้าทั่วคุ้งน้ำจะเงียบสงัด ถนนเบื้องหน้าว่างเปล่า ไร้คนเดิน แมวตัวหนึ่งเดินผ่านมาแล้วหายไปนอกหญ้า เสียงระฆังจากสถานีตีติดกันสองสามครั้ง บอกให้รู้วารถไฟผ่านสถานีต้นทางมาแล้ว ขณะนี้เวลา ๒๐.๑๕ น.

มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน. ๒๕๑๒ : ๑๑๕

ผู้แต่งกำหนดให้แมวเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวในตอนจบ แม้ว่าแมวจะปรากฏตัวเพียงฉากเดียว แต่การที่ผู้แต่งเล่าเรื่องผ่านกระแสสำนึก(Stream of consciousness) ของตัวละครว่าเขาคิดแย้งและเบี่ยงกับสภาพสังคมที่ผู้คนดำเนินชีวิตหมดไปในแต่ละวันด้วยความเหลวไหลไร้สาระ และเมื่อพิจารณาตัวอย่างที่ยกมาในข้างต้นก็ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ว่าผู้แต่งใช้ **แมว** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนชีวิตที่ไร้ค่า ไม่มีความหมายใดๆ โดยสังเกตได้จากฉากในตัวอย่างข้างต้นที่ผู้แต่งบรรยายภาพกอลสวะที่ไหลเอื่อย ถนนว่างเปล่าไร้คนเดินมีเพียงแมวตัวหนึ่งที่เดินผ่านมาแล้วก็หายไปนอกหน้าต่าง จะเห็นได้ว่าผู้แต่งให้ภาพในเชิงเปรียบเทียบกันระหว่างกอลสวะกับแมวว่าเป็นสิ่งที่ไร้ค่า

๔.๒.๔.๒ เรื่องแมวและคนสันโดษ สุรชัย จันทิมาธร เล่าถึงตัวละคร "เขา" ที่อาศัยอยู่กับเขาแมวตัวหนึ่ง เขาเป็นคนสันโดษและกำลังตกงานจึงไม่มีเงินซื้ออาหารให้ทั้งตัวเองและแมว เริ่มแรกเขาปล่อยให้แมวจับหนูกินเป็นอาหาร เมื่อหนูถูกล่าจนหมดบ้านแมวก็นั่งอดอยาก กระทั่งหันมาจับจิ้งจกกินแทน เมื่อจิ้งจกถูกล่าจนหมด แมวก็กลับไปหิวโหยอีกครั้ง แล้วก็ถึงคราวของตุ๊กแกที่ตกเป็นอาหารของแมว ในที่สุดก็ไม่หลงเหลือสิ่งใดให้กินประทังชีวิต ทั้งเขาและแมวต่างผ่ายผอมลงทุกวัน ด้วยความรักแมวเขาจึงไม่อาจทนเห็นมันหิวโหยต่อไปได้ เขาตัดสินใจพามันมายังร้านอาหารแห่งหนึ่ง เมื่อพ่อครัวเห็นแมวก็ก็นำมันมาทอดหั่นและด้วยความตกใจ แมวจึงวิ่งหนีออกมาก่อนจะถูกกรรไกรที่เขี่ยตายในที่สุด

เขาจึงรักและพอใจแมวตัวนี้เป็นที่สุด เขาไม่มีเพื่อนนอกจากแมวสีเทาตัวเดียวที่เก็บมันมาเลี้ยง เดิมมันเป็นเพียงลูกแมวอดโซ่เดินเปะปะอยู่ในกองขยะ เขาต้องการจะเลี้ยงดูมันทั้งๆ ที่บางวันไม่มีอะไรจะกิน และบางวันไม่มีอาหารพอจะแบ่งให้มันได้ เขามีเหตุผลที่เลี้ยงมันไว้ นอกจากมันจะทำให้หนูในบ้านลดจำนวนลงทุกวัน มันก็ยังทำให้เขามีความสุขเหมือนเมื่อตอนเป็นเด็กอยู่กับแม่

แมวและคนสันโดษ. ๒๕๑๒ : ๘๒

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่อง ผู้แต่งเลือกให้แมวเป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทเด่นคู่กับ "เขา" โดยกำหนดให้แมวปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและปรากฏตัวเป็นระยะเรื่อยมากระทั่งจบเรื่อง

แมวสีเทาปราดไปที่เตียงและกัดอาหารหลายชนิด มันโอดเหี้ยบไปบน
ถาดเหล่านี้อย่างยิ่งเท่า เขามองตามมันไปด้วยใจหายวูบ พร้อมกับเสียง
สบดคำของเจ็กปรุงอาหาร และแล้วก็ได้ยินเสียงสันมีดโขกลงไปบนหัวของ
มันดังถนัดใจ

มันร้องลั่น ร่างผอมโซของมันกระเด็นตกลงบนพื้นคอนกรีต พอลุกขึ้นได้
มันก็วิ่งหนีอย่างไม่คิดชีวิต – จากร้านออกไปสู่ถนนใหญ่

แท็กซี่คันหนึ่งวิ่งปราดเขาบดขยี้ร่างแมวสีเทาอย่างกะทันหันแล้ววิ่งต่อไป
อย่างเฉยเมย ไอ้เสือเทาผู้นำสงสารกระเด็นกระดอนออกข้างถนนด้วย
เลือดเต็มตัว มันตายสนิทอยู่ตรงนั้นเอง

แมวและคนสันโดษ. ๒๕๑๒: ๘๘

จะสังเกตว่าแมวตัวนี้เป็นแมวสีเทาล้วน ซึ่งพบเห็นได้ไม่บ่อยนัก และขนสีเทา
ยังตรงกับสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกหม่นหมอง การที่ชายคนนี้อยู่อย่างโดดเดี่ยวและเลือก
ให้แมวเป็นเพื่อนแสดงให้เห็นว่าจริงๆ แล้วเขาไม่ได้ปิดตัวเองจากคนรอบข้าง แต่เขาไม่กล้าที่จะ
ปฏิสัมพันธ์และผูกมิตรกับใคร เขาจึงอยากให้คนรอบข้างเป็นฝ่ายเข้าหาและเอาใจใส่ดูแลเขา
"...นอกจากมันจะทำให้หนูในบ้านลดจำนวนลงทุกวัน มันก็ยังทำให้เขามีความสุขเหมือนเมื่อตอนเป็น
เด็กอยู่กับแม่" ถึงแม้ว่าเขาและแมวจะอยู่กันอย่างอดอยาก เขาก็ยังเลี้ยงมันไว้ เพราะการที่มันจับหนู
เป็นสิ่งที่เขาพอใจ ชั่วแมวยังทำให้เขามีความสุขประหนึ่งเหมือนอยู่กับแม่ เมื่อสังเกตจากจุดนี้และดู
ความสัมพันธ์ของเขากับแมวช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ แมว เป็นสัญลักษณ์เฉพาะ
บุคคลแทนความรัก และความผูกพัน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่ว่าเขาเลี้ยงมันเพราะทำให้เขาคลาย
เหงาและยังรู้สึกเหมือนได้อยู่กับแม่ แสดงว่าในใจของเขานั้นเต็มไปด้วยความรู้สึกเปลี่ยวเหงาและ
อยากมีคนดูแลเอาใจใส่

๔.๒.๔.๓ เรื่องรองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทาและชายชรา ตึก วงศ์รัฐ เล่าถึง
ชายชราที่ดำรงชีวิตอยู่โดยยึดอาชีพซ่อมรองเท้า โดยให้ชายชรานึกถึงอดีตอันแสนหวานของแกกับเมีย
และเหตุที่ทำให้แกต้องนั่งหลังขัดหลังแข็งทำรองเท้าเลี้ยงชีพทั้งที่ตาฝ้าฟางก็เพราะเมียและลูกสาว
ประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต เหลือรอดเพียงลูกชายที่สติไม่สมประกอบกับชายชราเท่านั้น

เสียงรถประจำทางเบรคอย่างกะทันหัน และเสียงล้อรถครูดไถลไปกับ
พื้นถนน ทำให้เงินชราผลุดลุกขึ้นยืน ผู้คนที่อยู่บนรถเผลอนำออกมามอง

แต่ก็มองผ่านๆ เหมือนไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้น คนหนุ่มที่นั่งชิดริมหน้าต่างติดกัน
บุหรืทั้ง รดยังไม่เข้าป้าย หญิงวัยกลางคนก้าวลงมาจากรถรูปร่างของหล่อน
อ้วนเทอะทะ หล่อนบ่นพึมพำที่คนขับรถหยุดรถกะทันหันตามอำเภอใจ
ซึ่งทำให้หล่อนเซตเลาไปชนกับคนอื่นหล่อนชะงักขาที่จะก้าวต่อ
เสียงตะโกนของเด็กกระเป๋าท้ายรถดังแข่งกับเสียงครางกระหึ่มของ
เครื่องยนต์

“ไม่มีอะไรลูกพี่ – แมว ทับแมว แค่นั้น”

รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา. ๒๕๑๔ : ๑๐๖

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่ง
สื่อให้เห็นหน้าที่การงานของตัวละครหลัก จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าผู้แต่งกำหนดให้แมวเป็นตัวละคร
ประกอบเพียงจากรถชนเท่านั้น แต่เหตุการณ์รถชนก็สื่อให้เห็นได้เด่นชัดแล้วว่าผู้คนในสังคมมีสภาพ
ความเป็นอยู่อย่างไร

แมวปรากฏตัวในตอนจบจากเดียว แต่เมื่อสังเกตจากจบและบทสนทนาของ
ตัวละครที่ว่า “ไม่มีอะไรลูกพี่ – แมว ทับแมว แค่นั้น” ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้เป็นอย่างดีว่า
ผู้แต่งใช้ **แมวสีเทา** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนชีวิตของคนที่ย่อยค่าในสังคม จึงตายจากไปโดย
ไม่ได้รับความสนใจจากผู้ใดเช่นแมวในเรื่อง

๔.๒.๔.๔ เรื่องออกไปจากความมืด สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรยายความรู้สึก
นึกคิดของตัวละคร “ผม” ผ่านกระแสสำนึก(Stream of consciousness) ชายคนนี้มี ความอยากอย่าง
แรงกล้าว่าอยากจะได้ตะโกนออกมาให้ดังและนานที่สุด เขาคิดว่าคงมีคนจำนวนไม่น้อยที่อยากจะได้
ตะโกนเช่นเขา วันหนึ่งขณะที่เขากำลังเดินทางไปทำงานเขาจึงค้นหาเหยื่อที่เขาจะศึกษา ซึ่งเหยื่อของ
เขามีทั้งครู พนักงานบริษัท พนักงานธนาคาร นักธุรกิจ และเมื่อเขาไปถึงที่ทำงานอันเป็นจุดหมาย
ปลายทาง เขาก็เห็นแมวตัวหนึ่งนอนตายใต้หลักและนี่ก็คือเหยื่อรายแรกของวัน

...แดดร้อนขึ้นมามากขึ้น มองออกไปนอกหน้าต่างรถ ผู้คนกลุ่มหนึ่งหยุด
คอยตรงทางข้าม รอให้ถนนว่าง มีแมวตัวหนึ่งมารอข้ามอยู่ด้วย ไม่มีใคร
สนใจมันมากนัก ทำทางของมันคุ้นเคยกับเมืองใหญ่เป็นอย่างดี...

ออกไปจากความมืด. ๒๕๑๕ : ๒๐๑

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการที่แมวไม่ได้รับความสนใจจากคนรอบข้างเลย สะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมได้อย่างดีว่าผู้คนในเมืองใหญ่จะดำเนินชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ จึงไม่มีใครใส่ใจใครมากนัก และจากตอนที่ว่า “ท่าทางของมันคุ้นเคยกับเมืองใหญ่เป็นอย่างดี” การที่มันคุ้นเคยกับสภาพสังคมแบบนี้ได้นั้น แสดงให้เห็นว่าแมวตัวนี้ต้องอยู่ในเมืองมานานพอสมควรทีเดียว

ป้ายจอดรถข้างหน้าจะมาถึงอีกไม่ช้า นี่คือจุดหมายสำหรับการเดินทางของผมในเช้าวันนี้ ผมกำลังจะออกไปจากความมืดอีกครั้งหนึ่ง และใช้สิทธิที่จะสุดศวันพิชรวมกับคนอื่นต่อไป เพื่อมีกำลังทำงานให้นายจ้างที่สำนักงานให้ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ค่ำค่าที่สุดเหมือนกับวันที่ผ่านมา... มองลอดหน้าต่างรถออกไปข้างนอก ผมเห็นแมวตัวหนึ่งนอนไล่ทะเล่กสงบนึงอยู่ริมถนน เลือดแห่งกรังของมันยังเกาะอยู่ที่ขนสีน้ำตาลและพื้นซีเมนต์ มันคือเหยื่ออันแท้จริงรายแรกของผมประจำเช้าวันนี้...

ออกไปจากความมืด. ๒๕๑๕: ๒๑๒

แมวเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตอนจบเพียงฉากเดียว แต่แมวก็นเป็นตัวละครที่สื่อความหมายได้ดี ตัวอย่างที่ยกมาในข้างต้นนั้นช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่าผู้แต่งใช้ แมว เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนชีวิตมนุษย์ที่ไร้ค่า ไร้สาระ ด้วยการสังเกตจากท้ายเรื่องที่บรรยายสภาพแมวตาย ผู้แต่งสะท้อนภาพสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่ใส่ใจกัน การตายของแมวซึ่งเป็นชีวิตหนึ่งในสังคมจึงเป็นการตายที่ไร้ค่า

๔.๒.๔.๕ เรื่องไฟกลางฝน ประภัสสร เสวิกุล เล่าถึงตัวละครชายคนหนึ่งชื่อ “ชายธวัช” ที่ขับรถมาท่ามกลางสายฝนเมื่อถึงร้านค้าจึงหยุดหลบฝน คนดูแลร้านเป็นเด็กสาว เขาจึงเผลอตัวจะลวนลามเธอ แต่เด็กสาวแสดงท่าทีขัดขึ้นส่วนเขาก็เอาชนะกามกิเลสที่เกิดขึ้นได้ก่อนที่จะทำลายเด็กสาวคนนี้ ก่อนจากมาเขาฝากเงินจำนวนหนึ่งให้เด็กสาวซื้ออาหารให้แก่แมวดำ และในตอนจบผู้แต่งได้เฉลยว่าเหตุที่ “ชายธวัช” จำต้องเดินทางฝ่าสายฝนก็เพื่อไปเข้าพิธีอุปสมบท

อากาศเย็นๆ อย่างนี้ ทำให้ดื่มเหล้าได้เพลิดเพลิน ชายหนุ่มลุกขึ้นไปหยิบบุหรี่จากตู้กระจกเล็กๆ หลังร้านและมองเลยไปที่เด็กสาวซึ่งหันหลังพิงไฟในเตาอยู่ – อายุหล่อนคงจะอยู่ในราว ๑๕ – ๑๖ ปี รูปร่างได้รูปแม้จะยังไม่

เติบโตเต็มที่ สะโพกที่อยู่ในผ้าถุงสีดำรัดรูปผายออกรับกับเอวที่เล็กคอด
ผมสีน้ำตาลปนแดงของหล่อนยาวลงเคลียช่วงไหล่

ชายธวัชถอนหายใจลึกๆ ขณะที่เดินกลับมาที่โต๊ะ

แมวลายบิตซีก็จ้องอย่างเกียจคร้าน

เด็กสาวเจียวโซ่อยู่ในครัว เสียงล่อมกระทบกับจานกระเบื้องเป็นจังหวะ
ชายหนุ่มยกแก้วขึ้นดื่ม

แมวลายเหยียดตัวบิดไปมา ก่อนที่จะลุกคืบอยู่บนโต๊ะ

เด็กสาวอุทานอย่างตกใจ กระทะหลุดจากมือลงกระทบพื้นเมื่อแมวสีดำ
เปียกปอนที่เพิ่งกระโจนพรวดเข้ามาทางหน้าต่างหลังเตาไฟตัวนั้นหยุด
หมอบข้างหล่อน ส่งเสียงร้องครางเบาๆ มันคงจะหนาวและหิว...

...ชายธวัชจับตาอยู่ที่เนินอกในเสื้อยืดของหล่อน – เขาหยอกล้อหล่อน
สองสามคำ เด็กสาวเพียแต่ยิ้มและเดินกลับไปโต๊ะตัวเดิม หล่อนลูบหลัง
แมวลายเล่นขณะที่มองดูเขากินข้าวอยู่เงียบๆ

ชายหนุ่มร้องขอน้ำปลาพริก, เด็กสาวลุกขึ้นเดินไปในครัว แล้วกลับมา
พร้อมกับถ้วยน้ำปลาพริก และแมวสีดำในวงแขน

ชายธวัชแตะหลังมือหล่อนเบาๆ และพยายามดึงให้หล่อนนั่งลงเคียงข้าง
แต่เด็กสาวปฏิเสธอย่างกึ่งกลัวกึ่งโกรธ

หล่อนเดินกลับไปโต๊ะ ดวงตาเริ่มมีแวววาวตระแวงและไม่ไว้วางใจ แมว
สีดำคลานจากแขนหล่อนตรงไปหาแมวลายที่พองขนอย่างระว่างตัว

แมวดำครางด้วยเสียงประหลาด มันโหยหวนอย่างน่ารำคาญ แมวลาย
ตั้งท่าจะโจนหนี แต่แมวดำปราดเข้าขย้ำคอคอไว้ และส่งเสียงครางดังขึ้น

ไฟกลางฝน. ๒๕๒๕ : ๑๕๔-๑๕๖

ผู้แต่งเลือกใช้แมวสองตัว คือ แมวลายและแมวดำเป็นตัวละครประกอบ
ที่ปรากฏตัวในตอนกลางเรื่อง จากตัวอย่างจะสังเกตได้ว่าผู้แต่งเลือกเล่าเรื่องผ่านกลวิธีแบบความ
เปรียบคู่ขนาน(Parallelism) ระหว่างแมวทั้งสองตัวกับชายหนุ่มและเด็กสาว จากพฤติกรรมของแมว
ทั้งสองที่นำเสนอคู่ขนานกับเขาและเด็กสาว และขนสีดำของแมวเป็นสีที่สื่อสัญลักษณ์ในด้านลบ
เกี่ยวกับความลึกลับของจิตใจช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างดีว่า ผู้แต่งใช้ **แมวดำ**
เป็นสัญลักษณ์สากลแทนความต้องการทางกามารมณ์ ซึ่งก็คือชายหนุ่มในเรื่อง และใช้ **แมวลาย**
เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนผู้บริสุทธิ์ซึ่งอาจถูกทำลายได้ในวันใดวันหนึ่ง ซึ่งก็คือเด็กสาวในเรื่อง

แมวดำ และ แมวลาย ในเรื่องเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงกามกิเลส และความชั่วร้ายในจิตใจของตัวละคร ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงหนึ่งชายธวัชปล่อยให้มันมีอำนาจครอบงำจิตใจเขา แต่ด้วยพฤติกรรมชั่วร้ายของเด็กสาวและพฤติกรรมของแมวทำให้เขาสลัดความคิดในทางไม่ได้ดีได้ พร้อมกับมอบเงินจำนวนหนึ่งแก่เด็กสาวสำหรับค่าอาหารของแมวดำพเนจรตัวนั้น

๔.๒.๔.๖ เรื่องขอทาน แมว และคนเมา อัศศิริ เล่าถึงเรื่องราวของ "เขา" ที่ไม่ค่อยชอบแมวเท่าใดนัก แต่กลับประสบพบเจอกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีแมวมาเกี่ยวข้อง แล้ววันหนึ่งความเป็นความตายของแมวก็สะท้อนให้เขาเห็นคุณค่าและความดีงามของมนุษย์

เย็นวันหนึ่ง...ของช่วงเวลาที่แล้งจัด, ขบวณแห่งนางแมวมาบนถนน หน้าบ้าน พวกเขาจับแมวตัวหนึ่งใส่ขังแล้วปิดทางออกไว้ สอดไม้คานหาม แมวไปทุกหนทุกแห่ง ให้ผู้คนลัดน้ำใส่ขังขับเพลงขอฝน แมวได้แต่ ดิ้นรนและร้องเสียงคร่ำครวญ, ฝนก็ไม่ตกลงมา

มีชายคนหนึ่งเมาเหล้า, เขากระโดดเข้าช่วยชีวิตแมวเอาไว้ด้วยการเปิด ปากขังปล่อยให้แมวหนีไป... เขาตะโกน – พวกมึงเป็นบ้าไปหมดแล้ว ไ้แมวตัวนี้ต้องตายแน่ฝนก็จะไม่ตก... ฮ่า! ฮ่า! ไ้พวกบ้า แน่จริงมึงมาจับ ฎไปใส่ขังใบนี้แล้วหามไปแทนแมวสิวะ!

ขอทาน แมว และคนเมา: ๒๒ -๒๓

ผู้แต่งเลือกให้แมวเป็นตัวละครเพื่อช่วยสื่อแนวคิดและสะท้อนสภาพสังคม ที่ทุกสิ่งต้องหาซื้อด้วยเงิน เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่มีบทบาทมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่อง ผู้แต่งเลือกให้แมวเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ ต้นเรื่องและปรากฏอีกในบางตอน

...ชายขอทานเร่ผ่านมา, สภาพของเขามอมแมมไม่ต่างจากแมวในคลอง เท่าไรนัก แต่เขาก็ยังรู้สึกรังเกียจติดเอื้อนที่ได้รับการว่าจ้างจากเจ้าของ ร้านเหล้าให้ลงไปช่วยชีวิตแมว แต่ครั้นเมื่อเห็นเงินค่าจ้างสูงชันพร้อมกับ แมวที่อ่อนแรงและชีวิตใกล้จมลงไปภายใต้้น้ำคร่ำทุกขณะ, เขาก็ตัดสินใจ กระโดดลง – น้ำในคลองแตกกระจาย และแผ่ล้นฟุ้งไปทั่ว...

ขอทาน แมว และคนเมา: ๒๖

เหตุการณ์ต่างๆ ที่ผู้แต่งสร้างขึ้นประกอบในเรื่องล้วนเป็นเหตุการณ์เล็กน้อยๆ ที่ดูไม่สลักสำคัญเท่าใดนัก โดยจะเห็นได้ว่าแต่ละเหตุการณ์ที่ผู้แต่งสร้างขึ้นจะสื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมของคนในสังคม เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของตัวละครไม่ว่าจะเป็นชายขี่เมา ตัวละคร “ผม” และชายขอทานพบว่าพฤติกรรมของตัวละครเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ *แมว* เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนพฤติกรรมอันเบี่ยงเบนทางคุณธรรมของมนุษย์ และสภาพที่เหลวไหลไร้สาระของผู้คนในสังคม เช่น ชายขอทานที่มีสภาพสกปรกมอมแมมไม่ต่างจากแมวที่ตกน้ำ แม้เขาจะเห็นว่าแมวกำลังจะตายแต่เขาก็มีท่าทีรังเกียจที่จะลงไปช่วยมัน กระทั่งได้รับเงินค่าจ้าง เขาจึงกระโดดลงไปช่วยแมว แสดงให้เห็นว่าระดับคุณธรรมของเขาขึ้นอยู่กับจำนวนเงิน ไม่ใช่ค่าของชีวิตสัตว์ร่วมโลก เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของชายขอทานกับชายขี่เมาที่ช่วยแมวจากขบวนแห่ขอฝน จะเห็นได้ชัดเจนว่าคนเมาช่วยแมวโดยไม่หวังเงินหรือผลประโยชน์ใด

๔.๒.๔.๗ เรื่องแมวดำ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เล่าถึงถึง “เขา” ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญในเรื่อง ชายคนนี้เป็นบรรณารักษ์อารมณ์ร้อน เขาอยากมีผู้หญิงคนมาอยู่เคียงข้าง เป็นคู่ชีวิตคอยดูแลเขาและจัดการงานบ้าน แต่ก็หาไม่ได้จึงต้องจ้างหญิงสาวคนหนึ่งมาทำงานบ้าน เขามักคอยชอบเธอนักเพราะเธอชอบจ้องมองเขา แต่ด้วยแรงปรารถนาเขาจึงมีเพศสัมพันธ์กับเธอด้วยความไม่ตั้งใจ เขาไม่ยอมรับเธอเป็นเมียและยิ่งหงุดหงิดเมื่อเธอจ้องมอง สุดท้ายเขาก็ฆ่าเธอ

เขาโกรธจนมือสั่นโถมเข้าไปบีบคอหล่อน แต่ครันได้สัมผัสร่างอบอุ่นนั้น มือไม้ของเขากลับอ่อนลงทันใด หล่อนจ้องเขานิ่ง แมวดำชะเง้อคอมองอยู่ข้างๆ มือของเขาค่อยคลายการบีบลง แล้วเปลี่ยนมาเป็นจับไหล่ของหล่อนไว้ ร่างเขาสั่นริก ใจเต้นโครมคราม และเหมือนว่าอากาศทั้งห้องหมุนเป็นเกลียวดูดร่างของเขาเข้าสู่ศูนย์กลางแล้วดิ่งลอยขึ้นไปข้างบนสูงขึ้น... สูงขึ้น... ผ่านหลังคาบ้าน ลอยขึ้นไปในอากาศ ลอยขึ้นไปสู่ดวงดาว เพียงเขาประกำริมฝีปากลง หล่อนก็โอบรัดเขาไว้นั่น

กว่าสติจะหวนกลับมา เขาก็พบตัวเองอ่อนระโหยโดยมีหล่อนอยู่ในอ้อมกอด เขารับผุดลุกใส่เสื้อผ้าอย่างรีบๆ แล้วขึ้นไปนอนครุ่นคิดอยู่บนเตียง ปล่อยสายตาไต่วนกับฝ้าเพดานอีก เขายังไม่เข้าใจตัวเอง คราวนี้เขาไม่ได้เมา แต่มีอำนาจลึกลับบางอย่างจู่ดกระชากเขาไป “ทุกอย่างจบสิ้นแล้ว” เขาเพ้อออกมา “ในที่สุดเราก็มีเมีย เธออะ... เมียบ้า” น้ำตาของเขาหยดลงมาทั้งที่ไม่ได้เสียใจ ความคั่งแค้นนั้นต่างหากที่ปะทุขึ้น

ในจิตใจและदनร่างกายของเขาไปงออกด้วยพลังมหาศาล เขาพลิก กระสับกระส่าย ไม่ได้ยินเสียงหล่นจากห้องข้างล่างอีก ยืนแต่เสียงแมว ครางเบาๆ กระทั่งรุ่งเช้า

แมวดำ. ๒๕๓๑ : ๗๕ – ๗๖

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่ง ชี้นำให้เข้าใจแนวคิดของเรื่อง ผู้แต่งเลือกใช้แมวเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและ จะสังเกตได้ว่า แมว ในเรื่องจะปรากฏตัว ๒ ลักษณะ คือ ปรากฏให้ตัวออกมาให้เห็น และมีแค่เสียงร้อง ซึ่งการปรากฏตัวทั้ง ๒ ลักษณะนั้นมีตลอดทั้งเรื่อง และเริ่มตั้งแต่ต้นเรื่อง

เสียงแมวโกลาหล ร่างของเขาลุดออกจากบันได หน้าผากกระแทกพื้น อย่างจังเลือดสด เขานอนบิตเร่ๆ อยู่ตรงเชิงบันได รู้สึกเหมือนแมว ทั้งกองทัพชวนกันวิ่งผ่านไบบนตัวเขา แต่เปล่าเลย... ไม่มีแมวเป็นกองทัพ ที่เขาเห็นมีเพียงห้องอันกว้างใหญ่เสมือนเขาได้มานอนอยู่ในอวกาศ ภายได้แสงรำไรเขาเห็นเพียงร่างขาวโพลนของหล่อนนอนฟูบนิ่ง มีแมวดำ เพียงตัวเดียวเท่านั้นที่นิ่งเฝ้าหล่อนพลางส่งเสียงโหยหวน

...ร่างเปลือยเหมือนเรื่องแสงอยู่ในห้องกว้าง หล่อนนอนคว่ำ ไบบหน้า พลิกมาทางเขา ไม่ร้อง ไม่พูด แต่เขาเห็น – ไบบหน้าของหล่อนแดงจางไป ด้วยเลือด นัยน์ตาร่างเปล่าแวววาวอยู่ในความมืด มันเป็นแววตาเดียวกับ ปรกาศเรืองแสงของแมวบนระเบียง นัยน์ตานี้กำลังจ้องเขาอยู่ และ เห็นชัดว่าหล่อนยิ้มให้เขา

... แมวดำตัวนั้นลุกขึ้นจ้องมองแล้วย่างเท้าขึ้นมา ขาหน้าข้างหนึ่งของมัน เหยียบลงบนริมฝีปากเขาอย่างแผ่วเบา

มันก้มหัวลง แลบลิ้นเลียเลือดที่เบ้าตา

แมวดำ. ๒๕๓๑ : ๗๙ – ๘๐

การที่ผู้แต่งเลือกใช้แมวดำเป็นสัญลักษณ์ เนื่องจากแมวเป็นสัญลักษณ์ เกี่ยวกับเรื่องเพศ และขนสีดำของแมวยังเป็นสีที่สื่อสัญลักษณ์ถึงความชั่วร้ายต่างๆ เมื่อพิจารณา พฤติกรรมของเขาและบทบรรยายที่ว่า “เขายังไม่เข้าใจตัวเอง ครึ่งนี้เขาไม่ได้เมา แต่มีอำนาจลึกลับ บางอย่างจูดกระซอกเขาไป” และประโยคที่ว่า “ในที่สุดเราก็มียัย เฮอะ... มียัยบ้า” ซึ่งช่วยไขให้เข้าใจ

แนวคิดของเรื่องได้ชัดเจนขึ้นว่าผู้แต่งใช้ **แมวตัว** เป็นสัญลักษณ์สากลแทนสัญชาตญาณดิบที่เต็มไปด้วยความต้องการในเรื่องเพศ ซึ่งจะสังเกตได้ว่าเขามีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว รุนแรง และมุ่งใช้กำลังทำลายตามความต้องการโดยขาดสติไตร่ตรอง เขาเป็นคนที่เต็มไปด้วยสัญชาตญาณมุ่งตาย และตกอยู่ภายใต้พลังของอีดี(ID)^๑ ซึ่งเป็นอำนาจฝ่ายต่ำที่ประกอบด้วยสัญชาตญาณมุ่งตายและติดตัวมาแต่กำเนิด

ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าปัญหาของการอยู่ร่วมกันในสังคม มีพื้นฐานมาจากการขาดความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว การละเมิดสิทธิต่างๆ ของเด็กและสตรี เช่นตัวละครในเรื่องที่ละเมิดสิทธิทางเพศของหญิงรับใช้และปิดท้ายด้วยอาชญากรรมนั้น เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงในสังคม และพบเห็นได้บ่อยครั้ง อาชญากรรมและความรุนแรงต่างๆ ที่เพิ่มมากขึ้นนับเป็นการแตกสลายทางสังคมที่ยากจะเยียวยาได้

๔.๒.๔.๘ เรื่องบ้ายบัดซบ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เล่าถึงตัวละครชายคนหนึ่งที่กำลังต่อสู้กับความหิว ขณะนั้นแมวที่เลี้ยงไว้ก็เดินเข้ามา เขาระบายความรู้สึกกับแมว ทันใดนั้นนกกระจอกเคราะห์ร้ายตัวหนึ่งก็ร่วงลงมานะเบียง แมวไล่จับนกส่วนเขาก็แย่งนกจากแมว สุดท้ายเขาก็ตัดสินใจด้วยการโยนนกทิ้งไป

^๑อีดี(Id) คือสันดานดิบซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเหตุผลหรือคุณค่าทางศีลจรรยาแต่เกิดมาจากความปรารถนาที่จะสนองความต้องการจำเป็นของสัญชาตญาณ(Instinctual needs) อีดีเป็นโลกภายในของบุคคลซึ่งมีมาก่อนจะมีประสบการณ์จากโลกภายนอก โดยทั่วไปผู้ที่ปรับตัวในสังคมได้ดีจะมีอีโก้(Ego)

อีโก้(Ego) คือพลังแห่งการรับรู้และเข้าใจด้วยข้อเท็จจริงและเหตุผล อีโก้จึงเป็นผู้บริหารบุคลิกภาพ อีโก้จะถูกควบคุมด้วยหลักแห่งความเป็นจริง(Reality principle) คือ การที่รู้จักรอหรือเลื่อนเวลาจนกว่าจะได้สิ่งที่ต้องการ การอดทนต่อความเครียดได้และค่อยๆ ลดความเครียดของตนในรูปแบบที่เหมาะสม แสดงว่าอีโก้ทำงานได้ดี

ซูเปอร์อีโก้(Super – ego) คือพลังแห่งการเรียนรู้เช่นเดียวกับอีโก้ แต่ต่างจากอีโก้ตรงที่ซูเปอร์อีโก้เป็นผลทางสังคม(Socialization) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมต่างๆ เช่น ความดี ความชั่ว มโนธรรม ความยุติธรรม ฯลฯ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. ๒๕๓๙: ๑๖)

แมวลุกขึ้น เดินเข้ามาหาเขา มันร้องครางด้วยเสียงแหบโหยและมองเขา ด้วยแววตาเศร้าๆ เขาเกิดรู้สึกโกรธมันขึ้นมาอีก ทำท่าจะเหวี่ยงเท้าเข้าใส่ มันไม่ถอย แต่กลับร้องออกมา

เขายืนนิ่ง, มื่อยังประคองนกไว้ ตอนนี้นกนิ่งไปแล้ว มือเขาอุ่นด้วยเลือด ที่ซึมออกมาหว่างง่ามนิ้ว เขาจ้องแมวนิ่ง มันเข้ามาเลียเท้าเขา

“แกหิวมากหรือไอ้ตุ๊ด” เขาพูด “แกหิวมากหรือ... ฉันก็หิว”

เขามองแมวอย่างครุ่นคิด ลมเย็นพัดเข้ามาวูบใหญ่ หอบเอาละอองฝน มาปะทะใบหน้า ฝนเริ่มหนาเม็ดขึ้น

“แต่นกมันเล็กเกินไปสำหรับเราสองคนนะ ไอ้ตุ๊ด... เราคนใดคนหนึ่งต้อง เสียสละและคนที่ต้องเสียสละต้องเป็นแก เข้าใจไหม ฉันเป็นคน คนจะ ยอมอดตายโดยให้แมวมีชีวิตรอดได้อย่างไร...”

บ้ายบัดซบ. ๒๕๓๒: ๒๒-๒๔

ผู้แต่งใช้ฉากยามบ้ายที่อากาศร้อนเพื่อเสริมความรู้สึกกดดันและความทุกข์ยากของตัวละคร ผู้แต่งกำหนดให้แมวเป็นตัวละครหลัก การที่ผู้แต่งเลือกให้แมวเป็นสัญลักษณ์ เพราะแมวเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดกับคน และแมวยังเป็นสัตว์ที่สัญชาตญาณของนักล่าหากสังเกตตัวอย่างในข้างต้นจะพบว่าทสนทนาและพฤติกรรมของเขาช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ชัดเจนขึ้นว่าผู้แต่งใช้ แมว เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนชีวิตที่ถูกเอาเปรียบและสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตของคนจนที่อดอยากและยังถูกเอาเปรียบเป็นทอดๆ แมวจับนกได้ก่อนและจะกินนกประทังความหิว เขาแย่งนกมาแล้วบอกว่านกตัวเล็กๆ ไม่เพียงพอสำหรับเขาและแมว จึงต้องมีฝ่ายหนึ่งเสียสละดังตอนที่ว่า “...เราคนใดคนหนึ่งต้องเสียสละและคนที่ต้องเสียสละต้องเป็นแก เข้าใจไหม ฉันเป็นคน คนจะยอมอดตายโดยให้แมวมีชีวิตรอดได้อย่างไร...” ประโยคดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้มีกำลังหรือมีอำนาจมากกว่า มักเป็นผู้กำหนดสิทธิ หรือเป็นผู้เลือกที่จะทำอะไรก็ได้ตามต้องการ

๔.๒.๔.๔ เรื่องแมว อิศระ ชูศรี เปิดเรื่องด้วยการบรรยายจากงานศพของชายคนหนึ่งและเล่าย้อนถึงเรื่องราวในอดีตของชายคนนี้ ผู้แต่งใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบตัดกลับไปกลับมาระหว่างปัจจุบันและอดีตเพื่ออธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้เข้าใจแนวคิดที่ผู้แต่งสื่อผ่านสัญลักษณ์

ตอนฉันยังเด็กและเขายังเป็นหนุ่มอยู่ ฉันแทบไม่เคยพบเห็นเขาในเวลา กลางวันเลย เพราะกว่าเขาจะเข้าบ้านก็เลยเที่ยงคืนแล้ว.. แต่ฉันไม่แน่ใจว่า นั้นจะเป็นเหตุเดียวที่ทำให้เขาต้องย่องมาเคาะบานหน้าต่างห้องนอนของ แม่ทุกคืนๆ เพื่อบอกสัญญาณการมาถึง

...แม่มักบอกให้ฉันนอนหลับแต่หัวค่ำแม้บางครั้งฉันจะยังไม่่วงก็ตาม หากฉันไม่ยอมนอนให้หลับ แม่จะขู่ฉันด้วยเรื่องน่ากลัวเกี่ยวกับแมวหง่าว ที่มักปรากฏตัวอย่างลึกลับในยามวิกาล

“หง่าว หง่าว หง่าว...” แม่เลียนเสียงหัวลึกลับของมันเสียงนั้นทำให้ฉัน ขนลุกเกรียว ต้องชุกหน้ากับดักแม่วด้วยความรู้สึกสยอง

“รูปร่างมันเป็นยังไงแม่”

“มันเป็นแมวตัวผู้ขนยาวสีขาวหม่น ตัวมันใหญ่ขนาดน้องๆ หมา เขี้ยว ยาวออกมานอกปาก ลิ้นยาวสีกฝ้ามือหนึ่งได้ ตอนเด็กๆ มันชอบไล่มา ตามหลังคา แต่เอ็งไม่รู้หรอกว่าเมื่อไหร่มันจะมา เพราะตีนมันเบาแสนเบา บางทีมันก็เอาเล็บตะกูดข้างฝาดังแกรกๆ เล็บของมันคมกริบขนาดตะปบ หนูที่เดียวตาย แต่มันไม่จำเป็นต้องไล่จับหนูให้เหนื่อยหรอกนะ แค่มันจ้อง ตาหนูก็ขยับขาไม่ออกแล้ว ตามันแดงยังกะไฟ... เอ็งกลัวไหม ถ้ากลัวก็รีบ นอนให้หลับเสียนะลูก”

แมว. ๒๕๓๕: ๘๔- ๘๕

ผู้แต่งกำหนดให้ แมว เป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึง ซึ่งมีเพียงเสียงร้องของแมว และภาพฝันตามจินตนาการของเด็กสาว การที่รู้ว่าแมวมียุทธปาทในเรื่องเพราะสังเกตจากคำพูดของแม่ ให้เด็กสาวรีบนอนหลับเสีย และจากตัวอย่างจะเห็นว่าพฤติกรรมของเขาซึ่งเป็นพ้องกับพฤติกรรมของ แมวที่แม่เล่านั้นมีความคล้ายคลึงกัน เช่น การที่เขามักจะกลับบ้านโดยการปีนเข้าทางหน้าต่างในยาม วิกาลกับแมวที่มักจะร้องหาอยู่ในตอนกลางคืน

ตอนกลางคืนของวันนั้น ฉันฝันเห็นไอ้หง่าว มันพาร่างขาวหม่นเดินฝ่า ความมืดตรงมาหาฉันที่กำลังยืนอยู่เพียงลำพังกลางทุ่งหญ้ากว้างจรดขอบ ฟ้าสีนิล ลมกรรโชกต้องผิวเนื้อฉันหนาวสั่น มันย่างเท้าใกล้เข้ามาทุกทีๆ ฉันไม่หนีทั้งรู้สึกกลัวและอยากสัมผัสร่างแข็งแรงของมัน เมื่อถึงตรงหน้า ฉันมันกลับหยุดยืนมองนิ่งงัน ในดวงตาของมันเหมือนมีกองไฟลุกโผลงอยู่ พลั้งลึกลับสะกดฉันให้ก้มลงเอื้อมมือลูบไล้ขนฟูขาวจากหัวจรดปลายหลัง

ฉันกำมือรอบพวงหางยาวเหยียดของมันแล้วรูดไปจากโคนสุดปลาย
ความอุ่นจากตัวมันทำให้ฉันรู้สึกสบาย พลันแมวตัวผู้สีขาวของฉันกลับหัน
หลังวิ่งหนีไปสู่ความมืดอันเป็นที่มาของมัน... ฉันร้องไห้

แมว. ๒๕๓๕: ๘๘- ๘๙

การฝันถึงสัตว์มักจะมี ความหมายถึงธรรมชาติของตัวเราในด้านที่เป็น
สัญชาตญาณดิบ หรือที่เรียกว่า สัญชาตญาณของสัตว์ ที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิมของเรา(สมลักษณ์
สว่างโรจน์(เรียบเรียง). ๒๕๓๙: ๗๘) จากบทบรรยายภาพฝันของเด็กสาวและพฤติกรรมของเขาผู้เป็น
พ่อ แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งต้องการจะใช้ แมว เป็นสัญลักษณ์สากลแทนเรื่องเพศ ด้วยเหตุดังกล่าว
การมาของแมวในภาพฝันของเด็กสาวจึงแสดงให้เห็นถึงสภาพจิตใจในส่วนลึกที่มีความกระหายใคร่รู้
ในเรื่องเพศ การที่เด็กสาวมีความปรารถนาเช่นนั้นก็เพราะด้วยวัยที่อยู่ในช่วงเจริญพันธุ์ อีกทั้งผู้แต่ง
ต้องการสื่อให้เห็นว่าเรื่องเพศนั้นเป็นความต้องการตามธรรมชาติทั้งของมนุษย์และสัตว์ หากแต่การ
แสดงออกซึ่งความต้องการจะแตกต่างกันด้วยสติของการรับรู้ผิดชอบชั่วดี ซึ่งมนุษย์นั้นควรจะเก็บ
ความรู้สึกทางเพศของตนให้ได้

ถ้านับตามสายเลือดแล้วเขาเป็นพ่อคนเดียวของฉัน ฉันไม่กล้าคิดถึงสิ่งที่
เขาทำกับฉัน มันเหมือนฝันร้ายมากกว่าความจริง เสียงสังกะสีดังโครม
คราม ดังเหมือนเวลาที่แมวตัวผู้ไล่กัดตัวเมียอยู่บนหลังคา ทั้งผู้ไล่ล่าและ
ผู้หลบหนีกระโจนย้ายไปทุกทิศทุกทางเสียงคำรามอย่างกระเหี้ยนกระหือรือ
ดังสลับกับเสียงร้องเพราะขวัญเสีย ในที่สุดตัวผู้ก็จับคอตัวเมียได้สำเร็จ
ก่อนผสมพันธุ์ตามสัญชาตญาณ

เขาเดินออกไป ทิ้งฉันให้ยืนเกาะขอบโถ่งนั่งเพราะความเจ็บปวดของ
ร่างกายบางส่วน มันรวดเร็วมากเหลือเกินจนฉันแทบไม่เชื่อว่ามันเกิดขึ้น
ฉันรู้สึกรวดราวเหมือนมีใครเอาไม้แหลมมาตอกย้ำอยู่ภายในน้ำตารินลงมา
ตามร่องแก้มแล้วไหลย้อยลงเปื้อนคางและคอ หยาดเลือดอุ่นๆ ค่อยๆ
ไหลลงมาตามชอกขา...

แมว. ๒๕๓๕: ๙๐

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้แต่งใช้ฉากของแมวตัวผู้ที่ไล่จับคอแมวตัวเมียเพื่อผสมพันธุ์มาแสดงให้เห็นเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่เธอถูกผู้เป็นพ่อแท้ๆ ช่มชู้ โดยจะเห็นว่าพฤติกรรมของชายผู้นี้ก็ไม่ต่างกับพฤติกรรมของ แมว ซึ่งเป็นสัตว์ ดังจะเห็นได้ว่าแมวตัวผู้จะผสมพันธุ์กับแมวตัวเมียได้มันจะต้องไล่ล่าและจับคอตัวเมียไว้ซึ่งเป็นพฤติกรรมตามธรรมชาติของแมว แต่สำหรับมนุษย์แล้วมันคือพฤติกรรมที่แสดงถึงความโหดร้ายและทารุณของผู้กระทำที่ปล่อยให้สัญชาตญาณฝ่ายต่ำเข้าครอบงำชาติสติยังคิดว่าสิ่งที่กระทำลงไปนั้นถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่

๔.๒.๔.๑๐ เรื่องแมวแห่งบูเตะกรือซอ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ นำตอนจบของเรื่องมาบรรยายก่อนจะค่อยๆ ย้อนความถึงเรื่องราวทั้งหมดที่ผ่านมาของกลุ่มทหารกองหนึ่งที่ถูกส่งให้มาประจำการที่หมู่บ้านบูเตะกรือซอ ในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวมุสลิมและเป็นพื้นที่ที่กำลังเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมบางกลุ่มกับเจ้าหน้าที่ของทางการ หน่วยงานของรัฐจึงจัดส่งทหารเข้ามาทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้แก่ครูและนักเรียนในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน

เรื่องเล่าถึงกลุ่มทหารที่กำลังเดินทางมายังหมู่บ้านบูเตะกรือซอ โดยมีแมวจรตัวหนึ่งตามมาด้วย เรื่องเล่าไปเรื่อยๆ ถึงความเป็นอยู่ของกลุ่มทหาร การปฏิบัติหน้าที่คอยรับส่งและดูแลความปลอดภัยให้กับบรรดาครูหนุ่มสาว และความสัมพันธ์ระหว่างแมวกับคนที่เหมือนจะเริ่มดีขึ้นแล้วเป็นไปในทางดี แต่แล้วก็กลับตาลปัตร เมื่อทหารคนหนึ่งในหน่วยปล่อยให้โทสะชั่ววูบเข้าครอบงำ กระทั่งพลั้งมือฆ่าแมว หลังจากแมวตายไม่นาน สภาพเหตุการณ์ต่างๆ ภายในหมู่บ้านบูเตะกรือซอ ก็เริ่มส่อเค้าให้เห็นความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้น

คืนนั้นแมวमुคจะมานอนกับผม ฮารานมีหน้าที่ยืนยามช่วงสามทุ่มถึงเที่ยงคืน เขาซึ่งยังไม่ยอมให้แมวนอนในเต็นท์ ความจริงฮารานไม่ใช่คนเกลียดสัตว์ เพียงแต่สำหรับแมวตัวนี้ เขามีพันธะในใจบางอย่างกับมันแน่ละ..พวกเราเป็นคนสร้างให้เขาเกิดมีขึ้นมาเอง แม้มากายหลังมันจะกลายเป็นสีน้ำตาลเข้าไปถึงฟาริดา แต่ฮารานก็ยังไม่ยอมสนิทกับมัน ฟาริดารักแมวตัวนี้ ผมยินดีที่จะรับเป็นเจ้าของแทนฮาราน

ฮารานปลุกผมเพื่อรับเวรต่อช่วงเที่ยงคืน ฝนขาดเม็ดแล้ว ผมจั่วเจียคว้าเอ็ม.๑๖ ขึ้นถือ ความหนาววกลายหวนอน พลันยั่วสุดขีดเมื่อมือสัมผัสร่างอุ่นนิ่มพร้อมกลิ่นเหม็นหึ่งกระแทกเข้าจมูก ไฟฉายสนามเปิดขณะเลียดในกายฉีตร้อนเต็มที นางพญานั่งอยู่บนพับเครื่องแบบ ร้องเหมียวทักผมอย่างประจบ- - ผมลืมนึกไปชั่วขณะว่าผมรักมัน, ผมลืมนึกไปชั่วขณะว่าฟาริดา

ก็รักมัน, ผมลืมไปชั่วขณะว่ามันคือตัวแทนของเมียฮาราน ทั้งผมยังลืมไปว่า มันก็รักผม แรงโมโหทำให้ผมฟาดพานทำยี่ปิ้งลงไป - มันเป็นแมวตัวเล็กๆ ที่ยังไม่โตเต็มสาว ขณะพานทำยี่ปิ้งบรรจุเต็มด้วยพลังของนักรบคนหนึ่ง! ฮารานตกใจเอ่ยนามอัลลอฮ์...

เนิ่นนานหลายปีมาแล้วที่ผมไม่เคยร้องไห้ แต่หลังจากเป็นนัดแรกของ ฤดูกาลนี้ระเบิดก็ก้องขึ้นในบูเต๊ะกรือซอ น้ำตามกลับมาไหลพราก - ฮารานบอกว่ามันไม่มีทางรอด ไซ้! มันไม่มีทางรอด, แม้มันจะเป็นสัตว์ที่ ตายยาก ทว่ามันก็เพียงอาการทุรนทุรายอันน่าเวทนามาก่อนจะตาย - มันพยายามลุกขึ้น ตะเกียกตะกายคล้ายจะเข้ามาคลอเคลียผม แล้วทรุด ภายวบลงไปอีกครั้งและชักกระตุกรุนแรง เลือดยิ่งทะลักออกมาทั้งปาก และจมูก เบ้าตาซึ่งพานทำยี่ปิ้งเปิดเป็นแผลเหมือนจะเห็นหน่วยตาเต้น ตูบๆ อยู่ในลิ้มเลือด... แขนผมคล้ายเรียวแรงเหวี่ยง เอม.๑๖ เลื่อนไหล ลงพื้น กอบแมวออกมาวางนอกเต็นท์ ร่างมันยังคงกระตุกผมคิดว่ามัน พยายามจะร้อง แต่เลือดยิ่งทะลักออกมา มีเพียงสายตาอีกข้างที่คล้ายจะ มองผมอย่างไม่เข้าใจ ฮารานเอ่ยนามอัลลอฮ์อีกครั้งขณะปลดปิ่นให้ผม...

แมวแห่งบูเต๊ะกรือซอ. ๒๕๓๖: ๑๓๐ - ๑๓๑

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำสถานที่และสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งชื่อเรื่องโดย แสดงถึงความสัมพันธ์ของตัวละครและฉากในเรื่อง ผู้แต่งกำหนดให้ แมว เป็นตัวละครประกอบ ที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องกระทั่งแมวตายก็ยังคงถูกกล่าวถึงอยู่ เมื่อสังเกตพบว่ามีอยู่หลายครั้งที่ผู้แต่ง

* ชาวมุสลิมจะให้ความสำคัญ รัก และเกลียดสัตว์ตามความเชื่อและคำสอนทางศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมจะรักแมวเพราะตามตำนานเล่าว่า แมว เป็นสัตว์ที่เกิดจากน้ำตาของนบีมุฮัมมัดผู้เป็น ศาสดาของศาสนาอิสลาม และจะเกลียดหมาเพราะเชื่อว่าหมากินแต่ของเน่าเสียสกปรก แม้ชาวมุสลิม จะเกลียดหมาแต่ก็ไม่มีผู้ใดทำร้ายหรือฆ่าหมา เพราะตามหลักศาสนาถือว่าการทำร้ายชีวิตอื่นนั้น เป็นบาป(แหล่งที่มา: <http://www.muslimthai.com/islam/modules.php?name=News&file=article&sid=626>)

จะเน้นย้ำว่า “ผมรักแม่ว ฟาริดารักแม่ว แมวรักผม” และเมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ที่แมวกับแพะมักจะทะเลาะกันแต่แล้วมันก็กลายเป็นเพื่อนรักกัน แต่เมื่อแมวตายความสงบสุขและเสียงหัวเราะก็พลอยเหือดหายไปจากหมู่บ้านด้วย จึงเป็นสิ่งที่ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่าผู้แต่งใช้ แมว เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนมิตรภาพ ความรัก และความไว้น้ำใจกัน เพราะการฆ่าแมวก็น่าเหมือนเป็นการทำลายมิตรภาพที่มีอยู่ทั้งหมด โดยจะสังเกตได้ว่าเมื่อแมวตายไม่นานนัก ฟาริดาก็ตาย ต่อมาฮารานก็ตาย สถานการณ์ต่างๆ ภายในหมู่บ้านบูเต๊ะก็เริ่มส่อเค้าให้เห็นความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ

เมื่อสังเกตปีที่พิมพ์คือ พ.ศ. ๒๕๓๖ พบว่าแม้จะผ่านมานานถึง ๑๑ ปีแล้วก็ตาม แต่ในปัจจุบันนี้ พ.ศ. ๒๕๕๗ ปัญหาความขัดแย้งทางชายแดนภาคใต้ซึ่งเรื้อรังมายาวนานก็ยังไม่มีความวี่แววที่จะยุติลงซ้ำร้ายกลับทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นทับถมทวีคูณด้วยหลากหลายสาเหตุจากบุคคลหลายกลุ่มที่ต่างยึดติดในความเชื่อมั่นของฝ่ายตน ชายแดนภาคใต้จึงเป็นพื้นที่ที่กำลังรอการแก้ไขและการเปลี่ยนแปลงให้ดีกว่าที่เป็นอยู่

๔.๒.๔.๑๑ เรื่องแม่ว แห่คำ ปณณะศักดิ์ บรรยายจากงานศพซึ่งไม่ให้รายละเอียดว่าเป็นงานศพของใคร กระทั่งตอนจบเรื่องจึงจะทราบ ผู้แต่งเล่าถึงเด็กหญิงคนหนึ่งที่กำลังอ่านหนังสือ แต่เธอก็ไม่มีสมาธิมากพอที่จะจดจ่อกับหนังสือได้เพราะมักคิดวนเวียนเรื่องต่างๆ ทั้งเรื่องของพ่อแม่ แมว ครูและเพื่อนๆ

ดิกนั้น เสียงแมวดังสะท้อนในความมืดสงัด มันอาจส่งเสียงเพื่อขับไล่ศัตรูข้ามถิ่น หรือไม่ก็เพื่อหาคู่ผสมพันธุ์ตามสัญชาตญาณดิบ รูปร่าง สีขน และสันดานอาจเหมือนกับแมวของเธอ... แมวสีดำตัวใหญ่ที่ถูกอำนาจลึกลับครอบงำ

ทุกครั้งที่มีคนหัวชากเปิดไถ่เข้ามาต่อว่าถึงหน้าบ้านเด็กหญิงจะย่นเอียงพวกเขาหัวชนฝาเสมอ เป็นไปไม่ได้ที่แมวตัวอ้วนน่ารักข้างประจบซื่ออ้อนกินอาหารอย่างดีไม่เคยถูกทิ้งขว้างให้อดอยากจะมีนิสัยตะกละตะกลามและเหี้ยมโหด แต่เหตุการณ์ทำนองนี้ก็เกิดขึ้นซ้ำๆ

และแล้ววันหนึ่ง เธอจึงรู้ว่าตนเองโง่งมกว่าสัตว์เดรัจฉาน เมื่อเดินตามรอยเลือดเข้าไปในโรงเก็บผัก ภาพตรงหน้าคือลูกเปิดประอะเลือดกำลังดันเร้วด้วยความทรมานอยู่หว่างเขี้ยวคมยาวของสัตว์เลี้ยงที่เคยไว้วางใจเธอจ้องนัยน์ตาสีเหลืองอำพันคู่นั้นของมัน

ว่างเปล่า... ไม่พบสิ่งใดนอกจากวิญญาณชั่วร้าย!

แมว. ๒๕๔๔: ๑๖๒

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำแมวซึ่งเป็นตัวละครสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้แมวในเรื่องเป็นเพียงตัวละครที่ถูกอ้างถึงและปรากฏตัว ๒ ลักษณะ คือ ถูกอ้างถึงในบทบรรยาย และมีเพียงเสียงร้อง

ภาพที่เห็นคือร่างบอบบางของแม่ถูกผู้ชายตัวใหญ่นั่งคร่อมบนอก
ทุบกำปั้นใส่ใบหน้า ไม่โยดีต่อเสียงร้องวิงวอน

“ปล่อยแม่!!”

เธอโอดเข้าห้ามเขา แต่กลับกระเด็นออกมากองกับพื้น ของเหลวอุ่นๆ
ซ่านในปากจนรู้สึกถึงรสเค็มคาว เธอหันควบจ้องนัยน์ตาเขา

ว่างเปล่า... ไม่พบสิ่งใดนอกจากวิญญาณชั่วร้าย!

แมว. ๒๕๔๔ : ๑๖๖

จากตัวอย่างพบว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีความเปรียบแบบคู่ขนาน(Parallelism) ระหว่างนัยน์ตาของแมวกับนัยน์ตาของชายผู้ซึ่งเป็นพ่อของเด็กสาวให้ว่างเปล่าและเต็มไปด้วยความชั่วร้ายเหมือนกัน เพราะผู้แต่งต้องการเปรียบเทียบให้เห็นถึงการกระทำของคนกับสัตว์ ซึ่งการฆ่าลูกเปิดของแมวดำตัวนั้นเป็นไปตามลักษณะของธรรมชาติ เนื่องจากแมวเป็นสัตว์ตระกูลเดียวกับเสือซึ่งมีสัญชาตญาณของนักล่าอยู่ในตัว แม้จะได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีเพียงใดก็ตาม แมวก็กเลิกลุ่กจริตที่ชอบล่าสิ่งมีชีวิตของมันไม่ได้ หากแต่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต่างจากสัตว์ เนื่องจากมนุษย์มีสติปัญญามีมโนสำนึกรู้สิ่งที่ถูกหรือผิด มนุษย์จึงใช้กรอบของศีลธรรม และมโนสำนึกต่างๆ ไตร่ตรองก่อนกระทำการใดว่าสิ่งนั้นควรหรือไม่ควรกระทำ การกระทำของพ่อต่อลูกประหนึ่งเป็นเหยื่อของแมวในเรื่องเป็นไปตามสัญชาตญาณดิบ พ่อจึงไม่ต่างอะไรจากแมวซึ่งเป็นสัตว์

จะสังเกตได้ว่าผู้แต่งเน้นย้ำเรื่องเวลาตึกนั้นอยู่หลายครั้งที่เดียว และเมื่อพิจารณาพบว่าตึกนั้น หมายความว่าระยะเวลาแค่เพียงคืนเดียว แต่เกิดเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันหลายครั้ง คือ เสียงร้องของแมวกับความคิดของเด็กหญิง โดยสังเกตเห็นว่าหลังจากที่เด็กหญิงได้ยินเสียงแมวร้องเธอจะมีอาการปวดหัว ไม่มีสมาธิ และมักจะนึกถึงเรื่องเลวร้ายต่างๆ เสียงแมวร้องจึงมีผลกับสภาพจิตใจของเด็กหญิง

ถ้าเขาไม่ชักปืนจากเอวขึ้นจ่อหัวเธอ ไม่ขู่ฆ่าเธอ... ฆ่าแม่! เธอคงไม่ยอมให้เขาียดเยียดท่อนเนื้อสกปรกนั้นเข้าไปในกาย เธอเกลียดเสียงเอ็ดอึ้งของเธอ เกลียดลมหายใจเหม็นสาบที่รดต้นคอ ขยะแขยงมือหยาบซ้ำที่ตะโคมปบเนื้อตัว ขณะเขาเร่งจ้วงหวนความใคร่บนร่างเธอ เขาไม่ต่างจากสัตว์ป่า...

ทุกเช้ามีดที่แม่ออกไปส่งผัก ทุกครั้งที่เขาเข้ามาในห้อง เธออยากตะโกนให้คนทั้งโลกช่วย แต่เปล่าเลย... ไม่มีเสียงใดเล็ดลอดออกจากปากเธอ นอกจากหยาดน้ำอุ่นๆ ไหลเอ่อเบ้าตา ก็ปีแล้วที่เขาเข้ามาในห้องและจากไป ทั้งเธอไว้กับบาดแผลที่มีอาจเยียว

แมว. ๒๕๔๔ : ๑๖๕

ผู้แต่งเลือกใช้ แมว เป็นสัญลักษณ์ของเรื่องด้วยเพราะสัญลักษณ์นกล่าของแมวกับพฤติกรรมการขึ้นใจของพ่อเป็นสิ่งที่เกิดจากสัญชาตญาณดิบเหมือนกัน เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งกำหนดให้แมวในเรื่องมีสีดำซึ่งเป็นสีที่สื่อถึงความชั่วร้าย ผู้แต่งจึงใช้ **แมว** และ **เสียงของแมว** เป็นสัญลักษณ์สากลแทนสัญชาตญาณดิบ กามกิเลสและความชั่วร้ายของผู้ที่ไม่สามารถควบคุมความต้องการของตัวเองได้ ดังเช่นชายในเรื่องผู้เป็นพ่อของเด็กหญิง สภาพจิตใจของเด็กหญิงจึงเต็มไปด้วยบาดแผลที่บอบซ้ำ และมีอาการที่คล้ายคลึงกับโรคประสาท ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กหญิงคนหนึ่ง ด้วยวัยของเธอควรจะเป็นเด็กที่สดใสร่าเริง แต่เด็กหญิงคนนี้ก็กลับถูกผู้เป็นพ่อกระทำร้ายเยี่ยงสัตว์ร้ายที่เหินกระหาย

ข้าพเจ้ารู้และเห็นเหตุการณ์นั้นตั้งแต่ต้น แต่ไม่สามารถเข้าไปหยุดยั้งอะไรได้ นอกจากเฝ้ามองและรอเวลา ข้าพเจ้าไม่อาจลบภาพของเด็กหญิงที่นอนจมกองเลือดในคินนันได้ กระนั้นก็เปล่าประโยชน์คร่ำครวญพุ่มพวย เพราะเรื่องราวของเธอจบลงแล้ว... จบลงอย่างไม่มีวันหวนกลับไปแก้ไข

สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม

ทว่าคุณลองเงี่ยหูฟังสิ...

ได้ยินไหม?

เสียงแมวด่วนนั้นยังดังแว่วจากที่ไหนสักแห่งรอบๆ ภายคุณ!!

แมว. ๒๕๔๔ : ๑๖๗

ในตอนท้ายผู้แต่งได้เฉลยข้อสงสัยซึ่งผูกไว้ตั้งแต่เปิดเรื่องว่างานศพที่บรรยายในตอนต้นนั้น คือ งานศพของเด็กหญิงคนนี้ ซึ่งสุดท้ายชะตากรรมก็ได้กำหนดให้เธอพ้นจากบ่วงกรรมของผู้เป็นพ่อด้วยความตายซึ่งสอดคล้องกับประโยคที่ว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม เด็กหญิงตายไปเพราะเธอใช้กรรมจนหมดแล้วการตายของเธอจึงเป็นหนทางแห่งความสุข แต่ชายผู้เป็นพ่อซึ่งมากไปด้วยกิเลสยังคงมีชีวิตอยู่เพื่อชดใช้กรรม

ผู้แต่งปิดเรื่องด้วยประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบว่าได้ยินไหม? เสียงแมวตัวนั้นยังดังแว่วจากที่ไหนสักแห่งรอบๆ ภายคุณ!! เพื่อชี้ให้เห็นว่าสภาพสังคมและปัญหาดังกล่าวยังไม่หมดไปจากสังคม หากผู้ชายยังไม่รู้จักควบคุมและคงปล่อยให้สัญชาตญาณดิบเข้าครอบงำจิตใจ โศกนาฏกรรมเช่นนี้จึงเกิดได้อีกทุกเมื่อไม่ว่าที่ใด

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้แมวเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๑๑ เรื่อง จะสังเกตได้ชัดเจนถึงพัฒนาการของการใช้แมวเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งพบว่าในช่วงแรก คือ ราวพ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๕ ผู้แต่งจะนิยมใช้แมวเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับสภาพสังคมและชีวิตที่ไร้สาระ ในช่วงนั้น จำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่ เรื่องมาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน, รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และคนชรา และออกไปจากความมืด แต่หลังจาก พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมาพบว่าผู้แต่งจะนิยมใช้แมวเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับความชั่วร้ายหรือกิเลสความใคร่ จำนวน ๔ เรื่อง ได้แก่ เรื่องไฟกลางฝน, แมว, แมวดำ และแมว และมีเรื่องสั้นจำนวน ๔ เรื่องที่ผู้แต่งใช้แมวเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับสภาพสังคมและปัญหาในการดำรงชีวิต ได้แก่ เรื่องแมวและคนสันโดษ, ขอทาน แมว และคนเมา, ป้ายบัดซบ และแมวแห่งบูเต๊ะกรือขอ

ส่วนประเภทของตัวละครพบว่ามีเรื่องสั้นมีจำนวน ๗ เรื่องที่ผู้แต่งใช้แมวเป็นตัวละครประกอบ ได้แก่ เรื่องมาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน, รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทาและชายชรา, ออกไปจากความมืด, ขอทาน แมวและคนเมา, ป้ายบัดซบ, ไฟกลางฝน และแมวดำ และมีเรื่องสั้นจำนวน ๒ เรื่องที่ผู้แต่งใช้แมวเป็นตัวละครหลัก ได้แก่ เรื่องแมวและคนสันโดษ และป้ายบัดซบ และมีเรื่องสั้นจำนวน ๒ เรื่องที่ผู้แต่งใช้แมวเป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึง ได้แก่ เรื่องแมว ของอิสระ ชูศรี และเรื่องแมว ของแหคำ ปิณณะศักดิ์ อีกสิ่งหนึ่งที่สังเกตพบ คือ สีของแมวที่ผู้แต่งเลือกใช้จะมีอยู่ ๒ สี คือ สีดำและสีเทา ซึ่งเป็นสีที่สื่อถึงความชั่วร้าย และแสดงอารมณ์เศร้าซึ่งสื่อแนวคิดในด้านลบ

นอกจากนี้พบว่าผู้แต่งนิยมใช้กลวิธีการนำเสนอแบบความเปรียบคู่ขนาน (Parallelism) จำนวน ๒ เรื่อง คือ เรื่องไฟกลางฝน และแมว ของแหคำ ปิณณะศักดิ์

๔.๒.๕ มด เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๕ เรื่อง มดเป็นสัตว์ขนาดเล็กที่พบเห็นได้ในทุกพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือนและป่าเขา มดเป็นสัตว์สังคมที่อยู่รวมกันเป็นฝูง มีการแบ่งหน้าที่ แบ่งชนชั้น และมีบทบาทที่หลากหลาย เช่น มดนางพญามีหน้าที่ออกไข่ มดงานมีหน้าที่ทำงานหาเลี้ยงมดทั้งรัง มดทหารมีหน้าที่ดูแลรัง และมดตัวผู้ซึ่งถือเป็นชนชั้นต่ำสุดและมีอายุสั้นทำหน้าที่ผสมพันธุ์แล้วก็ตาย นอกจากนี้มดยังแบ่งโดยแยกตามชนิด เช่น มดแดงที่กัดเจ็บมากและไข่ของมันยังนำมาปรุงเป็นอาหารได้ มดดำที่มักพบตามโหลใส่น้ำตาล ลูกกวาด และถังข้าวสาร โดยทั่วไปถ้าพูดถึงมดเรามักจะนึกถึงความขยัน ความพยายาม และความสามัคคีของมด ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๕.๑ เรื่องสมรภูมิ อัญชัน แบ่งเรื่องออกเป็น ๓ ตอน ตอนแรกใช้ชื่อว่า คน เล่าถึงตัวละคร “เจ้าหนู” ซึ่งกำลังจับปลาไปทำอาหารแล้วถูกงูกัดจนเสียหลักหล่นลงน้ำ ตอนสองใช้ชื่อว่า สัตว์ เรื่องเล่าถึงซากศพของเจ้าหนูและปลาช่อนที่นอนตายริมตลิ่งกำลังถูกฝูงมดกัดกินซากเป็นอาหาร และในตอนสุดท้ายใช้ชื่อว่า คน เรื่องเล่าถึงสองผัวเมียที่ออกมาหาอาหารเมื่อเห็นฝูงมดก็หวังจะเขี่ยรังมดไปทำอาหารรสเด็ด

แดดหุบ พ้ามืดครึ้มเหมือนฝนจะลงเม็ด ฝูงมดรีบระดมแรงแข่งกับเวลา
 สาละวันขนย้ายเนื้อหนังเศษเล็กเศษน้อยจากซาก ได้ลงดินลากตามมากัน
 เป็นทิวแถวขึ้นสู่ต้นมะม่วง เผื่อแผ่อาหารที่พวกเพียรแบกขนมาแข่งขัน
 แจกจ่ายให้กับพวกห้องผู้ยังหลงเหลือติดรัง เนื่องจากมันที่ยังค้างอยู่ในนั้น
 ล้วนกำลังทำหน้าที่พิทักษ์นางพญาตัวสำคัญ ผู้ซึ่งกำลังตักไข่ออกมาเป็น
 จำนวนมหาศาล ชิ้นส่วนซากศพที่ขนได้มากมาย จึงนำไปเก็บไว้เพื่อบำรุง
 เลี้ยงมดลูกอ่อนที่จะแตกชีวิตออกมาดูโลกโดยไม่ซ้ำจากไข่ของมัน

สมรภูมิ. ๒๕๓๓: ๙๕ - ๙๖

จากตัวอย่างเป็นเรื่องของมดแดงในตอนที่สอง ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้มดแดงเป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทเด่นในการดำเนินเรื่องเพื่อสื่อความต่อจากตอนแรกและเป็นการให้รายละเอียดแก่ผู้อ่านเพื่อจะได้เข้าใจแนวคิดที่ผู้แต่งซ่อนอยู่ในตัวสัญลักษณ์ โดยให้มดแดงปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและปรากฏเป็นระยะกระทั่งจบ

"อ้อ! นู๋นง ได้มาอย่างนี้แล้ว เห็นมะม่วงริมคลองตรงนู้นไหม มดแดง ชมนาดูเลย เดี่ยวฉันจะเป็นคนป็นขึ้นไปเชียวเอง ฝนเพิ่งหยุดลงสัปดาห์ คงสิ้นเอาเรื่อง แก่คอยปูผ้าจะม้ารอรับตรงโคนก็แล้วกัน พอฉันตะโกนบอก ให้ปูตรงไหน แก่ปูเลยนะ ฉันจะเอาไม้แยงๆ เชี่ยวให้มันร่วงลงบนผ้า แก่หลบ ให้ดีนะ หล่นใส่หัวละสนุกแน่"

"ไข่มดของโปรดฉันซะด้วย" คนเป็นเมียพูดพลางกลืนน้ำลาย "โอ๊ย พูดแล้วหัวขึ้นมาติดหมัด เดี่ยวจะกินซะให้อร่อย"

สมรภูมิ. ๒๕๓๓: ๙๕๗

จากตัวอย่างเป็นเรื่องของมดแดงในตอนที่สาม ซึ่งเปลี่ยนบทบาทเป็นเพียง ตัวละครที่ถูกอ้างถึงเท่านั้น การที่รู้ว่ามีมดแดงอยู่เพราะบทสนทนาของสองตัวเมีย ผู้แต่งแสดงให้เห็น ภาพเป็นตอนๆ ว่าในตอนสองที่มดแดงกินซากศพเจ้าหนูและปลาเพื่อความอยู่รอด แต่ในตอนสามมดแดงกลับเป็นฝ่ายถูกจับไปกินเป็นอาหารเพื่อความอยู่รอดของคน การที่ผู้แต่งเลือกไข่มดเป็น สัญลักษณ์ เพราะมดเป็นสัตว์สังคมที่มีบทบาทหลากหลาย และพบเห็นได้ทุกพื้นที่ไม่ว่าจะในบ้านเรือน หรือในป่า โดยจะเห็นได้ว่าผู้แต่งบรรยายภาพการดำรงชีวิตของมด ดังนั้น *มดแดง* จึงเป็น สัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนชีวิตหนึ่งในห่วงโซ่อาหารที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และในบางครั้งมันก็ต้องกลายเป็นอาหารเพื่อให้ชีวิตหนึ่งอยู่รอดต่อไป ผู้แต่งต้องการจะสื่อให้เห็นภาพ สมรภูมิหรือสนามรบที่ทุกชีวิตต่างประหัดประหารกันเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง เพราะการเป็นผู้ชนะในสมรภูมิหมายถึงการมีชีวิตรอดต่อไป เมื่อสังเกตชื่อตอนทั้งผู้แต่ง ๓ ตอน พบว่าเป็นวงจรที่เริ่มต้น ด้วยปลากินมด เด็กชายจับปลา ศพเด็กชายและปลาถูกมดกิน และจบเรื่องด้วยสองตัวเมียที่ช่วยกัน เชียวรังมดมากินแสดงให้เห็นภาพของการสู้รบในสมรภูมิชีวิตได้อย่างชัดเจน ซึ่งท้ายที่สุดแล้วคนนี่เองที่เป็นผู้เริ่มต้นและปิดฉากสมรภูมิเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง"

๔.๒.๕.๒ เรื่องไม้เสียบ ภาคย์ จินตณมัย เล่าถึงหญิงสาวคนหนึ่งที่กำลัง นั่งพูดอยู่กับมด เธอระบายความอัดอั้นทั้งหมดที่มีกับมดตัวน้อยตรงหน้าและใช้ไม้ไล่เสียบมัน สุดท้าย เมื่อเธอเล่าจบ เธอก็ใช้ไม้เสียบกระแทงลำตัวมันขาดกลาง

เธอสงบไปครู่ใหญ่ เพิ่งมองมดคันไฟตรงหน้า มันวิ่งวนไปเวียนมา แข็งขา
เริ่มปิดเป้ มีที่ทำเหน้อยล้าโรยแรง เธอคุมไม่ให้มันออกจากวง นั่งมองมัน
พอมันจะหลุดไปได้เธอก็เขี่ยมันกลับเข้ามาใหม่ บางทีก็ปล่อยมันเดินไป
ไกลกว่าเก๋บ้าง แล้วค่อยโอบล้อมต้อนมันกลับมา มันวิ่งพล่านเร็วขึ้น แต่ก็
ไปไม่รอดปลายไม้เสียบ มันเลยชบปลายไม้เสียบ ไต่ขึ้นไม้เสียบเพื่อหา
ทางหนี แต่เธอตะบัดมันลงไปในอนอยู่บนโต๊ะใหม่และคอยมองดูมัน
ควบคุมมันบ้างเมื่อต้องทำ...

เธอเฝ้ามองมดคันไฟวิ่งไปมา และใช้ไม้เขี่ยรบกวนแรงมันวิ่ง มันล้มลุก
คลุกคลานวิ่งดูไกลไปกับโต๊ะ ร่างเสียดสีกับพื้นโต๊ะ
เธอบิดข้อมือ มองผ่านไปยังบนโต๊ะ มันกะปลกกะเปลี่ยเต็มที
ลมพัดเข้ามา กลิ่นเหม็นอับโชยเข้าจมูก มันมาจากไหนก็ไม่รู้
“แກຸ່ງເຮືອງມາກເສືອເກີນ ມາກໄປດ້ວຍຊ້າ ຈັນວ່າແກ່ອາຈຸຣຸ່ມາກເກີນກວ່າ
ຈັນແລ້ວກໍໄດ້ນະ ແກ່ໄດ້ໄວ້ວຈັນຫຼອກ ແລ້ວກໍໄດ້ຈຳເປັນເລື່ອງທີ່ຈະຕ້ອງມາໄວ້ວ
ຈັນຄຸກທາງອອກໃຫ້ກັບຕົວເອງໄດ້ເລີຍ ນີ້ ຈັນເອງໄດ້ຊ່ວຍກັບໄດ້ຊ່ວຍກັບໄດ້ຊ່ວຍກັບ
ເຫັນມາກ່ອນ ຂອບຄຸນມາກ່ອນ”
เธอกดปลายไม้เสียบไปบนร่างมดคันไฟตัวนั้น เสียงปรแตกดังขึ้นแผ่วๆ
เธอทิ้งไม้เสียบลงบนโต๊ะ ลุกขึ้นยืน ก้าวขาออกไปปิดตัวอยู่สองสามทีที่
ข้างโต๊ะ โถงกว้างยังคงอยู่ในความมืด เธอก้าวหายไปไม่นานมืด

ไม้เสียบ. ๒๕๓๒ : ๖๒ - ๖๕

จากตัวอย่างจะเห็นได้ชัดเจนว่ามดถูกหญิงสาวควบคุมหนทางเดิน แม้จะ
เหนียวก็หยุดไม่ได้ เพราะเธอคอยไล่มันอยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้ว่าโดยปกติแล้วเมื่อพูดถึงมดคันไฟ
เราจะนึกถึงพิษสงของมันที่ดุร้ายและกัดเจ็บมาก แต่จะเห็นได้ว่าแม้มดคันไฟจะมีพิษสงและกัดเจ็บ
เพียงใด หากเทียบกับคนแล้วมดคันไฟก็เป็นเพียงชีวิตเล็กๆ ที่จะถูกทำร้ายเมื่อใดก็ได้ เมื่อสังเกต
พฤติกรรมของหญิงสาวที่เคียดแค้นและระบายความอัดอั้น รวมทั้งควบคุมและเอาไม้ไล่เสียบมด
ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้เป็นอย่างดีว่าผู้แต่งใช้ **มดคันไฟ** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทน
ผู้คนในสังคมที่ไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียงและไม่มีแม้โอกาสที่จะเรียกร้องสิ่งใดๆ ได้จากสังคม และมักจะถูกผู้มี
อำนาจใช้ของไหวของกุฎหมาย หรือระเบียบของสังคมที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมดูแลคนในสังคมนั้น
เพื่อหาผลประโยชน์ใส่ตัว ทำหน้าที่สุดผู้ที่ดีมีโอกาสกว่าก็จะตกเป็นเหยื่อของผู้ที่มีอำนาจ

๔.๒.๕.๓ เรื่องหมื่นเชี้ยว คมหนาม กร ศิริวัฒน์โนเล่าถึงครอบครัวที่ยากจนของปู่และหลานชายสองคน ด้วยเหตุที่ปู่แก่ตัวลงทุกวันจึงไม่สามารถบากบั่นทำงานได้เหมือนเคย ทำให้หลานชายทั้งสองต้องพลอยอดอยากไปด้วย และเมื่อหลานชายคนเล็กเกิดล้มป่วยปู่กับหลานชายคนโตจึงตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าของบ้านผู้เมตตาแบ่งที่ให้ปู่หลานได้สร้างบ้านไว้อยู่อาศัย แต่ก็ต้องผิดหวังเมื่อพบเพียงบ้านว่างเปล่าไร้เงาของผู้เป็นเจ้าของ

เมื่อความหวัดกิดกินกระเพาะหนักเข้าปู่จึงชวนหลานชายคนโตออกไปหาอาหารกินประทังชีวิต และทันทีที่ปู่เหลือบไปเห็นมดแดง ความหวังที่จะทำให้ท้องอืดก็ฉวยแววขึ้น

ปู่ใช้พรำไค่นั่นไม้ แรงสั่นสะเทือนทำให้มดแดงกรุกันออกมาเพื่อปกป้องรังของมันจนแทบมองไม่เห็นรัง หลายร้อยตัวที่เป็นหน่วยกล้าตายของมันวิ่งกรุลงมาตามกิ่งไม้และลำต้น กระโดดเกาะด้ามพรำและตัวพรำในจังหวะที่คมพรำฝังลงในเนื้อไม้ มันจู่โจมเกาะกัดมือและแขนปู่อย่างเอาเป็นเอาตายปากกัดตีนตอยไม่ถอยหนี...ปู่จำต้องปล่อยด้ามพรำให้ฝังคาอยู่ที่ต้นไม้แล้วรีบลูบแขนเอามดแดงเป็นร้อยตัวออก

ปู่ตัดสินใจเอามืออุดมดแดงจากด้ามพรำมาขยี้ขยำ ยอมให้มันขบกัด ยอมทนเจ็บปวดจากคมเขี้ยวของมัน ภาพของวินกำลังป่วยและโหยหิวทำให้ปู่มุนานะ จะยอมแพ้ไม่ได้เด็ดขาด ปู่ดึงพรำจากต้นไม้แล้วโหมแรงไค่นก๊ีบไม่สนใจว่ามดแดงจะขึ้นขบกัดที่ตัวก็แผลและที่เจ็บ...

หมื่นเชี้ยว คมหนาม. ๒๕๓๕: ๑๐๙-๑๑๐

ผู้แต่งกำหนดให้มดในเรื่องเป็นมดแดงที่อยู่บนต้นไม้ มดแดงกัดเจ็บมาก และไข่ของมันนำมาปรุงเป็นอาหารได้ นอกจากนี้สีแดงของมดยังเป็นสีที่เป็นสัญลักษณ์สื่ออารมณ์โกรธเกรี้ยว รุนแรง

จากบทบรรยายความยากลำบากของครอบครัว และจากการไล่มดออกจากรังเพื่อเก็บไข่มดมาเป็นอาหาร ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งเลือกใช้ *มด* เป็นตัวละครประกอบที่มีบทบาทเพียงบางฉาก และกำหนดให้มดปรากฏตัวในช่วงกลางเรื่อง แม้จะปรากฏตัวเพียงช่วงเดียว แต่ *มด* ก็เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนสภาพชีวิตที่ต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ดังเช่นปู่กับหลานที่ยอมทนเจ็บจากคมเขี้ยวของมดเพื่อนำไปทำอาหารประทังชีวิต ส่วนมดก็ต้องการรักษา

รังและชีวิตของมันเป็นจริงรุมก่อกำกับหลาน สะท้อนทำให้นักถึงประโยคที่ว่า “เมื่อชีวิตไม่สิ้นก็ต้องดิ้นกันไป” เพราะทุกชีวิตต่างรักตัวเองและต่างต่อสู้เพื่อดำรงรักษาชีวิตของตน

๔.๒.๕.๕ เรื่องมดคันขี้หมา กร ศิริวัฒน์ เล่าถึงมดคันขี้หมาที่มักจะพากันมาทำรังตามขอกมูมอับและสกปรก แต่การที่พวกมดคันขี้หมาไปทำรังตามมูมอับ ใต้ บันได และมูมสะอาดกลับเป็นเรื่องแปลก เมื่อสังเกตพบว่ากรนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง โดยกำหนดให้มดเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งต้นเรื่องและปรากฏอีกเป็นระยะ

เขาไม่กวาดฟาดกับพื้นมันก็ยังไม่ยอมปล่อยเชียวที่กัดไม้กวาด พวกมันวิ่งพล่าน บางตัววิ่งเร็วจื๋นไปเวียนมาเหมือนจะหวาดกลัวหรือตกใจ บางตัวอ้าปากแฉะลมเชียวทวนวดกระดูกกระดูกไปมาอย่างเอาเรื่อง บางตัววิ่งไปพบกับตัวนั้นที่ตัวนี้ที่ราวกับทำหน้าที่เป็นผู้รายงานข่าวร้ายที่กำลังเกิดขึ้นกับรังของมัน...

ผมกวาดพวกมันตะล่อมเป็นกองเดี่ยวตรงข้างฝาซึ่งเป็นอิฐฉาบปูน ขยำหนังสือพิมพ์เป็นลักษณะคบยาวจุดไฟเผา พวกมันตายกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ไฟไหม้ตัวของมันจนเสียงลั่นเปรี้ยะเล็ๆ ระร่ว พวกมันพยายามหนีตายสุดชีวิตไต่ขึ้นฝ้ายบ้านเป็นกลุ่มใหญ่ บางตัวก็ตกลงมาด้วยอาการตกใจสุดขีด...

...มันต้องมีอะไรสักอย่างแน่นอน ผมจะต้องรู้ให้ได้...

มดคันขี้หมา. ๒๕๓๙: ๕๙ - ๖๐

เรื่องเล่าถึงตัวละคร “ผม” และครอบครัวช่วยกันทำลายล้างกองทัพมดที่แม้จะเผ่ายกรังก็ยังพากันมาทำรังใหม่อีกในวันรุ่งขึ้น โดยจะสังเกตได้ว่าผู้แต่งเน้นย้ำอยู่ถึง ๗ ครั้งว่า “มันต้องมีอะไรสักอย่าง” นอกจากนี้ภายในเรื่องยังแทรกข่าวการประท้วงในช่วงพฤษภาทมิฬ โดยนำเสนอผ่านการอ่านข่าวหนังสือพิมพ์ของตัวละคร

คุณฉลาดประกาศกร้าวเยี่ยงแม่ทัพเหลือว่า ถ้าข้อเสนอของ我不บรรลุ เป้าหมาย ประชาธิปไตยแบ่งบานไม่เต็มใบ เขาจะประท้วงด้วยการอดอาหารจนตายที่หน้ารัฐสภา มีทั้งคนเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเป็นธรรมดา แต่มันทำให้กระแสการเมืองรุนแรงขึ้น

ผู้นำการชุมนุมขึ้นกล่าวโจมตีการกระทำของคุณฉลาด วรฉัตร กับกลุ่มเพื่อนว่าเป็นเผด็จการอีกรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนควรจะทำจัดออกไปเสีย บางคนว่าเป็นการกระทำเยี่ยงโจรเรียกค่าไถ่ โดยเอาตัวเองเป็นตัวประกัน เป็นวิธีการเถื่อนที่ไม่ควรสนับสนุน

สุดท้ายผู้นำการชุมนุมขึ้นไปกล่าวให้กำลังใจต่อนายกรัฐมนตรี และขอให้นายกรัฐมนตรีอย่ายอมทำตามข้อเสนอของคุณฉลาดเป็นอันขาด ให้ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตยให้แน่นแฟ้น อย่าให้กฎหมายมาอยู่เหนือกฎหมายบ้านเมือง ทุกคนจะยืนเคียงข้างสนับสนุนความคิดและแนวทางตามระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องของนายกรัฐมนตรี

ขณะเดียวกันข่าวจากทีวีก็รายงานว่า คนที่ยกขบวนนำดอกไม้ไปให้กำลังใจนายกรัฐมนตรีถึงในทำเนียบนั้น ล้วนแต่ตั้งใจไปกันเองทั้งสิ้น ไม่มีใครชักชวนหรือยุยงส่งเสริมแต่ประการใด นับเป็นการแสดงออกด้วยความบริสุทธิ์ใจของประชาชนอย่างแท้จริง!

มดคันขึ้นมา. ๒๕๓๘: ๖๒ – ๖๓

ตามธรรมชาติมดจะอยู่รวมกันเป็นฝูงและมุงมั่นในหน้าที่ของมัน มดเป็นสัตว์สังคมที่มีการแบ่งชนชั้น การที่มดซึ่งมีสมองขนาดเล็กแต่กลับมีสติปัญญาสูงทำให้มันมีวัฒนธรรมหนึ่งที่ประเสริฐยิ่งกว่ามนุษย์ คือ ความรู้สึกสามัคคีในหมู่คณะ สังคมของมดจึงเป็นสังคมแบบสหชีวิต คือ ทุกชีวิตต่างมีความหมายต่อชีวิตอื่นซึ่งในสังคมมนุษย์ไม่มี(มดศึกษา. (๒๕๔๑). (Online)

จากตัวอย่างจะสังเกตได้ว่าผู้แต่งให้ภาพของฝูงมดที่ยกขบวนมาทำรังตามซอกมุมต่างๆ ในบ้าน ไม่ว่าเขาและครอบครัวจะจัดการทำลายด้วยรูปแบบใดก็ตาม รุงขึ้นมันก็จะยกขบวนกันมาสร้างรังอีก จะเห็นว่าผู้แต่งบรรยายการสู้รบกับฝูงมดของครอบครัวเขาคู่กับการรายงานข่าวซึ่งไม่ได้สัมพันธ์กันเลย แต่ข่าวที่แทรกเข้ามานั้นเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนั้นมดที่ยกขบวนมาสร้างรังจึงสัมพันธ์กับการชุมนุมประท้วงในข่าวซึ่งรายงานว่าประชาชนหลายฝ่ายออกมาให้กำลังใจและสนับสนุนนายกรัฐมนตรีไม่ให้ยอมรับข้อเสนอของพวกที่มาชุมนุม บางคนก็ว่าการชุมนุมเรียกร้องนี้เป็นการกระทำของพวกเขาเผด็จการซึ่งป่าเถื่อนเยี่ยงโจรร้าย ในที่สุดผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นโจรร้ายกลับเป็นฝ่ายล้มตายจากคมกระสุนของฝ่ายรัฐบาลที่มีอำนาจเด็ดขาด

การที่ผู้แต่งย้ำว่า “มันต้องมีอะไรสักอย่าง” เพื่อต้องการย้ำให้คิด เมื่ออ่านเนื้อหาข่าวที่ผู้แต่งแทรกเข้ามาในเรื่อง จะเห็นว่ามีกรนำเสนองานข่าวไปในทางสนับสนุนฝ่ายรัฐบาล และโจมตีผู้ประท้วงว่ากระทำการเยี่ยงโจรร้าย แต่ในเหตุการณ์จริงนั้นผู้ชุมนุมกลับถูกทำร้ายซึ่งไม่ตรงกับข่าวที่รายงานออกมา แสดงว่าที่ผู้แต่งย้ำอยู่เสมออีกเพื่อจะบอกว่าต้องมีอะไรที่ไม่ชอบมาพากลอยู่ ดังนั้น **มดคันชีหมา** จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้ที่มาชุมนุมประท้วงซึ่งไม่มีพิษสงรุนแรงนัก ผู้แต่งต้องการชี้ให้เห็นว่าประชาชนคือผู้อยู่ใต้การปกครองไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดผู้ที่รับผลทั้งหมดก็คือประชาชน

๔.๒.๕.๕ เรื่องมดในใจ สนั่น ชูสกุลเล่าถึงสามีภรรยาคนหนึ่งประสบปัญหาเกี่ยวกับมดซึ่งยกขบวนมาอยู่เต็มบ้าน ไม่เว้นแม้แต่บนที่นอนและในถังข้าว ห้ายที่สุดมันพากันได้เข้าไปในตัวเขา

ผมง่วนอยู่พักใหญ่ จึงรู้ว่าผู้เป็นเมียแอบไปซื้อยาฆ่าแมลงชนิดสเปรย์มา
กระป๋องหนึ่ง

“อย่าถึงกับใช้ยาเคมีเลย มันอันตรายกับเราเอง” ผมปรามเธอ

“ไม่ใช่แล้วจะทำกับมันอย่างไร มันเยอะออกอย่างนี้?”

“ใจเย็นนะ”

“โอ้คุณ! คุณก็อย่างนี้ทุกที ใจเย็นของคุณนี่เคยแก้ปัญหอะไรได้ไหม?”

“เธอก็รู้นี่นา ว่าไอ้มันมันอันตราย”

“อันตราย! อันตราย! แล้วไอ้พวกมดบ้านั้นมันอันตรายมั๊ย!”

มดในใจ. ๒๕๔๑ : ๘๔ - ๘๕

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งไม่เห็นด้วยกับการใช้สารเคมีต่างๆ เพราะเป็นการทำลายสภาพอากาศ ผู้แต่งสะท้อนแนวคิดในเชิงอนุรักษ์ว่ายาฆ่าแมลงและสารเคมีต่างๆ ที่มนุษย์ใช้กำลังทำลายสภาพอากาศให้แย่ลง

คืนหนึ่ง ขณะล้มตัวลงนอนผมรู้สึกมีลมก้อนหนึ่งอัดแน่นอยู่ตรงยอดอก
แล้วค่อยๆ ขยายไปทั่วทั้งท้อง หายใจขัดอยากอาเจียน ผมบิดตัวพลิกไป
พลิกมาอยู่บนที่นอน ผู้เป็นเมียกำลังนอนหลับลึก เธอส่งเสียงกรนเป็น

ระยะๆ ผมสัมผัสได้ว่กำลังมีมดสองสามตัวไต่อยู่แถวชอกคอ ใจผมสับสน วุ่นวาย มดพวกนั้นมันดุคดกินเอาความรู้สึกไว้วางใจไปจากผมจนสิ้น

ผมเอามือชันกายลุกขึ้นนั่ง แต่รู้สึกราวกับบ้านทั้งหลังกำลังหมุน เคว้งคว้างอยู่กลางอากาศ ในหูเหมือนได้ยินมดฝูงใหญ่กำลังไชโยให้ร้อง เสียงดังมาจากทุกทิศทุกทาง รวมทั้งมดฝูงที่ผมกำลังกินเข้าไปกำลังสวนสนามกันอยู่ในร่างกายของผม มันไต่ไปตามเส้นเลือดทุกเส้น กัดทะลุ ผิวหนังของผมขึ้นมา ทุกชุมชนล้วนมีมดโผล่หัวออกมา เนื้อตัวอาบแดงไปด้วยเลือด – เลือดของผมเอง

มดในใจ. ๒๕๔๑ : ๘๙ – ๙๐

โดยธรรมชาติมดมีหน้าที่รักษาระบบสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพให้ยั่งยืน โดยเฉพาะหน้าที่ของการเป็นผู้บริโภค ซึ่งมดมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการควบคุมจำนวนแมลงศัตรูพืชได้ ดังนั้นมดจึงมีประโยชน์อย่างมากต่อนิเวศสิ่งแวดล้อม(สำนักบริการคอมพิวเตอร์. (๒๕๔๔). (Online)

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งสัมพันธ์กับตัวละครในเรื่อง ผู้แต่งเลือกใช้มดเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและปรากฏอีกเป็นระยะกระทั่งจบ จากตัวอย่างจะเห็นว่ามดแทรกซึมเข้าไปอยู่ทุกที่แม้แต่ในตัวเขาตอนแรกเขาหงุดหงิดและทำสารพัดวิธีที่จะกำจัดมดให้หมดไปจากบ้าน แต่เมื่อมันแทรกซึมเข้าไปในตัวแล้วเขาก็จะยอมรับมัน บทสนทนาในตอนที่ถูกเป็นภรรยาแอบไปซื้อยาฆ่าแมลงชนิดสเปรย์ เมื่อสามีรู้จึงเถียงแล้วผู้เป็นภรรยาก็ว่า “อันตราย! อันตราย! แล้วให้พวกมดบ้านนั้นมันอันตรายมัย!” และในตอนจบที่บรรยายพฤติกรรมของมดที่ไต่เข้าไปในตัวเขาเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่าผู้แต่งใช้ *มด* เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนสภาพอากาศที่เป็นพิษเพราะน้ำมือมนุษย์ ดังนั้นเมื่อมนุษย์เป็นผู้ทำลายอากาศจนเสียจึงต้องยอมรับผลที่ทำได้ด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้มดเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๕ เรื่อง พบว่าผู้แต่งนิยมใช้ *มด* เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายที่หลากหลาย ซึ่งมีเรื่องสั้นจำนวน ๓ เรื่องที่ผู้แต่งใช้มดสื่อแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่เต็มไปด้วยอุปสรรคการเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบ ได้แก่ เรื่องสมรภูมิ, ไม่เสียบ และหมิ่นเหยี่ยวคมหนาม และมีเรื่องสั้น ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้มดสื่อแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง คือ เรื่องมดคันขึ้นมา และมีเรื่องสั้น ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้มดสื่อแนวคิดเกี่ยวกับสภาพอากาศและสิ่งแวดล้อม คือ เรื่องมดในใจ

ส่วนประเภทของตัวละครพบว่ามีเรื่องสั้นจำนวน ๓ เรื่องที่ผู้แต่งใช้มดเป็นตัวละครประกอบ ได้แก่ เรื่องหมื่นเขี้ยวคมหนาม, มดคันซี้หมา และมดในใจ และมีอยู่ ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้เป็นตัวละครหลัก คือ เรื่องไม้เสียบ และมีอยู่ ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้มดเป็นทั้งตัวละครหลักและตัวละครที่ถูกอ้างอิง คือ เรื่องสมรภูมิ เนื่องจากผู้แต่งแบ่งเรื่องออกเป็นตอนๆ ในแต่ละตอนบทบาทของมดจึงเปลี่ยนไป

๔.๒.๖ ไก่ เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๓ เรื่อง ในอดีตคนไทยตามชนบทแทบทุกหมู่บ้านมักนิยมเลี้ยงไก่ไว้เป็นสัตว์เลี้ยงประจำบ้านทั้งเพื่อดูเล่น ประกอบอาหาร และแข่งขันชนไก่ เมื่อพูดถึงไก่เรามักจะนึกถึงเสียงขันของมัน ยามเช้าตรู่ และการที่มันตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังมีนิทาน ตำนาน เรื่องราว และสำนวนเกี่ยวกับไก่มากมาย ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๖.๑ เรื่องลูกไก่ไม่อยากเป็นดาว ศรีดาวเรือง เล่าถึงสองตายายที่อยู่อย่างกันดารและโดดเดี่ยวแถวเชิงเขา ตายายเลี้ยงไก่ไว้ทั้งหมด ๙ ตัว วันหนึ่งมีคนจรผ่านมาขอข้าวปลาอาหารอย่างดีเพื่อเป็นการทำบุญและจะมอบเงินทองให้ด้วย พ่อไก่กับแม่ไก่ได้ยินก็รีบปรึกษากัน พ่อไก่เห็นว่าควรจะพากันหนี แต่แม่ไก่เห็นแย้งว่าควรจะทดแทนคุณตายาย ทันใดนั้นตายายมาเปิดเล้า พ่อไก่สบโอกาสจึงรีบหนีไป ส่วนแม่ไก่นั้นใช้ปีกปิดป้องลูกไก่ไว้เพราะไม่อยากให้ลูกเห็นตอนพ่อไก่บินหนี แม่ไก่ยอมให้ตายายจับไปเป็นอาหาร ส่วนลูกไก่ก็ได้แต่เศร้าโศกเสียใจและคร่ำครวญหาแม่

คำว่าจะได้บุญ ทำให้ยายกับตาตัดสินใจ เพราะอาจเป็นการทำบุญครั้งสุดท้ายในชีวิตก็ได้ ส่วนเรื่องจะได้เงินค่าตอบแทนนั้น นั่นอาจเป็นกำไรของผลประโยชน์ที่ตาข่ายช่วยสงเคราะห์คนจร และประการสำคัญ เขาไม่ได้บีบบังคับเอาตายกับบุญเท่าไรแล้ว

พ่อไก่แม่ไก่ละล้าละลักถูกลูกทั้ง ๗ เข้าเล้า น้ำตาเนืองนองสองหน้าปรึกษากัน

พ่อไก่ว่า ที่รัก... เราต้องรีบหนีไปกันเดี๋ยวนี้แล้ว...แต่สำหรับลูกรักของพ่อเอ๋ย...พ่อกับแม่จะเอาลูกไปด้วยก็คงไม่ได้

ลูกไกร้องเจี๊ยบๆ เสียงลั่น เพราะขวัญถูกเขย่า

แม่ไก่ปลอบลูกและพูดเบาๆ ไม่มองหน้าผัวรักว่า แม่จะไม่หนีหาย แม่จะ

อยู่กับลูกจนวาระสุดท้าย ตากับยายเลี้ยงดูมานาน...อย่างไรเสียสัตว์ทุกตัว
ต้องตายอยู่แล้ว ถ้าหนีไป การตายของแม่อาจไร้ค่า เบบเหมือนปูย่น
แต่หากยอมเป็นอาหารคนจร ตายายจะได้สิ่งตอบแทน และได้บุญกุศล...
เท่ากับแม่ได้ตอบแทนบุญคุณตากับยาย...ไม่เสียชาติเกิด

แต่พ่อไก่ไม่เห็นด้วย พ่อไก่ว่าตายายไม่เมตตาจริง แล้วสัตว์ปีกอย่างไก่
จะมัวรักตากับยายอยู่ฝ่ายเดียวได้อย่างไร ตายายงกอยากได้บุญก็ควร
เชือดเนื้อเจียนชีวิตตนแลกบุญเขาเอง โฉนเขาชีวิตผู้อื่นแลกบุญเป็นของตัวเอง
แม่ไก่ว่าคิดอะไรอย่างนั้น สัตว์จะไปกะเกณฑ์ให้คนทำบุญด้วยวิธีนั้นวิธีนี้
ไม่ได้ เพราะคนเป็นสัตว์ประเสริฐ มีแต่สัตว์เดรัจฉานเองเท่านั้นที่คิดและ
ทำอย่างที่ใจสัตว์คิด บุญกรรมอย่างไรก็เป็นของสัตว์เอง

ลูกไก่ไม่ยอมเป็นดาว. ๒๕๓๒: ๔๓-๔๔

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าผู้แต่งเขียนเรื่องนี้เพื่อล้อเลียนซึ่งเป็นที่มาของกลุ่ม
ดาวลูกไก่ โดยเล่าถึงตายายเลี้ยงที่เลี้ยงไก่ไว้ตัวหนึ่ง ต่อมาแม่ไก่ออกไข่และฟักลูกออกมา ๗ ตัวแม่
และลูกไก่รู้สึกกตัญญูต่อตายายที่เลี้ยงดูพวกตนอย่างมีเมตตา เย็นวันหนึ่งมีพระอุรังคมาปักกลดอยู่ริม
เชิงเขา ตากับยายตั้งใจจะทำอาหารไปถวาย แต่เมื่อค้นดูเสบียงอาหารก็ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย ตากับ
ยายจึงปรึกษากันว่าจะฆ่าแม่ไก่ไปทำอาหารถวายพระ แต่ตายายก็รู้สึกเศร้าใจด้วยความรักและสงสาร
แม่ไก่และลูกเจี๊ยบที่ต้องกลายเป็นลูกกำพร้า บังเอิญแม่ไก่ได้ยินจึงตัดสินใจยอมสละชีวิตเพื่อทดแทน
บุญคุณ แม่ไก่เรียกลูกๆ มาและเล่าเรื่องให้ฟัง ก่อนจะสั่งสอนลูกให้รู้จักรักกัน ลูกไก่ร้องไห้อย่างน่า
สงสารแล้วซุกตัวกอดกับแม่เป็นครั้งสุดท้าย รุ่งเช้าขณะที่ตายายก่อไฟเตรียมทำอาหารก็ต้องตกใจ
เมื่อเห็นลูกไก่ทั้ง ๗ กระโดดเข้ากองไฟตามแม่ไก่ เทวดาและนางฟ้าต่างซาบซึ้งในความกตัญญูจึงเสก
ให้ลูกไก่ไปเป็นดาวอยู่บนท้องฟ้ามีแสงระยิบระยับเป็นประกายเพื่อประกาศถึงความดีที่มีกตัญญู
มีความรักสามัคคี และมีความกล้าหาญ

แม่เจ็บปวดและหวาดกลัวแทบสิ้นสติ แต่แม่ไก่ก็ไม่มีเวลาจะเสียสติ...

นางร้องบอกลูกทั้งน้ำตาว่าให้พากันกลับเข้าเล้า อย่ามาดูแม่เลย... นาง

สั่งลาลูกไม่ขาดปาก จนหลอกลมถูกตาเชือดขาด...จากกัน

ลูกไก่ทั้ง ๗ เหมือนถูกเค็ดดวงใจ ครั้นจะตามเข้ากองไฟ ก็เกรงต้องตาย
เปล่าๆ...

.....

.....

ก่อนคนจรจากลา ยายตัดใบตองห่อร่างแม่ไก่ที่เหลือซากเพียงซีกใส่ย่าม
ส่งให้ ทั้งสองฝ่ายต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย ต่างอวยชัยให้พรกันและกันแล้ว
คนจรรก็ยกย่ามศพแม่ไก่ขึ้นใส่ป่า-แบก

สองตาชำเลื่องแล มองกลุ่มลูกไก่กำพราแม่ที่กำลังมีอาการแปรปรวน...
อันสื่อแสดงว่าในอนาคตอันใกล้ ทั้งหมดต้องเป็นไก่มีปัญหา เขาคิดในใจ
อย่างปลงสังเวชว่า...ลูกไก่พวกนี้ไม่มีน้ำใจประเสริฐกันเลยแม้แต่สักตัว
ช่างโง่กันเสียจริงๆ ดังนั้น สมแล้วที่หมดโอกาสจะได้เป็นดาว...

ลูกไก่ไม่อยากเป็นดาว. ๒๕๓๒: ๔๖-๔๗

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งจงใจตั้งชื่อเรื่องลูกไก่ไม่อยากเป็นดาวเพื่อล้อชื่อของ
นิทานเรื่องดาวลูกไก่และเพื่อสื่อแนวคิดของเรื่อง ผู้แต่งเลือกให้ไก่และลูกไก่เป็นตัวละครหลักที่มี
บทบาทในการดำเนินเรื่องคู่กันกับตาและยาย ผู้แต่งกำหนดให้ไก่และลูกไก่ถูกกล่าวถึงตั้งแต่ต้นเรื่อง
และปรากฏตัวในตอนกลางเรื่องกระทั่งจบเรื่อง

ไก่ และ ลูกไก่ จึงเป็นสัญลักษณ์ จากการสังเกตคำในตอนแม่ไก่คุยกับพ่อ
ไก่ว่า “ถ้าหนีไป การตายของแม่อาจไร้ค่า เบาเหมือนนุ้ยนุ่น” และตอนที่คนจรรกำลังจะจากไป “แล้ว
คนจรรก็ยกย่ามศพแม่ไก่ขึ้นใส่ป่า-แบก” จะเห็นได้ว่าการตายของแม่นไ่นั้นไม่ได้สูญเปล่า แม่ไก่ จึงเป็น
สัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้ที่เชื่อตามที่ได้ยินได้ฟังและถูกสั่งสอนมาจากเดิมในเรื่องความกตัญญู
หรือความดี พ่อไก่ เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนผู้ที่เชื่อในความคิดตัวเอง ตัดสินด้วยตนเองว่า
สิ่งไหนคือความกตัญญูหรือความเห็นแก่ตัว ส่วน ลูกไก่ เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนคนรุ่นใหม่
ที่เกิดความขัดแย้งทางค่านิยมของสังคมในเรื่องความกตัญญูที่เปลี่ยนแปลงไป โดยจะสังเกตได้ว่า
ลูกไอนั้นเศร้าโศกเสียใจกับการตายของแม่ ครั้นจะโดดตามเข้ากองไฟก็เกรงจะตายเปล่า แสดงให้เห็น
ว่าลูกไอยังสับสนกับผลของการตายตามว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อแม่จริงหรือไม่ จึงไม่โดดเข้า
กองไฟตาม

๔.๒.๖.๒ เรื่องไก่ของแม่ อิศระ ฐศรี เล่าถึงไก่ที่ชื่อ “ไ้แคะ” ซึ่งโดนรมจิก
อยู่เนืองๆ ลำสุดไ้แคะก็ถูกรมจิกจนหัวเวอร้อนถึงแม่ซึ่งเป็นครูและเป็นเจ้าของต้องเป็นผู้เย็บแผล
ผู้แต่งเล่าเรื่อง ไ้แคะ สลับกับเล่าเรื่องของ ไ้ดัง ผู้เป็นลูกชายคนโต

...ให้คนเรามีชีวิตอยู่กับปัจจุบันและจงพอใจในสิ่งที่ตัวเองมี ทำวันนี้ของเราให้ดีที่สุด อย่าไปนึกอยากได้อะไรเป็นโน่นนี่ที่ไม่มี ดูโกะซิไม่เห็นมันจะอยากเป็นนั่นเป็นนี่นอกจากโกะ มันก็มีความสุขไปวันๆ ตามประสาโกะ แม่คิดเล่นๆ ว่าถ้าลูกเป็นโกะบ้างคงจะดี ไม่ต้องเรื่องมากอย่างนี้ ไม่ต้องด้วย

"แม่ครับ ไอ้แคะไม่ยอมกินข้าว"

พอปล่อยให้ไอ้แคะออกจากสุ่มมันก็หายหงอย เดินคุ่มน้นจิกนี้ไปตามพื้นหญ้าอย่างสบายอารมณ์ ภาพโกะพิกลพิการขนสีดำขึ้นบ้างไม่ขึ้นบ้าง เดินกะเผลกกะเผลกอยู่บนสนามสีเขียวอมน้ำตาลค่อยๆ ห่างออกไปจากสายตาของหนู แม่มักจะปล่อยให้โกะออกมาคุ้ยเหยื่ออาหารกินเองในตอนเย็นเสมอ พอใกล้อาทิตย์อัสดงจึงด้อนโกะเข้าเล้าแล้วให้อาหาร เพราะถ้ามีเดินไปโกะจะมองอะไรไม่เห็นกระทั่งบินขึ้นคอนยังไม่ได้เลย

หนูว่าไอ้แคะนี่มันถ้าจะเพี้ยนๆ ยังไงชอบกล อยู่ในสุ่มดีๆ ไม่ชอบ ข้าว น้ำรีหนูก็หาให้กินเข้าเย็นไม่มีขาด...

โกะของแม่. ๒๕๓๔: ๗๖-๗๗

เมื่อสังเกตพบว่าชื่อเรื่องสัมพันธ์กับตัวละคร ๒ ตัวในเรื่อง คือ ไอ้แคะซึ่งเป็นโกะที่แม่ต้องคอยปกป้องดูแลเพราะมันมักจะโดนโกะตัวอื่นรุมจิกตี และไต้งลูกชายคนโตที่มักจะมีปัญหากับแม่ในเรื่องความคิดไม่ตรงกัน โดยพบว่าไต้งเป็นชื่อพันธุ์หนึ่งของโกะ นอกจากนี้ผู้แต่งยังเล่าเรื่องที่ไอ้แคะถูกรุมจิกตีสลับกับเล่าเรื่องของไต้ง

...หนูเดินเข้าไปดูโกะๆ โกะรุ่นตัวหนึ่งจิกหมับเข้าที่แผลเก่าตรงหัวไอ้แคะ แผลแยกออกเลือดแดงไหลซึม ไอ้ฮูเอาจะงอปากจิกติดหงอนของไอ้แคะ แล้วโดดตีพับเข้าใต้คาง ไอ้แคะตาเหลือก โกะตัวอื่นเห็นน้ำสีแดงเลอะหัวไอ้แคะก็ยิ่งคะนอง พากันจิกสีแดงสดนั้น หนึ่งปาก สองปาก สามปาก...แทบทุกปากมีเลือดไอ้แคะเปื้อนอยู่ ไอ้แคะพยายามเดินหนีจากวงล้อม กะปลกกะเปลี้ยหกล้มหลุกเดินไม่พ้นปากที่รุมกันจิกเสียดลิ้นแล้วลุกแล้วก็ล้มอยู่อย่างนั้น...

โกะของแม่. ๒๕๓๔: ๗๙

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งบรรยายถึงไอ้แควะว่ามันเพี้ยนๆ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของไต้งผู้เป็นพี่ชาย จากบทบรรยายและพฤติกรรมของไอ้แควะที่ไม่ยอมกินข้าว แต่พอลอยออกจากฝูงก็หายหงอย การที่ไอ้แควะไม่ชอบอยู่ในฝูงเพราะมันถูกตีกรอบให้อยู่แค่นั้น แม้มันจะเป็นไก่แต่ก็คงหงุดหงิดไม่ต่างจากไต้งที่ถูกแม่ตีกรอบชีวิต *ไอ้แควะหรือไก่* ในเรื่องจึงเป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนไต้งลูกชายคนโต ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นการเลี้ยงดูลูกของผู้เป็นแม่ที่ต้องการให้ลูกชายเติบโตขึ้นตามกรอบที่แม่วางไว้ให้ แม้ว่าแม่จะทำด้วยความรักแต่มันก็เป็นความรักที่มากเกินไป ซึ่งแม่อาจลืมนึกไปว่าลูกเองก็อยากจะมีวิถีชีวิตในแบบของตน แล้วแม่เองก็ไม่อาจจะอยู่กับลูกได้ตลอด เมื่อไม่มีแม่ลูกจะอยู่ในสังคมด้วยตนเองได้หรือไม่

๔.๒.๖.๓ เรื่องไก่ซี.พี. ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ เล่าถึงลูกไก่ฟักตัวหนึ่งในฟาร์มแบบปิดของซี.พี. จึงถูกแยกออกไปจากกลุ่มเพื่อศึกษาถึงข้อผิดพลาด เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งกำหนดให้ลูกไก่ฟักเบอร์ ๓๗๘๕๙ เป็นตัวละครหลักในเรื่อง และให้ไก่ชรา กับไก่เป็นโรคเป็นตัวละครประกอบ

"แล้วมันทำอะไรได้..."

"ก็ฝันไง... ไข่ไก่... ฝันจนกว่าเงืงจะมีพลัง... พลังที่เงืงฝันนั้นแหละจะพาเงืงไปไหนต่อไหนได้ทุกสถานที่ที่เงืงต้องการ..."

เสียงครางเบาๆ ดังมาจากไก่ตัวที่ ๒๕๐๐๐ แม้ว่ามันจะขี้ขาวๆ จะทะลักออกมาจากตูดของมันอยู่เช่นเดิม แต่ใบหน้าของมันมีรอยยิ้ม มันกำลังจะตายไม่ผิดอะไรกับไก่ไต้ง แต่มันเริ่มขยับตัวขึ้นมาบ้าง มันกระเียบไปใกล้ๆ กับไก่ผู้เฒ่า เขาคอของมันพาดจนดวงจรดกับปีกของไก่ชรา... ไม่เคยมีภาพเช่นนี้ปรากฏอยู่ในเล่าซี.พี. มาก่อนเลย กรงซึ่งแต่ละกรงจะแบ่งไก่ทุกตัวออกไปตามที่ทางของมัน มันเลยกลายเป็นภาพที่ดูสดใสสวยงามอยู่ท่ามกลางบรรยากาศความตายนั้น...

...ส่วนไก่ฟักที่เริ่มโตเป็นหนุ่ม ตัวอย่างศึกษาความผิดปกติในการฟักไข่นั้น นอนตายกันไต้ง... กรงไก่ถูกหัวดันจนกรงปรือออกมาทะลุถึงชั้นที่เกือบจะเอาตัวทั้งตัวหลุดออกจากกรงไปได้ แต่เลือดแดงฉานที่หัวไก่ฟักนั้นออกมาจนสันนิษฐานได้ไม่ยากว่า ไก่ตัวนี้ตายเพราะพยายามเอาหัวชนกรง เพื่อจะหลบหนีออกไปข้างนอก...

...การตายที่ดูเหมือนกับสิ่งที่ไม่ใช่อาหาร มันเป็นความตายที่ผิดปกติไปจากชีวิตในเล่า มันดูเหมือนมีอะไรบางอย่างที่ซ่อนอยู่ในความตายของไก่สามตัว มันทำให้เขารู้สึกว่ามันเป็น “สิ่งมีชีวิต” ไม่ใช่แค่ “อาหารธรรมดาๆ”

ไกซี.พี. ๒๕๔๐ : ๙๒ – ๙๔

จากตัวอย่างจะเห็นว่า **ลูกไก่ ลูกไก่เบอร์๓๘๕๕ ไก่ชรา** และ **ไก่เป็นโรค** เป็นตัวละครที่สะท้อนถึงพัฒนาการของวัยและแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของคนแต่ละช่วงวัยในสังคม เมื่อสังเกตจากบทบรรยายการเกิด การเติบโตและการดำเนินชีวิตของไก่ ๓ ตัวที่ถูกแยกเลี้ยง และพิจารณาบทสนทนาในเรื่อง เช่น “ก็ฝันไป...ไอ้โง่...ฝันจนกว่าเอ็งจะมีพลัง...พลังที่เอ็งฝันนั้นแหละจะพาเอ็งไปไหนต่อไหนได้ทุกสถานที่ที่เอ็งต้องการ...” ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ **ลูกไก่** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนคนที่ไม่ได้รับการอบรม จัดเกลาลักษณะนิสัยและความนึกคิด จากตัวอย่างจะเห็นว่าลักษณะของลูกไก่ในเล่านี้ไม่ต่างอะไรกับสภาพจิตใจฝ่ายต่ำ(id) ของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความอยาก **ลูกไก่เบอร์๓๘๕๕** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนคนหนุ่มสาวที่ได้รับการอบรม และเต็มไปด้วยความฝันจึงอยากจะได้เรียนรู้ชีวิตในโลกกว้าง แม้ร่างกายจะพิการ แต่ก็อยากมีอิสระทางความคิด **ไก่ชรา** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนผู้สูงอายุที่เรียนรู้ชีวิตมานาน พบกับเรื่องราวต่างๆ มากมาย **ไก่เป็นโรค** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย เจียนตาย แต่ก็ไม่หยุดฝันถึงอิสรภาพ

จะเห็นว่าวัยที่แก่ชรา สภาพร่างกายที่พิการพิการและเป็นโรคภัยนั้นไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อความฝันของผู้ใด เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ไก่ทั้ง ๓ ตัว ถูกกักขังอยู่ในกรงเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ความตายจึงเป็นหนทางเดียวที่จะช่วยให้มันมีอิสระเสรีอย่างแท้จริง

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้ไก่เป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๓ เรื่อง พบว่าผู้แต่งนิยมใช้ **ไก่** เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ได้แก่ เรื่องลูกไก่ไม่อยากเป็นดาวศรีดาวเรื่องใช้ไก่สื่อแนวคิดเรื่องความกตัญญู เรื่องไก่ของแม่อิสระใช้ไก่สื่อแนวคิดเรื่องการเลี้ยงดูที่วางกรอบชีวิตให้กับลูกจนขาดอิสระ และเรื่องไกซี.พี. ชัชวรินทร์ใช้ไก่สื่อแนวคิดเรื่องอิสระทางความคิดและชีวิต

ส่วนประเภทของตัวละครพบว่าในเรื่องสั้นอยู่ ๒ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ไก่เป็นตัวละครหลัก ได้แก่เรื่องลูกไก่ไม่อยากเป็นดาว และไกซี.พี. และมีเรื่องสั้นอยู่ ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ไก่เป็นตัวละครประกอบ คือ เรื่องไก่ของแม่ นอกจากนี้พบว่ามีเรื่องสั้นที่ผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบ บุคลาธิษฐาน(Personification) อยู่ ๑ เรื่อง คือ เรื่องไกซี.พี.

๔.๒.๗ ปลา เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๓ เรื่อง ปลาเป็นสัตว์น้ำที่ใช้เหยือกในการหยายใจ มีครีบแทนมือและขา ปลาชนิดต่างๆ มีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน เช่น ปลาขนาดเล็กมักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ปลาและวิธีการจับปลายังถูกนำมาใช้ในสำนวนไทย และเป็นคำประณามผู้หญิงอีกด้วย ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๗.๑ เรื่องคนดำนํ้า นิคม รวยยวาท ใช้ชื่อคนดำนํ้าเป็นชื่อเรื่อง และเป็นสรรพนามเรียกตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง แม้จะไม่ใช่ชื่อของตัวละคร แต่หญิงเลี้ยงผักนึ่ง ชายคนตกเบ็ด ชายคนถือฉมวก ชายคนดำนํ้า สรรพนามทั้ง ๔ คำที่ใช้เรียกตัวละครเป็นคำที่บอกอาชีพและเพศ ผู้แต่งใช้คำสรรพนามที่บอกอาชีพนี้เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อแทนความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่ประกอบอาชีพต่างกัน

หญิงเลี้ยงผักนึ่ง เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอาชีพและการงานแบบหาเช้ากินค่ำที่ต้องแก่งแย่งแข่งขันกับคนในสังคม เวลาทุกนาทีล้วนมีความหมายและมีค่าที่ดีเป็นเงินทองได้ ชายคนตกเบ็ด เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอาชีพและการทำงานแบบเช้าชามเย็นชามจึงน่าจะหมายถึงอาชีพข้าราชการซึ่งทำงานแบบเรื่อยๆ สบายๆ ชายคนถือฉมวก เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอาชีพและการทำงานแบบนักธุรกิจที่คอยจ้องจับโอกาสทางธุรกิจโดยจับแบบไม่ยอมให้หลุดรอดไปได้ ชายคนดำนํ้า เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงคนที่กล้าเสี่ยงและพร้อมจะกระโจนใส่ปัญหาโดยไม่กลัวซึ่งเป็นลักษณะของคนไทยหัวสมัยใหม่ที่กล้าทำ กล้าแสดงออกและกล้าเสี่ยงมากขึ้น โดยผิดกับคนหัวโบราณที่มักจะด้อมตนและไม่กล้าแสดงออกมากนัก

แทงฉมวก คุณจะต้องเข้าใจให้มากที่สุด คนถือฉมวกพูด ไม่ใช่สักแต่
แทงเอาแทงเอา แต่จะแทงเฉพาะปลาที่เลือกแล้ว ผมไม่สนใจพวก
ปลาหมอ ปลากระดี่ ผมจะแทงเฉพาะปลาดัวใหญ่ ๆ เท่านั้น

.....
.....
ผมจะไม่แทงจนกว่าจะแน่ใจ ผมไม่เดาสุ่มแบบซู่ๆ คนถือฉมวกพูด
แม้จะยังไม่มีโอกาส แต่ผมก็ปลื้มใจ ถ้าแทงเหมาะๆ ตรงที่หมายสักครั้ง
ไม่ใช่เดาสุ่มแบบหย่อนสายเบ็ด ผมไม่ต้องการทำอะไรอย่างเลื่อน
ลอยไม่มีที่หมาย การแทงฉมวกเป็นงานจริงจังและต้องรอคอย

คนดำนํ้า. ๒๕๑๔: ๖๘, ๖๙

การที่ผู้แต่งเลือกให้ปลาเป็นสัญลักษณ์ เพราะปลาเป็นสัตว์ที่แหวกว่ายในน้ำ ซึ่งเหมาะสมและสอดคล้องกับฉากของเรื่อง นอกจากนี้ผู้แต่งยังต้องการนำวิธีการจับปลาในแบบต่างๆ มาช่วยสื่อแนวคิดในเรื่อง จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งกำหนดให้ปลาเป็นตัวละครที่ถูกอ้างอิงถึงเท่านั้น เมื่อพิจารณาจากบทสนทนาของชายแทงฉมวกจะเข้าใจได้ว่าผู้แต่งเลือกให้ ปลา เป็นสัญลักษณ์ เฉพาะบุคคลแทนผลประโยชน์ที่ได้รับ ดังตอนที่ว่า “ผมจะเลือกแทงเฉพาะปลาตัวใหญ่ๆ ไต” นั่นก็คือ เขาเลือกที่จะรับหรือหาผลประโยชน์ก้อนโตเท่านั้น แต่ถ้าเป็น “พวกปลากระดี่ หรือ ปลานมอ” ซึ่งมีขนาดเล็กก็คือผลประโยชน์ที่ได้เพียงเล็กน้อยเขาก็จะไม่สนใจ ปลา ในเรื่องสะท้อนให้ผลประโยชน์จำนวนมากที่มนุษย์ต้องการ ภาพของสังคมที่เห็นจึงเต็มไปด้วยเรื่องธุรกิจและความเห็นแก่ตัวอย่างแท้จริง

๔.๒.๗.๒ เรื่องสมรภูมิ อัญชันแบ่งเรื่องออกเป็น ๓ ตอน ตอนแรกใช้ชื่อว่า คน เล่าถึงตัวละคร “เจ้าหนู” ซึ่งกำลังจับปลาไปทำอาหารแล้วถูกงูกัดจนเสียหลักหล่นลงน้ำ ตอนสองใช้ชื่อว่า สัตว์ เรื่องเล่าถึงซากศพของเจ้าหนูและปลาซ่อนที่นอนตายริมตลิ่งกำลังถูกฝูงมดกัดกินซากเป็นอาหาร และในตอนสุดท้ายใช้ชื่อว่า คน เรื่องเล่าถึงสองผัวเมียที่ออกมาหาอาหารเมื่อเห็นฝูงมดก็หวังจะเรียกรังมดไปทำอาหารรสเด็ด

โขงมดแดงพร้อมทั้งรัง ถูกลมตีปะทะอีกครั้ง รังมดตั้งรวงมาจ่อมน้ำวูบ ฝูงมดได้แต่ตะเกียกตะกายตัวออกจากรังอับปางลอยพล่านเป็นแพแดง และดินกระแฉ่วไปบนผิวน้ำจนยุบ บางตัวกระเสือกกระสนหนีอุทกภัย ไต่ขึ้นมาเกาะแขว่งอยู่กับก้านผักตบที่ขึ้นสะกอกของมันลอยขวางกลางคลอง ออกดอกม่วงเพรื่อน้ำ แต่มดทั้งหมดโชคไม่ช่วย ฝูงปลาเจ้าของคลองนำหมู่ ด้วยนั่งปลาซ่อนแม่ลูกครอกตัวเก่า เริ่มผุดกันสลอนจากผิวน้ำ พากันไล่กิน มดเสียงจ่อมแจ่ม พักเดียวผิวน้ำยิ่งคะนิงบริเวณนั้น ก็สงบเรียบลงเป็น ผืนราบผิวน้ำน้ำตึงดั่งแก้ว กลืนซากมดที่เหลือลงสู่สุสานใต้ก้นคลอง...

สมรภูมิ. ๒๕๓๓: ๘๖ - ๘๗

จากตัวอย่างเป็นเรื่องของปลาซ่อนในตอนหนึ่ง จะเห็นว่าอัญชันให้ภาพของชีวิตแบบห่วงโซ่อาหาร โดยกำหนดให้ปลาซ่อนเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง และปรากฏตัวอีกในตอนที่สอง

ไม่ช้า มดแดงก็พากันตั้งขบวนได้เดียวๆ ลงจากต้นมะม่วงต้นเก่าที่นั่นบ้าง หนวดของมันแตะได้กันไปมาอย่างตื่นเต้น ส่งสัญญาณผ่านตัวกันไปต่อๆ จนพล่านทั้งต้น ก่อนที่จะพาแถวเป็นสายยาวเหยียดไปสมทบกับหมู่แมลงวันจนขลุมนกันเต็มตลิ่ง มันพรูเข้ามาได้กินซากเดียวกันนี้จนเป็นที่อึดหมีพื้มันและไม่ช้าก็กลับเป็นฝ่ายที่พล่านเข้าพล่านออกจนมิดมิดไปทั้งซากคนแทบจะไม่เหลือส่วนอื่นใดให้เห็น นอกเสียจากความแดงยุบๆ ที่ยึดเยียดกันเองของหม่อมด ข้างบางพวกยังแยกหมู่ขึ้นมาเกาะทิ้งบนเนื้อตัวนางปลาช่อนผู้ดิ้นหล่นจากกระป๋องตั้งแต่เมื่อวานก่อน ลงมานอนพองอืดอยู่ใต้โคนมะม่วง ปล่อยร่างให้มดกัดกินเป็นอาหารตามยถากรรม

สมรภูมิ. ๒๕๓๓: ๙๕

จากตัวอย่างนี้เป็นเรื่องของปลาช่อนในตอนที่สอง จะเห็นว่าตอนนี้ปลาช่อนกลับเป็นฝ่ายถูกมดกินเป็นอาหารเพื่อความอยู่รอด ปลาช่อน จึงเป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนชีวิตที่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและในบางครั้งมันก็กลายเป็นเหยื่อเพื่อความอยู่รอดของชีวิตอื่น ผู้แต่งต้องการจะสื่อให้เห็นภาพของสมรภูมิที่ทุกชีวิตต่างประหัดประหารกันเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง เพราะการเป็นผู้ชนะในสมรภูมิหมายถึงการมีชีวิตรอดต่อไป เมื่อสังเกตข้อตอนทั้ง ๓ ตอน จะสังเกตเห็นว่าสมรภูมินี้เป็นวงจรที่เริ่มต้นด้วยเด็กชายจับปลาและจบเรื่องด้วยสองผัวเมียที่ช่วยกันเลี้ยงรังมด แสดงให้เห็นว่าสุดท้ายแล้วคนคือผู้ที่ทำลายและคอยเบียดเบียนชีวิตอื่นเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง

๔.๒.๗.๓ เรื่องนักตกปลา ขจรฤทธิ์ รักษา เล่าถึงกระท่อมริมบึงแห่งหนึ่งที่มีคนมาเช่าพักเพื่อตกปลา วันหนึ่งมีหญิงสาวเดินทางมาเช่าพักที่บึงแห่งนี้ หญิงสาวซึ่งเป็นผู้ดูแลที่นี่เห็นเธอไม่ใส่ใจกับการตกปลาแต่กลับไปนั่งทอดอารมณ์ช้อนช้อนซึ่งเป็นนักตกปลาประจำและเด็กหนุ่มพฤติกรรมของหญิงสาวทำให้หญิงสาวรู้สึกเศร้าลึกและอยากหนีไปจากบึงแห่งนี้

หย่อนเบ็ดลงไปอีกครู่ใหญ่ ชายร่างอ้วนตกปลาได้อีกตัวหนึ่งเป็นปลานิล ขนาดสองฝ่ามือ หล่อนตื่นเต้นเสียจนหญิงสาวรู้สึกว่ามันเป็นการกระทำที่น่าเกลียดเสียยิ่งกว่าน่ารัก

.....

.....

หญิงชราแอบพาร่างเข้าไปจนถึงกระท่อมของชายร่างอ้วน แกไม่พอใจ นักตกปลาหน้าใหม่คนนี้ ยิ่งตอนได้เห็นชายแก่นั่งจับมือถือแซนลูปใหญ่ ลูบหัวโดยที่หล่อนเองก็ไม่แสดงอาการหวงตัว หญิงชราถอนใจเฮือกใหญ่ แล้วสะบัดกายกลับที่พัก เร่งฝีเท้ารวดเร็วเหมือนหนีความอัปยศที่อาจเกิดขึ้นแก่แกได้ถ้าขึ้นยืนดูต่อไป

.....

ดกบ่ายหญิงสาวฉวยเบ็ดออกจากที่เก็บคันหนึ่ง เดินบิวดสะโพกไปทางที่ พวกเด็กหนุ่มนั่งอยู่ หญิงชรามองตาม แกไม่รู้ว่าหล่อนมาตกปลาประจำอะไร เธอไปเพียงแต่เบ็ด เขี่ยล่อปลาสักนิดก็ไม่เห็นสนใจถาม

หล่อนเข้าไปนั่งใกล้ๆ กับเด็กหนุ่มคนหนึ่ง เมื่อเขาตกปลาได้หล่อน ก็หัวเราะตื้นตื้น น้ำเสียงนั้นหญิงชราได้ยินแล้วรู้สึกสะอิดสะเอียน มันดัง เหมือนเมื่อวานไม่ผิดเพี้ยน และหล่อนก็ยื่นแก้มไปให้เด็กหนุ่มเป็นรางวัล อันอบอุ่นที่เขาตกปลาได้อีกตัว

หญิงชราเกิดความเศร้าลึก จนรู้สึกอยากหนีบึ่งแห่งนี้ไปให้ไกล

นักตกปลา. ๒๕๓๒ : ๗๖ - ๗๘

เมื่อสังเกตพบว่าชื่อเรื่องนักตกปลานั้นสัมพันธ์กับตัวละคร ผู้แต่งกำหนดให้ ปลาเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวเพียงบางฉาก การที่ผู้แต่งเลือกให้ปลาเป็นสัญลักษณ์เพราะ ต้องการนำวิธีการตกปลามาใช้สื่อแนวคิด เนื่องจากการตกปลานั้นจำเป็นจะต้องมีเหยื่อล่อให้ปลามากินและติดกับเบ็ดที่ซ่อนอยู่ เมื่อสังเกตจากตัวอย่างจะเห็นว่าในบทบรรยายจากที่ชายอ้วนและเด็กหนุ่มตกปลาได้หญิงสาวจะแสดงพฤติกรรมเหมือนกันคือหัวเราะตื้นตื้นด้วยท่าทางดีใจจนเกินเหตุ ลักษณะพฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนให้นักถึงคำว่า “อ้อยเหี่ยว” ซึ่งเป็นคำประณามผู้หญิงที่แสดง พฤติกรรมเหมือนกับหญิงสาวในเรื่อง เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าพฤติกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับการที่ หญิงสาวอ้างว่าตนเป็นนักตกปลา แต่กลับไม่สนใจถามไถ่เรื่องเหยื่อที่ใช้ตกปลาเป็นสิ่งที่ช่วยให้ เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ ปลา เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้ชาย ปลาที่จับ ได้ก็คือผู้ชายหลากหลายวัยที่หญิงสาวเข้าไปพูดคุยหยอกเย้าและร่วมหลับนอนด้วย โดยจะสังเกตได้ ว่าในตอนที่ยุติกรรมคนดูแลแอบเห็นหญิงสาวเดินตามชายอ้วนกลับกระท่อมและปล่อยให้ชายอ้วนจับ มือถือแซนลูปไล่เนื้อตัวโดยไม่มีอาการหวงตัว กระทั่งบ่ายในวันรุ่งขึ้น หญิงสาวจึงเดินออกมาจาก

กระท่อมของชายฉกรรจ์ เหตุที่หญิงสาวไม่เคยถามถึงเหยื่อที่ใช้ตกปลาเพราะเธอไม่ได้คิดจะมาตกปลาจริงๆ เธอมาที่นี่เพื่อจะหาคุณอนด้วยเหตุดังกล่าวเหยื่อที่เธอใช้ตกปลาก็คือตัวเธอเอง

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้ปลาเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๓ เรื่อง พบว่า ผู้แต่งนิยายใช้ ปลา เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ดังนี้ เรื่องคนดำน่านานิคมใช้ปลาแทนผลประโยชน์ ส่วนเรื่องสมรภูมิอัญชันใช้ปลาแทนการดำเนินชีวิต และเรื่องคนตกปลาจรยุทธ์ใช้ปลาแทนผู้ชายซึ่งสื่อถึงเรื่องเพศ

นอกจากนี้ยังมีเรื่องสั้นจำนวน ๒ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ปลาเป็นตัวละครประกอบ ได้แก่ เรื่องสมรภูมิ และนักตกปลา และมีเรื่องสั้นอยู่ ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ปลาเป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึงเท่านั้น คือ เรื่องคนดำน่าน

๔.๒.๘ แมลงสาบ เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๓ เรื่อง แมลงสาบเป็นสัตว์ที่คนทั่วไปรู้สึกรังเกียจ ขยะแขยง อาจเพราะลักษณะทางกายภาพของมัน และเพราะลักษณะนิสัยของมันที่มันอยู่ตามซอกมุมที่สกปรก เหม็นอับ และกัดกินทำลายข้าวของเสียหาย นอกจากนี้แมลงสาบยังเป็นสัตว์ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีและเป็นพาหะของโรคมาสู่คนด้วย ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๘.๑ เรื่องการเดินทางในคืนวันหนึ่ง คมศร คุณะดิลก บรรยายถึงความรู้สึกที่ขุนมัวภายในใจของตัวละคร “ฉัน” ที่รู้สึกร้อนใจออกจากห้องแล้วเดินไปเจอแมลงสาบเขาจับมันและห่อด้วยผ้าเช็ดหน้า เมื่อเดินมาถึงสะพานเขาตัดสินใจฆ่ามันก่อนจะโยนลงน้ำ หลังจากนั้นเขาก็รู้สึกสดชื่นขึ้น

...แมลงสาบอยู่ในกระเป๋ามันเคลื่อนไหวอย่างแผ่วเบา ฉันวางมือทาบลงไป ที่นั่น ชายสองคนกำลังเดินมา เขามองฉัน เขาเดินผ่านไป เขาไม่รู้หรอกว่าแมลงสาบอยู่ที่ไหน รองเท้าผ้าใบสีขาว พื้นปูซีเมนต์เลื่อนผ่านไปเรื่อยๆ ฉันรู้สึกร้อนและอ่อนเพลีย

ข้างหน้าเป็นสี่แยก ตรงนี้ไฟเขียว ตรงนั้นไฟแดง มีรถติดไฟแดงอยู่คันหนึ่ง ฉันจะต้องเลี้ยวขวา ทำไมฉันไม่เดินข้ามถนนไปข้างหน้า ทำไมไม่เลี้ยวซ้าย หรือถอยหลังกลับไปบ้านของฉันต้องไปทางขวา ถึงอย่างไรฉันก็ต้องเลี้ยว

ขวา พ่อกับแม่ฉันไปทางนี้แหละ ถ้าถามอาจารย์ที่วิทยาลัย เขาจะบอกว่า
เลี้ยวขวา เพื่อนๆ ของฉันก็ให้ฉันเลี้ยวขวาอีกเหมือนกัน

ฉันยอมแพ้พวกเขาเช่นเคย พวกเขาไม่ยอมให้ฉันไปทางอื่น แมลงสาบ
อยู่ในกระเป๋าคือฉันจะขึ้นไปม้านบนสะพาน...

การเดินทางในคืนวันหนึ่ง : ๑๒๐-๑๒๑

จากตัวอย่างพบว่าตัวละครรู้สึกอึดอัดกับการที่เขาจะต้องทำตามอย่างที่
ถูกสอนและยึดปฏิบัติต่อกันมา เพราะการริเริ่มทำในสิ่งใหม่ๆ นั้นมักจะไม่ได้รับการยอมรับ ผู้แต่ง
กำหนดให้ แมลงสาบเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตอนกลางเรื่องสลับกับความความคิดของเขา
ผู้แต่งสื่อความไว้อย่างชัดเจนว่า แมลงสาบ เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนความคิด และความเชื่อ
แบบเก่าๆ ซึ่งเชื่อต่อกันมาและยังคงสืบต่อความเชื่อนั้นต่อไปอีก โดยจะเห็นได้จากตัวอย่างในตอน
ที่ว่า “ทำไมไม่เลี้ยวซ้ายหรือถอยหลังกลับไปบ้านของฉันต้องไปทางขวาถึงอย่างไรฉันก็ต้องเลี้ยวขวา
พ่อกับแม่ฉันไปทางนี้แหละ ถ้าถามอาจารย์ที่วิทยาลัย เขาจะบอกว่าเลี้ยวขวา เพื่อนๆ ของฉันก็ให้ฉัน
เลี้ยวขวาอีกเหมือนกัน” ความเชื่อแบบเก่านี้จะส่งผลให้ไม่เกิดการพัฒนา ส่วนผู้ที่มีความคิดแปลกใหม่
จากเดิมก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกแปลกแยกและหัวดื้อ

ไม่มีใครเห็น ไม่มีใครคัดค้าน ฉันล้วงผ้าเช็ดหน้าออกจากกระเป๋ามันห่อ
เป็นก้อนกลม ฉันค่อยๆ คลี่ผ้าเช็ดหน้าสีขาวออก แมลงสาบนอนนิ่งอยู่...
มันไม่เชื่อว่าฉันจะกล้าฆ่ามัน ฉันเกร็งข้อมือแล้วลากใบมีดกรีดลงบนราว
ระเบียง คมมีดกรีดผ่านลำตัวสีน้ำตาล มันดิ้น หนวดสีดำเคลื่อนไหว
ขาเป็นหยักดิ้นอากาศอย่างรวดเร็ว ฉันรู้สึกเหนื่อย... มันกำลังตายและแพ้
พ่าย ฉันปัดมันลอยลงไปยังผิวน้ำ

ทุกสิ่งทุกอย่างเงียบสงบ แมลงสาบตายแล้ว ศพของมันลอยไปตาม
สายน้ำ ฉันได้กลิ่นเหม็นของมัน ฉันใช้ผ้าเช็ดหน้าเช็ดมือและใบมีด
ผ้าเช็ดหน้าสีขาวลอยตามน้ำ ทางกลับบ้านอยู่ข้างหน้า เหลือระยะทางอีก
ไม่กี่กิโลเมตร เมื่อถึงบ้านฉันจะอาบน้ำและนอน

ฉันรู้สึกถึงความเย็นฉ่ำและอ่อนนุ่ม เสาของฉันทอดไปข้างหน้า ลมเย็น
พัดมาวูบหนึ่ง แมลงสาบตายแล้ว ---

การเดินทางในคืนวันหนึ่ง. ๒๕๑๓ : ๑๒๓-๑๒๔

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเมื่อแมลงสาบตายแล้ว อากาศและบรรยากาศมีส่วนช่วยเสริมให้รู้สึกว่าคุณณการณ์ที่ดูตึงเครียดในตอนต้นของตัวละครดีขึ้นมาก นั่นอาจเป็นเพราะการที่ตัวละครตัดสินใจฆ่าแมลงสาบตายซึ่งก็คือสามารถเอาชนะความคิด ความเชื่อแบบเก่าๆ ได้

๔.๒.๘.๒ เรื่องแมลงสาบ ขจรฤทธิ์ รักษา เล่าถึงตัวละคร "ผม" ที่ถูกแมลงสาบตามรบกวนจึงตัดสินใจย้ายห้องมาอยู่กับเพื่อน วันหนึ่งผู้เป็นเพื่อนขอพาหลานมาอยู่ด้วย เขาต้องสู้รบปรบมือกับเด็กหนุ่มผู้เป็นหลานเพื่อนในขณะที่เพื่อนเขาก็หายหน้าหายตาไป ในที่สุดเขาก็ทนกับพฤติกรรมของเด็กหนุ่มไม่ไหวจึงไล่เด็กหนุ่มที่พาเพื่อนมานั่งเล่นเสียงดังให้ออกไปจากห้อง แต่เพราะฝนตกเด็กหนุ่มและกลุ่มเพื่อนจึงกลับมาอีกครั้ง แล้วเขาก็เห็นเด็กกลุ่มนี้เป็นแมลงสาบ

นุ่งผ้าเช็ดตัวผืนเดียวเข้าห้องน้ำ ฝนตกอย่างแรง หูแว่วได้ยินเสียงชยับปีกอีกแล้ว ผมสงสัยหลังถึงซีเมนต์ใสน้ำ ต้องมีแมลงสาบอยู่แน่เลย เมื่อวานผมเจอมันตัวหนึ่งแล้วฟาดมันด้วยขันพลาสติกจนตัวและ ขันแตกเป็นสองซีก แต่ผมไม่เสียดายรู้สึกพอใจอย่างบอกไม่ถูกมากกว่า

เอาน้ำสาดไปอย่างแรงหวังให้มันทนไม่ได้แล้วหนีออกมาแต่ราดไปเท่าไรก็ไม่เห็นแวว

- หูถูกฟาดอีกแล้ว

เด็กคณะของกลุ่มเดิมที่ผมขอให้ออกไปกลับมาด้วยเสื้อผ้าเปียกโชก หลานชายตัวดีบอกเสียงดังเหมือนโกรธว่า ฝนตกหนักไปไหนไม่ได้ ขออนุญาตพาเพื่อนมาค้างที่นี่ด้วย พร้อมกับขออนุญาตเอาเสื้อผ้าของผมเปลี่ยน ขอแปรงสีฟัน ขอสบู่ ขอส่งเสียงดัง และขอร้องอย่าให้ผมพูดมาก ถ้าผมยังพูดอะไรออกมาสักคำเดียว มันจะรุมกระที่บผมให้จมพื้น ตาที่จ้องมานั้นดูขวางขุนจนผมไม่กล้า

มองพวกเขาแน่นิ่งด้วยความตระหนก ผมเห็นปีกสีน้ำตาลเข้มเป็นมันเลื่อมค่อยๆ โผล่ออกมาจากลำตัวของพวกเขา จู่ๆ หนวดอันเล็ก โผล่พรวดออกมาจากหัว พวกเขาเริ่มชยับปีกและฟุบตัวลงคลานด้วยขาทั้งหกเข้ามาหา

ผมร้องเสียงหลงด้วยความกลัวสุดขีด...

แมลงสาบ. ๒๕๓๓ : ๑๐๙ - ๑๑๑

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ผู้แต่งกำหนดให้แมลงสาบเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง แม้ว่าจะปรากฏตัวในบางฉากเท่านั้น แต่ แมลงสาบ ก็สื่อแนวคิดได้เป็นอย่างดี

ปกติแล้วเวลาฝนตก การระบายน้ำมักจะมีปัญหาทำให้บางพื้นที่มีน้ำท่วมขัง และกลายเป็นแหล่งเพาะเชื้อ เพราะเวลาฝนตกแมลงสาบจะออกเพ่นพ่านเต็มไปหมด บางครั้งที่มีน้ำท่วมก็จะมีแมลงสาบลอยกันมาเป็นแพ เมื่อสังเกตบทบรรยายถึงพฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่นจากตัวอย่างนี้ "...หลานชายตัวดีบอกเสียงดังเหมือนโกรธว่า ฝนตกหนักไปไหนไม่ได้ ขออนุญาตพาเพื่อนมาค้างที่นี่ด้วย พร้อมกับขออนุญาตเอาเสื้อผ้าของผมเปลี่ยน ขอแปรงสีฟัน ขอสบู่ ขอส่งเสียงดัง และขอร้องอย่าให้ผมพูดมาก..." จะเห็นว่าพฤติกรรมของหลานชายและเพื่อนที่พากันมาเบียดเบียนเอาเปรียบเขา ช่างคล้ายกับลักษณะนิสัยของแมลงสาบที่มักจะกัดแทะทำลายข้าวของเครื่องใช้ แมลงสาบ จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนหรือกลุ่มคนที่คอยเอาัดเอาเปรียบ เบียดเบียน และทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น เหตุที่ผู้แต่งใช้แมลงสาบเป็นสัญลักษณ์ก็เพราะลักษณะนิสัยของแมลงสาบที่มักจะกัดแทะเสื้อผ้า กระดาษ ข้าวของและสบู่

๔.๒.๘.๓ เรื่องแมลงสาบ แคำ ปิ่นตะกั่ว เล่าถึงเด็กหนุ่มเสเพลที่ใช้ชีวิตเรื่อยเปื่อยไปวันๆ แต่แล้ววันหนึ่งเขากลับตัดสินใจออกบวชและมี "ท่าน" คอยดูแลสั่งสอนสิ่งต่างๆ ให้ แล้วกลางดึกคืนหนึ่งเขาก็ได้รู้ว่าเหตุใดพระและเณรรูปอื่นจึงถามเขาเกี่ยวกับเรื่องของ "ท่าน" ด้วยคำถามแปลกๆ

เขาก็มั่นหน้าก้มตามวดตอไปด้วยอาการเกร็งที่ผ่อนคลายแต่แล้วต้องสะดุ้งโหยง ดิดตัวผิงผละออกมายืนจังก้าน้ำตาตื่นข้างเตียง เพราะรู้ๆ ท่านก็ตะปบมือหมัดตรงหัวหน้าของเขา

"ทำไมทำหน้าอย่างนั้น!" ท่านเอ็ดเอา ขณะมือข้างหนึ่งกำหลวมๆ รูดขึ้น "เอากะโถนมา"

.....
.....
เขาประคองกะโถนทรงสูงโบนั่นออกไปยอบนั่งริมแปลงดอกไม้...

...บาปจริงๆ!

เขามองแมลงสาบปีกห้อยเดินเชื่องๆ มุดเข้ากอดอกเข็ม

แมลงสาบปีกมันวาวตัวหนึ่งค่อยๆ มุดผ่านประตูมุ้งเข้าไป มันกระโดดขึ้น
เกาะบนอกอัดแน่นของสามเณรหนุ่มซึ่งมีเพียงอังสะผืนบางห่มคลุมแล้ว
คืบคลานแหล่เข้าผ่านลิ้นปี่ หน้าท้องเป็นลอนกล่อม ลอดเข้าขอบสบงลงสู่
ท้องน้อย กระทั่งไปหยุดนิ่งอย่างขึงใจชั่วเสี้ยววินาทีบริเวณหว่างขา
ก่อนแลบลิ้นแห่งความหื่นกระหายเลียตรงปลายอวัยวะความเป็นชายที่เริ่ม
ชูชัน

ความเสียวแปลบปลุกอินทรให้สะดุ้งตื่น ปัดมือฉับไปยังจุดที่กำลังถูก
กระตุ้นความรู้สึกนั้นโดยพลัน

ผัวะ!

ประจวบกับแสงสายฟ้าสว่างวาบจ้าๆ ฝ่ามือของอินทรกระทบเข้ากับ
บางสิ่งอย่างแรง จนทำให้เขาผวาสับสนตาตื่นจริงๆ

“ท่าน!!”

แมลงสาบ. ๒๕๔๓ : ๑๐๗-๑๐๘, ๑๑๐-๑๑๑

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง โดย
กำหนดให้แมลงสาบเป็นตัวละครประกอบตัวหนึ่งที่ปรากฏตัวเพียงบางฉาก กระนั้นแมลงสาบก็เป็น
สัญลักษณ์ที่สื่อแนวคิดได้เด่นชัด หากสังเกตจากที่แมลงสาบลอบเข้ามุ้งจะเห็นว่า ผู้แต่งใช้คำ
บรรยายพฤติกรรมของแมลงสาบว่า “มันกระโดดขึ้นเกาะ” และ “ก่อนแลบลิ้นแห่งความหื่นกระหาย”
พบว่าจากลักษณะร่างกายของแมลงสาบมันไม่สามารถกระโดดขึ้นสู่ที่สูงได้ และก็ไม่เคยมีผู้ใดเห็น
ลิ้นของแมลงสาบมาก่อน แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ผู้แต่งจงใจสร้างลักษณะและ
พฤติกรรมของแมลงสาบให้ดูเกินจริง เพื่อชี้ให้เห็นว่าตัวละครสัญลักษณ์และในตอนจบคำอุทานสั้นๆ ว่า
“ท่าน” ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ *แมลงสาบ* เป็นสัญลักษณ์เฉพาะ
บุคคลแทนพระที่ประพฤติตนเป็นมารศาสนา โดยจะเห็นว่าพฤติกรรมของ “ท่าน” ในตอนที่ว่า “...มัน
กระโดดขึ้นเกาะบนอกอัดแน่นของสามเณรหนุ่มซึ่งมีเพียงอังสะผืนบางห่มคลุมแล้ว คืบคลานแหล่เข้า
ผ่านลิ้นปี่ หน้าท้องเป็นลอนกล่อม ลอดเข้าขอบสบงลงสู่ท้องน้อย กระทั่งไปหยุดนิ่งอย่างขึงใจ
ชั่วเสี้ยววินาทีบริเวณหว่างขา ก่อนแลบลิ้นแห่งความหื่นกระหายเลียตรงปลายอวัยวะความเป็นชาย

ที่เริ่มสูงขึ้น” เป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ และน่าขยะแขยงที่สุด เพราะจากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าผู้แต่งบรรยายถึงภาพของการล่วงละเมิดทางเพศกับพระ เณรและเด็กวัด ซึ่งเป็นเพศเดียวกัน นอกจากนี้ การที่ “ท่าน” ทำวิชาต่างๆ ที่เป็นการหลอกลวงให้คนหลงเชื่อ งามาย ทั้งผลิตน้ำมันต์ ผูกดวง สะเดาะเคราะห์ ทำตะกรุด ปลัดขิกและเครื่องรางต่างๆ อีกมากมาย การกระทำเยี่ยงนี้ทำลายหลักธรรมอันดีงามของศาสนาด้วยการใช้ผ้าเหลืองบังหน้าเพื่อผลประโยชน์ต่างๆ ของตน

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้แมลงสาบเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๓ เรื่อง พบว่าผู้แต่งนิยมใช้ แมลงสาบ เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งสังเกตพบว่าผู้แต่งนิยมใช้แมลงสาบสื่อแนวคิดในทางลบ ได้แก่ เรื่องการเดินทางในคืนวันหนึ่งคนศรใช้แมลงสาบแทนความคิดความเชื่อแบบเก่าๆ ที่ยึดถือกันมา ส่วนเรื่องแมลงสาบขจรฤทธิ์ใช้แมลงสาบแทนการเอารัดเอาเปรียบกัน และเรื่องแมลงสาบแซ่คำใช้แมลงสาบแทนพระที่ประพฤติตนเป็นมารศาสนา นอกจากนี้ พบว่าผู้แต่งใช้แมลงสาบเป็นตัวละครประกอบทั้ง ๓ เรื่อง

๔.๒.๔ หนอน เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๓ เรื่อง หนอนเป็นตัวอ่อนของแมลงที่คนทั่วไปจะรู้สึกขยะแขยงและรังเกียจ เพราะลักษณะกายภาพของหนอนที่นุ่มๆ หย่นๆ ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๔.๑ เรื่องสรวรรยา* ลาว คำหอม แบ่งเรื่องสรวรรยาออกเป็น ๒ ภาค คือ ภาคสรวรรค์ และเมืองดิน ผู้แต่งบรรยายถึงตัวละคร “หลายชีวิต” ที่แย่งกันเป็นใหญ่ในห้องหับสีทองหรือทิพย์สถาน กระทั่งมี “ร่างสีเขียวแวววาวแหวกม่านฟ้าลงมาด้วยท่าที่องอาจ ติดตามด้วยเหล่าบริวารในแพรพรรณสวยสด” ร่างสีเขียวแวววาวเอ่ยเรียกหลายชีวิตนั้นว่า “ผู้สืบผลบุญ” และประกาศตนเป็น “องค์อินทร์” ของหมู่เทพซึ่งก็คือหลายชีวิตเหล่านั้น เรื่องในภาคสรวรรค์จบลงด้วยความไปอย่างสุขสำราญของเหล่าเทพในทิพย์สถาน

*เนื่องจากเรื่องนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๒ ชนิด คือ หนอนและแมลงวัน สัตว์ทั้ง ๒ มีความสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกัน

ภาคสวรรค์

ภายใต้เงาฟ้าเรืองรองวันหนึ่ง หลายชีวิตได้เปิดเปลือกตาขึ้น ณ ห้อง
สีทองที่อบอวลด้วยกลิ่นสุคนธรส

"นี่แน่ะ ท่านผู้เป็นน้องแห่งเรา" ชีวิตแรกเอ่ยทักเมื่อปรากฏร่างน้อยๆ ของ
อีกชีวิตหนึ่งเคลื่อนมาตรงหน้า

"อะหา ใครกันที่บังอาจเรียกเราน้อง?" ชีวิตสองสนองตอบ

"เรานะรี?"

"ก็ยังมีผู้ใดอีกเล่า"

"อ้อ เราคือผู้เป็น 'เจ้าของ' แห่งภพนี้"

สวรรค์า. ๒๕๐๕ : ๑๘๓

ส่วนเมืองดินกล่าวถึงชายแก่คนหนึ่งที่ดินหิวกระป๋องออกมาจากคูหาน้อย
ปลายสวนพร้อมกับบ่นพึมพำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมืองดิน

สลายมากแล้ว ชายแก่เดินงุ่มง่าม ออกจากคูหาน้อยปลายสวน มือหิ้ว
กระป๋องเก่าๆ ซึ่งยังคงลั่งด้วยกลิ่นอับๆ ของยาพิษ แกพูดพึมพำ

"อ้ายฉิบหาย นับวันก็ยิ่งแต่มาก คราวนี้เห็นจะเกลี้ยงเสียที มีไอ้หัวเขียว
รอดขึ้นมาได้ตัวเดียว"

สวรรค์า. ๒๕๐๕ : ๑๘๕

จากตัวอย่างจะเห็นว่าคำพูดของชายแก่ในตอนจบของภาคเมืองดิน "อ้าย
ฉิบหาย... มีไอ้หัวเขียวรอดมาได้ตัวเดียว" เป็นสิ่งที่ช่วยไขสัญลักษณ์ทั้งหมดว่า ไอ้หัวเขียว ที่รอดมาได้
นั่น คือ องค์อินทรีในภาคสวรรค์ ซึ่งก็คือ แมลงวันหัวเขียว และ สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย หรือ เทพ ที่กล่าวถึง
คือ หนอนแมลงวัน ในขณะที่เดียวกันทั้งหนอนและแมลงวันก็เป็นแค่ "อ้ายฉิบหาย" สำหรับชายแก่ และ
จากบทบรรยายถึงที่ตั้งของทิพยสถาน "... มีหนทางไกลกว่าจากแผ่นดินฟ้าถึงผิวโลกเพียงสองศอกถึงสอง
วาโดยประมาณ ทุกสิ่งแดลนเป็นสีทอง..." ซึ่งช่วยไขและทำให้เข้าใจความเชื่อมโยงของทั้งสองภาค
ได้ว่า ห้องหับสีทอง หรือ ทิพยสถาน ก็คือ คูหาน้อย หรือ ส้วมหลุม นั่นเอง

การบรรยายจาก สวรรค์ หรือทิพยสถาน ด้วยถ้อยคำภาษาเลียนแบบ
วรรณคดีโบราณให้ภาพที่สูงส่งงดงาม สวรรค์ เป็นสัญลักษณ์แทนดินแดนที่พึงปรารถนา เป็นดินแดน

ในความไม่ฝันของมนุษย์หรือเรียกว่าเป็นดินแดนในอุดมคติ มีแต่ความสุขไม่ต้องเดือดร้อนดิ้นรนในการหาเลี้ยงชีพ สถานที่ใดให้ความสุขความพอใจแก่ผู้อยู่อาศัยสถานที่นั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นสวรรค์ ซึ่งเป็นคำแทนความสุข ความยินดีพอใจ

เนื่องจากถ้อยคำในภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่กำหนดขึ้นแทนความหมาย ดังนั้นเมื่อหนอนในส้วมหลุมมีความพอใจและเป็นสุขอยู่ในส้วมหลุม ส้วมหลุม จึงเป็นสวรรค์ตามความรู้สึกและความเข้าใจของหนอน เมื่อนึกถึงภาพที่อยู่ของหนอนที่เกิดและกินอาจมซึ่งสกปรกและส่งกลิ่นเหม็น ขณะที่แมลงวันก็ตอมกองอาจม ภาพที่เกิดขึ้นจึงสื่อถึงความรู้สึกขยะแขยงและน่ารังเกียจ จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าแมลงวันได้รับเคารพยกย่องนับถือจากหนอน แสดงว่าแมลงวันเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าหนอน ดังนั้นส้วมหลุมในเรื่องจึงเป็นสัญลักษณ์แทนสังคมที่ปกครองด้วยอำนาจของแมลงวันหัวเขียว จึงเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนหรือกลุ่มคนที่เป็นใหญ่ในการปกครองคนที่พอใจในพวกเดียวกัน ส่วน หนอน เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนคนหรือกลุ่มคนที่พอใจกับการอยู่ใต้ปกครองของพวกเดียวกัน

๔.๒.๔.๒. เรื่องฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน วัฒน์ วรรลยางกูร เล่าถึงสภาพบ้านสวนและสภาพชีวิตของผู้เป็นเจ้าของ โดยกำหนดให้หนอนเป็นตัวละครที่ถูกอ้างอิงถึง แม้ว่าหนอนจะปรากฏตัวบางฉาก แต่ก็เป็นตัวละครที่มีความหมายบางอย่างแฝงอยู่

เจ้าตัวหนอนบุงสีเขียวชักใยเหนียวเมื่อปลายฤดูแล้ง มันจะปล่อยตัวต้องแต่งจากกิ่งฝรั่งลงมาเกาะต้นกุหลาบ กัดกินใบอ่อนและดอกตูมกุหลาบ

เจ้าของสวนผู้อุตสาหหรือน้ำดูแลต้นกุหลาบเห็นยอดกุหลาบหงิกงอ ดอกเหี่ยววัน ก็รู้สึกโกรธ เขาจัดการล่าตัวหนอนบุงทั้งหลายเท่าที่พบเห็นฆ่ามันตายไปตัวแล้วตัวเล่า แต่แล้วเขาก็รู้สึกขึ้นมาว่าอันที่จริงตัวหนอนบุงเป็นอาหารนก เขาเคยเห็นนกไล่จับกินตัวเลื้อยคลานน้อยๆ เหล่านี้บนต้นฝรั่งอย่างสนุกสนาน กินหนอนอิมแล้วเจ้านกจะร้องเพลงอย่างอารมณ์ดี หากฆ่าหนอนหมดแล้วนกอาจจะไม่มา แล้วสวนหลังบ้านจะเงียบเหงาไปถนัด

ฝรั่ง กุหลาบ นก และหนอน. ๒๕๒๗: ๑๒๓

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำองค์ประกอบและตัวละครมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์กันดังจะเห็นได้จากตัวอย่างในข้างต้น ในเรื่อง หนอน เป็นเพียงตัวละครที่ถูกอ้างถึงเท่านั้น แต่จากการบรรยายฉากและพฤติกรรมของตัวละครมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า หนอน เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนชีวิตหนึ่งในสังคมที่ดำรงชีวิตไปตามธรรมชาติของโลก ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าฝรั่ง กุหลาบ นก หนอน และเจ้าของสวนเป็นตัวแทนของสมาชิกในสังคมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่ การมีอยู่ของหนอนแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปของทุกชีวิตในสังคมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งสิ้น

๔.๒.๙.๓ เรื่องเอาเถอะ – เอาเถอะ เนื่องจากเรื่องนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๓ ชนิด และมีความสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๓ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกันในหน้า ๑๑๗

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้หนอนเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๓ เรื่อง พบว่าผู้แต่งนิยมใช้ หนอน เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และมีเรื่องสั้นอยู่ ๑ เรื่องที่ใช้หนอนเป็นสัญลักษณ์แทนบุคคลหรือกลุ่มคนที่น่าขยะแขยง คือ เรื่องสรวรยา

ส่วนประเภทของตัวละครพบว่ามี ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้หนอนเป็นตัวละครหลัก คือ เรื่องสรวรยา และมี ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้หนอนเป็นตัวละครประกอบ คือ เรื่องเอาเถอะ-เอาเถอะ และมี ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้หนอนเป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึง คือ เรื่องฝรั่ง กุหลาบ และหนอน นอกจากนี้ยังมีเรื่องสั้นจำนวน ๑ เรื่องที่ ผู้แต่งสร้างหนอนเป็นตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน คือ เรื่องเอาเถอะ – เอาเถอะ

๔.๒.๑๐ หนู เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๓ เรื่อง หนูเป็นสัตว์ที่ชอบกัดแทะ ทำลายข้าวปลาอาหารและเครื่องใช้ และหนูมักจะอาศัยอยู่ตามซอกมุมที่สกปรก คนทั่วไปจึงมักจะรังเกียจหนู ส่วนหนูนานี้ก็นับเป็นศัตรูตัวฉกาจของชาวไร่เพราะพวกมันมักจะกัดกินต้นพืชสร้างความเสียหายให้แก่ชาวไร่ นอกจากนี้ยังเป็นพาหนะนำโรคต่างๆ มาสู่คน ดังนั้นเมื่อพูดถึงหนูภาพที่เกิดขึ้นมักเป็นภาพในทางลบทั้งสิ้น ผู้แต่งจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑๐.๑ เรื่องดอกไม้ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เล่าถึง “ชายชรา” กับลูกชายและลูกสาวที่ถูกหลอกว่าหากจ่ายเงินสามพันบาทแล้วลูกชายคนโตก็จะไต่งานในตำแหน่งการโรงเรียนเล่าต่อถึงเหตุการณ์ที่มึนงง และชกต่อยกันรุนแรงถึงขั้นเลือดตกยางออกของชายสองคน เรื่องตัดกลับมาที่ชายชรา กับลูกสาวซึ่งตกลงกันว่าชายชราจะออกไปดักสัตว์เป็นคืนสุดท้าย เพราะลูกสาว

ไม่อยากที่จะอยู่คนเดียวอีกดังตอนที่ว่า ...“อย่าไปเลย เดี่ยวนี้เราก็เหลือกันแค่สองคน” ซึ่งคาดว่า เหตุการณ์ที่ชายสองคนชกต่อยกันในร้านหนึ่งในนั้นน่าจะเป็นลูกชายคนโตของชายชรา แต่แล้ว เหตุการณ์บางอย่างที่ชายชราหัวนวดตกอยู่ก็เกิดขึ้นแล้วชายชราก็ไม่ได้กลับมาอีกเลย

ไม่นานนักเสียงปิ่นกีดกัก้องขึ้นนัดหนึ่ง เสียงพานท้ายปิ่นกระแทกดิน หยดลงอย่างฉับพลัน เสียงเห่าดุตันก็กลายเป็นเสียงครวญครางดูจวอน ขอชีวิตในเวลาใกล้เคียงกัน คนเฒ่านอนเหยียดยาวขนานไปกับคันทา หน้าอกและท้องกระตุกขึ้นลงไม่เป็นจังหวะ ขณะที่หนูนับร้อยชีวิตได้เข้ามา ร่างกายของแกไปอย่างไม่สนใจ มันตรูขึ้นไปบนคันทาแล้วตดลงสู่ทุ่งข้าว ในความมืด

ปีไหนไม่ออกดอกหนูป่าจะมา... ชายชรานึกถึงคำสอนที่ฝากกันมาแต่ ปางบรรพ์... มากินดอกไผ่แล้วเลยไปกินข้าวที่อยู่อีก

.....
.....
บนนั้น แผ่นสีดำนี้อีกกำลังเคลื่อนตัวลงมาช้าๆ เหมือนการเดินทาง ของคลื่นทมิฬก่อนจะถึงหมู่บ้านชาวประมง

ดอกไผ่. ๒๕๒๗: ๓๓ - ๓๔

ปกติหนูนาเป็นศัตรูตัวฉกาจของชาวนาข้าวไร่ เพราะมันคอยกัดกินพืชผลจน เสียหาย ผู้แตงนำพฤติกรรมของหนูที่ชอบกัดแทะและทำลายมาสร้างเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏ ตัวในตอนท้ายของเรื่อง เมื่อสังเกตบทบรรยายเกี่ยวกับลูกชายของชายชราที่ถูกโกงเงินค่าสมัครงาน ตำแหน่งภารโรงและในตอนจบการมาถึงของหนูช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แตงใช้ หนู เป็น สัญลักษณ์แบบแผนแทนนายทุนที่เข้ามายึดครอง และกัดแทะทำร้ายพวกชาวบ้านที่หาเช้ากินค่ำ ผู้แตงนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนที่ใช้แรงงานซึ่งเหน็ดเหนื่อยทำงานแต่แล้วก็ถูกพวก นายทุนยึดเอาไป จนหมด ชาวไร่ชาวนาจึงล้มตาอาปากไม่ได้ส่วนพวกนายทุนก็ร่ำรวยมั่งมี

๔.๒.๑๐.๒ เรื่องยังมีครอบครัวหนึ่ง วัฒน วรรณยางกูรเล่าถึงครอบครัวหนึ่ง ที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับเจ้ามือดำสัตว์ที่หลายคนรังเกียจ การไล่ล่าชีวิตของเจ้ามือดำจึงเริ่มต้น ผู้แตง กำหนดให้หนูเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง และปรากฏตัวอีกหลายฉาก

...เธอก็เห็นเจ้ามือดำสกปรกไต่อยู่ในซามใบล่างๆ ที่ซ้อนกันอยู่ ผมหันไป
 คว้าไม้ไผ่ล้อมมือมาถือไว้อย่างแก่งก้าง ระมัดระวังเต็มที่อย่างรู้ฤทธิ์เดช
 ความเร็วของมันดี ขณะสอดส่ายสายตา เจ้ามือดำตัวเล็กเท่านี้วก้อย
 ไต่ตัวมเตี้ยมออกมาจากกองถั่วซาม มันสอดส่ายตามองเราด้วยอาการ
 ลูกลี้ลูกลน ดูท่าทางไม่ค่อยมีเรี่ยวแรงแล้วหล่นปูลงกับพื้น น้องสาวร้องวัด
 อีกครั้งพร้อมกับถอยออกห่าง เธอคงกลัวมันวิ่งปรี๊ดปรี๊ดเข้าหา แต่ไม่เป็น
 เช่นนั้นได้หรอก ผมเห็นมันนอนแช่เหมือนคนโซซาดอาหาร เจ้ามือดำ
 ขนาดเดียวกันอีกตัวหนึ่งไต่ตัวมเตี้ยมออกมาจากใต้ตู้เย็น ห่างจาก
 น้องสาวผมเพียงศอกเศษ ยังผลให้มีเสียงวัดอีกครั้ง คราวนี้น้องชาย
 ผ่านพรวดมาถึง เขาจับหางสกปรกของเจ้ามือดำทั้งสองแล้วเหวี่ยงอย่างแรง
 ไปปะทะกำแพงซรุซระข้างครัว แล้วก็เหลือเฟือรอยเลือดติดบนกำแพง
 น้องสาวฉีdn้ำล้างรอยเลือดแล้วมายืนไถ่อ้ากตรงอ่างกระเบื้องเคลือบ
 สีฟ้าเลอะหม่น มีอาการฉะฉิดฉะอมจนน้ำหูน้ำตาไหล ผมเห็นเธอนิ่งมอง
 เองตัวเองในกระจกครูใหญ่

ยังมีครอบครัวหนึ่ง. ๒๕๒๘: ๑๗๓-๑๗๔

หนูเป็นสัตว์ที่ชอบกัดแทะ ทำลายข้าวปลาอาหารและเครื่องใช้ ผู้แต่งใช้หนู
 เป็นสัญลักษณ์เพราะลักษณะนิสัยดังกล่าวของหนู การที่ผู้แต่งเรียกหนูว่าเจ้ามือดำนั้นเป็น
 การที่เฉพาะลักษณะบางอย่างทางกายภาพของหนูให้ดูน่าสนใจ จะเห็นว่าจากคำเรียก “เจ้ามือดำ”
 และพฤติกรรมที่ผู้แต่งบรรยายช่วยไขให้เข้าใจว่าผู้แต่งกำลังกล่าวถึง หนู เมื่อสังเกตพบว่ามือสีดำเป็นสี
 ที่ตรงกับสัญลักษณ์ของความสกปรกและความชั่วร้าย จากตัวอย่างจะเห็นว่าเจ้ามือดำเป็นอีก
 ครอบครัวหนึ่งที่อยู่ในบ้านของเขา หากสังเกตจะพบว่าครอบครัวของผู้เป็นน้องชายกับเจ้ามือดำนั้น
 สัมพันธ์กันอยู่ เพราะผู้แต่งเล่าเรื่องสลับกันไปมาระหว่างครอบครัวของน้องชายที่อยู่กันสามคนพ่อแม่
 ลูก และน้องชายผู้นี้เป็นคนเจ้าชู้มาก แม้จะมีลูกเมียแล้วยังแอบมีผู้หญิงอื่น เป็นเหตุให้น้องสะไภ้กับ
 น้องชายของเขาทะเลาะกันอยู่เนืองๆ เจ้ามือดำ ในเรื่องก็คือ หนู ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้ที่
 ต้องอยู่อย่างหลบซ่อนเหมือนหนูที่หลบอยู่ตามซอกมุมในบ้าน กระนั้นมันก็รักชีวิตรักครอบครัว
 ครอบครัวของหนูจึงสะท้อนให้เห็นสภาพครอบครัวของผู้เป็นน้องชายที่แอบมีบ้านเล็กและมักเกิด
 การวิวาทได้เถียงกับเมียอยู่บ่อยๆ

๔.๒.๑๐.๓ เอาเถอะ – เอาเถอะ เนื่องจากเรื่องนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๓ ชนิด คือ ู หู และหนอน ซึ่งสัตว์ทั้ง ๓ มีความสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๓ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกันในหน้า ๑๑๗

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้หนูเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๓ เรื่อง พบว่าผู้แต่งผู้แต่งนิยมใช้ หนู เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งส่วนมากแล้วจะสื่อแนวคิดเกี่ยวกับสังคม ดังที่ เสกสรรค์ ใช้หนูเป็นสัญลักษณ์แทนนายทุนในเรื่องดอกไม้ วัฒนาใช้หนูเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่อยู่อย่างหลบซ่อนในเรื่องยังมีครอบครัวหนึ่ง และศรีดาวเรืองใช้หนูเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่อยากอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในเรื่องเอาเถอะ-เอาเถอะ ส่วนประเภทของตัวละครพบว่าผู้แต่งนิยมใช้หนูเป็นตัวละครประกอบในเรื่องสั้นทั้ง ๓ เรื่อง นอกจากนี้มี ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน คือ เรื่องเอาเถอะ-เอาเถอะ

๔.๒.๑๑ กบ เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิด และกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๒ เรื่อง กบ เป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำที่มีหนังบางห่อหุ้มร่างกายคล้ายคน และเมื่อกบเหยียดแขนขาออกก็จะมีลักษณะคล้ายกับคนที่กางแขนขา ผู้วิจัยจึงนำเรื่องสั้นทั้ง ๒ เรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑๑.๑ เรื่องมากับลมฝน โดยปกติแล้ว ลมฝน คือ ลมที่พัดนำฝนมาก่อนที่ฝนจะตกและมักจะให้ความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวแต่บางครั้งก็ใช้เพื่อดับความร้อนแรงของจิตใจ หรือความรู้สึก บรรยากาศของ ลมฝน ในเรื่องอาจจะสื่อถึงความรู้สึกเปล่าเปลี่ยว อ้างว้างและในอีกมุมหนึ่งก็อาจสื่อให้เห็นถึงการนำพาความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมกลับมา เพื่อจะหลุดพ้นจากความรู้สึกแปลกแยกและอ้างว้าง

เรื่องเล่าถึงตัวละคร “เขา” ที่หนีสภาพสังคมเมืองมาอยู่ในชนบท วันหนึ่งเขาออกไปจับกบ ระหว่างทางเห็นงูกับพังพอนสู้กันอยู่ แล้วเขาก็ถูกงูกัด

เขาจะสายตาจากภาพนั้น แล้วก้าวเท้าเหยียบลงข้างทุ่งหญ้าเพื่อเดินต่อไป ทันทีทันใดเขารู้สึกปวดแปลบที่ข้อเท้า แล้วเขารื่นมาอย่างรวดเร็วจนเข่าอ่อนคู้ลง งูสีดำเมื่อก่อนตัวหนึ่งเลื้อยออกมาจากพุ่มหญ้า เขาลุกขึ้นคว้ากิ่งไม้ฟาดมันอย่างแรง แต่ก็เข้าไป เขาจะดุคกิ่งไม้ล้มลงกระแทกกับ

แผ่นหินจนต้องนอนบิดตัวไปมา รู้สึกจุกในช่องท้องและหน้าอกจนหายใจ
แทบไม่ออก ชีงใส่กบกลิ้งตะแคง ฝ่าเปิดอยู่บนพื้นดิน

.....

กบในช่องพยายามตะเกียกตะกายออกมา แต่ขาหลังของมันถูกหัก
ไม่สามารถกระโดดได้ มันนอนพุบอยู่ข้างปากช่องที่ลึ้มกลิ้งอยู่บนพื้นดิน
เขามองดูมันแล้วหันไปคุยกับพังพอนซึ่งสงบนิ่งอยู่ข้าง ๆ นั้น แล้วก้มดู
บาดแผลของตัวเอง ไม่มีใครสนใจใคร

มากับลมฝน. ๒๕๑๒: ๒๙, ๓๐

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเขาไม่ชอบการทำร้ายกันแต่การที่เขาจับกบก็เป็นการ
ทำร้ายมันเช่นกัน การที่ผู้แต่งเลือกใช้กบเป็นตัวละครนับว่าสอดคล้องกับฉากชนบท เมื่อสังเกตจาก
ตัวอย่างในตอนที่เขาถูกงูกัดและในขณะที่ลึ้มลงด้วยความเจ็บปวดนั้น เขาจึงเหลือบไปเห็นกบ
พยายามตะเกียกตะกาย จะเห็นได้ชัดเจนว่าภาพของกบคล้ายกันกับภาพของเขา ซึ่งช่วยให้เข้าใจ
แนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ กบ เป็น สัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนชีวิตที่ถูกไล่ล่า และสะท้อนให้เห็น
สังคมแบบปลาใหญ่กินปลาเล็กอย่างที่เขาเบื่อหน่าย โดยนำเสนอด้วยกลวิธีความเปรียบแบบคู่ขนาน
(Parallelism) กับตัว เขา ในลักษณะของผู้ล่าและผู้ถูกล่า เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาก็เป็นคนที่อยู่ในวงจร
ชีวิตที่ไล่ล่าและเบียดเบียนชีวิตอื่นเช่นกัน

๔.๒.๑๑.๒ เรื่องลานทราย วัฒน์ วรรลยางกูร เล่าถึง “กบ” ซึ่งเป็นตัวละคร
หลักและเป็นตัวละครเพียงตัวเดียวของเรื่อง กบตัวนี้เดินวนเวียนอยู่บนลานทราย มันได้พบซากของกบ
อีกตัวหนึ่งบนลานทรายแห่งนั้น ขณะที่มันเผลอเหยียดแขนขาตามรูปรอยของซาก มันได้ถูกเงาตะมึน
กระหน่ำซ้ำตี มันอยากหนีไปให้พ้นจากลานทรายแห่งนี้ แต่ก็ไม่สามารถหนีไปได้ เพราะไม่ว่ามันจะ
พยายามเดินเพียงใด สุดท้ายมันก็จะวนกลับมาที่เก่าและถูกทำร้ายซ้ำๆ อยู่เช่นเดิม

...กบตัวนั้นเผลอเหยียดแขนขาตามอย่างท่าถาวรของซากกบ แล้วมันก็ถูก
กระแทกอย่างแรงจนลึ้มลงในท่าแปลกตานั่น ร่างที่เต็มไปด้วยน้ำหนักชีวิต
ของมันทำให้พื้นทรายกลายเป็นแอ่ง เป็นรูปรอยล้อเลียนซากแห้งโหย
แต่กบตัวนั้นไม่มีโอกาสพินิจ ในเมื่อใจหิวขึ้นก็โดนเล่นงานซ้ำจนเมามัน
มันเบิกตามองเห็นเงาตะมึนเหนือศีรษะ เป็นเงาอันคุ้นตาในรูปร่างเป็นลำ

เป็นต้นมึนมา ข้ายังเคลื่อนไหวรวดเร็วกว่า จู่ๆ ก็ฟาดลงมา หวดลงมา กระหน้าข้าตีลงมา ยากจะเท่าทัน ยากจะคาดหมายและยากจะเข้าใจ...
...กบตัวนั้นพบว่าตัวเองเดินเวียนวนกลับมาถึงที่เก่า ได้มองเห็นรูปรอยของ ตัวเองที่กำลังทำท่าแปลกๆ คล้ายซากสีกัล้า อย่างดีก็แค่คล้ายและออกจะ ดูน่าขันไร้เดียงสาแววตาส่งประกายกล้าของซากสีกัล้ายากจะมีใครเหมือน แชนชาเหยียดออกไปยังบ่งบอกความเจ็บปวด คาดได้ว่าคงเป็น ความเจ็บปวดท่ามกลางวงล้อมของสิ่งใหญ่โตยากจะเท่าทัน...

ลานทราย. ๒๕๒๘ : ๑๘๓ - ๑๘๕

จากตัวอย่างที่ว่า "...กบตัวนั้นพบว่าตัวเองเดินเวียนวนกลับมาถึงที่เก่า ได้มองเห็นรูปรอยของตัวที่กำลังทำท่าแปลกๆ คล้ายซากสีกัล้า..." แสดงให้เห็นว่ากบตัวนี้ไม่สามารถ ออกไปจากฝันร้ายแคบๆ นี้ได้ จะเห็นว่ากบตัวนี้อาจออกจากลานทราย แต่ก็หาทางออกไม่เจอข้า ยังถูกเงาทะมึนคอยทำร้าย เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของกบและบทบรรยายซึ่งช่วยให้เข้าใจแนวคิด ของเรื่องว่าผู้แต่งใช้ กบ เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนผู้ที่ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโดยรู้ไม่เท่าทัน ต่อสภาพแวดล้อม ดังจะเห็นได้ว่าบางครั้งมันจะถูกทำลอบร้ายจากเงาทะมึน ส่วนซากกบที่มันเห็น คือ ผลของการหลงเพลัน และชาติตติที่จะรับรู้เท่าทันกับสภาพแวดล้อมนั้น ซากกบจึงเป็นบทเรียนแห่ง ความเจ็บปวดที่คอยเตือนสติมันได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้กบเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๒ เรื่อง พบว่า ผู้แต่งใช้ กบ เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับสภาพชีวิตของคน เพราะกบบกบคนมีลักษณะ คล้ายกันตรงที่มีผิวหนังบางปกคลุมร่างกาย ดังที่ นิคมใช้กบเป็นสัญลักษณ์แทนชีวิตที่ถูกไล่ล่าทำร้าย ในเรื่องมากับลมฝน ส่วนวัฒน์ใช้กบเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่มิวิสัยทัศน์ไม่กว้างไกลจึงมักจะถูก เอาเปรียบและถูกทำร้ายในเรื่องลานทราย ซึ่งพบว่าผู้แต่งทั้งสองคนใช้กบสื่อแนวคิดที่คล้ายกัน นอกจากนี้พบว่านิคมใช้กบเป็นตัวละครประกอบในเรื่องมากับลมฝน ส่วนเรื่องลานทราย วัฒน์ใช้กบ เป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องเพียงตัวเดียว

๔.๒.๑๒ ตั๊กแตน ตั๊กแตนเป็นแมลงที่มีลำตัวยาวเป็นปล้อง ดูแข็งแรง ปราดเปรียว ตั๊กแตนมีหลายพันธุ์ ซึ่งมีขนาดและลักษณะบางประการแตกต่างกันออกไป เช่น ตั๊กแตนตำข้าว ตั๊กแตนต่อยมวย เป็นต้น ผู้วิจัยพบว่ามีเรื่องสั้นเพียง ๒ เรื่องที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นตัวสัญลักษณ์ในการสื่อ แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ โดยจะนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑๒.๑ เรื่องเมฆผอยกับลมเหนือ* จำลอง ผังชลจิตร เล่าถึงตึกแตน และแมลงปอที่เปียกชุ่มไปด้วยน้ำฝน ขณะที่พวกมันกำลังจะหมดสิ้นเรี่ยวแรงและหล่นบนพื้นน้ำ พวกมันคุยกันถึงเรือที่ออกเดินทางไปหาดวงตะวัน

ตึกแตนถอนใจ พลางติตตาแปะๆ จนตื้นกกไหวๆ “ดินะที่ข้าไม่เผละหาเส้นทางไปดวงตะวันด้วย มิฉะนั้นข้าคงต้องระเห็จระเหินกลับมา ข้าพบเรื่องราวเหล่านี้ตามสมควร แล้วเรือลำนั้นอยู่ไหนใด...”

แมลงปอให้แปลกใจ ไฉนเจ้าตึกแตนตัวนี้จึงใส่ใจเรื่องทำนองนี้ด้วย มันอุทานออกมาเบาๆ เกือบที่จะปล่อยขาทุกขาออกจากตื้นกก... “โอ้... ท่านสนใจและติดตามข่าวคราวของเรือลำนี้ด้วยหรือไม่”

“ใช่แล้วละ หลายผู้ที่ผ่านมาเล่าอย่างที่ท่านเล่า”

“แล้วท่านเชื่อหมดทุกเรื่องเลยรี...” กริดปิกครึ่งหนึ่งพองพองน้ำร่วง... แมลงปอถาม

“ข้าคิดว่าเป็นเช่นนั้น มิฉะนั้นเรือลำนั้นจะต้องถึงที่หมายนานแล้ว” ตึกแตนตอบ มันขยับกันหนึ่น้ำขึ้นมาอีกนิดหนึ่ง

“ฮะ ฮ่า ท่านเอ๋ย... ผู้ซึ่งเคยเชื่อมั่นและศรัทธาในเรือไปสู่ดวงตะวันโดยไม่ได้สอบสวนรายละเอียดกับผู้ที่ได้รับฟังความเล่าซ้ำ ไปไม่ถึงดวงตะวันของเรือลำนั้น โดยไม่นึกถึงความเป็นจริง ความเหนื่อยยากในการแล่นเรือแต่ละช่วง แต่ละฤดู ข้าว่าทั้งสองพวกล้วนเป็นนักไสยศาสตร์ เอออนะ.. ข้าอาจเปรียบเทียบก็ได้ แต่พวกหลังนี้ซิ.. ข้าอยากเปรียบเทียบเป็นเมฆผอยในคืนนั้นดูๆ สดสวย แต่ไม่เคยให้หยดน้ำ...”

“แต่ถึงอย่างไรสหายท่าน...” ตึกแตนกระซิบ “ผู้ประกอบการบนเรือลำนั้นควรใจกว้างกว่าที่เป็นอยู่ หากเชื่อว่าเรือลำนี้เป็นของทุกๆ คน ทุกๆ คนควรช่วยกันสร้างเสริมมันต่อไป ข้าไม่อยากฟังเพียงส่วนดีของเรือ ข้าอยากฟัง

* เนื่องจากเรื่องนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๒ ชนิด คือ ตึกแตนและแมลงปอ ซึ่งสัตว์ทั้ง ๒ มีความสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกัน

ส่วนที่ล้มเหลวบ้าง ข้าจะได้ไม่คร่ำครวญ... ข้าว่าความคร่ำครวญนั้น ลึกๆ มี
เศษส่วนของการครอบงำอยู่บ้าง..."

เมฆลอยกับลมเหนือ. ๒๕๒๓: ๑๖๕ - ๑๖๖

จากตัวอย่างพบว่าผู้แต่งใช้เรื่องเป็นสัญลักษณ์แทนประเทศ การนำเรื่องออก
หาเส้นทางไปดวงตะวันตกคือการนำพาประเทศไปสู่ความหวังที่เรืองรอง และใช้ฉากฝนเป็นสัญลักษณ์
แทนอุปสรรคหรือเรื่องราวต่างๆ เมื่อพิจารณาจากปีที่พิมพ์คือ พ.ศ. ๒๕๒๓ พบว่า ผู้แต่งน่าจะ
สื่อนัยทางการเมืองบางประการ จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างตัวละคร
แบบบุคลาธิษฐาน(Personification) คือ สร้างให้ **ตึกแดง** และ **แมลงปอ** สามารถพูดและคิดได้
เหมือนกับมนุษย์ นอกจากนี้ผู้แต่งยังกำหนดให้ตึกแดงและแมลงปอเป็นตัวละครหลักอีกด้วย

โดยปกติหลังฝนตก ถ้าสังเกตตามพื้นหญ้าสดชื่นหนึ่งที่เรามักจะเห็น
กระโดดไปมาอยู่บ่อยๆ ก็คือ **ตึกแดง** ตึกแดงเป็นแมลงที่มีลำตัวยาวและมีลักษณะทางกายภาพ
ที่ดูแข็งแรง ปราดเปรียว ส่วน **แมลงปอ** พบว่า แมลงปอมีลักษณะทางกายภาพที่ผอมบางดูไม่แข็งแรง
และมีปีกบางใส กระนั้นแมลงปอก็เป็นแมลงที่บินเก่งมาก ปีกคู่หน้าและปีกคู่หลังของมันเคลื่อนไหวได้
อิสระจึงสามารถหยุดอยู่กับที่ หรือถอยหลังได้ เมื่อกล่าวถึงแมลงปอสิ่งที่คนทั่วไปนึกถึงมักจะเป็นภาพ
อารมณ์ที่สดใส รื่นเริง เมื่อเปรียบเทียบกับกันจะเห็นว่าตึกแดงมีลักษณะทางกายภาพที่แข็งแรงกว่า
แมลงปอ แต่เมื่อสังเกตจากบทสนทนาในตอนที่ว่า “*ดินะที่ข้าไม่เคยมองหาเส้นทางไปดวงตะวันตกด้วย
มิฉะนั้นข้าคงต้องระเห็จจะเหินกลับมา ข้าพบเรื่องราวเหล่านี้ตามสมควร แล้วเรื่อลำนั่นอยู่นใด...*”
พบว่า ผู้แต่งใช้ลักษณะทางกายภาพของตึกแดงเป็นสัญลักษณ์เพื่อล้อกับแนวคิด ซึ่งช่วยให้เข้าใจ
แนวคิดของเรื่องได้ชัดเจนขึ้นว่า ผู้แต่งใช้ **ตึกแดง** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนผู้ที่มีชีวิตอยู่ในช่วง
เหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง จากลักษณะทางกายภาพตึกแดงดูจะแข็งแรงกว่าแมลงปอ
แต่กลับไม่ได้เข้าร่วมชุมนุมประท้วง เนื่องจากห่วงเกรงว่าจะเกิดปัญหาขัดแย้งกับรัฐบาล

เมื่อพิจารณาจากบทสนทนาที่ว่า “*...แมลงปอผู้ชอบบินที่สุดในท้องพวก
เดียวกัน นอกเสียจากยอดหญ้าอันเขียวขจี ดอกไม้ลานหลากสีแล้ว ข้ายังเฝ้าหลงในสีแสงของ
ท้องฟ้า ปรารถนาของข้ามันอยู่บนก้อนเมฆ ซึ่งล่องลอยในห้วงฟ้า...*” พบว่า ผู้แต่งใช้ลักษณะทาง
กายภาพของแมลงปอเป็นสัญลักษณ์เพื่อล้อกับแนวคิด ซึ่งช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ชัดเจน
ขึ้นว่า ผู้แต่งใช้ **แมลงปอ** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนคนหนุ่มสาวที่อยู่ในวัยสดใสร่าเริง แต่กลับ
ใส่ใจกับปัญหาบ้านเมือง จึงเข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องสิทธิเสรีภาพในเหตุการณ์วันมหาวิปโยคเดือน
ตุลาคม และเกิดปัญหาขัดแย้งอย่างรุนแรงกับฝ่ายรัฐบาลจึงต้องหลบหนีเข้าป่า

๔.๒.๑๒.๒ เรื่องตึกแตง คน และนกกระจอก วัฒน์ วรรณยางกูร เล่าถึง ตัวละคร “เขา” ที่ย้ายบ้านแล้วประสบกับปัญหาเรื่องติดต่อการเดินไฟเข้าบ้าน ดังนั้นในตอนค่ำพวกเขาจึงต้องอยู่กันภายใต้ความมืด เพื่อนบ้านเห็นดังนั้นจึงช่วยเหลือโดยการเปิดไฟดวงที่อยู่ใกล้กับบ้านของเขาเพื่อให้แสงส่องถึงบ้านของเขา ซึ่งในตอนแรกที่เขาเห็นเพื่อนบ้านมาด้อมๆ มองๆ เขาจึงเข้าใจผิดว่าเพื่อนบ้านกำลังจ้องจะเอาเปรียบเขา ผู้แต่งเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างตึกแตงที่กำลังล่าเหยื่อเขาและเพื่อนบ้าน และนกกระจอกแม่ลูกอ่อน

ตึกแตงค่อยมวนสีสันคล้ายใบกระถิน ตาคู่ใหญ่ของมันคอยจับจ้องดูแมลงแล้วก็มีแมลงเคราะห์ร้ายบินมา ขาแข็งแรงและแหลมคมของตึกแตงจกจับแมลงกลางอากาศ มันจับกุมไว้นแน่นและแทงเหยื่อจนตายด้วยเดือยแหลมที่ขา กัดกินแมลงได้ตัวหนึ่งแล้วเจ้าตึกแตงก็นอนรอเหยื่อรายต่อไป

มีซ้ำ ตึกแตงชนิดเดียวกันแต่ตัวเล็กกว่าไต่ตัวมดเต็มใกล้เข้ามา มันสอดสายตาทำท่ากระสันสวาทใส่ตัวใหญ่ พอเจ้าตัวเล็กขยับเข้าไปอีกนิด เจ้าตัวใหญ่ก็ไม่ยอมขิดเข้ามาอีกหน่อย หากแต่ตะปบเจ้าตัวเล็กใส่ปากเคี้ยวกร่วมๆ

ตึกแตง คน และนกกระจอก. ๒๕๒๖: ๙๕

เมื่อสังเกตจะพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่อง ดังจะเห็นว่าผู้แต่งนำพฤติกรรมของตึกแตงที่จับแล้วกัดกินแมลงและกินตึกแตงด้วยกัน ผู้แต่งกำหนดให้ตึกแตงเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องและในบางฉาก จากตัวอย่างที่ผู้แต่งบรรยายจากตึกแตงล่าเหยื่อซึ่งเป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นการไล่ล่าและทำร้ายกันของคนในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่าผู้แต่งใช้ *ตึกแตง* เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนผู้ที่เบียดเบียนไล่ล่าและพร้อมจะทำร้ายกันได้ทุกเมื่อเพื่อความอยู่รอดและผลประโยชน์ที่จะได้รับ ดังจะเห็นได้ว่าตึกแตงล่าเหยื่อด้วยการพรางตัวกับใบไม้คล้ายกับบางคนที่มีภายนอกดูดี แต่แท้จริงแล้วกลับไม่ใช่อะไรอย่างที่เห็น

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้ตึกแตงเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๒ เรื่อง พบว่าผู้แต่งนิยมใช้ *ตึกแตง* เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ดังที่ จำลองใช้ตึกแตงเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมในเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงเดือนตุลาคมเพราะเกรงจะมีปัญหา

กับรัฐบาลในเรื่องเมฆฝอยกับลมเหนือ ส่วนวัฒน์ใช้ตึกแทนเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่เบียดเบียนและไล่ล่าทำร้ายผู้อื่นในเรื่องตึกแทน คน และนกกระจอก

นอกจากนี้มีเรื่องสั้นอยู่ ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ตึกแทนเป็นตัวละครหลัก คือ เรื่องเมฆฝอยกับลมเหนือและยังเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นแบบบุคลาธิษฐานด้วย และมีอยู่ ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้ตึกแทนเป็นตัวละครประกอบ คือ เรื่องตึกแทน คน และนกกระจอก

๔.๒.๑๓ แพะ เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๒ เรื่อง โดยทั่วไปแล้ว แพะ เป็นสัญลักษณ์สากลที่มาจากคติความเชื่อทางศาสนาว่ารับบาปแทนมนุษย์ ดังสำนวนไทยที่ว่า แพะรับบาป/ นอกจากนี้เคราแพะยังมีลักษณะคล้ายเคราของผู้ชายสูงวัยอีกด้วย ผู้วิจัยจึงเรื่องสั้นทั้ง ๒ เรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑๓.๑ เรื่องบ้ายของหมอกควัน นิคม ร่ายยาว กำหนดให้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์โดยตั้งเป็นชื่อเรื่องและใช้ประกอบฉากในเรื่อง เพื่อเน้นให้เห็นความหตุที่เกี่ยวกับตัวละคร โดยปกติอากาศยามบ้าย ย่อมร้อนแรง จึงสื่อให้เห็นถึงสภาพจิตใจของตัวละครที่ร้อนรนและสับสน เมื่อเพิ่มหมอกควัน จึงช่วยสื่อให้เห็นถึงความมืดทึบ และการถูกสิ่งชั่วร้ายเข้าครอบงำ

พวกเขาทั้งหมด ๑๑ คน ต่างเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางฝ่าแสงแดดร้อนระอุ นอกจากเด็กชายตัวเล็กๆ คนเดียวที่ร่าเริง แก่กำลังสาละวนอยู่กับการไล่ตามแพะที่วิ่งวนรอบหลักผูกริมลำธาร มันส่งเสียงนุ่มนวลกระตุกเป็นช่วงสั้น ๆ ใบหูตั้งชัน ไม่ยอมให้เด็กน้อยเข้าใกล้ มันกระโดดข้ามกิ่งไม้ อย่างปราดเปรียว ลำตัวสีขาวมีจุดดำแต้มอยู่ที่ใบหูและแผ่นหลัง น้ำเสียงกังวาน ไม่มีท่าทีคุกคาม

บ้ายของหมอกควัน. ๒๕๒๗: ๑๐๕

หากพิจารณาจะเห็นได้ว่าการบรรยายพฤติกรรมของตัวละครและฉากไม่ใช่ว่าการให้รายละเอียดแบบธรรมดาตามทฤษฎีการเขียนเรื่องสั้นอย่างแน่นอน จะสังเกตได้ว่า ตัวละครทั้งหมดต่างเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางฝ่าแสงแดดร้อนระอุ นอกจากเด็กชายตัวเล็กๆ คนเดียวที่ร่าเริง ซึ่งเป็นเรื่องน่าแปลกใจที่เด็กตัวเล็กๆ ไม่เหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางฝ่าเปลวแดด เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า เพราะผู้แต่งตั้งใจจะให้เด็กเป็นสัญลักษณ์สื่อให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ ดังตอนที่ว่า...“คิดแล้ว น่าสงสารเด็กคนนี้นะถูกเจ้าอยู่ยมัน ดูซิ ยังไม่รู้เรื่องอะไรเลย”... ผู้แต่งใช้ความรู้

เตียงสาของเด็กมาช่วยสะท้อนให้เห็น แพะ ที่ต้องรับบาปโดยไม่รู้เรื่องอะไรเลยเช่นเดียวกันกับ
ความบริสุทธิ์ ของเด็ก

พวกเขาอย่างศพจนขึ้นส่วนต่างๆ หดแห้งดำเกรียม หลังจากนั้นจึงดับไฟ
 ปลอຍให้เย็น ขณะที่ไล่ดำล้างใช้กิ่งไม้เขี่ยขึ้นส่วนบนแคระ

ถึงต้นไทรใกล้ลำธาร เด็กน้อยไถลตัวลงจากอกแม่แล้ววิ่งออกไป
 แคมองดูจนรอบตัวแล้วกลับมาถามคนโน้นคนนี้ “แพะอยู่ไหน แพะอยู่ไหน”
 “อยู่นั่นไง” ไล่ตวาดแล้วชี้ให้ดูสิ่งที่กำลังย่างอยู่บนกองไฟ

ชายคนหนึ่งกำลังหมุนไม้เสียบไปมาเพื่อให้ตัวแพะที่ย่างอยู่ถูกความร้อน
 เท่า ๆ กัน ท้องที่ผ่าแหวกกว้าง ขนสีขาวดำถูกขูดออกจนหมด เหลือแต่
 หนังซึ่งขณะนั้นไหม้เกรียม ...

ปลายของหมอกควัน: ๑๑๘, ๑๒๓

ผู้แต่งใช้ฉากและตัวละครเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเรื่อง เมื่อพิจารณาพบ
 ว่าผู้แต่งใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ซึ่งบทสนทนาทำให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิด
 และพฤติกรรมของตัวละครโดยตลอด นอกจากนี้ยังใช้บทสนทนาช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องที่
 สะท้อนให้เห็นความทุกข์ยากของชาวบ้านทางภาคใต้ที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากอาชีพประมงไปทำ
 เหมืองแร่เถื่อน อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมจริงที่ชักนำชีวิตของชาวบ้านกลุ่มนี้
 ไปสู่ความทุกข์ร้อน ทุกชีวิตจึงเหมือนตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ และการ
 ขัดแย้งนั้นจบลงด้วยความตายของผู้ที่ด้อยกว่าอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง

ผู้แต่งกำหนดให้ แพะ เป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏในบางฉาก แต่เมื่อ
 พิจารณาพบว่าทั้งชื่อเรื่อง จาก บทบรรยายและพฤติกรรมของตัวละครเป็นสิ่งที่ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิด
 ของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ แพะ เป็นสัญลักษณ์สากลแทนผู้ที่รับเคราะห์กรรมแทนคนอื่น จากตัวอย่าง
 จะสังเกตได้ว่าผู้แต่งนำเสนอสภาพศพที่ถูกเผาจนแห้งดำเกรียม กับแพะที่ถูกย่างจนหนังไหม้เกรียม
 ด้วยกลวิธีความเปรียบเทียบคู่ขนาน(Parallelism) นอกจากนี้จาก การเดินทางที่ต้องฝ่าเปลวแดดร้อน
 ระอุ ยังเป็นฉากที่ผู้แต่งตั้งใจสร้างให้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้กับขบวนการทาง
 กฎหมายที่ปราศจากความยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ ที่กำหนดไว้ในเรื่องได้อย่าง
 แนบเนียน

๔.๒.๑๓.๒ เรื่องแพะแก่ภูเขาในฤดูแล้ง พนม นันทพฤกษ์เล่าถึงครอบครัวของบุญมาก ซึ่งวันหนึ่งเขากลับมาพบลูกสาวกำลังพลอดรักกับแฟนหนุ่มจากนั้นลูกสาวก็หนีหายไปจากบ้าน ตั้งแต่นั้นบุญมากก็ไม่สนใจทำงาน เขาเอาแต่ดื่มเหล้า เมื่อเมาก็มักจะเล่าเรื่องในตอนหนุ่มที่ยังยึดอาชีพพรานล่าสัตว์ แล้ววันหนึ่งเขาก็ตายอยู่ข้างถนนโดยไม่รู้สาเหตุ

“พูดถึงคูรำนี้อย่างติดใจไม่หาย มันไม่สู้คนด้วย พอถึงหน้าแล้งก็ต้องอพยพฝูง...มันอดน้ำอดหญ้า มันต้องทิ้งถิ่น-มันไม่รู้ว่าจะต้องลงมตายสัตว์พวกนี้ มันโง่จริงๆ ชุมอยู่ข้างสายห้วยแล้วก็ยิงเอาๆ ก็เหมือนยิงแพะเลี้ยงนั้นแหละผิดกันก็เพียงว่าไฉนมันวิ่งหนีเร็ว”

“ภาพไฉ้แพะเคราะห์ชาวนั้นดินจนน้ำในลำห้วยแตกกระจายยังติดตาข้าอยู่จนเดี๋ยวนี้ มันคงไม่คิดว่าป่าที่มันอยู่มาจนแก่หง่อมยั้งนั้นจะมีใครมาทำร้ายมันได้ - แต่แล้วมันก็ตายเพราะมือข้า - ข้าจำได้มันนอนตายอยู่ใต้ต้นจิกริมสายห้วยนั้นแหละ ดินจี้ข้าเลย

แพะแก่ภูเขาในฤดูแล้ง. ๒๕๒๗: ๙๑, ๙๗

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง และจากตัวอย่างจะเห็นว่าแพะเป็นตัวละครที่ไม่ได้ปรากฏตัวออกมา แต่ถูกอ้างถึงผ่านคำบอกเล่าของบุญมาก ผู้แต่งนำลักษณะทางกายภาพของแพะที่มีเคราขาว และลักษณะการดำรงชีวิตของมันที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดารและแห้งแล้งมาใช้สื่อถึงความแห้งแล้งและอดอยากของคนต่างจังหวัดในบางพื้นที่ เมื่อสังเกตบทบรรยายถึงครอบครัวของบุญมากที่เดินทางจากบ้านแถบภาคอีสานมาตั้งรกรากอยู่ในเมืองกรุงและการดำเนินชีวิตของแพะช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ **แพะแก่** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนบุญมาก ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้เป็นตัวแทนคนจากต่างจังหวัดที่มาหางานทำในเมืองหลวง ด้วยหวังจะขยับชีวิตความเป็นอยู่อันแร้นแค้นให้ดีขึ้น แต่การเข้าเมืองหลวงกลับเป็นการดิ้นรนเข้ามาเพื่อหาความตาย จะเห็นได้ว่าสุดท้ายแล้วนายบุญมากกับแพะแก่ต่างก็ดิ้นรนมาหาความตายเหมือนกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้แพะเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๒ เรื่อง พบว่านิคมใช้แพะเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่รับเคราะห์แทนผู้อื่น ซึ่งสะท้อนสภาพสังคมในเรื่องป้ายของหมอกควัน และพนมใช้แพะเป็นสัญลักษณ์แทนบุญมากซึ่งเป็นตัวแทนของคนต่างจังหวัดที่เข้ามาดิ้นรนใช้

ชีวิตในเมืองหลวงในเรื่องแพะแก่ภูเขาในฤดูแล้ง นอกจากนี้ยังพบว่าในเรื่องสั้นอยู่ ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้แพะเป็นตัวละครประกอบ คือ เรื่องบ้ายของหมอกควัน และมี ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้แพะเป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึง คือ เรื่องแพะแก่ภูเขาในฤดูแล้ง

๔.๒.๑๔ วัว เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอจำนวน ๒ เรื่อง วัวเป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงไว้ใช้งานทางด้านเกษตรกรรมและนำมาปรุงเป็นอาหาร เมื่อพูดถึงวัวเราจึงมักจะนึกถึงความอดทนและความมุมานะทำงานหนัก แม้แต่การสื่อความสัตย์นักรบที่เป็นสัญลักษณ์ตามปีเกิด วัวถือเป็นสัญลักษณ์แทนผู้มีความเข้มแข็ง แต่อวดคือถืออิฐและขอการยกยอ เอาอกเอาใจ ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑๔.๑ เรื่องคนบนสะพาน ไพฑูรย์ ธัญญา เล่าถึงตัวละคร "เขา" และวัวชนสีแดงเพลิงที่ออกซ้อมวิ่งแต่เช้า ในขณะที่เขาพาวัวชนข้ามสะพานลงเพื่อไปยังหาดทรายที่อยู่อีกฟากหนึ่งของสะพานด้วยความภาคภูมิใจว่าคงไม่มีใครพาวัวชนข้ามสะพานลงได้อย่างเขา อีกฟากหนึ่งของสะพานมีชายอีกคนหนึ่งพาวัวขึ้นไปบนสะพาน นั้นทำให้ความภาคภูมิใจที่เขาเมื่อถูกทำลายลง

คนทั้งสองประจันหน้ากันกลางสะพาน ในมือของแต่ละฝ่ายมีเชือกวัวถืออยู่ วัวชนทั้งสองที่อยู่เบื้องหลังคนจึงเริ่มทำท่ายกกันให้แล้ว ช่างเป็นเหตุบังเอิญที่เลวร้ายที่สุดในเช้านี้

สะพานแกว่งไหววบยับยวบเมื่อวัวทั้งสองเริ่มเมียงม้ายเข้าหากัน มันพยายามเบียดดันเจ้าของเพื่อจะขึ้นมาจ้ำหน้า คนกับวัวทั้งคู่อยู่ห่างกันเพียงสามสี่วาเท่านั้นเอง

คนเลี้ยงวัวคนเดิมรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมาก เขาไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าจะมีคนกล้ามาลองดีกับเขาได้ มันดูเหมือนว่าเขากำลังถูกลบศักดิ์ศรีและนี่เป็นสิ่งที่เขาไม่อาจยอมได้ง่ายๆ

คนบนสะพาน. ๒๕๒๘: ๔

โดยปกติวัวเป็นสัตว์ที่รักสงบก็จริง แต่ระหว่างวัวตัวผู้ด้วยกันแล้วมันจะมีสัญชาตญาณของการแย่งชิงความเป็นใหญ่และเต็มไปด้วยเลือดนักสู้(ทีมงานนิเทศสารคดี. ๒๕๓๙ : ๓๕) ผู้แต่งนำลักษณะนิสัยที่เป็นนักสู้ของวัวมาสื่อแนวคิดบางประการ

“ไฉ่...” เสียงร้องอย่างเจ็บปวดดังขึ้นพร้อมกัน คนบนฝั่งเอามือปิดตาด้วยความหวาดเสียว เสียงเขาวัวกระแทกกันดังสนั่นเหมือนเสียงฟ้าผ่า สะพานไวยอกเอียงหงาย ร่างของพวกเขาสองทอดลงไปกองอยู่ระหว่างคมเขาวัว แล้วจับพลันนั้นลวดสะพานข้างหนึ่งก็ขาดฝั่งสะพานเอียงกะเท่เร่ลงฟาดผิวน้ำ ทั้งคนทั้งวัวหล่นตุ้มลงในวังน้ำวน

คนบนสะพาน. ๒๕๒๘. ๑๓ - ๑๔

ผู้แต่งเลือกให้วัวเป็นตัวละครหลักที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่องกระทั่งจบเรื่อง เมื่อสังเกตสีของวัวที่เป็นสีแดงเพลิงซึ่งเป็นสีที่สื่อสัญลักษณ์ถึงอารมณ์ที่รุนแรง และจากตัวอย่างจะเห็นว่าวัวทั้ง ๒ ตัวเป็นวัวชนซึ่งถูกฝึนให้คุ้นชินกับการต่อสู้ จึงทำให้วัวทั้งสองต่างโยกเข้าใส่และไม่ยอมกันช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ วัวทั้งสองตัว เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนทิวทัศน์ที่ไม่ยอมลดละ กระทั่งกลายเป็นความรุนแรง เพราะต่างฝ่ายต่างไม่ยอมกัน การยึดมั่นในทิวทัศน์หรือแนวคิดบางอย่างจะทำให้คนผู้นั้นติดอยู่กับสิ่งนั้น จนไม่ยอมเปิดใจรับหรือมองสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นจริง

๔.๒.๑๔.๒ เรื่องรอ จำลอง ผังชลจิตรเล่าถึงเด็กหนุ่มสองคนที่รอให้พ่อมารับไปงานแต่งงานของคนในหมู่บ้าน ระหว่างที่เด็กหนุ่มนั่งรออยู่นั้น มีชายชราขาเป๋เดินผ่านไปและมีแม่ค้าขายขนมหวานของมาเตรียมขาย ขณะเดียวกันในนาริมทางไม่ห่างกันนั้น แม่วัวท้องแก่ตัวหนึ่งก็กำลังคลอดลูก

ลูกวัวออกมาหมดทั้งตัว มันเดินขลุกขลักอยู่ได้รอกที่พันตามแข้งขา สัญชาติญาณกระตุ้นให้ลูกสัตว์อายุครึ่งชั่วโมงลุกขึ้น แม่วัวลุกมากัดกินรกจนหมด ลูกน้อยนอนอนแน่นิ่ง มันพยายามรวบรวมกำลังลุกขึ้นเป็นครั้งแรกในชีวิต ครั้งแรกมันล้ม มันพยายามใหม่อีกครั้ง ครั้งนี้มันเซและแกว่งไปมาเหมือนจะล้ม แต่ไม่ล้ม ร่างกายที่ชုပ်ผอม เส้นขนยังเปียกเป็นมัน ดูแล้วไม่น่าจะยืนสู้กับแสงแดดที่ร้อนจัดจ้าขึ้นทุกที แต่มันก็ยืนได้แม้ไม่มั่นคงก็ตาม เสียงระฆังสัญญาณเพลงดังจากวัด ลูกวัวเดินก้าวแรกไปหาแม่

“ฉันไปก่อนนะ...น้ำเพียร” พ่อค้าติดเครื่องรถ

“กูก็ได้น้ำตาลมาแล้ว จะอยู่ทำไม”

“ลูกวัวตัวนี้เก่งนะลุงเพียร” แม่ค้าพูด

“ลูกวัวลูกควายก็เหมือนกันแหละ... มันรู้จักเดินของมัน...ของง่าย ๆ ตีนอยู่กับตัว”

“เสียงขันหมากมาถึงบ้านเจ้าสาวแล้ว พวกมึงยังไม่ไปหรือ?” แม่ค้าเข้า
สองหนุ่ม
“ไปกับอะไรล่ะ ปานนี้พ่อยังไม่เอารถมาเลย” สำรวมขุนเฉียว
“เดินกลับไปกินเที่ยงที่บ้านมึงก่อนไม่ดีหรือ พ่อมีแรงแล้วค่อยมารอใหม่”
ตาเพียรทิ้งท้ายแล้วหันหลังเดินเป่ๆ สวนทางกับขบวนคนในหมู่บ้านที่เดิน
เรียงแถวไปงานแต่ง

วิป. ๒๕๔๐: ๑๗๙

ลูกวัวเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวเพียงจากเดียว แต่ภาพลูกวัวแรกเกิด
ที่พยายามจะลุกขึ้นยืนก็ช่วยสื่อความได้เป็นอย่างดี จากตัวอย่างจะสังเกตได้ว่าเด็กหนุ่มแน่นย่ำอยู่
หลายครั้งว่า “พ่อบอกให้รอครึ่งชั่วโมงจะมารับ” และจะสังเกตเห็นว่าลูกวัวที่เพิ่งเกิดได้เพียงครึ่งชั่วโมง
นั้นลุกเดินได้เอง ลูกวัว จึงเป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนเด็กหนุ่มทั้งสอง ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้เป็น
ตัวแทนของคนที่ได้แต่รอรับความช่วยเหลือของผู้อื่น ไม่รู้จักพึ่งพาและยืนหยัดด้วยตัวเอง
ความพยายามของลูกวัวและบทสนทนาระหว่างแม่ค้ากับชายชราซาเปสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของ
เด็กหนุ่มทั้งสองคนที่ยังแข็งแรงอยู่ว่าได้แต่รอรับความช่วยเหลือจากพ่อแม่หรือผู้อื่น โดยไม่คิดที่จะยืน
หยัดด้วยตัวเอง จากน้ำเสียงของผู้แต่งคล้ายกับกำลังถามคนเหล่านั้นว่าจะรอไปถึงเมื่อไรจึงจะคิดยึด
หยันด้วยตนเองดูลูกวัวที่เพิ่งเกิดสิมันยังรู้จักยืนด้วยขาของตัวเอง

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้วัวเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๒ เรื่อง พบว่าผู้แต่ง
นิยมใช้ วัว เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ดังที่ ไพฑูรย์ใช้วัวเป็นสัญลักษณ์แทนทริฐู
ที่อยากเหนือกว่าผู้อื่นในเรื่องคนบนสะพาน และจำลองใช้วัวเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่ไม่รู้จักช่วยเหลือ
ตัวเองในเรื่องรอ นอกจากนี้ยังมีเรื่องสั้นอยู่ ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้วัวเป็นตัวละครหลัก คือ เรื่องคนบน
สะพาน และมี ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้วัวเป็นตัวละครประกอบ คือ เรื่องรอ

๔.๒.๑๕ เสือ เป็นสัตว์ที่ผู้แต่งเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการ
นำเสนอจำนวน ๒ เรื่อง เสือเป็นสัตว์ป่าที่ดุร้ายและจะไม่ล่าเหยื่อถ้ามันไม่หิว เสือนับเป็นราชาของ
บรรดาสัตว์ป่า ดังนั้นเมื่อพูดถึงเสือเราจึงมักจะนึกถึงความดุร้าย ความน่ากลัว และความมีอำนาจ
ของมัน ผู้วิจัยจึงนำแต่ละเรื่องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑๕.๑ เรื่องคนล่าเสือ ประภัสสร เสวิกุล เล่าถึงชายสองคนที่กำลังตก
ยิงเสือ เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำลักษณะพฤติกรรมของตัวละครที่กำลังล่าเสือมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง และ
กำหนดให้เสือเป็นตัวละครที่ไม่ปรากฏตัวออกมา แต่กลับถูกอ้างถึงเกือบทั้งเรื่อง

ชายหนุ่มมองตามเขา ยิ้มและคลายความตึงเครียดลงไปมาก

“คุณว่าเสือมันจะรู้สึกอย่างไรบ้าง”

เขาถามยิ้มๆ

“เอ...”

ดวงตาคมนั้นมีแววสนุกขึ้นแวบหนึ่ง

“... มันอาจจะเพิ่งคิดได้ว่าเนื้อหานี้ร่อยกว่าเนื้อวัวก็เป็นได้”

ชายหนุ่มบ้วนน้ำไปในความมืด

“ผมได้ยื่นคำถามแบบนี้จากคุณมาเป็นหนที่ ๑๐ กว่าแล้ว”

คนที่แก่กว่าฉายแววเย้ยเยาะอีกครั้งในน้ำเสียง

“แต่มันก็ได้ดีพิลึกไม่ใช่หรือที่เมืองๆ หนึ่งมีพลเมือง ๕ ล้านคน มีต้นไม้
ต้นหญ้าสักกระเบาะมือเดียว ยังดัดจริตมีเสือตั้ง ๒ – ๓ ตัว เผลอๆ ก็ยังแถม
จะเข้ากับงูเข้าไปอีกหลายฝูง... มันซักจะเหมือนอะเมซอน หรืออาฟริกา
เข้าไปทุกที – อีกหน่อยเราอาจจะจัดซาฟารีกันกลางเมืองก็ได้นะ”

.....

“เดี๋ยวนี้แทบทุกคนก็เป็นอย่างเดียวกับคุณ – ไม่ว่าจะมึนเรื่องเสือเกิดขึ้นมา
หรือไม่ก็ตาม... มันเหมือนโรคระบาดที่ลุกลามอย่างรวดเร็วและยังไม่มี
ใครค้นพบวัคซีนที่จะบำบัดมันลงได้... เจ้าเสือนั้นเป็นเพียงตุ่มอีกเม็ดหนึ่ง
บนผิวหนังของคนที่เป็นโรคนี้ ไม่ว่าคุณจะแกะมันออกหรือไม่ ผลของมัน
ก็เกือบๆ จะเท่ากัน คือ เป็นหนองเยิ้มหรือแผลเป็นน่าเกลียด”

คนล่าเสือ. ๒๕๒๔ : ๑๔ – ๑๕

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งกำหนดให้ฉากของเรื่องเป็นตัวเมืองที่มีผู้คน
อาศัยอยู่จำนวนมาก เพราะเป็นฉากของเมืองหลวงที่เต็มไปด้วยตึกสูงมากมายจึงไม่ค่อยมีต้นไม้ แต่ก็
เป็นที่น่าสังเกตเมืองดังกล่าวนี้กลับมีเสือ เพราะโดยธรรมชาติแล้วเสือจะอาศัยอยู่ในป่าที่เต็มไปด้วย
ต้นไม้และจะไม่ล่าสัตว์ถ้ามันไม่หิว แต่มนุษย์ก็หวาดกลัวความครุร้ายของเสือเพราะไม่รู้ว่ามันกำลังหิว

หรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาบทสนทนาของชายต่างวัยที่ว่า “แต่มันก็ไ้ดีพิลึกไม่ใช่หรือที่เมืองๆ หนึ่งมี พลเมือง ๕ ล้านคน มีต้นไม้ต้นหญ้าสักกระเบาะมือเดียว ยังดัดจริตมีเสื้อตั้ง ๒ - ๓ ตัว เผลอๆ ก็ยัง แถมจะเข้กับงูเข้าไปอีกหลายฝูง...” พบว่าผู้แต่งนำความดูร้ายของเสื้อมาใช้ โดยกำหนดใช้จากของ เมืองหลวงเพื่อสื่อแนวคิดซึ่งช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้ **เสื้อ** เป็นสัญลักษณ์แบบแผน แทนคนดูรายน่ากลัว และมีนัยประหวัดถึงคนชั่วและมีอำนาจ เพราะเมื่อสังเกตจะเห็นว่านอกจากเสื้อ ยังอาจพบจระเข้และงูอีกหลายฝูง จึงสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยคนไม่ดีที่ทั้งโหดร้าย และไม่น่าไว้วางใจ

๔.๒.๑๕.๒ เรื่องเสื้อ วัฒน์ วรรณยางกูรเล่าถึงตัวละครที่ชื่อ“ฤทธิ์” ซึ่งมีอาชีพ เผลออ่านและมักจะเข้าไปเที่ยวในเมืองกับบารุง วันหนึ่งฉวีแม่ม่ายสาววานให้ฤทธิ์หาคะเช้าสีดำซึ่งมี มากบริเวณถ้ำอิฐฐานมาให้ หลังจากนั้นฉวีก็หาคนงานมาให้ฤทธิ์สองคน แล้วไม่นานน้อยซึ่งเป็นเมีย ของฤทธิ์ก็หนีตามคนงานไป

...ฤทธิ์เผลอมาในความเจ็บปวด จากที่ไม่นึกถึงความกลัวเมื่อแรก เอาเข้าจริงเขาก็ชะงักรีรอตรงปากถ้ำ เขาแน่ใจอีกไม่กี่ก้าวจะต้องเจอสิ่งนั้น ร่างใหญ่โตทะมึนลวดลายสีสันน่าสะพรึงกลัว เขี้ยวคมยาวเล็บคมแข็งแกร่ง พร้อมจะตะปมกัดฉีกกระดูก ทูทุกอย่างเป็นไปตามคาดหมาย สิ่งนั้นก้าว ออกมาจากสวนลึกที่สุดของถ้ำ โผล่จากความมืดสู่แสงสว่างเข้าประชิด ร่างเหยื่อ ฤทธิ์ตัดสินใจเข้าสู่ กระโดดกอดคอเสื้อเอาไว้ ก่อนจะถูกมันเหวี่ยง กระเด็นออกมา แล้วตะปบด้วยคมเล็บจนแขนเหวอะ... ฤทธิ์รู้สึกเจ็บแสบ เขาไม่ได้เกลียดไม่เคียดแค้น หากแต่สะใจ มันช่างเจ็บอะไรอย่างนี้...

เสื้อ. ๒๕๓๕ : ๑๐๑

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งชื่อเรื่อง และ กำหนดให้ **เสื้อ** เป็นตัวละครประกอบในเรื่อง โดยปรากฏตัวในตอนกลางเรื่องและตอนท้าย ถึงแม้เสื้อ จะเป็นเพียงตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวแค่บางฉากเท่านั้น แต่การปรากฏตัวของเสื้อ บทบรรยาย เรื่องที่เมียหนีไปกับคนงาน และบทสนทนายระหว่างฉวีกับฤทธิ์ในตอนจบก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจ แนวคิดของเรื่องได้แจ่มชัดขึ้น

“แล้วน้อยอยู่ไหน”

“ไปแล้วไปกับไอ้โย่งทวาย เมื่อคืนฉันไปเที่ยวในเมืองกับบำรุง กลับมาไม่เห็นใคร”

“ไม่ตกใจเสียใจอะไรบ้างเลยหรือฤทธิ์”

“คาดไว้ว่าวันหนึ่งต้องเป็นเช่นนี้ไซ้ใหม่ จี๊วน่าจะคาดได้ยิ่งกว่าฉันเสียอีก”

เมื่อฤทธิ์พูดพร้อมกับจ้องหน้ารู้ทัน หม้ายจี๊ต้องก้มหน้าหลบ มีความละอายหลงเหลืออยู่บ้าง แต่ไม่เท่าความปรารถนาเวลานี้

“เธอไม่ลองพาฉันไปที่ถ้ำบางหรือ”

“มันน่ากลัวนะ จะไปหรือ ไม่กลัวเสือรึไง”

“กลัว ตอบอย่างนั้น แล้วขึ้นซ้อนท้ายรถ เธอถอดเขาไว้แน่นขณะรถควดตะบึงสู่ป่าลึก กลิ่นกายหนุ่ม กลิ่นเลือด และกลิ่นสาบเสือเคล้าคละปะปน ทำให้หม้ายจี๊ตาลายพร่า วิงเวียนจนแทบทรงกายไม่อยู่ มันเกิดขึ้นอย่างฉับพลันรุนแรง ต้องถอดเขาไว้แน่นจนถึงที่หมาย

เลื้อย. ๒๕๓๕ : ๑๐๒ - ๑๐๓

จะเห็นว่ามียูหลายตอนที่เดี่ยวที่ผู้แต่งบรรยายถึงฤทธิ์กับเพื่อนว่ามักพากันไปเที่ยวที่ซอกในเมืองโดยปล่อยให้เมียอยู่เฝ้าบ้าน เมื่อสังเกตบทสนทนาระหว่างฤทธิ์กับจี๊จากตัวอย่างข้างต้น ช่วยให้เห็นว่าการที่จี๊พาคนงานมาให้ฤทธิ์นั้นเป็นแผนการที่วางไว้ล่วงหน้าเพื่อจะกำจัดน้อย ดังนั้น **เสือ** ในเรื่องจึงเป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนกิเลสความใคร่และแรงปรารถนา โดยจะสังเกตเห็นว่าอันที่จริงแล้ว ฤทธิ์เองก็แอบชื่นชมจี๊อยู่ไม่น้อย เขาจึงมักจะนำจี๊ไปเปรียบกับน้อยอยู่เนืองๆ การที่น้อยหนีไปกับคนงานจึงเป็นการเปิดทางให้ฤทธิ์กับจี๊ได้เสพลุชกัน ดังจะเห็นได้ว่าทั้งสองต่างก็มีท่าทีที่แสดงให้เห็นว่าต้องการกันและกัน ความน่ากลัวของเสือ นั้นเมื่อเทียบกับแรงปรารถนาที่มีในใจแล้วจึงเทียบกันไม่ได้เลย

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นที่ใช้เสือเป็นสัญลักษณ์ทั้ง ๒ เรื่อง พบว่าผู้แต่งนิยมใช้ **เสือ** เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ดังที่ ประภัสสรใช้เสือเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่ดุร้ายและไม่น่าไว้วางใจในเรื่องคนล่าเสือ ส่วนวัฒน์ใช้เสือเป็นสัญลักษณ์แทนกิเลสความใคร่และแรงปรารถนาในเรื่องเสือ นอกจากนี้ยังพบว่ามียู ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้เสือเป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึง คือ เรื่องคนล่าเสือ และมี ๑ เรื่องที่ผู้แต่งใช้เสือเป็นตัวละครประกอบ คือ เรื่องเสือ

๔.๒.๑๖ แมลงวัน เนื่องจากเรื่องนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๒ ชนิด คือ หนอนและแมลงวัน ซึ่งสัตว์ทั้ง ๒ มีความสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกันในหน้า ๑๖๗

๔.๒.๑๗ จระเข้ จระเข้เป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำที่ดุร้าย น่ากลัว เมื่อกล่าวถึงจระเข้ภาพที่เกิดขึ้นมักเป็นไปในทางลบ เพราะจระเข้มักจะทำร้ายผู้คน ผู้วิจัยพบจระเข้ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอเพียงเรื่องเดียวจึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องศึก นิคม รวยยวาทังชื่อเรื่องสั้นว่าศึก เพื่อนำเสนอสาระสำคัญ โดยปกติคำว่า ศึก หมายถึง การทำสงคราม ฟาดฟัน รบพุ่งกันกับผู้อื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งอะไรก็ได้แล้วแต่ตามที่ต้องการ หากในความหมายระดับลึกของเรื่องนี้ “สีเทิ้ม” ซึ่งเป็นตัวละครหลักไม่ได้รับราชมากับใครแต่กลับทำ ศึก ต่อสู้กับกระแสน้ำของตัวเองซึ่งในที่สุดคุณงามความดีของผู้ที่อุปการะชุบเลี้ยงก็สามารถเอาชนะกิเลสฝ่ายต่ำได้อย่างราบคาบ หากทว่ากว่าจะเอาชนะความคิดนึกชั่วร้ายนี้ได้ ก็ต้องเปิดศึกซึ่งแลงมาด้วยเลือดและเนื้อ

ผู้แต่งพรรณนาจากสายน้ำที่บำทวมอย่างรวดเร็วและรุนแรงกระทั่งดินทรายบนตลิ่งถูกเซาะพัง ซึ่งน้ำที่บำรุนแรง เป็นสัญลักษณ์สื่อให้เห็นว่าระดับกิเลสภายในใจที่มากล้นจนเซาะพัง ตลิ่ง ซึ่งแทนพื้นฐานของศีลธรรม นอกจากนี้แสง สี ก็มีส่วนเสริมสัญลักษณ์ เช่น...น้ำเหนือบำรุนแรง ชุ่นข้นเป็นสีน้ำตาลเข้ม... น้ำที่ชุ่นข้นจนเป็นสีน้ำตาลช่วยเสริมให้เห็นระดับของกิเลสว่ามีมากมายเพียงใด

“อย่าไปคิดอย่างนั้น” เขาพร่ำบอกตัวเอง “เราต้องไม่ทำอย่างนั้น”

“เราต้องเคารพแก่” เขาพูดกับตัวเอง “ต้องดีต่อลุงบุญปลูก เราจะทำอย่างนั้นไม่ได้ วันพันโทชแถมยังไปรับเราถึงหน้าประตูเรือนจำ แกร็กเราเหมือนลูก”

.....

“เราไม่ต้องทำร้ายแก่ก็ได้” สีเทิ้มบอกตัวเอง “เราเอาเฉพาะเงินอย่างเดียวก็พอ” “แต่ถ้าแก่สู้ละ” อีกใจหนึ่งถาม “แก่ไม่สู้หรอก” เขาแก้ตัว “แก่ต้องสู้แน่นอน” “แกมีดาบอยู่ข้างตัวด้วย” “ถ้าอย่างนั้นก็จำเป็น” ใจหนึ่งบอก “เราต้องป้องกันตัว ทางสักทีก็คงอยู่” “อย่าคิดอย่างนั้นเลยนะ” “คราวก่อนติดคุกก็เพราะเรื่องอย่างนี้ เราน่าจะเลิกได้แล้ว”

ศีก. ๒๕๑๒ : ๔๐-๔๑

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าผู้แต่งเลือกนำเสนอแนวคิดของเรื่องผ่านกลวิธีการเขียนแบบกระแสสำนึก(Stream of consciousness) เพื่อแสดงให้เห็นศีกภายในใจของตัวละคร ดังจะพบว่ามีอยู่หลายตอนที่ตัวละครเอกต้องต่อสู้กับอำนาจฝ่ายต่ำภายในจิตใจอย่างดุเดือด

“ผมกลัว” สีเทิ้มว่า

“กลัวอะไร”

สีเทิ้มคิดไปถึงจระเข้ “ตะเข้” เขาพูด “ตะเข้ใหญ่”

“อยู่ที่ไหน” ลุงบุญปลุกถาม “ไม่เห็นมีนี่ น้ำเชี่ยวอย่างนี้จะเข้มันอยู่ไม่ได้หรอก”

“มันฟาดหางใหญ่เลย” สีเทิ้มพูด

ศีก. ๒๕๑๒ : ๔๒

จระเข้เป็นสัตว์เลื้อยคลานขนาดใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณป่าริมน้ำ จระเข้เป็นสัตว์ที่ดุร้ายน่ากลัวและชอบกินของสดเป็นอาหาร ผู้แต่งนำความดุร้ายน่ากลัวของจระเข้มาใช้เพราะจระเข้เป็นสัตว์ที่เหมาะสมกับฉากและแนวคิดของเรื่อง

จากตัวอย่างพบว่าบทสนทาระหว่างสีเทิ้มกับลุงบุญปลุกช่วยให้เข้าใจว่า **จระเข้** หรือ **ตะเข้** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนจิตใจฝ่ายต่ำที่ชั่วร้ายซึ่งคอยฟาดหางใส่ระบบศีลธรรมของสีเทิ้มอยู่ตลอด ดังจะเห็นได้ว่ามีอยู่หลายตอนที่ **ตะเข้** เข้ามาช่วยเติมเต็มเพื่อให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เป็นศีกภายในใจของสีเทิ้ม และอีกหลายตอนที่ **จิตใจฝ่ายต่ำที่ชั่วร้าย** ออกมาบีบหนาทดังเช่น

ไม่นานความรู้สึกอยากก็เกิดขึ้นมาอีก เขาสลดหัว “อ้ายเข้” เขาพูดเบา ๆ ขณะคิดถึงความโหดร้ายของจระเข้ “ออกไปให้พ้น”

เขาถูกรุกเร้าหนักจนร้องเอะอะขึ้นมาในความมืดอีกครั้งหนึ่ง ตัวสั่นและเหงื่อซึม

“อะไรอีกหรือ” ลุงบุญปลุกถาม แต่สีเทิ้มนิ่งเงียบ “นอนเสียเถอะ” แทบอก “จระเข้ไม่มีหรอก”

สีเทิ้มรู้สึกกลัว ตลอดคืนเขานอนไม่หลับ เสียงจระเข้ฟาดหางดังสนั่นในความรู้สึกตลอดเวลา

ศีก. ๒๕๑๒ : ๔๓

ความทึบของดวงไม้ทำให้บริเวณนั้นมีมืดมิดกว่าที่อื่น ๆ เสียงจิ้งหรีดและแมลงต่าง ๆ ระงมท่ามกลางความหนาวเย็น

กองไฟบนฝั่งมอดสนิทเหลือแต่ความมืดมิดเสียงสายน้ำไหล เสียงดินตลิ่งถูกเขาะพัง และเสียงปลากดที่ร้องอยู่เบื้องล่าง สลับกับเสียงแมลงต่าง ๆ จากความมืด บนฝั่ง ทำให้จิตใจของสีเต็มฟุ้งซ่าน

อากาศหนาวเย็นขึ้นทุกทีจนต้องนอนขดภายใต้ผ้าห่มผืนบาง สีเต็มพยายามข่มประสาทแต่ไม่อาจหลับ ความคิดที่เคยผุดขึ้นครั้งหนึ่ง หวนกลับมาหลอนอีก เขารู้สึกอึดอัดกระสับกระส่าย

ค.ป. ๒๕๑๒ : ๓๘ - ๔๐

การบรรยายฉากและการกำหนดสี แสง เสียงดังกล่าว คงไม่ใช่การสร้างฉากตามทฤษฎีเรื่องสั้นเพียงอย่างเดียว แต่จะสังเกตได้ว่าในขณะที่สีเต็มเริ่มรู้สึกขัดแย้งภายในจิตใจว่าจะกลับไปทำชั่วหรือไม่นั้น ผู้แต่งได้กำหนดให้ บรรยายภาพ เป็นตัวชี้ให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่ยัง *มืด* และ *หนาวเย็น* เพื่อตอกย้ำให้เห็นศึกที่อยู่ในจิตใจได้อย่างชัดเจน

ท้ายที่สุดเมื่อสีเต็มตัดสินใจใช้ดาบฟันข้อเท้าตัวเองจนเป็นอิสระจากกองทัพ ชุงได้แม้เขาจะบาดเจ็บสาหัส นั้นเพราะ *ความดีงาม* สามารถเอาชนะ*ความชั่วร้าย* ได้ ดังตอนที่สีเต็มบอกกับลุงบุญปลุกว่า

“ลุง” สีเต็มพยายามขยับริมฝีปาก เกิดเสียงแผ่วเบา “ตะเซ่ไม่มีแล้ว ลุงไม่ต้องกลัวมัน”

“นอนเสียเถอะ สีเต็ม” ลุงบุญปลุกพูดพลางบีบแขนของเขาเบา ๆ พยายามกลัมน้ำตา

“มันตายแล้ว” สีเต็มพูดเสียงแผ่ว “ผมฆ่ามันเอง”

ค.ป. ๒๕๑๒ : ๔๗

จะเห็นได้ว่าการที่ผู้แต่งปิดเรื่องแบบนี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์แตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน ถึงแม้ว่ามนุษย์จะมีความเห็นแก่ตัว แต่มนุษย์มีคุณสมบัติที่ต่างจากสัตว์อื่นตรงที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถตระหนักรู้และยกระดับจิตใจของตัวเองได้

๔.๒.๑๘ พังพอน เนื่องจากเรื่องมากับลมฝนนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๒ ชนิด คือ งู และพังพอน ซึ่งมีบทบาทสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกันในหน้า ๑๐๗

๔.๒.๑๙ แมลงปอ เนื่องจากเรื่องเมฆฝอยและลมเหนือนี้มีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ ๒ ชนิด คือ ตั๊กแตน และแมลงปอ ซึ่งมีบทบาทสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงนำสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดมาวิเคราะห์ร่วมกันในหน้า ๑๗๕

๔.๒.๒๐ แมงทาบ แมงทาบเป็นแมงปีกแข็งที่อาศัยอยู่ตามต้นไม้ เมื่อกล่าวถึงแมงทาบ สิ่งแรกที่คนทั่วไปมักจะนึกถึงคือสีเขียวที่เป็นมันวาวของมัน ผู้วิจัยพบแมงทาบถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอเพียงเรื่องเดียวจึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องแมงเอ๋ยแมงทาบ อัศศิริ ธรรมโชติ เล่าเรื่องราวภายในกลุ่มเด็กๆ ที่ชอบจับแมงทาบมาเล่น ผู้แต่งกำหนดให้แมงทาบเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง ถึงแม้แมงทาบจะไม่ใช่ตัวละครสำคัญแต่ก็ช่วยชี้ให้เห็นแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการจะบอกได้ชัดเจนมากขึ้น

“ครูมีข่าวดีจะบอก วันนี้ตอนบ่าย ครูจะปล่อยให้พวกผู้ชายออกไปจับแมงทาบที่ป่าหลังโรงเรียนนั่นแล้วนำมาให้ครูจะมีคะแนนให้ด้วย” ครูว่า ขณะที่พวกเราเจียบเสียงลงด้วยความแปลกใจ

“ใครได้แมงทาบมาตัวหนึ่งก็ได้หนึ่งคะแนน ได้สองสามตัวก็ได้สองสามคะแนน ตัวละคะแนนเข้าใจนะครูใหญ่บอกว่าโรงเรียนเราต้องการแมงทาบเยอะๆ ไปทำอะไรสักอย่าง”

พวกเราดีใจ แต่ก็งุนงง

.....

.....

ความเคลงใจของพวกเด็กๆ มาเป็นที่กระจ่าง ก็ต่อเมื่อวันที่ได้เห็นพวงหรีดของโรงเรียน ซึ่งใหญ่โตเหลือเกิน... พญานาคและตัวหนังสือชื่อโรงเรียน...ที่เกล็ดอันแวววาวของพญานาคนั้น คือ ปีกแมงทาบที่พวกเราจับมา

...แมงทับที่ผมคงนึกถึงมันนับเป็นร้อยเป็นพันตัวไม่มีปีก เหลือแต่
สี่เหลี่ยมๆ ล่อนจ้อน และท้องสีทองคล้ายขมิ้น ปีกของมันไปเป็นเกล็ด
พญานาคประดับพวงหรีดเสียแล้ว...

ผมโกรธครูใหญ่ที่แก่วัด โกรธครูประจำชั้นที่ชอบอบรมศีลธรรม
ออกคำสั่งที่เหมือนหลอกลวงผมและเพื่อนๆ ด้วยกัน แล้วผมก็เริ่มรู้สึก
ว่าเป็นบาป ถ้าขึ้นเลี้ยงแมงทับต่อไปอีก

แมงเขี้ยแมงทับ. ๒๕๒๓ : ๑๐๑ , ๑๐๓ - ๑๐๔

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง จะเห็น
ได้ว่าในตอนต้นครูเป็นผู้ห้ามและคุณก็เรียนว่าการรังแกสัตว์นั้นเป็นบาป แต่ในตอนท้ายครูกลับเป็น
ผู้ออกคำสั่งให้เด็กๆ จับแมงทับมาแลกกับคะแนนและฆ่าเพื่อนำปีกไปทำพวงมาลาสำหรับส่งประกวด
โดยคาดหวังแต่รางวัลเท่านั้นไม่ได้คำนึงถึงชีวิตและความเจ็บปวดของสัตว์ตัวเล็กๆ เลย การกระทำ
ของผู้เป็นครูสร้างคำถามและรอยแผลในใจให้เด็ก

เมื่อพิจารณาคำว่า แมงทับ จะสังเกตเห็นว่า ทับ เป็นคำกริยาหมายถึงอาการ
ที่หนักๆ โคนหรือล้มลงทับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แสดงว่าการที่ผู้แต่งใช้แมงทับเป็นสัญลักษณ์ในเรื่อง เพราะ
ต้องการใช้แนวเทียบเสียงและความหมายของคำว่า “ทับ” มาสื่อแนวคิดของเรื่อง เมื่อสังเกต
พฤติกรรมของบรรดาครูที่กระทำตรงข้ามกับคำสอนของตนช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องว่า ผู้แต่งใช้
แมงทับ เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนเด็กที่ถูกครูใช้อำนาจและอิทธิพลสั่งให้ทำ ซึ่งไม่มีสิทธิ์ถาม
หรือท้วงติง สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมว่าเต็มไปด้วยคนประเภทหน้าไหว้หลังหลอก

๔.๒.๒๑ เขี้ย เขี้ยเป็นสัตว์เลื้อยคลานที่มีลักษณะคล้ายจระเข้ แต่ดูร้ายน้อยกว่า
เมื่อก้าวถึงเขี้ยคนทั่วไปมักนึกถึงความหมายในด้านลบ เพราะในสังคมไทยคำว่า “เขี้ย” เป็นคำหยาบ
สำหรับประณามคนที่เลว ผู้วิจัยพบเขี้ยถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ
เพียงเรื่องเดียว จึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องเขี้ย วัฒน ไทรนันทน์ เล่าถึงสภาพครอบครัวอันแร้นแค้นของตัวละคร
“นาง” ที่ประสบปัญหาทุกภยันตรายที่เธอถูกตัวเขี้ยลักขโมยกินจนเกือบหมด ด้วยความสงสาร
หลาน นางจึงให้ลูกชายเอาไก่ไปขายเพื่อซื้อนมให้หลาน แล้วก็ถูกผู้ใหญ่บังคับให้ร่วมลงเงินเพื่อจัดงาน
ต้อนรับเจ้านายพวกจังหวัดและอำเภอ

เมื่อก่อนนี้นางมีไก่เป็นฝูงแต่ถูกโรคกินเหลืออยู่สิบกว่าตัว ส่วนที่เหลืออยู่ก็ถูกเหี้ยขโมยกินอยู่บ่อยๆ พอถึงปลายเดือนสิบห้าน้ำมา นางเอาไก่หนึ่งน้ำไปไว้บนโคกข้างบ้าน ตอนนี่เองที่เปิดโอกาสให้พวกเหี้ยมาขโมยไก่ไปกินแทบทุกคืน ทั้งที่ลูกชายของนางทำคอนให้อยู่สูงกว่าพื้นดินเป็นว่า นางไม่แปลกใจที่เหี้ยสามารถลากไก่ไปกินได้ ขนาดต้นมะพร้าวสูงๆ นางยังเคยเห็นมันขึ้นไปนอนมาแล้ว ลูกชายของนางโกรธแค้นมันมาก ถึงขนาดชุมเจียบทนมื้อยขบทนให้ยิงกินเลือดเป็นครึ่งคืนค่อนคืนเพื่อดักตีเหี้ย แต่เขาก็ตีมันหลังแอ่นพุ่งลงน้ำแทบไม่ทันได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น พวกเหี้ยรวดเร็วว่องไวจนแทบมองไม่ทัน...

เหี้ย. ๒๕๒๔ : ๒๗ - ๒๘

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง โดยกำหนดให้ **เหี้ย** เป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึงในช่วงกลางและตอนท้ายของเรื่อง กระนั้นเหี้ยก็เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความได้ดี

นางนั่งมองน้ำข้าวที่หยดติ๋งๆ แต่สมองอันซึ่งเครียดกลับคิดไปถึงไก่ทุกตัว นางจะไม่อับจนน้ำทุเรศถึงเพียงนี้หากว่าไก่จะไม่ถูกลีกิน ไม่ถูกกดราคาเหมือนเอาขี้มันไปขาย และไม่ถูกเหี้ยขโมยไปกินเสียเกือบหมด

นางคิดไปถึงไก่สองตัวผัวเมีย ซึ่งเป็นความหวังสุดท้ายที่จะให้ลูกสะไภ้กิน เพื่อจะได้มีน้ำมันให้หลานชาย แต่นางก็ไม่อาจจะรักษาไว้ได้ ภาพที่พวกจิ้งหวัดพวกอำเภและผู้ติดตามเกือบยี่สิบคนกินเหล้ากินเบียร์และอาหารที่วางเต็มโต๊ะอย่างฟุ่มเฟือยนั้น ทำให้นางโกรธแค้นมากขึ้น...

เหี้ย. ๒๕๒๔ : ๓๓ - ๓๔

เหี้ยเป็นสัตว์ในตระกูลเดียวกับตะกวดที่มีลักษณะทางกายภาพคล้ายจะเข้ แต่มีขนาดเล็กกว่า และจะสังเกตได้ว่าในสังคมไทยนิยม ใช้ “เหี้ย” เป็นคำด่าคนเลว ซึ่งสื่อแนวคิดในด้านลบ จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งบรรยายให้เห็นสภาพความทุกข์ยากของนาง และครอบครัวที่ถูกทำร้ายทั้งจากภัยธรรมชาติ และถูกเอาเปรียบจากผู้ที่มีอำนาจ จากบทบรรยายความทุกข์ยากของครอบครัวนางและจากการดื่มกินอย่างฟุ่มเฟือยของพวกเจ้านา ช่วยไขให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ดี ผู้แต่งใช้ **เหี้ย** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนข้าราชการหรือผู้มีอำนาจที่เอารัดเอาเปรียบชาวบ้านตาต้าๆ

ดังที่ปรากฏในตัวอย่างว่าแม้พวกเขาบ้านเองจะต้องอดยากปากแห้งอย่างไร แต่เพื่อการต้อนรับข้าราชการจากจังหวัดอย่างยิ่งใหญ่แล้วก็ต้องทน เพราะไม่อย่างนั้นจะถือว่าไม่ให้เกียรติและต้องอับอายที่ไม่มีอาหารดีๆ ไว้ต้อนรับ ชาวบ้านหลายคนเชื่อว่าถ้าต้อนรับข้าราชการเหล่านี้ดีๆ พวกเขาก็จะได้รับความเห็นใจและได้รับความช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้นจากทางราชการ แต่ข้าราชการเหล่านั้นกลับกินอาหารทิ้งขว้างซ้ำยังตัดสินสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านจากอาหารการกินในงานเลี้ยงต้อนรับ

๔.๒.๒๒ อุหมั่ง หรือ ปูเสฉวน ปูเสฉวนมีลำตัวนิ่ม และไม่มีเปลือกหุ้มตัว ดังนั้นมันจึงต้องหาเปลือกของสัตว์ที่ตายแล้วมาเป็นของตน เพื่อซ่อนตัวนิ่มๆ ของมัน เมื่อตัวมันโตขึ้นจนใหญ่กว่าเปลือก มันก็จะออกมาหาเปลือกใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิมมาแทน(ประหยัด โภคฐิติยุกต์. ๒๕๓๕: ๔๙) ผู้วิจัยพบอุหมั่ง หรือปูเสฉวนถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอเพียงเรื่องเดียวจึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องอุหมั่ง นิคม รายยวา นำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อนำเสนอสาระสำคัญ โดยใช้ลักษณะพฤติกรรมของ อุหมั่ง หรือปูเสฉวน หอยทะเลชนิดหนึ่ง ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้เป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตอนกลางเรื่อง เพื่อสื่อให้เห็นลักษณะพฤติกรรมของ สำนวญ ซึ่งเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง

.... เขาห้วงงานจนไม่อยากไปไหน คร่ำเคร่งอยู่กับตัวเลขซื้อขายทั้งวัน “ผมไม่มีเวลาเที่ยวเตร่หรอก” เขาบอกเธอ “มันเสียเวลาทำงาน เจ้านายผมไม่ชอบและอีกอย่างผมไม่อยากตกงาน ผมต้องหาเงินจ่ายดอกเบี้ยแบงค์ และผ่อนรถด้วย ผมไม่ยอมให้รถผมถูกยึดเด็ดขาด”

นอกจากเป็นคนรักรถแล้ว เขายังเป็นคนแต่งตัวสะอาด ผมของเขาขี้นเป็นระเบียบ ใส่น้ำมันเหนียวหนับและหวีเรียบแปร์ เสื้อกางเกงไร้รอยยับ เน็คไททันสมัย รองเท้าเป็นมันเงา เขาจับปากที่จะไปเที่ยวทะเลกับเธอด้วย แต่ก็ไม่วายแสดงความกังวล มีแมงกะพรุนไฟไหมเขาถาม รึ้นกับยุงชุมไหม ผมแพ้ลมทะเล มีฉลามไหม น้ำลึกไหม คลื่นแรงรึเปล่า เธอจะไม่ลุ่มเธอ แล้วเราจะกินอะไร มีน้ำจืดอาบไหม คุณเอาครีมกันแดดไปด้วยนะ ผมกลัวเป็นมะเร็งผิวหนัง

อุหมั่ง. ๒๕๒๗ : ๑๔๙

สำรวย เป็นลักษณะอาการของคนที่ไม่ช่างสำอวย รักสวยรักงามซึ่งน่าจะเป็นชื่อของผู้หญิง แต่ สำรวย ในเรื่องกลับเป็นผู้ชายซึ่งเป็นตัวละครที่มีลักษณะและพฤติกรรมเหมือนกับ อุ้มง บทสนทนาระหว่างหญิงสาวกับหญิงชราเกี่ยวกับพฤติกรรมของอุ้มง และบทสนทนาระหว่างหญิงสาวกับสำรวยหนุ่มคนรัก รวมทั้งบทบรรยายลักษณะของเขาที่เป็นหนุ่มเจ้าสำอวยช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ *บุ/เสฉวน* หรือ *อุ้มง* เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนคนที่ไม่มีความสุขเพราะความอยากได้ อยากมี อยากเป็นและยึดติดกับรูปลักษณ์ภายนอกที่สวยงาม โดยจะเห็นได้จากตัวอย่างว่าผู้แต่งย้ายอยู่หลายครั้งที่เรียกว่า “อุ้มง” หรือ “บุ/เสฉวน” ในเรื่องนี้เป็นหอยชนิดหนึ่งที่มีนิสัยชอบขโมยเปลือกสวยๆ ของหอยชนิดอื่นและยึดเปลือกนั้นไว้เป็นของตน ดังที่หญิงชราเล่าให้เธอฟังว่า

“ยายว่าจะไรนะ” แกชี้ไปที่บุ/เสฉวนในถุงพลาสติก “อุ้มง”
 “อ้อ เอาไว้ดูเล่นจะ มันสวยดี”
 “ไม่เห็นสวยตรงไหน” หญิงชราพูด “มันขี้ขโมยด้วย”
 “ขโมยอะไร”
 “ขโมยเปลือกหอย”
 “มันไม่ได้ขโมยหรือยาย” เธอพูด “หอยมันตาย อุ้มงก็เข้าไปอยู่ในเปลือกเปล่า”
 “บางทีหอยยังไม่ตาย มันก็มากินเนื้อ แล้วจึงเปลือก”
 อุ้มง. ๒๕๒๗ : ๑๔๕

... เธอรู้ว่า ตรงปลายหางของมันมีครีบก้างงอเป็นตะขอสำหรับเกี่ยวเปลือกหอยเพื่อยึดตัวมันไว้ มันจะไม่ยอมคลายตะขอ แม้ว่าตัวมันจะถูกดึงจนขาดก็ตาม

ช่างรักเปลือกจริง ๆ เธอคิด จะมีอะไรอื่นเหมือนอุ้มงอีกไหมนะ มันเที่ยววิ่งหาเปลือกมาห่อร่างแล้วยึดมันไว้แน่น มีความพอใจและมั่นใจว่าเปลือกนั้นเป็นที่ที่มีความสุขและปลอดภัยที่สุด

อุ้มง. ๒๕๒๗ : ๑๕๐

จากตัวอย่างจะเห็นว่ามียุหลายตอนที่เดี่ยวที่ผู้แต่งนำพฤติกรรมของ **บุเสฉวน** หรือ **อุหมัง** มาสื่อแทนพฤติกรรมของคนเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างเปลือกนอก และการยึดติดเพียงรูปลักษณ์ที่สวยงาม เพื่อหลอกตัวเองและคนในสังคมจนลืมความกล้าที่จะเผชิญความจริงแท้ของชีวิตว่าจิตใจต่างหากที่เป็นแก่นแท้ของความดี

๔.๒.๒๓ หิงห้อย หิงห้อยเป็นสัตว์ที่ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาดบริสุทธิ์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อกล่าวถึงหิงห้อยสิ่งที่เรามักจะนึกถึงคือต้นลำภู สายน้ำ และสายลมพัดเอื่อยๆ โดยธรรมชาติแล้วหิงห้อยเป็นสัตว์ที่มีอายุสั้น มันมีชีวิตอยู่ได้เพียงคืนเดียว พอรุ่งสางมันก็จะตาย ในวรรณคดีจึงมักจะนำหิงห้อยไปเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่มีวาสนาน้อย ผู้วิจัยพบหิงห้อยถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอเพียงเรื่องเดียวจึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องหิงห้อย ซีวี ซีวา เล่าถึงตัวละคร "เขา" ที่เข้ามานั่งในร้านเหล้าแห่งหนึ่ง โดยหวังจีบเหล่าเงียบๆ คนเดียว แต่หญิงสาวโต๊ะติดกันและสาวเดินโต๊ะต่างเข้ามาตีสนิท ยั่วชวน เพื่อให้เขาชวนหล่อนขึ้นห้อง

หลังโต๊ะที่เขานั่งเป็นผนัง มีโปสเตอร์รูปต้นไม้ใหญ่ ใบไม้หล่นเกลื่อน
นำเข้าไปนอนเล่น มือประสานท้ายทอย เหยียดขาข้างหนึ่ง อีกข้างชันเข้า
ตามองฟ้า มองก้อนเมฆ สองหูฟังเสียงนกกร้อง เสียงน้ำไหล ไม่รับรู้อะไร
อื่น...

ป้ายสกปรกเกลื่อนเมือง ข้อความเลอะเทอะในมุมแคบๆ ของห้องน้ำ
มันน่าจะเป็นโลกในโปสเตอร์ ให้เขาเข้าไปนั่งหรือนอนเล่นจริงๆ แล้ว
ครึ้มๆ เคลิ้มๆ อยู่กับมัน อยู่ให้นานที่สุด

.....
.....
"จริงแะ พี่หักอกคนอื่น" พุดยิ้มๆ... "จันคืนนี้ พี่จะลองหักอกหนูดูใหม่"
หล่อนว่า

นี่มันอะไรกันไว้ย! เขาเดือดโพล่งอยู่ข้างใน หล่อนก็เหมือนหล่อน ในห้อง
แคบๆ คาราโอเกะ ที่มีโปสเตอร์ต้นไม้ ใบไม้ร่วง สายน้ำไหล โปสเตอร์อื่นๆ
ก็เป็นหญิงเปลือยแอ่นอกทำท่ายั่วชวน เหมือนมิวสิควิดีโอ เหมือนๆ กัน
เกือบจะทุกเพลง ไม่ว่าเพลงเพื่อชีวิตหรือไม่เพื่อชีวิต

ไฟยังหมนอยู่เหนือเพดาน

“ตรงซุ้มประตู” เขายังมองอยู่ “มันเหมือนจะเหมือน แต่ไม่เหมือน”

“เหมือนอะไร” หล่อนงงๆ

“หิ่งห้อย รู้จักไหม” เขาว่า

“รู้จัก มีอะไรหรือ”

“ไม่มีอะไร เช็คบิลให้พี่ที ขอใบเสร็จด้วย”

หล่อนงงอีก “ไม่มีใบเสร็จ”

เขาผลักประตูออกมา! เดินผ่านป้ายตามราวถนนผุดโผล่มากมาย ดำ
แดง เขียว ขาว เห็นคนจร เห็นคนเมาโค้งคออ้วกอยู่ข้างๆ ร้านเซเว่นฯ...
เห็น...เห็น และไม่เห็น...หิ่งห้อย!

หิ่งห้อย. ๒๕๓๙: ๒๔๑- ๒๔๓

หิ่งห้อยเป็นแมลงที่ออกหากินตอนกลางคืน และสามารถเปล่งแสงออกจากตัวหิ่งห้อยมีชีวิตอยู่ได้ถ้าธรรมชาติสะอาดและอากาศบริสุทธิ์ เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ผู้แต่งกำหนดให้หิ่งห้อยเป็นตัวละครที่ถูกกล่าวถึงในตอนจบเท่านั้น แม้หิ่งห้อยจะไม่มีบทบาทและไม่ได้ปรากฏตัวออกมา แต่จากบทบรรยายภาพโปสเตอร์รูปต้นไม้ใหญ่ ข้อความเลอะเทอะในห้องน้ำ และบทสนทนาระหว่างเขากับหญิงสาวทั้งสองก็ช่วยให้เข้าใจว่า ผู้แต่งใช้ หิ่งห้อย เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนความบริสุทธิ์ซึ่งดงามตามธรรมชาติที่กำลังถูกทำลายและเลือนหายไป ดังจะเห็นได้ว่าบรรยากาศในร้านเหล้า แสงไฟสีต่างๆ รวมถึงหญิงสาวทั้งสองล้วนมีลักษณะที่ผิดไปจากสภาพธรรมชาติ แม้อาชีพและการงานที่หล่อนทำอยู่แต่การที่หญิงสาวทั้งสองแสดงท่าทางเย้ายวน และกลั้วที่จะพุดชักชวนฝ่ายชายอย่างเปิดเผยนั้น ก็เป็นจริตจะกร้านที่ผิดวิสัยหญิงธรรมดาทั่วไป รวมทั้งแสงสีเสียงที่อึกทึก กลิ่นและคว้นบูหรีที่พวยพุ่ง ล้วนเป็นภาพที่ไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติ แต่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์

การที่เขาบอกว่าเห็นหิ่งห้อย แต่เมื่อก้าวพ้นจากร้านออกมาแล้วพบแสงไฟนีออนจากอาคารร้านค้าและป้ายโฆษณา คนเมา คนเดินเตร่ไปมาในยามค่ำและสรุปปิดท้ายสั้นๆ ว่า “และไม่เห็น...หิ่งห้อย!” แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งต้องการสะท้อนสภาพสังคมที่บิดเบี้ยว ซึ่งผิดไปจากธรรมชาติและเต็มไปด้วยความสกปรกโสโครกเพราะการกระทำของมนุษย์

๔.๒.๒๔ แมลงเม่า แมลงเม่าเป็นแมลงที่ชอบบินเข้าหาแสงไฟ หลายครั้งที่มันพากันบินเข้าไปตายในกองไฟ ด้วยลักษณะนิสัยดังกล่าวจึงเกิดเป็นสำนวนไทยว่า “แมลงเม่าบินเข้ากองไฟ” ซึ่งเป็นสำนวนที่เตือนใจถึงผู้ที่รู้ว่สิ่งนั้นเป็นอันตรายแต่ก็ยังเข้าไปหา ผู้วิจัยพบแมลงเม่าถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอเพียงเรื่องเดียวจึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องแมลงเม่า แชะคำ ปัทมฉัตรศักดิ์ กำหนดให้แมลงเม่าปรากฏตัวตั้งแต่ต้นเรื่อง กระนั้นแมลงเม่าก็เป็นเพียงตัวละครประกอบที่ปรากฏเพียงบางฉาก

ผู้แต่งเล่าถึงการดำเนินชีวิตของเด็กหนุ่มจากชนบทที่เดินทางเข้ามาในกรุงเทพ เพื่อหวังสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ชีวิตในเมืองกรุงไม่ใช่สวรรค์อย่างที่หวัง ตัวละครดิ้นรนหาเลี้ยงปากท้องด้วยการเป็นกรรมกรก่อสร้าง เงินที่ได้เพียงน้อยนิดไม่พอเลี้ยงปากท้องอีกหลายชีวิตในครอบครัวที่อยู่ต่างจังหวัด เมื่อเพื่อนคนหนึ่งชักชวนให้ขายบริการทางเพศในบาร์เกย์ เขาจึงละทิ้งศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ยอมขายบริการทางเพศแก่ผู้ชายด้วยกันเพื่อแลกกับเงินจำนวนมาก

ตรงหน้าบาร์ซึ่งเป็นจุดหมายของผมเคลื่อนไปด้วยปีกแมลงเม่า เยื่อบางใสของพวกมันถูกสลัดร่วงก่อนเดินเลาะจับคู่กันที่นี้ ส่วนใหญ่คงหลบร้อนตามชอกมุมตึก หลายคู่อาจจบชีวิตลงด้วยอุ้งเท้าของคน และบางคู่อาจเป็นอาหารอันโอชะของสัตว์ที่เลือกคลานบนผนังปูน

แมลงเม่า. ๒๕๔๑ : ๒๘

เมื่อสังเกตพบว่าผู้แต่งนำตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการที่ผู้แต่งเลือกให้แมลงเม่าเป็นสัญลักษณ์นั้น เพราะด้วยลักษณะนิสัยของแมลงเม่าที่ชอบบินเข้าหาไฟ หลายครั้งที่พวกมันต้องจบชีวิตเพราะความร้อนของไฟ

สองเท้าพามก้าวผ่านซากปีกแมลงเม่าที่เกลื่อนกล่นตรงหน้าบาร์ตั้งแต่ตอนหัวค่ำ มันลอยพลิวขึ้นตามแรงลมแล้วร่วงลงสู่พื้นดังเดิม เยื่อบางใสที่เคยพาแมลงเม่านับพันให้เริงรำกับแสงไฟด้วยลีลาอิสระงดงาม บัดนี้ถูกทอดทิ้ง... ปล่อยให้ผู้คนเหยียบย่ำอย่างไร้ค่า

ชายหนุ่มท่าทางสุภาพภูมิฐานเดินนำผมไปยังรถยุโรปคันงามที่จอดไว้ อีกไม่กี่อึดใจเขาจะโบยบินสู่สวรรค์วิมานแห่งการเสพสังวาส แต่อีกไม่กี่นาทีข้างหน้าผมจะถูกผลักให้ดำดิ่งสู่ขุมนรกอีกครั้ง

แมลงเม่า. ๒๕๔๑ : ๓๙

นอกจากนี้การที่ผู้แต่งบรรยายสภาพแมลงเม่าสลับกับการบรรยายสภาพชีวิตของเด็กหนุ่มเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่าผู้แต่งใช้ **แมลงเม่า** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนชายหนุ่มในเรื่อง ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้คนจากต่างจังหวัดที่เดินทางเข้ามาเสี่ยงโชคในเมืองกรุง - เมืองแห่งแสงสีและความศิวิไลซ์ด้วยหวังถึงอนาคตอันสดใสงดงาม ดังเช่น ชายหนุ่มในเรื่องที่จากบ้านมาหางานทำ แต่ความรู้ที่มีติดตัวนั้นขีดวงจำกัดการงานจนแคบลงและเลือนหนทางที่จะดิ้นรนเพื่อปากท้องอยู่เพียงน้อยนิด เมื่ออาชีพกรรมกรก่อสร้างที่ทั้งหนักและเหนื่อยแต่เงินรายรับกลับน้อยนิด เมื่อเพื่อนของเขาชักชวนไปเดินระบำโป๊และขายบริการทางเพศ เขาจึงตกลงใจเปลี่ยนงานทันที สภาพชีวิตของเขาจึงไม่ต่างไปจากแมลงเม่าที่บินเข้ากองไฟ การเข้ามาในเมืองแห่งแสงสีนี้ไม่ได้สร้างอนาคตอันงดงามให้เขา แต่กลับเป็นการทำร้ายอนาคตอันงดงามของเขาให้มีติดบอดลงเรื่อย ๆ

ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นผลอย่างชัดเจนจากการที่สังคมยกย่องระบบเงินให้มีอำนาจสูงสุด คนส่วนใหญ่จึงทำทุกอย่างเพื่อเงิน เมื่อระบบเงินเปลี่ยนสถานะจากเครื่องมือแลกเปลี่ยนเป็นอำนาจที่จะทำลายทุกสิ่งไม่เว้นแม้แต่มนุษย์ อำนาจเงินที่ทำร้ายมนุษย์มากที่สุด คือ การเปลี่ยนทิวทัศน์ของมนุษย์ให้เห็นว่าเงินสำคัญที่สุด กระทั่งละทิ้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และวัดความเจริญต่างๆ ด้วยจำนวนเงิน

๔.๒.๒๕ **ลิง** ลิงเป็นสัตว์ที่ซุกซน ไม่อยู่นิ่ง ตามปกติลิงเป็นสัตว์ที่รักอิสระ มันชอบโลดโผนโจนทะยานไปตามกิ่งไม้ ลิงจึงเป็นสัญลักษณ์สากลแทนผู้ที่มีไม่อยู่นิ่ง ซุกซน และมีลักษณะคล่องแคล่ว แม้แต่การสื่อความสัตว์นักษัตริย์ที่เป็นสัญลักษณ์ตามปีเกิด ลิงถือเป็นสัญลักษณ์แทนผู้มีความคล่องแคล่ว รู้เท่าทัน มีสติปัญญาและถือตัว ผู้วิจัยพบลิงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอเพียงเรื่องเดียวจึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องอิสรภาพ ประชาคม ลุนาชัย เล่าย้อนถึงเหตุการณ์ที่ตัวละคร “เขา” จับลิงตัวนี้ได้จากการช่วยมันที่พลัดตกลงไปในบ่อ เขาเกิดความคิดที่จะเลี้ยงมันไว้เพื่อเป็นเพื่อนเล่นคลายเหงา แต่มันก็ดูร้ายจนเขาต้องล่ามไว้ เจ้าลิงยังไม่ยอมสงบนิ่งโดยง่ายจึงพยายามกระซอกใช้ที่พันธนาการมันไว้

มันผละและกระโดดถอยไปข้างหลัง เฝินแผลลิ้นขึ้นดันกำมปูเล็บจิกเอาเปลือกไม้ร่วงกราว แรงทะยานทำให้โซ่ทั้งเส้นตึงเบรียะ แพบดิ่งร่างของมันหงายหลังกลับ พอรู้ว่าถึงปลายสุดสายโซ่ มันกระโจนกลับลงมายืนสี่ตีน

อยู่บนพื้นดิน ตาในกระบอกเป้าสีน้ำตาลเข้มวัดมองเขา ส่งเสียงร้อง
เจี๊ยกๆ ระบายความโกรธแค้น

.....
.....
อ้อมแปล้ทั้งกล้วยและน้ำเต้าแล้ว มันเดินยึกๆ จับเส้นโซ่ตึงทิ้ง ทว่าโซ่เหล็ก
แกร่งเกินแรงถึงตัวแค่นี้จะกระชากขาด หากออกแรงมากเข้า ขาหลังข้างนั้น
ของมันมีหวังหลุดออกจากตัว น้ำหนักของมันเท่าไรเอง คงไม่ถึง
สิบกิโลกรัม ตัวเล็กกว่าหมาหลังอานซึ่งเคยถูกโซ่เส้นนี้ล่าม

อิสรภาพ. ๒๕๔๑: ๑๕, ๑๙

ปกติตามธรรมชาติ ลิง เป็นสัตว์ที่รักอิสระ ชอบกระโดดโลดเต้นและเล่น
ซุกซนไปตามต้นไม้ การเลือกลิงเป็นสัญลักษณ์ในเรื่องนี้จึงเป็นการนำสัญลักษณ์แบบแผนมาใช้ใน
บริบทใหม่เพื่อสื่อแนวคิดของเรื่อง

เขาเดินลงจากบ้านข้าๆ มองผ่านผืนหญ้าชุ่มน้ำค้าง ไม่ได้ยินเสียงลิง
ขยับกิ่งไม้ ไม่มีเสียงหว่งเหล็กครูดเสาไม้ไผ่ เจียบเจียบผิดสังเกตุ และใน
กล่อ่งไม้ไม่มีแม่เงาเจ้าจ้อ โซ่วางนิ่งทาบพื้นดิน ตรงปลายอีกด้านหนึ่งถูก
ย้อมแดงฉาน – เลือดนั่นเอง ไม่เพียงเปื้อนติดปลายโซ่ หากเรียวยาวเป็นทาง
เขายืนนิ่งมอง อ้าปากค้าง ไม่อยากเชื่อในสิ่งที่ตัวเองเห็น

ข้อโซ่ยังผูกติดข้อขา – ขาข้างที่มันใช้พันขบกัดจนขาด รอยเขียว
ฉีกกระชากเนื้อ ออกแรงขบจนกระดูกแตกหักและแยกจากร่างที่เป็นอิสระ

อิสรภาพ. ๒๕๔๑: ๒๕-๒๖

ผู้แต่งกำหนดให้ ลิง เป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทคู่กับเขา โดยปรากฏตัว
ตั้งแต่เริ่มเรื่องกระทั่งตอนจบ จากตัวอย่างในข้างต้นจะสังเกตเห็นว่า เขาเองก็รู้ดีว่าลิงต้องการหลุดพ้น
จากโซ่ มันอยากโลดโผนโฉบทยานไปในไพรกว้าง แต่เขาก็ไม่ให้สิ่งที่มันต้องการเพราะเขาต้องการ
เอาชนะลิง เพื่อแสดงให้เห็นถึงอำนาจและความเหนือกว่า

จากบทบรรยายจากที่ลิงไม่สามารถกระโดดโลดโผนโฉบทยานตามที่มัน
ต้องการเพราะติดโซ่ที่ล่ามอยู่ พฤติกรรมของเขาและจากจบที่ลิงขบกัดขาตัวเองจนขาดติดกับข้อโซ่
ส่วนตัวมันเองก็นิ่งไปนั้นช่วยให้อ่านเข้าใจแนวคิดของเรื่องได้เป็นอย่างดีว่า ผู้แต่งใช้ ลิง เป็นสัญลักษณ์

แบบแผนแทนความต้องการอิสระเสรี แม้จะถูกหน่วงเหนี่ยวไว้ แต่สัญชาตญาณและความรู้สึกที่เฝ้าร้องหาอิสระก็เร่งเร้าให้มันปลดปล่อยพันธนาการที่หน่วงรั้งเอาไว้ แม้จะต้องแลกด้วยขาหรือชีวิตก็ตาม นอกจากนี้ลึงยังสะท้อนให้เห็นถึงธาตุแท้ของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความอยากรู้ อยากมี และความต้องการที่จะเป็นเจ้าของทุกสิ่ง แม้แต่ชีวิตและอิสรภาพของผู้อื่น

๔.๒.๒๖ จิ้งจก จิ้งจกเป็นสัตว์ที่พบเห็นได้บ่อยตามกำแพง เสาหรือฝ้ายบ้าน มันมักจะพรางตัวโดยการเปลี่ยนสีเพื่อดักจับแมลงกินเป็นอาหาร เพราะมันต้องเกาะยึดกำแพงและฝ้ายบ้านมันจึงเป็นสัตว์ที่มีดินเหนียวมากนั่นเอง ผู้วิจัยพบจิ้งจกถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอเพียงเรื่องเดียวจึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องห้วนโหวและเปราะบาง จำลอง ผึ้งชลจิตร เล่าถึงจิตราและภูเก็ตรองสามมีภรรยาที่คุยกันเรื่องปัญหาการจ้างงาน จิ้งจกเป็นตัวละครประกอบที่ปรากฏตัวบางฉาก โดยจะสังเกตว่าจิ้งจกสองตัวมีบทบาทอยู่ ๒ ช่วง คือ ตอนที่สองสามมีภรรยาเริ่มต้นคุยเรื่องงาน และจิ้งจกมาปรากฏตัวอีกครั้งในตอนจบและตกลงมาจากเพดานในขณะที่สามมีภรรยาจะปิดไฟนอน

...จิ้งจกสองตัวคลานตัวมดเต็มมาจากทิศเหนือและใต้ สีของมันกลมกลืนเพดานจนมองแทบไม่เห็น เครื่องทำความเย็นเหนือหัวนอนเปลี่ยนจังหวะพัดอากาศแรงขึ้น เพิ่มความเย็นครอบคลุมไปทั่วห้องนอน

ห้วนโหวและเปราะบาง. ๒๕๔๒: ๕๒

"เพื่อนคนหนึ่งเป็นหัวหน้าแผนกขายบ้านของโครงการใหญ่แห่งหนึ่งโทรศัพท์มาคุยกับพี่ตอนบ่าย..." เขาเกริ่น สายตาจับอยู่ที่จิ้งจกสองตัวที่คลานมาอยู่ใกล้หลอดไฟ "เพื่อนบอกว่ามีบ้านค้ำอิงอินเพียบ เดือนก่อนหนุ่มสาวคู่นึงแวะมาของผิดผ่อนค่างวดเงินดาวน์..."

ภูเก็ตรึมเต็มๆ อยู่ในดวงหน้า "พี่จะดื่มให้น้อยที่สุด"

"เลิกกลัวอะไรไม่รู้ กลัวที่สุดเลย"

"นอนเถอะ..." ภูเก็ตรึมเผยตัวขึ้นจูบหน้าผากภรรยา จิ้งจกหล่นแปะลงบนพื้นปลายเตียง ก่อนวิ่งหายไประหว่างตู้เสื้อผ้า

"จิ้งจกยังหล่นเลยนะพี่" เธออุทาน

"มันหากินซุ่มซุ่มเอง..." ภูเก็ตรึมพำอยู่ในลำคอ

“พี่ไม่กลัวตงงานแน่นะ”

“เรายังต้องอยู่กันอีกนาน...จะไปกลัวอะไรล่ะ” สามีพูดหนักแน่น เขาลุกไปเปิดโคมไฟบนโต๊ะมุมห้อง ก่อนเดินมาปิดไฟนอน
ห้องที่สว่างไสวกลับมืดลง แต่ไม่มีดสนิท

หวั่นไหวและเปราะบาง. ๒๕๔๒: ๕๔, ๕๖-๕๗

โดยธรรมชาติจิ้งจกเป็นสัตว์ที่มักจะเกาะอยู่ตามฝาผนัง และเพดานบ้านเพื่อ
ดักจับแมลงกินเป็นอาหาร การมีอยู่ของจิ้งจกนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบสมดุลที่ธรรมชาติกำหนดไว้
และเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิต จิ้งจกจึงปรับลักษณะของผิวและสีของตัวตามสิ่งที่ไปเกาะยึด
เพื่อพรางตัวในการจับเหยื่อ

ผู้แต่งนำลักษณะทางกายภาพของจิ้งจกที่เกาะยึดอย่างเหนียวแน่น และ
ปรับตัวตามสภาพที่อยู่ได้มาใช้สื่อแนวคิด แต่จากตัวอย่างการที่จิ้งจกหล่น แสดงให้เห็นว่าถ้าไม่ระวัง
ก็อาจจะพลาดได้เหมือนกัน เมื่อสังเกตบทสนทนาของจิตราและภูเกิดพบว่าบทสนทนาของทั้งคู่ช่วย
ให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ว่า ผู้แต่งใช้ **จิ้งจก** เป็นสัญลักษณ์แบบแผนแทนการปรับตัวจากเดิมตาม
สภาพเศรษฐกิจที่ผิดเคือง เมื่อพิจารณาปี พ.ศ. ที่ตีพิมพ์เรื่องนี้ คือ พ.ศ. ๒๕๔๒ การที่ผู้แต่งกำหนดให้
จิ้งจกหล่นจากเพดานจึงสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจฟองสบู่ในขณะนั้น ซึ่งส่งผลให้ธุรกิจใหญ่น้อย
หลายแห่งประสบปัญหาทางการเงิน และบางแห่งถึงขั้นล้มละลายต้องปิดกิจการเลยทีเดียว ดังนั้นการ
ที่ผู้แต่งจบเรื่องด้วยการบรรยายจากว่า “ห้องที่สว่างไสวกลับมืดลง แต่ไม่มีดสนิท” เพราะผู้แต่ง
ต้องการจะให้กำลังใจด้วยการปลอบว่า แม้จะประสบปัญหาใดก็ตามแต่ ถ้าไม่ย่อท้อและมีความ
พยายามย่อมมีความหวังและมีหนทางในการทำมาหากิน

๔.๒.๒๗ **ตัวหมัด** หมัดเป็นสัตว์ตัวเล็กๆ ที่ดำรงชีวิตด้วยการเกาะตามตัวของสัตว์อื่น
และดูดเลือดของสัตว์ตัวที่มันเกาะเป็นอาหาร ผู้วิจัยพบตัวหมัดถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิด
และกลวิธีการนำเสนอเพียงเรื่องเดียวจึงนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด ดังนี้

เรื่องหมาฝรั่ง ประชาคม ลุนาชัย เขียนเรื่องหมาฝรั่งเพื่อเป็นอุทาหรณ์ถึงผล
จากการตกเป็นเมืองขึ้นทางเศรษฐกิจของมหาอำนาจตะวันตก และเพื่อให้เห็นความโหดร้ายของ
นายทุน โดยนำเสนอผ่านตัวละครหมาหลังอาน เรื่องเล่าถึงตอนที่มันถูกสวมปลอกคอ และ
เปรียบเทียบความอึดอัดของการมีตัวหมัดกับการมีปลอกคอ

มันรู้สึกอึดอัดกับสิ่งที่พันรอบคอ ตกถึงคำคืนมันเห่าเสียงดัง วิ่งและกระโดดไปมาภายในรั้วบ้าน พยายามเอี้ยวคอตัวปากกัดสิ่งแปลกปลอมทิ้งไป แต่ไม่เป็นผล

มันเคยรำคาญตัวหมัด หากเจ้าว้ายร้ายเกาะอยู่ตามสี่ข้าง ขาหรือลำตัว มันจะให้ปากขบกัด... เมื่อเป็นหมามีเจ้าของ ร่างกายถูกชำระล้าง สะอาดเอี่ยมตัวหมัดไม่เคยมาข้องแวะมันอีก

ทว่าปลอกคอรัยยิ่งกว่าไม่มีทางที่จะสลัดหลุด มันรำคาญและทนกระวนกระวายอยู่หลายคืน

หมาฝรั่ง, ๒๕๔๒: ๑๗๔

ตัวหมัดเป็นตัวละครที่ถูกอ้างถึงเท่านั้น การที่ผู้แต่งใช้ตัวหมัดเป็นสัญลักษณ์ก็เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับมหาลงมาน เพราะหมัดเป็นสัตว์ที่เกาะและดูดกินเลือดอยู่ตามตัวของหมา โดยเฉพาะหมาจรที่ไม่มีเจ้าของคอยดูแลจะมีตัวหมัดอยู่มาก ผู้แต่งจึงนำลักษณะการดำรงชีวิตของหมัดมาใช้สื่อแนวคิดของเรื่อง โดยจะสังเกตได้ว่าบทบรรยายที่ยกตัวอย่างมานั้นช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องได้อย่างชัดเจนว่า ผู้แต่งใช้ **ตัวหมัด** เป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลแทนผู้คนในสังคมที่คอยเอารัดเอาเปรียบ เมื่อมีนายดูแลหมัดตัวเล็กตัวน้อยจึงถูกกำจัดไป ส่วนปลอกคอเป็นการเอารัดเอาเปรียบจากคนที่เหนือกว่าทั้งฐานะและอำนาจ อิทธิพลที่สูงกว่านี้จึงไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองให้หลุดพ้นมาได้โดยง่าย

ผู้แต่งแฝงนัยเสียดเย้ยคนไทยว่าการกู้เงินจาก I.M.F. มาแก้ไขปัญหาเรื่องเศรษฐกิจนั้นอาจจะช่วยแก้ปัญหาได้ระยะหนึ่งเท่านั้น แต่อาจมีปัญหายืดเยื้อตามมาภายหลังได้

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๔๕ ผู้วิจัยพบว่าเรื่องสั้นของผู้แต่ง ๓๖ คนที่เลือกมาศึกษาทั้งหมด ๙๐ เรื่อง สัตว์ที่ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์มากที่สุด คือ นก รองลงมาคือ หมา แมว งู และ มด เรียงกันมาตามลำดับ โดยผู้แต่งส่วนใหญ่นิยมใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ประเภทเฉพาะบุคคลเพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย และเพื่อให้เห็นรายละเอียดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้จัดทำตารางสรุป บทวิเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อแนวคิด เพื่อประหยัดเนื้อที่และความกระชับของตาราง ผู้วิจัยเลือกใช้อักษรย่อในตาราง เพื่อความเข้าใจตรงกันผู้วิจัยขออธิบายความหมายของตัวย่อ ดังนี้

๑. ประเภทของสัญลักษณ์ อักษรย่อ สก. หมายถึง สัญลักษณ์สากล
สบ. หมายถึง สัญลักษณ์แบบแผน และ สจ. หมายถึง สัญลักษณ์เฉพาะบุคคล

๒. ประเภทของตัวละคร อักษรย่อ ตล. หมายถึง ตัวละครหลัก
 ตป. หมายถึง ตัวละครประกอบ และ ตอ. หมายถึง ตัวละครที่ถูอ้างอิงถึง

ชนิดสัตว์	ชื่อเรื่อง	สัตว์สัญลักษณ์สื่อแนวคิด	ประเภทของสัญลักษณ์	ประเภทของตัวละคร
๑. นก	๑. คนบนต้นไม้	ผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ	สบ.	ตป.
	๒. แคมคำ	การเลี้ยงดูลูกด้วยความรักและความห่วงใยมากเกินไป	สบ.	ตป.
	๓. นกสีเหลือง	ความขัดแย้งเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมือง	สบ.	ตอ.
	๔. ความเปลี่ยนแปลง	ผู้บริสุทธิ์หรือสันติภาพที่ถูกย่ำยี	สจ.	ตล.
	๕. ปล่อยนก	ผู้ปรารถนาอิสระเสรี	สบ.	ตป.
	๖. นกสีแดง	คนหนุ่มสาวที่หลบหนีเข้าป่าไปร่วมกับพวกคอมมิวนิสต์	สบ.	ตล.
	๗. เจ้าเมือง ศพ และอียิปต์	ผู้ที่ให้เล่ห์หลอกลวงผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์	สจ.	ตป.
	๘. นกแร้ง	ข้าราชการและนายทุนที่คอยเอาเปรียบชาวบ้าน	สบ.	ตป.
	๙. กา	จิตใจอันโหดร้าย, ความชั่ว	สก.	ตล.
	๑๐. ตึกเตน คน และนกกระจอก	ผู้ที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบฉันมิตร	สบ.	ตป.
	๑๑. ฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน	ชีวิตหนึ่งในวงจรชีวิตที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติ	สจ.	ตป.
	๑๒. นกปีกหัก	กลุ่มหนุ่มสาวที่หลบหนีเข้าป่าในเหตุการณ์เดือนตุลา	สบ.	ตป.
	๑๓. บ้านของนก-กระจอก	สภาพครอบครัวที่ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง	สบ.	ตป.
	๑๔. เพลงไม่รู้จบ	ความตายที่นำพาให้พันทุกข์	สบ.	ตล.

ชนิดสัตว์	ชื่อเรื่อง	สัตว์สัญลักษณ์สื่อแนวคิด	ประเภทของสัญลักษณ์	ประเภทของตัวละคร
	๑๕. อดีตของอดีต ๑๖. งูเขียวกับนกกระเจอก ๑๗. ในห้วงน้ำกว้าง ๑๘. นกไม่มีปีก ๑๙. บิลลี่ - โจ นกกระเจอก	ครู, อาจารย์ที่สอนด้วยการท่องจำ คนในสังคมซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตราย อำนาจที่กระตุ้นเตือนให้ทำดี กลุ่มคนที่ร่วมเรียกร้องในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ , ผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ	ลบ. ลบ. ลบ. ลบ. ลบ.	ตอ. ตป. ตล. ตป. ตป.
๒.สุนัขหรือ หมา	๑. ขาวนาและนายห้าง ๒. คนจรและหมาไม่มีชื่อ ๓. แผลเป็น ๔. บนเส้นทางของหมาบ้า ๕. ค่าแห่งชีวิต ๖. หมาหาย ๗. สีของหมา ๘. สู่อนาคต ๙. หุ่นร้าง ๑๐. หญิงชรา กับหมาได้สะพาน ๑๑. หมากลางถนน ๑๒. ตัวเมีย	คนอกตัญญู ชีวิตที่ไร้ค่า ไร้ทิศทาง คนที่มีอำนาจ และทำเพื่อผลประโยชน์ คนที่ไร้มนุษยธรรมในการควบคุมตัวเอง ชีวิตที่ไร้ค่า ไร้คนเหลียวแล ความรักที่หายไป สิ่งเล็กน้อยที่ไม่สลักสำคัญ สิ่งมีค่าที่ถูกมองข้าม สิ่งที่มีค่าเปลี่ยนแปลงไปตามผลประโยชน์ เหยื่อที่ถูกกลโกงโดยไม่มีความผิด ผู้ที่ถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครใส่ใจ ผู้ที่ไม่ได้รับการเหลียวแล ความสัมพันธ์ที่เปราะบาง	ลบ. ลบ. ลบ. ลบ. ลบ. ลบ. ลบ. ลบ. ลบ. ลบ. ลบ.	ตล. ตป. ตป. ตป. ตป. ตป. ตป. ตอ. ตป. ตป. ตล.

ชนิดสัตว์	ชื่อเรื่อง	สัตว์สัญลักษณ์สื่อแนวคิด	ประเภทของสัญลักษณ์	ประเภทของตัวละคร
	๑๓. คนจรจัดกับหมา ซีเร็นผู้อำภัพ	ความรัก ความผูกพันใน ครอบครัว	สบ.	ตป.
	๑๔. หมาฝรั่ง	ประเทศไทย, สังคมไทย	สบ.	ตล.
	๑๕. หมาดำ	ชีวิตที่สร้างภาระและไร้ค่า	สจ.	ตป.
๓. งู	๑. เข้าวันหนึ่ง	ผู้มีอำนาจ, มีอิทธิพลที่ทำ ผิดก็ไม่มีใครกล้าลงโทษ	สบ.	ตป.
	๒. มากับลมฝน	คนในสังคมที่ต่อสู้ ทำร้ายกัน	สบ.	ตป.
	๓. ลมฝน ต้นไม้ และคน	สิ่งที่มาปลดปล่อยชีวิตไปสู่ สิ่งที่ดีกว่า	สจ.	ตป.
	๔. งูกินนา	นายทุนหรือกลุ่มคนที่มี อำนาจซึ่งเอาเปรียบชาวบ้าน	สบ.	ตอ.
	๕. ฝนแรก	เจ้านาย, ข้าราชการที่สร้าง ความทุกข์ร้อนให้ชาวบ้าน	สบ.	ตป.
	๖. งูเกี่ยว	เหยื่อของผู้มีพลังและอำนาจ	สบ.	ตป.
	๗. งูทางขาด	ความสัมพันธ์ของชายหญิง ความใคร่ในเรื่องเพศ	สก.	ตป.
	๘. เอาเถอะ- เอาเถอะ	ชีวิตหนึ่งที่อยู่ร่วมกันอย่าง สงบ	สจ.	ตป.
	๙. งูเขี้ยวกับ นกกระเจือก	ผู้ที่หาจังหวะตักตวง ผลประโยชน์	สก.	ตป.
	๑๐. อสรพิษ	ผู้หญิงที่ชั่วร้ายและอกตัญญู	สก.	ตอ.
	๑๑. หมู่บ้านปลอด อาชญากรรม	อาชญากรร้ายที่หลบซ่อนหา โอกาสทำร้ายผู้อื่น	สบ.	ตป.
๔. แมว	๑. มาจากไหน มา อย่างไร จะไปไหน	ชีวิตที่ไร้ค่า, ความไร้สาระ	สบ.	ตป.
	๒. แมวและคนสันโดษ	ความรัก ความผูกพันของ เขากับแมว	สจ.	ตล.

ชนิดสัตว์	ชื่อเรื่อง	สัตว์สัญลักษณ์สื่อแนวคิด	ประเภทของสัญลักษณ์	ประเภทของตัวละคร
	๓. รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทาและชายชรา	ชีวิตของคนที่ย้ายค่าในสังคม	สบ.	ตป.
	๔. ออกไปจาก ความมืด	ชีวิตที่ไร้ค่า	สบ.	ตป.
	๕. ไฟกลางฝน	กิเลสความใคร่	สก.	ตป.
	๖. ขอทาน แมว และ คนเมา	พฤติกรรมอันเบี่ยงเบนทาง คุณธรรม	สบ.	ตป.
	๗. แมวดำ	กิเลสความใคร่	สก.	ตป.
	๘. บ่ายบัดซบ	ชีวิตที่ถูกเอาเปรียบ	สจ.	ตล.
	๙. แมว	สัญชาตญาณดิบ, กามกิเลส	สก.	ตอ.
	๑๐. แมวแห่งบูเต๊ะ กรือซอ	มิตรภาพ ความรัก และ ความไว้วางใจกัน	สจ.	ตป.
	๑๑. แมว	สัญชาตญาณดิบ, กามกิเลส	สก.	ตอ.
๕. มด	๑. สมรภูมิ	ชีวิตหนึ่งในสังคมที่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด	สจ.	ตล.
	๒. ไม่เสียบ	ผู้ที่ด้อยโอกาส, ไร้สิทธิ์ไร้เสียง	สจ.	ตล.
	๓. หมิ่นเขี้ยวคม หนาม	ชีวิตที่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ	สจ.	ตป.
	๔. มดคันชีหามา	ผู้ที่ร่วมประวัตรในเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ	สบ.	ตป.
	๕. มดในใจ	สภาพอากาศที่เป็นพิษ	สจ.	ตป.
๖. ไก่	๑. ลูกไก่ไม่อยากเป็น ดาว	ค่านิยมเรื่องความมั่งคั่ง ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป	สจ.	ตล.
	๒. ไก่ของแม่	ผู้เป็นลูกที่ไม่อยากถูกแม่ ตีกรอบชีวิต	สจ.	ตป.
	๓. ไก่ ซี.พี.	บุคคลแต่ละวัยในสังคม	สจ.	ตล.

ชนิดสัตว์	ชื่อเรื่อง	สัตว์สัญลักษณ์สื่อแนวคิด	ประเภทของสัญลักษณ์	ประเภทของตัวละคร
๗. ปลา	๑. คนดำน้ำ ๒. สมรภูมิ ๓. นักตกปลา	ผลประโยชน์ที่ได้รับ ชีวิตหนึ่งในสังคมที่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ผู้ชายซึ่งสะท้อนถึงเรื่องเพศ	สจ. สจ. สบ.	ตอ. ตป. ตป.
๘. แมลงสาบ	๑. การเดินทางในคืนวันหนึ่ง ๒. แมลงสาบ(ของขจรฤทธิ์) ๓. แมลงสาบ(ของเขาคำ)	ความคิด, ความเชื่อแบบเก่าๆ ที่เชื่อต่อกันมา ผู้ที่เขาเปรียบ, เบียดเบียนและทำลายของผู้อื่น พระที่ประพฤติตนเป็นมารศาสนา	สจ. สบ. สจ.	ตป. ตป. ตป.
๙. หนอน	๑. สวรรยา ๒. ฝรั่ง กุหลาบ นก และหนอน ๓. เอาเถอะ-เอาเถอะ	ผู้ที่พึงใจอยู่ใต้ปกครองของพวกเดียวกัน หนึ่งในวงจรชีวิตที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติ ชีวิตหนึ่งที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบ	สบ. สจ. สจ.	ตล. ตอ. ตป.
๑๐. หนู	๑. ดอกไม้ ๒. ยังมีครอบครัวหนึ่ง ๓. เอาเถอะ-เอาเถอะ	นายทุนที่เขาเปรียบชาวบ้าน ผู้ที่ต้องอยู่อย่างหลบซ่อน ชีวิตหนึ่งที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบ	สบ. สบ. สจ.	ตป. ตป. ตป.
๑๑. กบ	๑. มากับลมฝน ๒. ลานทราย	ผู้ที่ถูกตกเหยื่อ, ผู้ที่ถูกไล่ล่า ผู้ที่ดำเนินชีวิตโดยหลงเพลินไปกับสิ่งแวดล้อมจึงถูกทำร้าย	สจ. สจ.	ตป. ตล.
๑๒. ตั๊กแตน	๑. เมฆฝอยกับลมเหนือ	ผู้คนในช่วงเหตุการณ์เรียกร้องเดือนตุลาที่ไม่เข้าร่วมประท้วง	สจ.	ตล.

ชนิดสัตว์	ชื่อเรื่อง	สัตว์สัญลักษณ์สื่อแนวคิด	ประเภทของสัญลักษณ์	ประเภทของตัวละคร
	๒. ตักแตน คน และ นกกระจอก	คนในสังคมที่เบียดเบียนและ ทำร้ายกัน	สบ.	ตป.
๑๓. แพะ	๑. บ้ายของหมอกควัน ๒. แพะแก่ภูเขาใน ฤดูแล้ง	ผู้ที่รับเคราะห์กรรมแทนผู้อื่น คนต่างจังหวัดที่หวังมาสร้าง ชีวิตในเมืองแต่กลับเป็นการ ทำลายชีวิตของตัวเอง	ลก. สบ.	ตป. ตอ.
๑๔. วัว	๑. คนบนสะพาน ๒. รอ	ทิวทัศน์ไม่ลดละ ผู้ที่ไม่รู้จักช่วยเหลือตัวเอง	สบ. สจ.	ตล. ตป.
๑๕. เสือ	๑. คนล่าเสือ ๒. เสือ	ผู้ที่ดูร้าย น่ารัก, คนเลว แรงปรารถนาทางเพศ	สบ. สจ.	ตอ. ตป.
๑๖. แมลงวัน	สวรพยา	ผู้ที่ยกตัวเป็นหัวหน้าของ กลุ่มคนที่เป็นพวกเดียวกัน	สบ.	ตล.
๑๗. จระเข้	คึก	จิตใจฝ่ายดำที่ชั่วร้าย	สบ.	ตอ.
๑๘. หังพอน	มากับลมฝน	คนในสังคมที่ทำร้ายกัน	สบ.	ตป.
๑๙. แมลงปอ	เมฆผ้อยกกับลมเหนือ	หนุ่มสาวที่เข้าร่วมเรียกร้อง สิทธิในเหตุการณ์เดือนตุลา	สจ.	ตล.
๒๐. แมงทับ	แมงเขี้ยว..แมงทับ	เด็กที่ถูกครุผู้มีสิทธิ์และ อำนาจสั่งให้ทำ	สบ.	ตป.
๒๑. เขี้ยว	เขี้ยว	ข้าราชการที่เอารัดเอา เปรียบชาวบ้าน	สบ.	ตอ.
๒๒. อุ้มมั่ง หรือ ปูเสฉวน	อุ้มมั่ง	ผู้ที่ไม่มีความสุขเพราะอยาก ได้ อยากมี	สจ.	ตป.
๒๔. หิงห้อย	หิงห้อย	สิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ความบริสุทธิ์สะอาดที่เลือน หายไป	สบ.	ตอ.
๒๕. แมงเม่า	แมงเม่า	คนต่างจังหวัดที่มาทำงาน ในเมืองแต่กลับเป็นการทำให้ ตัวเองให้ตกต่ำ	สบ.	ตป.

ชนิดสัตว์	ชื่อเรื่อง	สัตว์สัญลักษณ์สื่อแนวคิด	ประเภทของสัญลักษณ์	ประเภทของตัวละคร
๒๖. ลิง	อิสรภาพ	ความต้องการอิสระ	สب.	ตล.
๒๗. จิ้งจก	หวนไหวและเปราะบาง	การปรับตัวและไม่ติดกับสิ่งเดิม	สบ.	ตป.
๒๘. หมัด	หมาฝรั่ง	ผู้ที่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นซึ่งอยู่ในระดับที่ไม่มากนัก	สจ.	ตอ.

จากตารางสรุปได้ว่าผู้แต่งนิยายใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์และนำเสนอเป็นตัวละครประกอบในเรื่องมากที่สุด โดยพบว่าจากสัตว์ทั้งหมด ๙๔ ตัว มีการนำเสนอสัตว์เป็นตัวละครมากถึง ๖๒ ตัว ตัวหลักจำนวน ๒๑ ตัว และตัวที่ถูกอ้างถึงจำนวน ๑๕ ตัว และยังสรุปได้ว่าผู้แต่งนิยายใช้สัญลักษณ์แบบแผนในการนำเสนอมากที่สุด โดยพบว่าผู้แต่งให้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แบบแผนมากถึง ๕๔ ตัว สัญลักษณ์เฉพาะบุคคล ๓๖ ตัว และสัญลักษณ์สากลจำนวน ๘ ตัว

จะเห็นได้ว่าการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งที่แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ และเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้แต่ง เพราะผู้แต่งสามารถถ่ายทอดความคิดของตนผ่านสัญลักษณ์ที่เลือกใช้ได้เป็นอย่างดี โดยพบว่าเรื่องสั้นทั้ง ๙๐ เรื่อง ผู้แต่งนิยายใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับสังคมในแง่มุมต่างๆ การดำเนินชีวิต กามกิเลสและเรื่องเพศ และการเมือง โดยจะเห็นได้ว่าเกือบทุกเรื่องสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยการดิ้นรนต่อสู้ แกร่งแย่ง แข่งขันและทำร้ายกันเพื่อความอยู่รอดของตนเองโดยไม่เลือกวิถีทาง คนที่มีอำนาจและมีพรรคพวกต่างก็จ้องหาโอกาสเอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่า สังคมจึงตกอยู่ในความสับสนผู้คนโดดเดี่ยวและขาดสิ่งยึดเหนี่ยวจึงทำลายล้างกันทั้งการกระทำและความคิด ดังนั้นผู้คนส่วนใหญ่จึงสนใจแต่ความก้าวหน้าทางวัตถุละเลยที่จะพัฒนาและยกระดับจิตใจของตนให้เจริญตามไปด้วย

นอกจากนี้ยังเห็นถึงพัฒนาการของการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ว่าเรื่องสั้นในช่วงแรก คือ ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๒๕ ผู้แต่งจะนิยมใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แทนสภาพสังคมที่สับสนเหลวไหลไร้สาระ หรือแสดงแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง ส่วนเรื่องสั้นในช่วงต่อมา คือ หลังจาก พ.ศ. ๒๕๒๕ ผู้แต่งจะนิยมใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แทนสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหาหลายๆ ด้าน เช่น ผู้คนจ้องจะดักตวงผลประโยชน์ ทำร้าย แกร่งแย่ง และเอาเปรียบกัน และจะสังเกตเห็นว่าเรื่องสั้นที่ดีพิมพ์ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง ตัวละครสัตว์ในเรื่องที่เป็นสัญลักษณ์จะสื่อแนวคิดทางการเมือง แสดงว่าเหตุการณ์และความเป็นไปของสังคมมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้แต่ง เพื่อให้

เห็นพัฒนาการของการใช้สัญลักษณ์ของผู้แต่งแต่ละคน ผู้วิจัยได้จัดทำตารางสรุปการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ของผู้แต่งแต่ละคน โดยเรียงลำดับตามปีที่พิมพ์ เพื่อประหยัดเนื้อที่และความกระชับของตาราง ผู้วิจัยเลือกใช้อักษรย่อในตาราง เพื่อความเข้าใจตรงกันผู้วิจัยขออธิบายความหมายของอักษรย่อ ตล. หมายถึง ตัวละครหลัก ตป. หมายถึง ตัวละครประกอบ และ ตอ. หมายถึง ตัวละครที่ถูกอ้างอิง ดังนี้

ชื่อผู้แต่ง	ชื่อเรื่อง	ปีที่พิมพ์	ชนิดสัตว์	ประเภทของตัวละคร
๑.ลาว คำหอม	ชาวนาและนายห้าง	พ.ศ.๒๕๐๑	หมา	ตล.
	สวรรณยา	พ.ศ.๒๕๐๕	หนอน	ตล.
	แหมคำ	พ.ศ.๒๕๑๒	แมลงวัน นก	ตล. ตป.
๒.สุรชัย จันทิมาธร	นกสีเหลือง	พ.ศ.๒๕๑๒	นก	ตอ.
	แมวและคนสันโดษ	พ.ศ.๒๕๑๒	แมว	ตล.
	คนจรและหมาไม่มีชื่อ	พ.ศ.๒๕๑๖	หมา	ตป.
	แผลเป็น	พ.ศ.๒๕๑๘	หมา	ตป.
๓. สุชาติ สวัสดิ์ศรี	มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน	พ.ศ.๒๕๑๒	แมว	ตป.
	ออกไปจากความมืด	พ.ศ.๒๕๑๕	แมว	ตป.
๔.ตัก วงศ์รัฐ	รองเท้าน้ำตาล แมว สีเทาและชายชรา	พ.ศ.๒๕๑๔	แมว	ตป.
๕.คมศร คุณะดิกล	การเดินทางในคืนวันหนึ่ง	พ.ศ.๒๕๑๓	แมลงสาบ	ตป.
๖.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ	ลม ฝน ต้นไม้และคน	พ.ศ.๒๕๑๓	งู	ตป.
๗.อัศศิริ ธรรมโชติ	บนเส้นทางของหมาบ้า	พ.ศ.๒๕๒๐	หมา	ตป.
	แมงเขี้ย..แมงทับ	พ.ศ.๒๕๒๓	แมงทับ	ตป.
	ขอทาน แมวและคนเมา	พ.ศ.๒๕๓๐	แมว	ตป.
๘.จำลอง ฝั่งชลจิตร	เมฆลอยกับลมเหนือ	พ.ศ.๒๕๒๓	ตักแตน แมลงปอ	ตล. ตล.
	บ้านของนกกระจอก	พ.ศ.๒๕๓๐	นก	ตป.
	สีของหมา	พ.ศ.๒๕๓๐	หมา	ตป.

ชื่อผู้แต่ง	ชื่อเรื่อง	ปีที่พิมพ์	ชนิดสัตว์	ประเภทของ ตัวละคร
	ทุ่งร้าง รอ หวั่นไหวและเปราะบาง	พ.ศ.๒๕๓๔ พ.ศ.๒๕๔๐ พ.ศ.๒๕๔๒	หมา วัว จิ้งจก	ตป. ตป. ตป.
๙.พนม นันทพฤกษ์	นกแร่ แพะแก่ภูเขาในฤดูแล้ง	พ.ศ.๒๕๒๔ พ.ศ.๒๕๓๙	นก แพะ	ตป. ตอ.
๑๐.วัฒน์ วรลยางกูร	งูกินนา ฝนแรก	พ.ศ.๒๕๑๗ พ.ศ.๒๕๒๑	งู งู	ตป. ตป.
	นกสีแดง เจ้าเมือง, ศพและอิเหนีย ดักแตน คน และ นกกระจอก ฝรั่ง กุหลาบ นกและ หนอน ยังมีครอบครัวหนึ่ง ลานทราย นกปีกหัก อดีตของอดีต เลื้อ	พ.ศ.๒๕๒๓ พ.ศ.๒๕๒๔ พ.ศ.๒๕๒๖ พ.ศ.๒๕๒๗ พ.ศ.๒๕๒๘ พ.ศ.๒๕๒๘ พ.ศ.๒๕๒๙ พ.ศ.๒๕๓๐ พ.ศ.๒๕๓๕	นกสีแดง นกสีเหลือง เหยี่ยว ดักแตน นก นก หนอน หนู กบ นก นก เลื้อ	ตล. ตล. ตป. ตป. ตป. ตป. ตอ. ตป. ตล. ตป. ตอ. ตป.
๑๑.ประภัสสร เลียวกุล	คนล่าเสือ ไฟกลางฝน	พ.ศ.๒๕๒๔ พ.ศ.๒๕๒๕	เสือ แมว	ตอ. ตป.
๑๒.วณิช จรุงกิจอนันต์	กา	พ.ศ.๒๕๒๖	นก	ตล.
๑๓.วิมล ไทรนิมิต	เหยี่ยว คำแห่งชีวิต	พ.ศ.๒๕๒๔ พ.ศ.๒๕๒๖	เหยี่ยว หมา	ตอ. ตป.
๑๔.นิคม ราชยาว	คนบนต้นไม้ เช้าวันหนึ่ง มากับลมฝน	พ.ศ.๒๕๑๐ พ.ศ.๒๕๑๒ พ.ศ.๒๕๑๒	นก งู กบ	ตป. ตป. ตป.

ชื่อผู้แต่ง	ชื่อเรื่อง	ปีที่พิมพ์	ชนิดสัตว์	ประเภทของ ตัวละคร
	ศึก	พ.ศ.๒๕๑๒	งู พังพอน จะเข้	ตป. ตป. ตอ.
	ความเปลี่ยนแปลง คนดำน้ำ ปล่อยนง บ้ายของหมอกควัน อุโมงค์	พ.ศ.๒๕๑๔ พ.ศ.๒๕๑๔ พ.ศ.๒๕๑๔ พ.ศ.๒๕๒๗ พ.ศ.๒๕๒๗	นก ปลา นก แพะ ปูเสฉวน	ตล. ตอ. ตป. ตป. ตป.
๑๕.ไพฑูรย์ ัญญา	คนบนสะพาน	พ.ศ.๒๕๒๘	วัว	ตล.
๑๖.ศรีดาวเรือง	งูเขียว หมาหาย งูหางขาด ลูกไก่ไม่ยอมเป็นดาว สู่อินาคต เอาเถอะ-เอาเถอะ	พ.ศ.๒๕๒๙ พ.ศ.๒๕๒๙ พ.ศ.๒๕๓๑ พ.ศ.๒๕๓๒ พ.ศ.๒๕๓๒ พ.ศ.๒๕๓๒	งู หมา งู ไก่ หมา งู หนอน หนู	ตป. ตป. ตป. ตล. ตอ. ตล. ตล. ตล.
๑๗.ภาคย์ จินตณมัย	ไม้เสียบ	พ.ศ.๒๕๓๒	มด	ตล.
๑๘.ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร	งูเขี้ยวกับนกกระจอก	พ.ศ.๒๕๓๓	งู นก	ตป. ตป.
๑๙.อัญชัน	สมรภูมิ	พ.ศ.๒๕๓๓	ปลา มด	ตป. ตล.
๒๐.กนกพงศ์ สงสมพันธุ์	แมวดำ บ้ายบัดซบ ในห้วงน้ำกว้าง แมวแห่งบูเต๊ะกรือซอ	พ.ศ.๒๕๓๑ พ.ศ.๒๕๓๒ พ.ศ.๒๕๓๓ พ.ศ.๒๕๓๖	แมว แมว นก แมว	ตป. ตล. ตล. ตป.
๒๑.ขจรฤทธิ์ รักษา	นักตกปลา แมลงสาบ	พ.ศ.๒๕๓๒ พ.ศ.๒๕๓๓	ปลา แมลงสาบ	ตป. ตป.

ชื่อผู้แต่ง	ชื่อเรื่อง	ปีที่พิมพ์	ชนิดสัตว์	ประเภทของ ตัวละคร
๒๒.กร ศิริวัฒน์	หมื่นเขียว คมหนาม มดคันชันหมา	พ.ศ.๒๕๓๕ พ.ศ.๒๕๓๘	มด มด	ตป. ตป.
๒๓.ภาณุพงษ์ คงจันทร์	บิลลี่ โจ นกกระจอก	พ.ศ.๒๕๓๕	นก	ตป.
๒๔.คำปิ่น สีเหนือ	เพลงไม่รู้จบ	พ.ศ.๒๕๓๐	นก	ตล.
๒๕.นวพร พายัพภัทร	หญิงชรา กับหมาได้ สะพาน	พ.ศ.๒๕๓๗	หมา	ตป.
๒๖.วินทร์ เลียววาริณ	หมากลางถนน	พ.ศ.๒๕๓๘	หมา	ตป.
๒๗.อิสระ ชูศรี	ไก่ของแม่ แมว ตัวเมีย	พ.ศ.๒๕๓๔ พ.ศ.๒๕๓๕ พ.ศ.๒๕๓๙	ไก่ แมว หมา	ตป. ตอ. ตล.
๒๘.ชัชวรินทร์ ชัยวัฒน์	ไก่ ซี.พี	พ.ศ.๒๕๔๐	ไก่	ตล.
๒๙.ศิลา โคมฉาย	หมู่บ้านปลอด อาชญากรรม	พ.ศ.๒๕๔๑	งู	ตป.
๓๐.สนั่น ชูสกุล	คนจรรจัดกับหมาขี้เรื้อน ผู้อำภพ มดในใจ	พ.ศ.๒๕๔๑ พ.ศ.๒๕๔๑	หมา มด	ตป. ตป.
๓๑.ประชาคม ลุนาชัย	อสรพิษ อิสราภาพ หมาฝรั่ง	พ.ศ.๒๕๓๗ พ.ศ.๒๕๔๑ พ.ศ.๒๕๔๒	งู ลิง หมา หมัด	ตอ. ตล. ตล. ตอ.
๓๒.วลีลดา เพียงศิริ	นกไม่มีปีก	พ.ศ.๒๕๓๕	นก	ตป.
๓๓.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล	ดอกไม้	พ.ศ.๒๕๒๗	หนู	ตป.
๓๔.ส.นิกฐิก	หมาดัง	พ.ศ.๒๕๔๓	หมา	ตป.
๓๕.แซ่คำ ปันณะศักดิ์	แมลงเม่า แมลงสาบ แมว	พ.ศ.๒๕๔๑ พ.ศ.๒๕๔๓ พ.ศ.๒๕๔๔	แมลงเม่า แมลงสาบ แมว	ตป. ตป. ตอ.
๓๖.ชีวี ชีวา	หิงห้อย	พ.ศ.๒๕๓๙	หิงห้อย	ตอ.

จะเห็นว่าเรื่องสั้นบางเรื่องมีสัตว์เป็นสัญลักษณ์ตัวเดียว บางเรื่องมีหลายตัว โดยสังเกตเห็นว่าเรื่องสั้นสัญลักษณ์จะมีลักษณะเด่นต่างจากเรื่องสั้นทั่วไป ซึ่งจะเห็นได้ตั้งแต่ชื่อเรื่อง ตัวละคร และพฤติกรรมของตัวละคร สิ่งหนึ่งซึ่งสังเกตได้อีก คือ ผู้แต่งจะนิยมสร้างตัวละครสัตว์ให้เป็น ตัวละครประกอบ แต่ถ้าตัวละครในเรื่องถูกกำหนดให้เป็นตัวละครหลักก็มักจะเป็นตัวละครที่มีลักษณะ เด่นพิเศษ โดยผู้แต่งมักจะใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน นอกจากนี้จากตารางข้างต้น ยังสรุปได้ผู้แต่งที่นิยมใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์มากที่สุด คือ วัฒน์ วรรลยางกูร และเรียงมาตามลำดับ คือ นิคม รายยวา จำลอง ฝั่งชลจิตร ศรีดาวเรือง สุรัชย์ จันทิมาธร และกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ จะเห็นได้ว่าผู้แต่งแต่ละคนเป็นนักคิดนักเขียนที่สร้างผลงานไว้มากมาย เหตุที่ผู้แต่งนิยมใช้สัตว์เป็น สัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยเพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับสังคม ชีวิต การเมือง และเรื่องเพศนั้น อาจเพราะเรื่อง เหล่านี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน หมิ่นเหม่ต่อกฎหมายและศีลธรรม จึงเหมาะที่จะใช้สัญลักษณ์ใน การนำเสนอ

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปผล

มนุษย์มีลักษณะนิสัยที่ชอบเล่าเรื่องมาตั้งแต่เด็กด้าบรรพ์แล้ว การเล่าเรื่องของมนุษย์ก่อให้เกิดเรื่องราวต่างๆ ที่เรียกว่า นิทาน ซึ่งเล่าสืบกันมา อันเป็นการถ่ายทอดและรักษาวัฒนธรรม เพื่อให้อารยธรรมเหล่านั้นไม่สูญหาย คนไทยมีนิสัยที่ชอบเล่าเรื่องมาตั้งแต่โบราณเช่นเดียวกับคนในชาติอื่นๆ จึงเกิดบันเทิงคดีร้อยแก้วรูปแบบหนึ่งขึ้นมาเรียกว่าตำนาน นิทานหรือนิยาย เรื่องที่เล่าในช่วงแรกนี้มีขนาดสั้น และมีโครงเรื่องง่ายๆ

เรื่องสั้นเป็นเรื่องสมมุติที่สมจริงซึ่งมีลักษณะเด่นอยู่ตรงที่จะต้องสั้น โดยสร้างพฤติกรรมของตัวละคร จาก รวมทั้งสถานที่ออกมาอย่างมีศิลปะเพื่อสื่อแนวคิดและแสดงความรู้สึกผ่าน การเล่าเรื่อง ซึ่งมีการเริ่มต้นแล้วพัฒนาไปถึงตอนกลางเรื่อง กระทั่งถึงการคลี่คลายปัญหาในตอนจบเรื่อง ด้วยเหตุดังกล่าวเรื่องสั้นจึงมีลักษณะที่ไม่ตายตัว แต่ก็มียอดประกอบที่สังเกตได้ คือ มีตัวละครจำนวนน้อยและมีเวลาจำกัดเพราะรูปแบบบังคับให้เป็นเช่นนั้น นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์และมีฉากเพื่อช่วยสื่อสาระ

นอกจากจะใช้วิธีเล่าต่อกันแล้วยังมีการแต่งและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ด้วย ดังนั้น ภาษาถ้อยคำ หรือภาษาพูด และภาษาเขียนที่มนุษย์คิดและสร้างขึ้น จึงเป็นสัญลักษณ์แทนมโนภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏแก่มนุษย์เพื่อใช้สื่อสารกัน เพราะสัญลักษณ์(Symbol) คือ การกำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาแทนอีกสิ่งหนึ่ง สิ่งที่น่ามาใช้เป็นสัญลักษณ์อาจจะเป็นถ้อยคำ ภาษา สัตว์ สิ่งของ หรือเครื่องหมาย เป็นต้น สิ่งที่กำหนดนั้นจะมีความสัมพันธ์ มีลักษณะ หรือมีคุณสมบัติสอดคล้องกัน เพื่อแนะให้ผู้อ่านเกิดภาพและตีความตามความเข้าใจได้ การใช้สัญลักษณ์จึงเป็นการสื่อความหมายที่กว้างและลึกกว่าการกล่าวตรงๆ ซึ่งการตีความของผู้อ่านนั้นมักจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ และวัยวุฒิของผู้อ่านด้วย

วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นวรรณกรรมจึงสัมพันธ์กับจิตวิทยาอย่างแยกไม่ออก เพราะจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ ผู้แต่งบรรยายและแจกแจงพฤติกรรมของตัวละคร รวมทั้งความรู้สึกนึกคิด และประสบการณ์ที่ตนได้เรียนรู้ในชีวิตจริงลงในงานเขียนของตน แต่ในการเขียนงานศิลปะหรือวรรณกรรมผู้แต่งมักจะไม่ถ่ายทอดประสบการณ์หรือบรรยายความรู้สึก

ของตนและของตัวละครออกมาอย่างตรงไปตรงมา แต่จะให้ความสามารถทางศิลปะในการสร้างสรรค์งานเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจพฤติกรรมทางกายและจิตของตัวละครได้โดยอ้อม เช่น การใช้สัญลักษณ์เป็นการกล่าวเชิงแนะให้เข้าใจซึ่งจะตรงเป้าหมายกว่าที่จะแยกแยะความรู้สึกของตัวละครออกมาตรงๆ ให้เย็นเยื่อ

สัญลักษณ์เป็นรูปแบบหนึ่งของวรรณกรรมที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของผู้แต่ง ผู้แต่งอาจใช้ตัวละคร ฉาก บทสนทนา การบรรยาย และการพรรณนาเป็นสัญลักษณ์ที่แฝงแนวคิดเพื่อสื่อสาระสำคัญ ถึงแม้ว่าการใช้สัญลักษณ์จะตีความได้หลากหลายตามระดับความรู้ ความคิด อายุ และประสบการณ์ กระนั้นก็มีเพียงแนวทางที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น

สิ่งหนึ่งที่ผู้แต่งนิยมนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในงานของตนก็คือ สัตว์ จากการศึกษาเรื่องการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๔๕ พบว่าผู้แต่งเลือกใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งแฝงนัยที่บ่งบอกถึงพฤติกรรมและธาตุแท้ของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ความโลภอยากได้อะไรก็มีและมากไปด้วยกิเลสราคะ โดยจะสังเกตได้ว่าส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการตีแผ่จิตใจในด้านมืดหรือจิตฝ่ายต่ำของมนุษย์ สิ่งที่ตีความได้จากการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ส่วนใหญ่จึงสื่อแนวคิดไปในทางลบ

มนุษย์ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตที่ดำรงอยู่บนโลกนี้แต่เพียงลำพัง หากแต่มนุษย์มีชีวิตร่วมอยู่ท่ามกลางสรรพชีวิตมากมายซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ สัตว์ และพืช มนุษย์เป็นสัตว์สองเท้าที่ต่างจากสัตว์อื่น มนุษย์จึงยกระดับตัวเองให้สูงกว่าสัตว์ทั่วไป แล้วเรียกตัวเองว่า “สัตว์ประเสริฐ” และเรียกสัตว์ทั่วไปว่า “สัตว์เดรัจฉาน” แต่เมื่อพิจารณาแนวคิดที่ได้จากการใช้สัญลักษณ์จากเรื่องสั้นที่เลือกมาศึกษาจำนวน ๙๐ เรื่อง พบว่าการที่ผู้แต่งนิยมนำสัตว์เป็นสัญลักษณ์แทนมนุษย์นั้น คล้ายจะแนะให้มนุษย์ยังมองตัวเองว่าสิ่งที่มนุษย์กระทำรวมถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมานั้นเหมาะสมกับประโยคที่ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ” แล้วหรือไม่

ในการศึกษาการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์จำเป็นต้องอาศัยความรู้ในเรื่องสั้นที่นำมาศึกษา เช่น พฤติกรรมของสัตว์ รวมทั้งความรู้ในแขนงวิชาอื่นที่จะนำมาประกอบการศึกษา คือ ความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ จิตวิทยา สังคม และปรัชญา

อภิปรายผล

ปริญญาณพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๔๕ ในแง่การใช้สัญลักษณ์ แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอ โดยเริ่มจากการอธิบายความหมายของสัญลักษณ์และกล่าวถึงความเป็นมาของการใช้สัญลักษณ์ในวรรณกรรมตะวันตก ตลอดจนการใช้

สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย และวรรณกรรมไทย รวมทั้งอธิบายประเภทของสัญลักษณ์ หลังจากได้ศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดถึงการใช้สัญลักษณ์ แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๔๕ ที่เลือกมาศึกษาวิเคราะห์จำนวน ๙๐ เรื่อง

ผลจากการวิเคราะห์สรุปประเด็นที่น่าสนใจได้ดังนี้

ผู้แต่งที่มีการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยที่น่าสนใจในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๔๕ ที่ผู้วิจัยเลือกนำมาผลงานมาศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ ลาว คำหอม, สุรชัย จันทิมาธร, ตึก วงศ์รัฐ, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, คมศร คุณะดิลก, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, อัศศิริ ธรรมโชติ, จำลอง ผึ้งชลจิตร, พนม นันทพฤกษ์, วัฒน์ วรรณยางกูร, ประภัสสร เสวิกุล, วาณิช จรุงกิจอนันต์, วิมล ไทรนิ่มนวล, นิคม รายยวา, ไพฑูรย์ ธีรญา, ศรีดาวเรือง, ภาคย์ จินตนมัย, ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร, อัญชัน, กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, ขจรฤทธิ์ รักษา, กร ศิริวัฒน์, ภาณุพงษ์ คงจันทร์, คำปิ่น สีเหนือ, นวพร พายพัทตร์, วินทร์ เลียววาริณ, อัสระ ชูศรี, ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์, ศิลา โคมฉาย, สนั่น ชูสกุล, ประชาคม ลุนาชัย, วลีลดา เพียงศิริ, เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ฮ.นิคุก็, แชค่า ปันณะศักดิ์ และชีวี ชีวา

จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่า เรื่องสั้นสัญลักษณ์จะมีลักษณะสำคัญที่เป็นลักษณะเฉพาะแตกต่างจากเรื่องสั้นทั่วไป คือผู้แต่งจะกำหนดให้สัตว์เป็นตัวละครในเรื่อง โดยอาจจะใช้สัตว์เพียงตัวเดียวหรือหลายตัว โดยนำเสนอด้วยการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบย้อนกลับไปมา ใช้กลวิธีแบบความเปรียบคู่ขนาน ใช้กระแสสำนึก ใช้บทสนทนา ใช้พฤติกรรม ใช้ภาพฝันและความซับซ้อนของจิตได้สำนึก

จากการศึกษาพบว่าการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์นั้นมักมีการสร้างและสื่อสัญลักษณ์ โดยกำหนดให้สัตว์เป็นตัวละคร ซึ่งทั้ง ๙๐ เรื่องนี้มีสัตว์อยู่ทั้งหมด ๙๘ ตัว ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งเลือกใช้สัตว์เป็นตัวละครประกอบมากที่สุดถึง ๖๒ ตัว รองมาคือตัวละครหลักจำนวน ๒๑ ตัว และตัวละครที่ถูกอ้างถึงจำนวน ๑๕ ตัว

จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยสังเกตพบว่าการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบย้อนกลับไปกลับมานั้นเป็นกลวิธีที่ผู้แต่งใช้มากที่สุด โดยใช้เพื่อให้ข้อมูลของเรื่องและสร้างความเข้าใจให้กับผู้อ่านว่าเคยเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นบ้าง ส่วนกลวิธีที่โดดเด่นมากที่สุด คือ กลวิธีความเปรียบคู่ขนาน(Parallelism) เป็นกลวิธีการนำเสนอสัญลักษณ์ที่นับได้ว่าเป็นศิลปะการประพันธ์ที่โดดเด่นของเรื่องสั้นที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ โดยใช้เพื่อให้ข้อมูลและนำเสนอภาพในลักษณะเปรียบเทียบคู่กันไปมาของสองสิ่งทีนำมาเทียบนั้น มีลักษณะบางประการที่เหมือนกัน การวิจัยครั้งนี้พบว่าในเรื่องสั้นจำนวน ๙ เรื่องที่ใช้กลวิธีความเปรียบคู่ขนาน ได้แก่ เรื่องแฮมคำ, บนเส้นทางของหมาบ้า, คำแห่งชีวิต, ไฟกลางฝน, แมว(ของแชค่า) มากับลมฝน และป้ายของหมอกควัน กลวิธีที่โดดเด่นรองลงมา คือ กลวิธีการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน(Personification) จากการสังเกตพบว่าสัตว์ที่เป็นตัวละครแบบบุคลาธิษฐานนี้มักจะเป็น

ตัวละครหลักของเรื่อง โดยพบว่าสัตว์เหล่านั้นจะมีลักษณะทางกายภาพเหมือนกับสัตว์ตามธรรมชาติจริงๆ แต่มีลักษณะเด่นที่ต่างจากสัตว์จริงๆ ตรงที่สัตว์เหล่านี้จะพูด คิดและมีพฤติกรรมบางอย่างที่เหมือนกับมนุษย์ การที่ผู้แต่งเลือกใช้กลวิธีนี้ก็เพราะต้องการให้ข้อมูล ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่เป็นสัตว์ เพราะโดยปกติเราไม่อาจเข้าใจว่าสัตว์นั้นคิดและรู้สึกอย่างไร การที่ผู้แต่งให้สัตว์พูดได้ก็เพื่อสื่อแนวคิดบางประการผ่านมุมมองของตัวละครที่เป็นสัตว์ การวิจัยครั้งนี้พบว่า มีเรื่องสั้นจำนวน ๕ เรื่อง ที่ใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน ได้แก่ เรื่องตัวเมีย, เอาเถอะ-เอาเถอะ, เมฆฝอยและลมเหนือ, นกสีแดง และเพลงไม่รู้จบ

นอกจากนี้ยังเห็นถึงพัฒนาการของการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ว่าเรื่องสั้นในช่วงแรก คือ ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๕ ผู้แต่งจะนิยมใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แทนสภาพสังคมที่สับสน เหลวไหลไร้สาระ หรือแสดงแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง ส่วนเรื่องสั้นในช่วงต่อมา คือ หลังจาก พ.ศ. ๒๕๒๕ ผู้แต่งจะนิยมใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แทนสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหาหลายๆ ด้าน เช่น ผู้คนจะดักตวงผลประโยชน์ ทำร้าย แกร่งแย่ง และเอาเปรียบกัน และจะสังเกตเห็นว่าเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง ตัวละครสัตว์ในเรื่องที่เป็นสัญลักษณ์จะสื่อแนวคิดทางการเมือง แสดงว่าเหตุการณ์และความเป็นไปของสังคมมีอิทธิพลกับผู้แต่ง เพราะผู้แต่งก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ดังนั้นผู้แต่งย่อมอดที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาสอดแทรกลงในงานของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์การใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๔๕ ผู้วิจัยพบว่าเรื่องสั้นของผู้แต่ง ๓๖ คนที่เลือกมาศึกษาทั้งหมด ๙๐ เรื่อง และมีสัตว์อยู่ทั้งสิ้น ๙๘ ตัวนั้น สัตว์ที่ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์มากที่สุด คือ นก รองลงมาคือ หมา แมว งู และ มด เรียงกันมาตามลำดับ ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งส่วนใหญ่จะนิยมใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แบบแผนโดยสร้างความหมายขึ้นใช้ในบริบทใหม่ เพื่อสื่อแนวคิดให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมในปัจจุบัน ขณะเดียวกันผู้แต่งบางคนได้สร้างสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลขึ้นใช้ ดังนั้นการจะเข้าใจแนวคิดของสัญลักษณ์เฉพาะบุคคลได้นั้น ต้องอาศัยการตีความจากบริบทของเรื่อง ซึ่งบางครั้งมีบริบททางการเมือง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การใช้นกเป็นสัญลักษณ์หนุ่มสาวในรำร้องประชาธิปไตยจากเรื่องนกสีแดง, นกสีเหลือง และนกปีกหัก เป็นต้น

ผู้วิจัยพบว่าในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา มีนักเขียนหลายคนที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยได้อย่างน่าสนใจ ได้แก่ ลาว คำหอม วัฒน์ วรรลยางกูร นิคม รายยวา จำลอง ผึ้งชลจิตร ศิริดาวเรือง สุรัชย์ จันทิมาธร และกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ แนวคิดที่นำเสนอมักจะเน้นเรื่องสังคม ชีวิตการเมืองและเรื่องที่ตีแผ่พฤติกรรมด้านมืดของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่

จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยเห็นว่า การที่นักเขียนเลือกใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในการนำเสนอแนวคิดในด้านต่างๆ นั้น แม้สัตว์บางตัวถูกนำมาเปรียบเทียบกับคน แต่โดยส่วนมากแล้วผู้แต่งจะนำเสนอธาตุแท้ที่เลวร้ายของมนุษย์โดยนำสัตว์มาเปรียบเทียบกับในระดับที่สูงกว่า เพื่อจะย้าให้ผู้ที่ยกตนเองว่ามนุษย์นั้น ตระหนักว่าสิ่งที่กระทำนั้นเหมาะสมและดีแล้วหรือไม่

ในช่วงสี่ทศวรรษนี้ ผู้แต่งนิยมใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นไทยเพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับสังคม ชีวิต และการเมือง เช่น แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาความสัมพันธ์และความขัดแย้งของในสังคม แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องกามกิเลส อาจเป็นเพราะว่าเรื่องดังกล่าวค่อนข้างจะซับซ้อนลึกซึ้ง และบางเรื่องก็ล่อแหลมต่อศีลธรรมและกฎหมายจึงเหมาะที่จะใช้สัญลักษณ์ในการนำเสนอ

ข้อเสนอแนะ

ปริญญาณพนธ์ฉบับนี้เน้นศึกษาวิเคราะห์เฉพาะการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้สัญลักษณ์นั้นเป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะโดดเด่นที่ผู้แต่งสามารถนำมาใช้ได้ อย่างหลากหลายในงานวรรณกรรมประเภทอื่น สัญลักษณ์จึงเป็นกลวิธีในการนำเสนองานวรรณกรรมที่มีศิลปะมากกว่าการบอกเล่าตรงๆ และยังเป็นการสร้างคุณค่าให้แก่งานวรรณกรรม จึงน่าจะมีการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในประเด็นอื่น ดังนี้

๑. ศึกษาการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในนวนิยายหรือในร้อยกรอง
๒. ศึกษาการใช้พืช ธรรมชาติ หรือสิ่งของเป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้น นวนิยาย หรือร้อยกรอง
๓. ศึกษาการใช้สัญลักษณ์ของผู้แต่งคนใดคนหนึ่งอย่างละเอียด
๔. การใช้สัญลักษณ์ นอกจากการศึกษาค้นคว้าแล้วยังสามารถศึกษาในแง่ของการวิจารณ์ หรือการเปรียบเทียบได้อีกด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. (๒๕๓๕). *คนใบเลี้ยงเดี่ยว*. กรุงเทพฯ: นกสีเหลือง.
- _____. (๒๕๓๖). *สะพานขาด*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: นกสีเหลือง.
- _____. (๒๕๓๙). *แผ่นดินอื่น*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: นาค.
- กร ศิริวัฒน์. (๒๕๓๕). *หมื่นเขียว คมหนาม*. ใน *ช่อกระเจด ๑๒ รัฐบาลชั่ว*. สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ช่างวรรณกรรม.
- _____. (๒๕๔๔). *แม่น้ำสองสี*. กรุงเทพฯ: แพร.
- กรมศิลปากร. (๒๕๒๗). *จารึกสมัยสุโขทัย*. กรุงเทพฯ: กองหอสมุดแห่งชาติและกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.
- กอบกุล อิงคุทานนท์. (ม.ป.ป.). *ศัพท์วรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: ชรรจักร.
- กุนลาบ มัลลิกะมาส. (๒๕๒๔). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดี*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ขจรฤทธิ์ รักษา. (๒๕๓๔). *นักดกปลา*. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- ขุนช้างขุนแผน. (๒๕๔๔). พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- แชคำ ปิ่นณะศักดิ์. (๒๕๔๕). *บอใบไม้สะระฮานอหนูไม้โท*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- คมศร คุณะดิลก. (๒๕๑๘). *การเดินทางในคืนวันหนึ่ง*. ใน *ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย*. สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- คอสมอส. (๒๕๔๑). *ตำนานเทพและอสูรกายแห่งห้วงน้ำ-ท้องฟ้า-อากาศ*. กรุงเทพฯ: จัตรรพี.
- คำปัน สีเหนือ(นามแฝง). (๒๕๓๖). *เพลงไม่รู้จบ*. ใน *เมืองดอกไม้*. จตุพล บุญพลัด, บรรณาธิการ. หน้า ๒๒๖-๒๓๕. กรุงเทพฯ: แพร.
- แคธี นิวแมน. (๒๕๔๖, กรกฎาคม). *แมงงานขึ้นเอกของธรรมชาติ*. NATIONAL GEOGRAPHIC ฉบับภาษาไทย. ๒(๒๔) : ๖๒ - ๘๔
- จำลอง ผึ้งชลจิตร. (๒๕๒๓). *กองคาราวาน*. กรุงเทพฯ: ดันหมาก.
- _____. (๒๕๔๐). *สี่ของหมา*. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: แพร.
- _____. (๒๕๔๒). *เมืองน่าอยู่*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: แพร.
- _____. (๒๕๔๓). *คนกับเด็ก*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: แพร.
- เจตนา นาควัชระ. (๒๕๔๒). *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศยาม.

ชลธิรา สัตยวัฒน์. (๒๕๑๓). *การนำวรรณคดีวิจารณ์แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย*.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ชีวี ชีวา(นามแฝง). (๒๕๔๐). หิ่งห้อย. ใน *สนามหลวง*. กรุงเทพฯ: นักเขียน.

ณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร. (๒๕๓๓). *จูเซียวกับบนกระจอก*. ใน *ข้อการะเกด ๖ ตื่นจากฝัน*. สุชาติ
สวัสด์ศรี, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ช่างวรรณกรรม.

ดลฤทัย ขาวดีเดช. (๒๕๔๐). *ภาษาจินตภาพในเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ*. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ดวงมน จิตรจำนงค์. (๒๕๔๑). *สุนทรียภาพในภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ศยาม.

ดุษฎี ชุมสาย, ม.ล.. (๒๕๑๖). *วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ทีมงานนิตยสารสารคดี. (๒๕๓๙). *สัปดาห์ ๑๒ นักชัตรไทย*. กรุงเทพฯ: สารคดี.

ทิมวาไรตี้. (๒๕๔๖, ๙ กรกฎาคม). "ล้านนาไทย" ดี-งาม-ร้าย สารพัดสัปดาห์เปรียบกับคน. เดลินิวส์.
หน้า ๖.

ธนาภิต. (๒๕๓๘). *๑๒ ปีนักษัตร*. กรุงเทพฯ: ปิรามิด.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (๒๕๓๙). *วรรณกรรมวิจารณ์*. ปทุมธานี: นาค.

ธานินทร์ ภัยวิเชียร. (๒๕๑๘). *ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์*. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: โรงเรียน
สงครามจิตวิทยา กรมยุทธการทหาร กระทรวงกลาโหม.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (๒๕๑๙). *ลม ฝน ต้นไม้และคน*. ใน *คำขานรับ*. สุชาติ สวัสด์ศรี,
บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

นากาจิ นำเบญจพล. (๒๕๔๑?). *ปรัชญา*. กรุงเทพฯ: (ม.ป.พ.)

นภาพร ทรัพย์เลิศปริดากร. (๒๕๓๐). *การศึกษาสัญลักษณ์สมัยจริงในนิทานของ แฮนส์ คริสเตียน
แอนเดอร์สัน*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (สาขาภาษาอังกฤษ). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. (๒๕๐๔). *ภาษา วรรณคดี และวิทยาการ*.
พระนคร: ก้าวหน้า.

นพพร พายัพกัศร์. (๒๕๓๗). *หญิงชรากับหมาได้สะพาน*. ใน *ข้อการะเกด ๑๗ โลกานุวัตร*. สุชาติ
สวัสด์ศรี, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ช่างวรรณกรรม.

นิคม รายยวา. (๒๕๔๑). *คนบนต้นไม้*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: หนังสือรูปปริวิ.

บรรยง บุญฤทธิ์. (๒๕๔๐?). *กำเนิดเทพ-เทวีไอยคุปต์*. กรุงเทพฯ: พี.วาทีน พับลิเคชั่น.

- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (๒๕๔๓). *วิเคราะห์สุวรรณคดีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ศยาม.
ป.มหาจันทร์. (๒๕๔๑). *ใครเป็นใครในทวนิยายกรีก-โรมัน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประชาคม ลุนาชัย. (๒๕๔๒). *นาฏกรรมแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: สหการคนวรรณกรรม.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (๒๕๔๔). *สัตว์มงคลจีน*. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- ประภัสสร เสวิกุล. (๒๕๒๖). *คนบนยอดดึก*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: นิลุบล.
- ประสิทธิ์ ภาพยักลอน. (๒๕๑๘). *แนวทางศึกษาวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (๒๕๒๐). *แบบเรียนภาษาไทย ท.๔๐๑ หลักภาษาและการใช้ภาษา*
มัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เปลื้อง ณ นคร. (๒๕๓๕). *ปทานุกรมนักเรียน(ฉบับปรับปรุงใหม่)*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ผาสุก อินทราวุธ. (ม.ป.ป.) *ศาสนาฮินดูและประติมาณวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (๒๕๔๖(ก), ๒๗ เมษายน). *ประเทศอิรักแหล่งกำเนิดอารยธรรมโลกกลุ่มแรก(ตอนที่ ๑)*.
กรุงเทพธุรกิจ(กรุงเทพวันอาทิตย์). หน้า๖.
- _____. (๒๕๔๖(ข), ๑๕ มิถุนายน). *ประเทศอิรักแหล่งกำเนิดอารยธรรมโลกกลุ่มแรก อารยธรรม*
บาบิโลเนียน(ยุคปลาย) (จบ). กรุงเทพธุรกิจ(กรุงเทพวันอาทิตย์). หน้า๖.
- พนม นันทพฤกษ์. (๒๕๒๔). *คืนฟ้าอำดาว รอยเบือน และทางเดิน*. กรุงเทพฯ: กอไม้.
- _____. (๒๕๒๗). *ดาวที่ขีดเส้นฟ้า*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- พระลอ. (๒๕๑๔). *ธนบุรี: บรรณาการ*.
- ไพฑูรย์ ธิญา(นามแฝง). (๒๕๓๐). *ถนนนี้...กลับบ้าน*. กรุงเทพฯ: นาค.
- _____. (๒๕๔๒). *ก่อกองทราย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒๘. กรุงเทพฯ: นาค.
- ภาคย์ จินตมัย. (๒๕๓๒). *ไม้เลียบ. ใน ช่อกระเจด ๕ เดินข้ามคืน. สุชาติ สวัสดิ์ศรี,*
บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สโมสรถนนหนังสือ.
- ภาณุพงษ์ คงจันทร์. (๒๕๓๕). *บิลลี่ ใจ นกกระเจด. ใน ช่อกระเจด ๑๑ รากเหง้าเผด็จการ. สุชาติ*
สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ช่างวรรณกรรม.
- ภิญญ กอทอง. (๒๕๒๘). *ลักษณะ "ก้าวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ.๒๕๑๐ - ๒๕๑๖*.
ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (สาขาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดลำน.
- _____. (๒๕๔๔). *วรรณทองของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวรรณกรรม คณะกรรมการเฉลิมฉลอง
อนุสาวรีย์วีรชนประชาธิปไตย.
- มหามนตรี ทรัพย์, พระ. (๒๕๓๘). *ระเด่นลันได*. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. (๒๕๓๘). เอกสารการสอนชุดวิชา ๒๒๔๑๔ ภาษาไทย ๗ (วรรณคดีวิจารณ์สำหรับครู) หน่วยที่ ๑ - ๘. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ยศ สันตสมบัติ. (๒๕๔๒). ปรอยด์และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์ : จากความฝันสู่ทฤษฎีสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย. (ม.ป.ป.). (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.geocities.com/thaifree-man/17mav/mav2.html>. วันที่สืบค้น ๑๔ เมษายน ๒๕๔๗.
- ธานี ขอสถิตกุล. (๒๕๔๕). ส่วนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่น่าสตั้วมาเปรียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๖). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (๒๕๔๒). วรรณกรรมปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (๒๕๔๓). อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลัดดา ปานุทัย. (๒๕๒๓). วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต.(สาขาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ลาว คำหอม(นามแฝง). (๒๕๔๑). ฟ้าบ่กั้น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: แพรว.
- วลิดา เพ็ญศิริ. (๒๕๔๒). นกไม่มีปีก. ใน เรื่องสั้นและบทกวีดีเด่น พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๘ รางวัลคัสตรสสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยฯ. รักรัษ มณีนุญา, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์ พรินติ้ง.
- วินทร์ เลียววาริณ. (๒๕๔๕). สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: 113.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (๒๕๔๑). วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ.
- วิภา กงกะนันทน์. (๒๕๓๓). วรรณคดีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิมล ไทรนิมิต. (๒๕๓๔). กระแสดมที่พัดกลับ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ทานตะวัน.
- วิสา คัญทัพ. (๒๕๓๒). รวมเรื่องสั้นยุคเราจะผ่าข้ามไป. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: พิราบ.
- วัฒน์ วรรณยางกูร. (๒๕๒๔). กลับมาเมื่อฟ้าคำ. กรุงเทพฯ: อาทิตย์.
- _____. (๒๕๒๙). ลูกพ่อคนหนึ่ง(ถากไม้เหมือนหมาเลีย). กรุงเทพฯ: เซนเตอร์ พับลิคเคชั่น.

วัฒน์ วรรณยางกูร. (๒๕๓๔). รถไฟสี่ล้อสี ขบวนสอง ๒๕๒๔-๒๕๒๘. กรุงเทพฯ: ช่อผกา.

_____. (๒๕๓๙). คู่เสรี. กรุงเทพฯ: แพรว.

วณิช จรุงกิจอนันต์. (๒๕๔๒). ซอยเดียวกัน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: บุรพาสาน.

ศรีดาวเรือง(นามแฝง). (๒๕๓๒). ภาพลวงตา. กรุงเทพฯ: กำแพง.

_____. (๒๕๓๓). มัทรี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: (ม.ป.พ.)

_____. (๒๕๓๖). แม่สาว. กรุงเทพฯ: ดวงกมลวรรณกรรม.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (๒๕๑๙). จิตวิทยาฝ่ายภาษา. กรุงเทพฯ: แพรพิทยา.

_____. (๒๕๒๙). อ่านคนอ่านวรรณกรรม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

_____. (๒๕๓๙). ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

ศิลา โคมฉาย. (๒๕๔๑). แล้วเมล็ดพันธุ์มีหยักราก. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.

สตีฟ ปาร์กเกอร์. (๒๕๓๕). สารานุกรมชุดประทับใจความรู้ชายฝั่งทะเล. แปลโดย ประหยัด โนคติติยกุล.

กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สนั่น ชูสกุล. (๒๕๔๑). ช้างเหยียบนา พระยาเหยียบเมือง. สุรินทร์: อิงฟ้า.

สมลักษณ์ สว่างโรจน์, เรียบเรียง. (๒๕๓๙). ความฝันกับตัวคุณ! คัมภีร์แปลความฝันที่สมบูรณ์ที่สุด.

กรุงเทพฯ: แสงดาว.

สมาคมพระคริสตธรรมไทย. (ม.ป.ป.). แสงสว่างแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ: อำนวยการพิมพ์.

[สันติภาพในศาสนาอิสลาม]. (๒๕๔๗). (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.muslimthai.com/islam/modules.php?name=News&file=article&sid=626>. วันที่สืบค้น ๑๑ สิงหาคม

๒๕๔๗

สำนักบริการคอมพิวเตอร์. (๒๕๔๔). มก.ตั้งศูนย์รวบรวมพันธุ์มดแห่งแรกของไทย. (ออนไลน์).

แหล่งที่มา http://www.doae.go.th/library/html/detail/KUmagazine/may_44/suon/ant

htm. วันที่สืบค้น ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๗

สีธา พินิจกุล; และ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (๒๕๔๐). วรรณคดีเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สิริกัลยา เรื่องอำนาจ. (๒๕๔๑). กรณีศึกษา: การแก้ไขวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจภายใต้คำแนะนำ

ของ I.M.F. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.mof.go.th/fpobul/FFUO10.html>. วันที่

สืบค้น ๑๔ เมษายน ๒๕๔๗.

สุชาติ พงษ์พานิช. (๒๕๑๗). วิเคราะห์บทศักราชในวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึง

รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๑๙๙๒ - ๒๔๑๑). ปริญญาบัณฑิตศึกษามหาบัณฑิต.

(สาขาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (๒๕๑๕). ความเจ็บ. กรุงเทพฯ: หนังสือ.

สุดารัตน์ เสรีวัฒน์. (๒๕๒๒). วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ.๒๕๑๕.

กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. ถ่ายเอกสาร.

สุทัศน์ ยกส้าน. (๒๕๔๑). มดศึกษา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.school.net.th/library/snet4/may11/ant.htm>. วันที่สืบค้น ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๗

สุปานิ มณฑานุช. (๒๕๓๓). เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๓๐. วิทยานิพนธ์

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สุพรรณิ วราทร. (๒๕๑๙). ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทยตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๕.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สุชัย จันทิมาธร. (๒๕๔๐). ช้างถนน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: สามัญชน.

_____. (๒๕๔๐). เดินไปสู่หนไหน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: สามัญชน.

สุรินทร์ สุเรนทรารักษ์. (ม.ป.ป). นิทานอีสปเรื่องชาวนากับงูเห่า. กรุงเทพฯ: อักษราพัฒนา.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (๒๕๓๕). ดอกไม้. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: สามัญชน.

เสถียร จันทิมาธร. (๒๕๒๕). สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยา.

หรีด เรืองฤทธิ์. (๒๕๑๓). กากีฉบับนักศึกษาเจ้าพระยาพระคลัง(หน). กท.๖: สาส์นสวรรค์.

อภิญา รัตนมงคลมาศ. ๒๕๓๗. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส.๐๒๖ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลก

ปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

อัษฎัน(นามแฝง). (๒๕๓๓). อัษฎันแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ: คมบาง.

_____. (๒๕๔๕). อ่านโลกกว้าง. กรุงเทพฯ: ภูเขา.

อัปราชญ์ เอ็ม.เอช. (๒๕๒๙). อธิบายศัพท์วรรณคดี. แปลและเรียบเรียงโดย ทองสุข เกตุโรจน์.

กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ.

อัปสร แดงประดับ. (๒๕๓๙). การศึกษาการสร้างคามหมายโดยใช้สัตว์เป็นตัวนำเสนอในงาน

โฆษณาทางโทรทัศน์ไทยพุทธศักราช ๒๕๓๙. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต.

(สาขาการสื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัศลำเนา.

อัศศิริ ธรรมโชติ. (๒๕๓๓?). บ้านริมทะเล. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

อำภา โอตะกุล. (๒๕๓๗). ร้อยกรองและร้อยแก้วในวรรณคดีเยอรมัน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

- อาห์หมัด เอ. กัลวีย. (๒๕๒๒). *ประวัติศาสตร์อิสลาม*. แปลและเรียบเรียงโดย เกษม แสงวนิชย์; และ นิพนธ์ ลักษณะปรีชา. กรุงเทพฯ: อ.วงศ์เสงี่ยม.
- อิสระ ชูศรี. (๒๕๓๙). *คน สัตว์ สิ่งของ*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: Good Old Days.
- ไอคิว45และไดโนเสาร์(แก่). (๒๕๔๔). *เปิดโลกนครดึกดำบรรพ์*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: พี.วาทีนพรินติง.
- อ. นิภฎ์(นามแฝง). (๒๕๔๔). *หมาดั่ง. ซ่อปาริชาต 2001: ทำเนียบเรื่องสั้นไทยยอดเยี่ยมประจำปี พ.ศ. 2544. เรื่องเดช จันทศิริ, บรรณาธิการ*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2543.
- Graham, Hough. (๒๕๓๒). *ว่าด้วยหลักวรรณคดีวิจารณ์*. แปลโดย นฤมล กาญจนทัต; และ อุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Foster, Francis. (1960). *How to write and sell short stories*. Boston: The write Inc..

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวงามทิพย์ อนุวัตรเกษม
วันเดือนปีเกิด	๑๔ เมษายน ๒๕๒๓
สถานที่เกิด	วชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๒๘/๓๙ ซ.อาทรอุปถัมภ์ ถ.ประชาราษฎร์ สาย 1 เขตบางซื่อ แขวงบางซื่อ กทม. ๑๐๘๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๘	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. ๒๕๔๔	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
พ.ศ. ๒๕๔๐	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ๒
พ.ศ. ๒๕๓๙	มัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนเทพสัมฤทธิ์วิทยา